ESŐ

irodalmi lap

2019/3. ősz

ÁGH ISTVÁN - AHMED AMRAN - AYHAN GÖKHAN
BÁNKI ÉVA - BENEDEK SZABOLCS - BOLDOG ZOLTÁN
DARVASI LÁSZLÓ - DÉRCZY PÉTER - FEKETE MARIANNA
FEKETE VINCE - FERDINANDY GYÖRGY - FILIP TAMÁS
FÜZI LÁSZLÓ - GRECSÓ KRISZTIÁN - HAKLIK NORBERT
HÁY JÁNOS - IZSÓ ZITA - JÓNÁS TAMÁS - KISS LÁSZLÓ
KISS OTTÓ - KONTRA FERENC - KORMOS ISTVÁN
KUSTOS JÚLIA - LAPIS JÓZSEF - MARKÓ BÉLA
NAGY LEA - ORCSIK ROLAND - PÁL SÁNDOR ATTILA
PETŐCZ ANDRÁS - PODMANICZKY SZILÁRD
PUNGOR ANDRÁS - SÁRA JÚLIA - SIMON FERENC
SIMON MÁRTON - SZARKA KLÁRA - SZEIFERT NATÁLIA
VASS TIBOR - VÖRÖS ISTVÁN

NÁDAS ALEXANDRA festményeivel és grafikáival

Ősz

2019. ősz
XXII. évfolyam 3. szám
Megjelenik negyedévente
Alapító kiadó: Vass Lajos
Főszerkesztő: Jenei Gyula
Szerkesztők: Benedek Szabolcs, Molnár H. Magor
Szerkesztőbizottság: Fekete Marianna, Kele Fodor Ákos,
P. Nagy István, Simon Ferenc,
Várszegi Tibor, Verebes György
A szövegeket gondozza: Varga Sándor
Lapterv és tördelés: Cselle Judit

Szerkesztőség levélcíme: 5000 Szolnok, Verseghy u. 7/a;
telefon: 30/270-1774; ímél: jeneigyula@chello.hu
Szerkesztőségi titkár: Fekete Marianna;
telefon: 30/487-5320;
ímél: feketeria@chello.hu
Honlap: www.esolap.hu
Kiadó: Max-kontír '99 Bt., 4461 Nyírtelek, József Attila u. 14.
Felelős kiadó: Fekete András
Készült az All in One Nyomda Kft. üzemében, Szolnokon
ISSN: 1419-7987

CSÁTH –100

3 PETŐCZ ANDRÁS
A varázsló különös szomorúsága
6 HÁY JÁNOS
Az út
10 DARVASI LÁSZLÓ
Injekció
14 PUNGOR ANDRÁS
Ribin
17 SZEIFERT NATÁLIA
Bársonytakaró
20 KONTRA FERENC
Mihály
24 ORCSIK ROLAND
Tündérest
31 BENEDEK SZABOLCS
Az első páciens
35 SÁRA JÚLIA
Ozsonna

ÓLOM

41 GRECSÓ KRISZTIÁN
Üljön vissza; Érkezési oldal
44 FEKETE VINCE
Ólom; Partitúra
45 MARKÓ BÉLA
Indíték; Hiszékeny test
47 KISS OTTÓ
A teremtés története
48 FERDINANDY GYÖRGY
Apa
50 BÁNKI ÉVA
Friss
55 JÓNÁS TAMÁS
Szerelmeskönyv
66 AHMED AMRAN
Amikor eltűnik a hold
68 NAGY LEA
Párizs; Mért hagytál el, hogyha kívánsz?
69 KUSTOS JÚLIA
Serduszko
72 PODMANICZKY SZILÁRD
Hová tűntek el a tárgyak?; Levél aranytökű barátaimnak; Zsoltár; Valamit az erőről; Az idő emlékei; Késés

INTERJÚ

75 KISS LÁSZLÓ
A semmiből jöttünk
Beszélgetés Ferdinandy Györggyel
83 AYHAN GÖKHAN – IZSÓ ZITA
Életmű a sokféleségben
Beszélgetés Petőcz Andrással

A FOR KALÁRA

90 LAPIS JÓZSEF
A kritikaírás fonákja
93 FÜZI LÁSZLÓ
Kúúl csávó

KÖPÖNYEG

95 KORMOS ISTVÁN
Szegény Yorick
96 ÁGH ISTVÁN
Örök Yorick
97 VÖRÖS ISTVÁN
Ötszáz év múlva
98 SIMON MÁRTON
Yorick
99 FILIP TAMÁS
A sípszó előtt
100 VASS TIBOR
Ha kikapcsolják a pirosat
104 PÁL SÁNDOR ATTILA
Szegény Kormos

OLVASÓ

108 SIMON FERENC
A megszemélyesítések po-etikája
(Serfőző Simon: Arcunk az ég)
112 FEKETE MARIANNA
Családi és egyéb történetek
(Petőcz András: Ancika; A denevér vére)
Egy év a mennyben és a pokolban
(Fekete Vince: Szárnyvonal)
118 SZARKA KLÁRA
Mint fénykép a hívótálban
(Ferdinandy György: Sziget a víz alatt)
120 BOLDOG ZOLTÁN
Egymásra talál a politikus és a költő
(Markó Béla: Bocsáss meg, Ginsberg)
Kedves hazugságok hálózata
(Grecsó Krisztián: Vera)
126 HAKLIK NORBERT
Az eszmékből való kiábrándulás regénye
(Benedek Szabolcs: Vörös, mint a vér)
Kelet és nyugat között, a mágikusságot takaréklángon tartva
(Ahmed Amran: A lélek gőze)
Improvizáció örök mollban
(Nagy Lea: Légörvény)
132 DÉRCZY PÉTER
Miért szomorú a költő?
(Hály János: Kik vagytok ti?)

PETŐCZ ANDRÁS

| Csáth Géza hagyatékából előkerült elbeszélése |

A VARÁZSLÓ KÜLÖNÖS SZOMORÚSÁGA

A varázsló, egy hetven év körüli, fehér szakállú, de sötét, már-már fekete hajú férfi, éppenhogy őszülő halántékkal és meglehetősen jó fizikummal megáldottan, szerelmes lett. Maga sem tudta, miképpen történt meg vele ez a nevetséges dolog, mármint az, hogy hetvenévesen beleszeret egy húszéves leánykába, de megtörtént ez a sajnálatos esemény, és ha már megtörtént, akkor nem nagyon lehet mit tenni. Valami kiállításmegnyitón volt éppen, vagy fogadáson, nem is tudom, de tény, hogy a varázsló zavart volt és feldobott, így egyszerre, próbált nagyon is „bölcs" maradni, és tettette, hogy nyugodt, pedig olyan nyugtalan volt, mint valami kamasz, aki olyasmit érez, hogy most kezdődik el az élete vagy a nagybetűs Élet maga, holott, mint tudjuk, a hormonok játéka ez az egész, mármint a szerelem, és az igazán okosak joggal mondják azt, hogy jobb az ilyesmitől, az ilyen degusztáló életeseményektől minél távolabb tartani magunkat.

Megpróbált persze a varázsló, a tapasztalt, hetvenéves varázsló mindenféle varázslatokat utoljára – még saját magán is, ami már a legnagyobb kockázat, de nem sikerült semmi, és a nyári napforduló, a János-nap hajnalára csúnya nagy kudarccal be kellett látnia, hogy bizony-bizony alulmaradt, örökké az a bizonyos húszesztendős leányka jár a fejében, aki a könnyű, nyári ruhájában, ami alatt szinte semmit nem viselt, olyan természetes odaadással ölelte át, és bújt oda hozzá azon a bizonyos kiállításmegnyitón vagy fogadáson, mintha azt üzenné, hogy ez az odabújás örök idők óta így van, és így is marad az idők végezetéig.

A felesége – merthogy nős volt a varázsló, annak ellenére, hogy már évek óta egyedül élt – tudta meg elsőnek a dolgot. Finom arcú, kissé testes, ötvenéves, határozott asszony volt a varázsló felesége. A hangjában sok-sok szemrehányás csengett, amikor megszólalt:

– Mindig azt hitted, hogy fiatal maradhatsz. Nézz magadba, mit vársz ettől a majdhogynem gyereklánytól? Nagy koppanás lesz a vége, szenvedsz majd, mint a kutya, de hozzám ne gyere sírni, nem akarok majd tudni rólad, vállalhatatlan lettél a szememben. Az emlékedet is megtagadom, behintem sóval a múltat, hogy mindent elfelejtsek.

A varázsló lánya, egy harminc év körüli fiatalasszony, aki sugárzó szépségével sorra hódította meg a huszonéves fiatalembereket, fiúkat és lányokat vegyesen, és aki olyannyira ismerte a szerelem minden fortélyát, ízét és zamatát, és aki mégis annyira

PROFÁN MADONNA VI., 2018, VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 60×60 CM

*Mondjuk, Csáth Géza nem hal meg 1919-ben. Túlél, elmegy Kosztolányi temetésére, megéri a második világháborút, a partizánokat, Tito rendszerét, vagy ha Magyarországra kerül, a Kádár-kort. Az öregkort. Olyan novellákat kértünk szerzőinktől, amelyeket írhatott volna Csáth Géza, vagy amelyek az éppen száz éve meghalt író-pszichiáter stílusát, világlátását, (a „túlélésből" is adódó) élethelyzeteit gondolják át. (A szerk.)

tisztán és érintetlenül tudott kikerülni minden kapcsolatából, a már említett kiállításmegnyitón vagy fogadáson haragos arccal súgta oda a tanácstalanul álldogáló varázslónak:

– Soha nem tudtál, Apa, rendesen élni! Hűségesen. Nem becsül majd senki, mert erkölcstelen vagy, megtagadnak mindezért téged, és el is felejtenek. Nézz rám, én a százezer kapcsolatomban is tiszta és független maradtam. Mit gondolsz az ilyen húszévesről? Mit akarhat tőled? Gondolod, hogy komolyan szeretni akar?

– Én akarom szeretni őt – mondta erre a varázsló. – Különben is, csak az kellene még, hogy bárki is rám akaszkodjon, és kínos teherré váljon az idő múlásával.

A varázsló kicsi fia, aki még meg sem született, egy különlegesen mosolygós arcú, csillagszemű gyerek a babakocsijával gurult oda. Cumisüveget tartott az egyik kezében, a másikban egy irónnak tűnő madártollat. Volt még néhány kavics is a babakocsijában, ezeket a varázsló síremlékéről hozta magával.

– Semmire sem tudsz majd megtanítani, Apa, és nem is foglalkozol majd velem, ahogy egyetlen féltestvéremmel sem foglalkoztál soha. Ki fog velem focizni, miután meghaltál? És hogyan is képzelted ezt az egészet? Mármint azt, hogy Anyát megajándékoztad a születésemmel. Nem gondolod, hogy mindez elhamarkodott döntés volt?

A kisfiú nagyon szerette az apját, a varázslót. Szerette volna, ha egyáltalában ismerhette volna. Kétségbeesetten sírt, olyannyira, hogy még a pelenkája is átnedvesedett a sok sírástól. Ideje volt lecserélni azt a pelenkát, nehogy a sok könny kicsípje amúgy is érzékeny, finom kis bőrét a fenekén. Odébb gurult tehát a babakocsijával, mert megérkeztek a varázsló egykori kollégái, tanítványai, sok-sok varázsló, illetve varázslójelölt a világ mindenik tájáról.

– Talán még találkozunk, Apa – mondta a kisfiú, a szájába vette a cumisüveget, és végleg kigurult a kocsijával a teremből.

A varázslók meg a varázslójelöltek körbeállták a varázslót, aki a mesterük is volt, valamikor, és ilyeneket mondtak neki:

– Drága Mester, nagy varázsló lettél volna, ha jobban tudsz uralkodni az érzéseiden, no meg az ösztöneiden. Emlékszem, milyen hatással volt rám, amikor egy kék üveggolyóból áttetsző esőcseppet készítettél.

– És amikor virágszirmokból varázsoltál pillangókat.

– Bocsánat – mondta a harmadik –, soha életében nem foglalkozott a Mester virágokkal, pillangókkal, ilyen csip-csup ügyekkel. Neki ennél sokkal nagyobb szabású tervei voltak.

– Olyan valaki voltál, aki méltán lehetett a példaképünk egészen mostanáig.

– És a szavaiddal felemeltél, új perspektívákat nyitottál. Úgy tanítottál, hogy nem mondtál ledorongoló bírálatot. Köszönjük ezt!

– Tévedés, a Mester mindig keményen bírált. A tanításának a lényege az volt, hogy a legapróbb hibára is rámutatott. Igazam van, Mester?

– A csodálatot, a rajongást mindig távolságtartóan fogadta. Soha nem élt vissza a helyzetével. Ugye, Mester?

– Mester, ha jól emlékszem, inkább te rajongtál, ha szabad ezt mondanom. Értem legalábbis. És nagyon is szeretted, ha közel kerülök hozzád. Igényelted.

– Kemény, határozott jellemű varázsló vagy, Mester. Még ma is tartok tőled. Mindig egyetlen egyenes vonalú út megtételére inspiráltál.

– Bocsánat, de mindig a többféle lehetőség kipróbálására tanítottál minket, Mester. Igazam van?

Így beszélgettek a varázslók meg a varázslójelöltek a varázslóról, illetve a varázslóhoz, aszerint, amint ki-ki előtt másnak mutatkozott, és ki-kivel másképpen és másképpen bánt.

– Menjetek innen – szólott ekkor a varázsló. – Legyetek szívesek elmenni, tehetségtelennek tartalak titeket, soha nem lesztek igazi varázslók. Különben is szomorú vagyok, és a szomorúságomban szeretnék egyedül maradni.

Valóban szomorúnak tűnt a varázsló. Nem volt kedve beszélgetni. Egyre csak azt leste, visszatér-e hozzá a húszéves leányka a könnyű, alig valamicskét takaró nyári ruhácskájában.

És a leány visszatért. Megsimogatta a varázsló bánatos arcát, még valami kis varázsigét is mormolt közben, aztán így szólt:

– Hamarosan megszülöm a fiadat. Szép és okos gyermek lesz, hiszen te magad is szép vagy, meg okos is. Felnevelni ugyan nem tudod, de ígérem, keresek neki egy kedves nevelőapát, és arra tanítom, hogy szeressen téged.

Ezekre a szavakra, persze, nem enyhült a varázsló bánata. Mindenféle titkos szerrel, szokatlan ízű, színű és formájú tablettákkal próbálta magát jobb kedvre hangolni, de sikertelenül. Az önmagán végzett varázslat sikertelen maradt, nem tudott visszafiatalodni, csak az öregítéshez értett, ahhoz viszont nagyon is. Mivel nem tudta magát huszonévessé varázsolni, ezért semmi reménye nem maradt, hogy felnevelheti majd a fiát, vagy legalább focizni megtaníthatja.

Ebben a pillanatban futva, fekete zakóban, kék farmernadrágban, erősen lihegve megérkezett a legkedvesebb tanítványa.

A varázsló csodálkozva nézte ezt a fiatalembert. Eszébe jutott, hogy ő volt az egyetlen tanítvány, akit szívesen tanított a varázslás kényes tudományára, mert érezte, tudta, hogy ez a fiú hasonló képességekkel rendelkezik, mint amelyekkel ő valaha is rendelkezett.

A tanítvány, aki talán húszéves ha lehetett, és megtévesztően hasonlított az egykori, valamikori fiatal varázslóra, nem szólalt meg. Csak mintha kicsit könnyezett volna. A varázsló nem tudta mire vélni azt, amit látott. A könnyeket a tanítványa szemében.

– Végre valaki, aki talán megért majd engem – köszöntötte a tanítványát a varázsló. – Jó érzés tudni, hogy a tanításom nem volt hiábavaló.

A fiatal fiú nem szólt semmit. Odahajolt a varázslóhoz, egészen közel, és megsimogatta annak arcát. Nem annyira szeretetből, inkább csak sajnálatból.

– Das ewig weibliche zieht uns!... – szólott ekkor a varázsló, bár érezte, hogy ez a Faust-idézet nem igazán ideval ó. Mégis, szerette volna, ha fiatal barátja újra büszke lenne rá, és elfogadná mestere esendőségét is, mondván, ebből is lehet tanulni.

– No most, fiam, menj – mondta azután a varázsló. – Elég ennyi nekem. Menj, tehetséges vagy, és fiatal és szép is. Ne nézd, mennyire beleszomorodtam abba, hogy meg kell öregedni. Látod, megöregedtem, és vénségemre újra szerelmes lettem, nem is újra, hiszen ilyen emberi gyengeséget eddig soha nem engedtem meg magamnak. Ezért is vagyok szomorú. Hogy elbuktam, éppen így, őszülő szakállal, halántékkal.

Kis idő múlva újra szólott a tanítványához. Mindeközben smaragdkavicsokat helyezett a homlokára, a szemére, talán azért, hogy mégis fiatallá varázsolja a látását és a gondolkodását.

– Belátom, hogy mindenféle hókuszpókusz helyett meg a sok tehetségtelen műkedvelő helyett téged kellett volna tanítanom örökké, és akkor talán nem lennék most ilyen nevetséges helyzetben. Ha mindig csak téged tanítalak, aki olyannyira hasonlítasz hozzám, akkor képes lettem volna az ilyesféle csapdákat elkerülni, mert akkor jobban szerettem volna önmagamat.

A tanítvány most minden erővel a varázsló megmentésén munkálkodott. Megkérte mesterét, hogy feküdjön le kényelmesen arra a heverőre, amelyik váratlanul feltűnt a már említett fogadáson, illetve kiállításmegnyitón a terem egyik eldugott sarkában. Megkérte a tanítvány, hogy hunyja be a varázsló a szemét, halk zenét kapcsolt be a mobiltelefonján, és puhán, majdhogynem gyermekien kicsi kezeivel megérintette a varázsló homlokát, hasát, térdét meg a talpát. Így, ebben a sorrendben. Mindenféle köveket helyezett a varázsló testére, apró kavicsokat, smaragdot, akvamarint, kalcedont, rubellitet, korallt, citrint. Így próbálta kiűzni a varázsló testéből a szomorúságot.

– Drága tanítványom – szólott a varázsló csendes és meghatott hangon –, te megtettél értem mindent, amit csak egy hűséges tanítvány megtehet a mesteréért. És már szívesen lemondanék a szerelemről is, tekintet nélkül arra, hogy a fiam majd megszületik, mert megértettem a szándékaidat, de lásd, így maradtam, öregemberként, mint valami kamasz, szerelmesen. A szomorúság belém költözött. És ez – valahol – annyira jó.

Miközben a tanítvány különleges szeánsz keretében próbálta kiűzni a mestere testéből a szomorúságot, újra megjelent a fiatal lány, aki alig lehetett több húszesztendősnél. Kedvesen megölelte a varázslót, ott, mindenki előtt, és ezzel ismét elhitette vele, a varázslóval, hogy mindez, vagyis az ő közösségük, egymáshoz tartozásuk örök idők óta létezik, és így is marad az idők végezetéig. A tanítvány látta, hogy tehetetlen a végtelen szomorúsággal szemben, ami oly jólesően bújt bele a mestere testébe.

– Menj el, kérlek – mondta a varázsló a tanítványának. – Vannak varázslatok, amik ellen nem lehet védekezni. De még varázsolni sem.

A tanítvány még utoljára egy aventurinkavicsot helyezett a varázsló mellkasára, hátha ez segíti megnyugtatni mestere szívét. Végül hagyta, hogy a fiatal, alig húszéves lány, aki valójában olyan szép és könnyed volt, mint valami tavaszi fuvallat, odabújjon a varázslóhoz. Ahogy a fiatal lány odabújt a varázslóhoz, annak arca hirtelen felderült, és a ráncok is eltűntek a homlokáról.

Azután elment a tanítvány, mert megérkeztek a varázsló rokonai és testvérei, s azokkal ő nem volt ismerős.

HÁY JÁNOS

AZ ÚT

Előkészítette, mintegy megoldásként, hogy végül megjavuljon az, ami végérvényesen elrontottnak látszott. Azt a helyet választotta, ahol a szüleivel a nyarakat töltötte. Azokról a nyarakról, valamint általában a múltjáról a nőnek nem beszélt, s a nő nem is igényelte, hogy megtudjon bármit is róla, ahogyan a férfi is, szemben a divatos analitikus iskolákkal, épp nem az emlékezésben, hanem a felejtésben volt érdekelt, hogy mindaz nem volt, ami volt. Amikor a végzetes események, helyesebben eseménysor bekövetkezett, ha az események sorát bekövetkezésnek lehetne nevezni, hogy ott hevert holtan a felesége és a lánya is, csak ő maradt életben, s nem volt

tagadható, hogy az elkövetésben tevékenyen részt vett ő maga is. Már ha nem hiszünk külső erőkben, amely erők eszköznek használták volna a férfit, hogy mondjuk beteljesítsenek sorsokat a férfi által. Ám a törvénykezés nem olyan, hogy hitelt adjon észszerűtlen állításoknak. Valószínű, ha nem ebben az időben történik az, ami történt, épp a háború mondhatni utolsó óráiban, amikor az ellenséges szerb haderő, mint gyilkost, a két ország közötti együttműködési szándék jegyében, valamint Bácskáért és mondjuk a Mura-vidékért cserébe visszaszolgáltatta őt, akkor bizonyára még mindig börtönben ülne, ha egyáltalán ki nem végezték volna. De mint a mindenre elszánt ellenség karmai közül kikeveredett üldözöttet, némiképp a szűkebb hazáját, itt a Délvidék egy részéről volt szó, elveszített menekültet az amúgy is terhelt állam egyáltalán nem szándékozott megbüntetni, sőt inkább a jutalmazandók közé sorolták.

Ráadásul csak olyan bűncselekménnyel lehetett volna vádolni, családon belüli mészárlás, ami az időben egyáltalán nem tartozott az igazán súlyos bűncselekmények sorába. A nemzetellenesség, a nemzetáruló kommunisták, az ellenség támogatása, vagy épp az, ha valaki tényleg kommunista volt stb., messze megelőzte az efféle bűnöket. Az ő cselekedete politikailag nem volt érintett. Tulajdonképpen alig töltött időt fogva tartva. Amikor elhagyta az ideiglenes gyűjtőt, a fegyőr még utána is szólt, sok szerencsét, doktor úr, remélem, megtalálja a számítását az új körülmények között, bármennyire is áldatlanok. Köszönöm, szólt vissza a férfi. Áldatlanok.

És tényleg nem volt nehéz megtalálni azt a bizonyos számítást, hisz a zavaros társadalmi állapotok következményei voltak a zavaros egészségügyi állapotok. A főváros egyik külső kerületében, távol a korábban számára otthonos részektől, hogy lehetőleg ne találkozzon úgymond régi ismerőssel, minden nehézség nélkül álláshoz jutott. Senki nem kérdezett tőle semmit, még a papírjait sem kellett bemutatnia, miként az a hölgy sem kérdezett semmit, aki a háború következtében megözvegyült, a férje talán az olasz vagy épp az orosz fronton maradt ott sok-sok más hősi halált halt bajtársával. Egy tömegsírba lett elhantolva. A nő még épp tartotta a szirmait, de közeledtek már, ahogy mondani szokták, a szirmok hullásának évei, pedig nem született gyereke, úgy maradt ott özvegynek, hogy nem teljesedett be az, amit a házasságkötéskor megfogadott a későbbi hősi halottal. Mondhatni, félig lett csak kész, amit akkor elhatároztak. Helyesebben félig sem, mert a tervezett két gyerekből egy sem lett.

A férfi a nőt először mint pácienst ismerte meg. Lázas beteg volt, s lehetett attól tartani, hogy az országot a háborús események után tovább pusztító kór őt is magával viszi. De időben került orvoshoz. A férfit mindig is izgatta az emberi test, s valahogy a tudományos megismerés nála mélyen összekapcsolódott a saját testi működésével, magyarán, hogy a megismert testet, persze szigorúan a gyógyulás és a felépülés után, immáron a magáénak is akarta tudni. A test és lélek dichotómiáját mindig is hamis gondolatnak tartotta, a kereszténység gonosz ármánykodásának, amivel természetes folyamatokat a bűn kategóriájába sorolt, s ezáltal minden hívőt bűnösnek tudott tekinteni, előidézve e bűnösökben a lelkiismeret örökös és nyomasztó jelenlétét. Látogatási időt kért a nőtől, és kapott, bár ekkor még a felülvizsgálatra hivatkozott. Később már erre a színjátékra sem volt szükség. A háborús hős özvegyének már senki nem diktált, senkinek nem kellett megfelelnie, valamint nem volt olyan becsület, amit még féltenie kellett volna.

Ha mindez nem épp ekkor történik, most a férfi a büntetése második évét tölti börtönben, vagy alig két éve, hogy nem él, a halálbüntetés következtében. Ám épp más történt, a férfi

ezt az özvegyen maradt nőt elvette feleségül, s elkezdődött ebben a külső kerületben egy polgárinak nevezhető élet, a doktor úr és szemrevaló, bár már hamvasnak nem tekinthető felesége között. Hamarosan valódi családdá vált a pár, amennyiben családnak a gyerekkel rendelkező párokat nevezzük. Megszületett a kislány, akit az özvegy kérésére arra a névre kereszteltek, amiben ők még régebben a később hősi halált halt férjével megállapodtak.

Tulajdonképpen ennek a gyereknek az életével kezdődött, hogy a férfi megérezte, valami nincs rendben közte és a felesége között. Mintha feleslegessé vált volna, mert olyan érzelmi csatornák épültek ki, melyekbe ő nem volt úgymond becsatornázva. Olyan lett, mint egy érszűkületes végtag, elhidegült a vérhiánytól. Kívülálló vagyok, mesélte magában magának, mert barátja, pláne olyan barátja, akivel ilyen intim dolgok megbeszélését vállalta volna, nem volt. Magával beszélgetett, hogy ő tulajdonképpen ki lett zárva ebből az életből, s amikor a nőnél, a kislány anyjánál rákérdezett, hogy ezt jól érzi-e, a kislány anyja nem tiltakozott. Számára, nem mondta, de látszott rajta, teljes mértékben kielégítő a kislány és közte lévő érzelmi kapcsolat, s végül is nincs szükség külső segítségre, hogy érzelmileg teljes életet éljen, s nem is érti, a férfinak ez így mért nem jó.

A férfi hallgatott, aztán pár nap múlva újra szóba hozta, hogy kéne, hogy legyen, és hogy mitől lehetne közöttük mégis érzelmileg mélyebb kapcsolat, merthogy, és ekkor utalt először és feltehetőleg utoljára a múltjára, persze nem a teljes történetre, csak egy részére, ami megelőzte a (magában így nevezte) bajt. A korábbi feleségemmel is, mondta, hogy azzal is épp az volt a gondja, hogy úgy érezte, nem szereti, és valóban nem is szerette, s ez nemcsak egy tévképzet volt, ami legtöbbször sérült emberek gondolatai között jelenik meg, hanem valóság. Helyette egy kislányt szeret, aki az ő közös kislányuk volt. Tulajdonképpen, mondta ez a külső kerületi orvos, ilyen már volt az életében, és ő pont ezt nem akarja megismételni. A nő nem kérdezte, hogy mi lett ezzel a feleséggel, sem hogy mi lett, mert a férfi erre is utalt, a gyerekkel, szintén kislány, aki született. Olyan zavaros idők voltak, bárkivel bármi történhetett.

Ekkor jött ez a megoldásnak szánt gondolat, hogy akkor utazzanak oda, ahol volt gyerekkorában, ahol megélhette, hogy felnőtt emberek, például a szülei, képesek voltak szeretni egymást, holott már oly régen egymáshoz kötötték az életüket. Ennyi idő alatt, tulajdonképpen már régen, legalábbis a mindenki által ismert törvényszerűségek alapján, már régen meg kellett volna utálniuk egymást. De nem. Boldogan gyalogoltak be a szálloda fürdőrészén a tengerbe, és nevettek, amikor a felhevült bőrükre ráfröccsent a hideg sós víz, és a gyerekek is ekként tettek, nevettek, és boldogok voltak. A férfi is így tett, mert ő egy volt ezek közül a gyerekek közül. Csak később gondolt arra, hogy mindaz a hiány, amit érzelmileg átélt felnőttként, mégiscsak abból ered, hogy a szüleiknek épp elég volt, hogy ott vannak egymásnak, s hogy a gyerekek léte csak afféle jelképe volt az ő szeretetüknek, mondhatni, egy plusz pecsét a házassági anyakönyvi kivonat mellé, hogy ott, bár nem vette akkor észre, ő nem volt szeretve, hogy neki annak kellett örülnie, hogy a szülei örülnek egymásnak. Megint csak eszébe jutottak az érszűkülettel elzárt végtagok. Mégiscsak orvos volt.

De hiába fedezte fel később abban a nyaralóhelyben az ő hiányainak fészkét, mégis az odautazás tűnt észszerűnek. Ezt a helyet ismerte, bár most épp egy másik ország fennhatósága alatt állt, s a neve is megváltozott. Opatija. De a házakat és a személyzetet csak nem lehet egy pillanat alatt lecserélni, sem a helyre jellemző, semmivel össze nem téveszthető légkört. Talán még vannak ott olyanok, akik már gyerekkorában is ott voltak. Meg mégiscsak ezen a helyen volt olyan, hogy megtapasztalta, milyen örülni egy másik ember létének.

Hárman ültek egy kupéban. Lecsukta a szemét, látta, ahogy régen szalad a vízbe, s aztán hirtelen azt a kislányt és az anyukáját is látta, akivel szintén elindult, az akkor még a régi nevén nevezett tengerparti üdülőhelyre. A baj, amit ő bajnak nevezett, nem ott történt. Emlékezett, mennyit nézte a lány anyját a szálloda kijelölt fürdőhelyén, és látta, ahogy a kislányra nevet, és látni akarta, ahogyan ez az anya rá is nevet, ahogyan az apjára nevetett az anyja, de ez a nevetés elmaradt.

Felnézett. Épp elhagyták Károlyvárost, jönnek a hegyek, szurdokok és alagutak.

Örülsz, hogy megyünk, kérdezte a halott férj által kitalált néven nevezett kislánytól. A kislány mondta, hogy örülnek, mármint a mama is, és ő is. A kislány az anya mellett ült, a férfi egyedül velük szemben. Az anya magyarázott azokról a dolgokról, amiket az ablakon keresztül látnak, s hogy milyen gyorsan suhan el mellettük minden, mire megnéznék, addigra már más van előttük, s hogy milyen gyorsan változik körülöttük a világ. A férfi belekezdett volna, hogy vajon ez a sebesség nem gyorsabb-e, mint amit az ember lelkileg ki tud bírni, de valami állatok, mondjuk egy tehéncsorda, elvonta a felesége és a kislánya figyelmét. A fővárosban ilyet ritkán látni.

Rijekában át kellett szállni. Volt egy óra a csatlakozásig. A hordár átvitte a csomagokat. A férfi nézte a nőt és a kislányt, akikhez ő úgy tartozott csak, gondolta, mint afféle szolgáltatás, mint a hordár is. Leszállok, egy kicsit mozgok, mondta, mert már fenn ültek a csatlakozó járaton. Persze, mondta a nő, de tulajdonképpen nem is figyelt rá, talán azt mondta még, hogy ha Ljubljana felől jöttek volna, ez a tortúra nem hátráltatja az érkezést. A férfi nem kezdte el, mint eddig mindig, hogy mért ezt az irányt választotta, csak kilépett a fülkéből, aztán a kocsiból, és elindult a peronon. Az utasokat nézte, cipekedtek, rohantak valamelyik induló vonathoz, hogy vajon mindenki boldogtalan-e, vagy csak ő. S ha ő boldogtalan, az belőle fakad, vagy az ő sorsa tényleg rosszabb mások sorsánál. Nem tudom, nem tudom, mondta magában, mert tényleg nem tudta. De hogy megfogalmazok kérdéseket, gondolta, az önmagában már egyfajta megoldás. Épp ekkor riadt fel, abban a pillanatban, amikor megoldásnak vélte a kérdést, hogy kalauz sípol, és egy vonat, hallotta a hangosbemondóból, pont mellőle elindul Zágráb felé. Nem gondolkodott. Az utolsó kocsi ajtaját még elérte. Ez nem volt az az osztály, amin idejövet utazott. Sokan voltak, mindenféle népség, kereskedők, munkások, egyenruhás emberek. Több nyelven beszéltek, de főleg németül. Egy pillanatra, ahogy kinézett az ablakon, látni vélte a másik vágányon, az Opatijába induló járat egyik fülkéjében, hogy a felesége idegesen néz ki az ablakon, hogy hol lehet a férfi, aki vagy fél órája elhagyta a szerelvényt. De nem biztos, hogy látta, talán csak képzelte, hogy a hiánya nyugtalanságot kelt.

Órákba telt, mire végre elérték Zágrábot. A vonat két órát állt. Még mindig nem volt zökkenőmentes a közlekedés, nem érte el a háború előtti szervezettséget, bár hamarosan fölül is fogja szárnyalni, olvasott erről valamit, hogy a háborúk, a pusztulás olyannyira sokkolják a társadalmakat, hogy ez a sokk megsokszorozza a nemzetek erejét, extra energiák szabadulnak fel, s ezek az energiák furcsamód összességében mégiscsak fejlődéshez vezetnek, például a közlekedés terén is.

Nézett ki az ablakon, nem gondolt semmire, rikkancsok szaladtak el a vonat mellett. Épp ekkor hozták meg az esti újságokat. Egymást túlharsogva ajánlották a napi híreket. Gondolta, még van idő, leszáll, és vesz egyet. Legalább lesz valami, amit lapozgat Budapestig. Nem, olvasni nem fogja, nem szeretett olvasni, különösképpen újságot nem. Nem akarta megtudni, hogy az általa megvetett politikusok, akik, amúgy, ha annak idején nem okoznak

zűrzavart, ő most épp börtönben ülne, vagy már jó pár éve halott volna, a halálbüntetés miatt, nem akarta megtudni, hogy most épp miben mesterkednek.

A vonat elindult. Elővette az újságot, lapozgatta. Tulajdonképpen már a címlapon is az volt, aztán belül bővebben. Ellenőrizte, hogy melyik járat volt, amelyik ütközött és kisiklott. Beazonosította. A cikk alaposan beszámolt az áldozatokról, arról az anyáról és a lányáról is, akik első osztályon utaztak, és nem élték túl a balesetet, az apát még keresik, írja a cikk, mert az utaslista alapján tudták, hogy ő is velük utazott. A férfi összecsukta az újságot. Senki nem tudta róla a kupéban, hogy kicsoda. Ahogyan a felesége sem tudta, a lányát meg soha nem is érdekelte, a szülei meg már rég nem éltek. Nem kell visszamenjek, gondolta a férfi. Nem kell visszamenjek. Úgy érezte, mintha egy egész vonatszerelvényt gördítettek volna le róla, azt a súlyt, ami néhány óráig a felesége és a lánya testén hevert. Oda megyek, ahová akarok, gondolta. Új világ, új élet. Boldogan nézett végig az utasokon.

Siófokon leszállt. De nem új világokat felfedezni indult, hanem elfeledni a régit.

DARVASI LÁSZLÓ

INJEKCIÓ

Soha nem irtózott a vértől. A test és ami abból kicsorog, spriccel vagy préselődik, nem viszolyogtatta. Napfény, takony vagy vérömleny, egyre ment. Különben pedig tud már injekciózni is. Megtanulta elég gyorsan. Úgy lövi be, mint bármelyik nagy farú főnővér, és ugye, az is köztudott, hogy a nővérek ügyesebben szúrnak, mint az orvosok. Éjjel és nappal csinálják, éjfélkor még szúrnak egyet, nem is pirkad, már oda kell fordítani nekik a tomport. Ő naponta kétszer szúr, reggel és este.

– Megszúrsz?

– Most van ideje.

A felesége úgy három napja kérdezni akar valamit, aztán elfelejtette, mit. Pedig nem zavaros az asszony memóriája még ebben az állapotban sem.

– Kérdezni akartál valamit tegnap.

– Tegnapelőtt – szólt az asszony, a fogát piszkálta.

– Mondtad, figyelmeztesselek.

– De még mindig nem jutott az eszembe.

Az asszony lehunyta a szemét, színlelte, hogy már alszik is. De ő tudta, hogy ébren van, ezért nem is ment ki a szobából. Ez a szék, ül rajta, a nyakát körbe tudja fordítani. Ez itt a nagyszoba, ide költöztette, nem baj, hogy az utcára néz az ablak, diszkrét háttérzaj lesz a mindenség. Különben pedig mindegy, ha alszik Klára, akkor is fölébred, és nyomban rászól.

– Itt hagysz?

Megsimogatta a haját. Ült mellette, az újságot nem akarta elővenni a szék alól, egyszer Klára azt mondta, nagyon recseg. Direkt recsegteted az újságot, Géza? Egy

valamilyen könyv lapjai surrognak. Regény, történetek, az élet. Surrogás, körhinta. Hogyan is méred meg azt, ami forog. Nem olyan hangos, mint az újságrecsegés, de legalább annyira idegesítő. Kérdezte Klára, mit olvas, mi az a könyv, ő pedig megmondta, mire az asszony újra kérdezett, hogy de miért, Géza?! Mert kíváncsi, mondta ő, érdekli a történet.

– Unalmas, Géza – mondta Klára. – Én már olvastam, rossz a vége. Elrontották a befejezést.

Óvatos mozdulatokkal bekapcsolta a tévét, azt még lehetett nézni, le volt halkítva egészen. Nincsen hang. Csak képek vannak. A tévében némán villódznak a fények, tátog a bemondók szája, viszont a villogás, a képek gyors változása sem igazán kellemes, az is tud olyan idegesítő lenni, mint az újságrecsegés vagy a parketták hangja. Fontos szempont továbbá, hogyan áll a függöny, mennyi fény áradhat a szobába.

– Miért azt nézed? – kérdezte az asszony.

Kikapcsolta a tévét. Idővel különböző játékokat talált ki. Hány tárgy található a szobában, és megszámolta őket. Hány ember van a falra függesztett, polcokra állított fotográfiákon. Kicsoda szerepel a legtöbbször. Meglepődött, mert ő volt a legtöbb képen, és nem Klára. Ezt nem értette. Hány növény van a szobában. Nem lehetséges megszámolni a parkettákat. Tekintettel követni egy legyet, ha betéved, igencsak problémás egy légy szaggatott, logikátlannak tűnő szárnyalását követni. Egyszer betévedt az ablakon egy döglégy.

– Miért forgolódsz annyit?

Két éve tanította meg a nyugdíjas barátja, doktor Kosztolányi injekciózni, amikor elment hozzá, hogy nem bírják a nővér, az otthon ápolás költségeit, vagyis ő átvenne mindent, amit csak lehet. Átvette az úgynevezett terheket. A rendes nővér a hét elején jön ki, orvos pénteken. Néha elmaradt, mert az állapot stabil. Nem romlik a helyzet. Egyelőre. Kétszer kellett szúrnia Klárát, és a régi barátja, doktor Kosztolányi, aki mellesleg fölkészítette arra is, hosszú távon mi várható Klárával kapcsolatban, elmagyarázta, hogyan kell csinálni. Nem nagy ügy. Ráspriccelsz a területre. Hogy szívod föl a folyadékot. Kicsit visszaspriccelsz. Azt mondta doktor Kosztolányi, hogy próbálja ki rajta, beadhatja neki az inzulint. Szólni kell, hogy ne feszítsen, minél jobban feszít, annál inkább fáj. Amikor a barátján kipróbálta, doktor Kosztolányi följajdult, nem baj, Géza, bele fogsz jönni. Kérsz egy vodkát? Kérjél, csak vodka, nincsen színe, bármi szarból megfőzik. Hát tényleg belejött. Ha elment doktor Kosztolányihoz, ő adta be az orvos inzulinját, nevettek is, hogy fordult a kocka. Azt mondta doktor Kosztolányi, hogy szívesen ír helyette egy novellát. Megint nevettek. Újra töltöttek a vodkából. Kint esni kezdett, zenélt az eresz, az utcakő, dobolt a lomblevél.

– Most kimegyek egy kicsit.

– Hová?

– Csak sétálok.

– Nincs korán?

– Nincsen.

– Hozol süteményt?

Ha sétálni akart menni, kimozdulni órára, másfél órára, süteményt kellett hoznia. Ez így nem egészen pontos. Ha valamilyen ürüggyel a postára ment, képeslapot kért Klára, és ne legyen ugyanolyan. Bonyolult, egy postán akad maximum ötféle képeslap, ha ugyan. Kevesebb inkább. Ha boltba ment, kis dobozos csokis pudingot kellett hoznia, kettőt. Ha csak sétált, süteményt. Tehát így nemcsak a sütemény lett a sétája hozadékos kötelezettsége, hanem a cukrászda is, ahol ketten szolgáltak föl, a vörös és a fekete. Tetovált, valószerűtlenül vékony lányok, fiatalok, olyanok, akár az összerajzolt friss gyümölcs. Őszibarackra

írni erős, kemény hegyű tollal. Csak krémest vihetett, egy darab franciakrémes rendel. Meghallotta, hogyan nevezik a háta mögött a cukrászdás lányok, egy darab franciakrémes. A franciakrémes bácsi. Túl hosszú név, nem? Legközelebb bemutatkozott.

– Krémes Géza, gyerekek – és meghajolt.

– Bocsánat, egyedül tetszik élni? – és nem vihogtak.

– Régen írtam. Régen – mondta, és meglepődött magán, hogy dicsekszik.

– Igen, és miket?

– Olyat írtam... amit… – elgondolkodott.

– Milyet?

– Tud gyilkolni egy kályha.

Nevettek, egy kályha, nahát. Micsoda fantázia!

– Féltékeny lesz – mondta. – Miattatok! Az ilyen lányok miatt!

Még az elején, ahogy kezdődött ez az egész, sima krémest vitt haza, és ezzel elrontotta. Mert sajnos az nem kellett, Klára fektében elfordította a fejét, ráharapott vértelen alsó ajkára.

– Franciát kértem.

Letette a sima krémest a konyhaasztalra, nézte egy ideig. Az a kis hullámos süteményes papír. Nem tudta, miért, de szerette. Kis kemény papír, mi köze hozzá. Milyen hangosan zümmögött a hűtőszekrény. Az óra kattogása. Hány éve szaladt át a köveken utoljára svábbogár? A kukába dobta a krémest. De mintha megláthatta volna a mozdulatát, szólt bentről Klára, hogy jól van, mégis megeszi.

Kicsit hallgatott.

– Megettem a krémest, Klára – mondta kintről.

Amikor elment sétálni, és hazaérkezett, be kellett számolnia. Voltak bizonyos állandó pontok, helyek, helyszínek, a pad, az a kert, az az ablak, amit együtt láttak, ahol együtt időztek. A balkezes virágárus. A pék, akinek meghalt a lánya. A könyvesbolt, éppen milyen könyveket helyeztek el a kirakatban. Az öreg kalapos megvan még? Milyen operákat, hangversenyeket hirdetnek a plakátok. Puccini mindig hirdetve van, játsszák. Bartókot ritkábban. Csak hát szeret úgy sétálni az ember, hogy minden lépéséről be kell számolnia? Később már nem arra járt, nem amerre szeretett volna, másfelé indult, nem is kedvelt erre járni, került jókorát a fémházak, a villamos konténerek felé, és még mindig a régi útvonal dolgairól számolt be. Hazajött, és beszámolt a koldusokról, a közterület-felügyelőkről, valaki kiplakátolta a szomszédos utcát, elveszett Jenőke, egy drótszőrű tacskó, kedves, barátságos, négyéves hím, jutalom. Esni fog. Gyűlnek a felhők, feltartóztathatatlanul simulnak össze egységes szürkévé. Talán vihar is lesz. Jégeső. A Tiszánál tornádó táncol. Olyan dolgokról beszélt, amiket csak kitalált.

Elég nehéz volt kitalálni olyasmit, aminek annyi az igazsága, hogy el lehet hinni. Elég nehézkes olyannak mesélni, aki már csak saját magát hallja.

Klára a ruháit akarta látni. Két teli, szárnyas, matt fényű szekrényben sok ruhája volt. Nem tudta kidobni őket. Emlékszel arra, amiben megismerkedtünk? Behozta neki, mutatta, Klára bólintott. Melyikben utaztunk Nápolyba? Azt is behozta. Melyik a kedvencem? Azt is behozta. És Klára bólintott, mert ő nem tévedett soha. Tudni kell mindent. Ez kötelesség maradt.

– Még mindig nem tudod, mit akartál kérdezni tegnap?

– Három napja – mondta az asszony. – Három napja akartam kérdezni, csak elfelejtettem. De eszembe fog jutni.

Nemcsak az injekcióhoz értett, de sikerült megakadályozni a fölfekvéseket, és úgy pelenkázott, mintha fiatal kora óta csinálná. Minden este lemosdatta, ki tudta húzni alóla a lepedőt, hogy ne legyen rossz. Be tudta igazgatni az újat, hogy az se legyen kellemetlen.

– Mesélj valamit – mondta az asszony.

Hozzákezdett.

– Ezt már mesélted.

– Azt hiszem – sóhajtotta –, már mindent elmeséltem.

– Találj ki valamit. Mibe van az neked?

Kicsit gondolkodott.

– Százharmincnyolc tárgy van a szobában – mondta. Gyorsan hozzátette: – A fiókok nem számítanak.

– Mi ketten tizenötször vagyunk a képeken.

– Mi?!

Az asszony úgy hallgatott, mint akit elárultak. Kicsoszogott a konyhába, hogy a vacsorára pürét csináljon. Hol van a krumplinyomó. Az asszony kiszólt, meghallotta.

– Már háromszor szóltam – mondta Klára halkan, és megismételte –, háromszor.

Tálalt közben, lehet, hogy téved, és újra kellene számolnia mindent. Epidermis, dermis, subcutis, ezeken a bőrrétegeken hatol át a tű hegye.

Behozta a vacsorát, és azután a gyógyszeres tálcát.

– Eszembe jutott – mondta az asszony, és evett. Lassan kapta be a falatokat, nem mindent fogyasztott el, de gondos volt, mert enni kell így is.

– Mit akartál kérdezni?

Az asszony egyenként vette be a gyógyszereket. Kis korty minden szem után. Víz. Tiszta víz. Ezt a tiszta pi-vizet itta, mert méregtelenít. Nézték a táblázaton, hogy minden gyógyszert bevett-e. Igen, mindet bevette, jól van. Az asszony a karja után nyúlt.

– Eszembe jutott.

– Micsoda?

– Amit kérdezni akartam.

– Igen?

Lehet, hogy rosszul számolt. Volt ott egy kis kép, az asszony nevetett, száz éve készült, száz éve nevetett egy fiatal nő, hát hogy azt hozzászámolta-e, hozzájuk. Kire nevet. Miért nevet. Csak azért, mert mindjárt csattan a gép?

– Azt akartam megkérdezni, gondolsz-e arra, hogy megölj.

Kivitte a tálcát a konyhába, még nem mosogatott. Majd később. Tűnődött a pudingon, kell-e, inkább most nem kell. Nem is vitte be végül.

A másik kistálcán, az ágy melletti kisasztalon ott hevert a tű.

– Igen – mondta –, gondoltam effélékre. – Gondoltam sokszor arra, hogy végzek veled. És befújta Klára karját. Fölemelte az injekciót, fölszívott az üvegcséből, spriccentett kicsit, epidermis, dermis, subcutis, gondolta, miközben a tű hegye belehatolt a testbe, át a szöveteken, a sejteken, a múlton és jövőn, és aztán szétáradt ott, bent, egy másik, idegen anyag.

PUNGOR ANDRÁS

RIBIN

Kicsi lányom sokat sírt, kólika gyötörte, ő volt a kilencedik, a többit el kellett engednünk, nem voltak erősek erre az életre. Mondták az orvosok, hogy a feleségem miatt voltak gyengék, de én nem bántottam őt érte, pedig akartam, istenemre. Már akkor tudtam, hogy megbocsátok mindenért, amikor megtaláltam a revolvert a zsebemben, nem volt benne töltény, ezt végül a detektív úr is jegyzőkönyvbe vette, de a kicsi Olga úgy megijedt, hogy a feleségemnek át kellett ölelnie, hogy megnyugodjon. Rá is szóltam, még megfojtod, de ő csak szorította a melléhez, addig préselte, míg akkora nem lett, mint egy borsószem. Később egy gyufaskatulyában behozta hozzám a bajai kórházba, az udvaron játszottunk, hóembert építettünk. Kicsi lányom kacagott, nevettem vele én is, amerre léptünk, utunkból elseperte a havat a szél. Sokáig nem zavart minket senki, ám váratlanul egy mezítlábas, nagykabátos fiú lépett hozzánk, és azt mondta, hogy a szívéből kiáll egy vasmag, amit el kellene gurítani a bokrok alá, oda, ahol a király lakik. Mondtam kicsi lányomnak, hogy gurítsd el bátran, de ő nem figyelt rám, éppen egy faággal játszott, görbe volt, mint egy kígyó, korona volt a fején. A fiú, aki a malomtulajdonosnak volt a negyedik gyereke, megijedt, elszaladt az épület felé, hívta a főorvos urat, ám ő éppen konzíliumot tartott, elhessegette magától, mint egy döngicsélő legyet. A feleségem megdorgálta a kicsi lányom, nem szabad senkit ijesztgetni, mondta, és elküldte a fiú után, hogy kérjen bocsánatot. Ő szipogva engedelmeskedett. Amikor egyedül maradtunk, körbenéztünk, lélek sem járt az udvaron, feleségem kacsintott, és megengedte, hogy simogassam, tüzeltek a szemei, sikkantott, kinyílt fenn egy ablak, és a főnővér, a Bertalanné, azt mondta, hogy egy kicsit halkabban tessék, nagysága! Igenis, kérem, mondta megszeppenve a feleségem, aztán rám nézett, és pukkadozott a vidámságtól. Legutóbb Nikita Ribint láttam így nevetni, fent állt a kórház tetején, hiába mondta, hogy nem akar leugrani, Bernhardt főorvos úr, a nővérek és a két izmos ápoló kétségbe voltak esve. Imádkoztak neki, de ő kacagva a szerbeket hívta, pohár pálinkát ivott volna velük, mert csuda jó kedve volt. Hiába kiabált, nem hallatszott el a hangja a kávéházig, így kénytelen-kelletlen lemászott, mire az ápolók hátracsavarták a karját. Ő csak nevetett, és azt mondta, hallja a fütyülést, jobban tenné mindenki, ha hasra vágódna, mert a srapnel leszakíthatja a személyzet fejét. Két napra ágyhoz kötötték, maga alá vizelt, de énekelt, nevetett, azt mondta, őt senki le nem győzheti, csak a cár, akinek három lánya közül kettőnek legénykorában udvarolt. Ribin napok óta nem is nézett felém, ez a szokása, máskor meg folyton a nyakamra jár, hoz ajándékot, legutóbb megígérte, hogy szerez szappant. Manapság semmit nem lehet kapni, bár vége már a háborúnak, de még mindig heti hat alkalom helyett csak háromszor adnak nekünk húst. Pesten se különb az élet, olvastam az újságban, hogy nincs szén, újévig nem járnak a vonatok, és újra összeírják, kik jogosultak élelmiszerjegyre. Bernhardt főorvos úr nem szereti, ha hírlapot olvasok, azt mondja, felzaklat, de az egyik műtősfiú titokban hozott nekem fővárosi újságokat. Pár pengőt kért csak érte, odaadtam mind, amit Dezső öcsém küldetett nekem. Nem vágyom vissza Budapestre, a Kálvin téren már biztosan nyoma sincs a tréfálkozó patikáriusoknak,

a varrólányok leszegett fejjel sietnek a dolgukra, a Neptun-szobor körül pedig fekete ruhás férfiak beszélgetnek arról, hogy kit lőttek agyon a nyílt utcán, melyik suhancot akasztották fel a különítményesek. Itt lassan telik az idő, unalmamban egy kaviccsal szoktam kottát rajzolni a falra. Legutóbb az ápoló megkérdezte, mi ez a krikszkraksz, mondtam neki, hogy ez egy szélhámosság, amit ő persze nem értett, de nem akartam elmagyarázni neki. Estére végre megkaptam a szappant, Ribin lopta az orvosoktól, konzervet is hozott, késsel bontotta fel. Gyönyörű, faragott nyele volt a késnek, még az apjától kapta, aki az ő apjától örökölte, az meg az övétől, és így tovább. Bevacsoráztunk, aztán Ribin egy kézzel varrt dohányos zacskót halászott elő a zsebéből, szalaggal volt megkötve, Irina, a felesége készítette, mielőtt férje felszállt volna a frontra tartó vonatra. Kibontotta, ujjai közé csippentette a dohányt, a Budapesti Hírlapból leszakított egy csíkot, és cigarettát sodort belőle. Nem ért fel a morfiummal, ma is izzadok, ha az injekcióra gondolok, de hozatott nekem a kocsmából pirosbort, az már jó volt, kellemesen zsibbadt minden tagom. Aznap este még nőt is szerzett, kis mellű volt, de jól szeretett. Valériának hívták, azt hiszem. Amikor végeztünk, azt kérte tőlem, hogy a húgával is feküdjek le, aki a konyhán dolgozott mosogatólányként. Arra gondolt, inkább egy magyar legyen neki az első, ne egy kutya szerb, aki az övéivel folyton feldúlja a tanyavilágot, öli a népet, a kocsmában meg annyit fizet, amennyi jólesik neki, többnyire semmit. Ribin mesélte, hogy egy szerb katona egy lánykának késsel vette el a szüzességét, nyelével kezdte, de felszaladt a penge. Miska gyerek lélekszakadva rohant orvosért, a doktort felöltözve találta, gyorsan befogták a lovakat, de hiába, harmadnapra kivérzett szegény leány. Megvallom, sok volt a vesződség Valéria húgával, ügyetlen volt, a blúza vásott, szerencsére csak gyenge vérzése volt. Becsületbeli ügynek tartottam a coitust, külön szerencse, hogy a nővére két hétig minden este hálás volt érte. Alig vártam a tavaszt, feleségem keveset jött, nem láthattam kólikás kicsi lányomat, kérdezgettem az ápolókat: vajon a kis Olga kigyógyult-e már a bajból?, de mindegyik a vállát vonogatta. Bernhardt főorvos úr brómot rendelt nekünk, hogy ne nyugtalankodjunk, én nem vettem be, a nővérek éjszakánként hálásak voltak érte. Végre eljött a cseresznyevirágzás, kárpótolt mindenért: a finom ételekért, a kávéházi füstért, még a Zeneakadémia sem hiányozott annyira, hullámzott valami körülöttem, színe volt, illata, talán Wagner-muzsika volt. Nem, rosszul mondom, az én Notturnóm szólt, a hegedűszóval kialudtak bennem a nehéz szagú gázlámpák. Éjjel mindig a kicsi lányomról álmodtam, könyörgött nekem gyógyszerért, én feltörtem a szekrényt az orvosi szobában, elhoztam néhány ampullát, és belekevertem a teájába, amitől kisimult az arca, kipirosodott, mosolygott, és azt mondta, köszönöm, apácskám. Amikor Ribinnek elmeséltem az álmomat, azt mondta, nekem nincs is lányom, megölte egy szerb szuronya, kifolyt minden vére abba az árokba, amit az antant ásatott a megcsonkított Magyarország köré. Ekkor kiabálni kezdtem, sírtam, zokogtam, az ápolók leöntöttek egy dézsa vízzel, megvertek, nyugszol már?, kérdezték minden rúgás után, végül hozzákötöztek az ágyhoz. Ribin bocsánatot kért, azt mondta, nem így gondolta, de én nem akartam beszélni vele, a fal felé fordultam. Amikor kinyitottam a szemem, forróság ömlött be az ablakon, fecskék rajzottak az eresz alatt. Bernhardt főorvos úr szerint hónapokig aludtam, a nővérkék már megsirattak, hiszen Ribinre egyik sem számíthatott, mert örök hűséget esküdött az ő Irinájának. Az orosz

megjelent az ágyamnál, ünnepélyesen azt mondta: utoljára kér bocsánatot, de ha nem fogadom el, akkor többet nem látom. Bólintottam, erre nagyon jó kedve lett, és azt mondta, kelni fel és járni! Nem tudtam mire vélni, de engedelmeskedtem, bár gyengék voltak a lábaim. Ribin hónom alá nyúlt, és kicipelt a folyosóra. A lépcsőnél már visszatért az erő a tagjaimba, nem kellett támogatni. A portásfülke üres volt, az orosz lefizette az öreget, így senki nem állított meg minket. Hova megyünk?, kérdeztem, de Ribin nem válaszolt, jelentőségteljesen mosolygott. Mellettünk konflisok haladtak, napernyős asszonyságok fegyelmezték a rakoncátlan gyerekeiket. Az utcakövek égették a talpam, ekkor vettem észre, hogy nincs rajtam a cipőm, pizsamában vagyok, nem ingben, nadrágban. Kis idő múlva Ribin mosolyogva mutatott maga elé, mintha gazdag birtokával dicsekedne: megérkezni! A népfürdő bejáratánál álltunk, szinte üres volt a placc, csak néhány dologtalan lézengett a nyári forróságban. Ott helyben mezítelenre vetkőztünk, Ribin fejest ugrott a vízbe, én csak óvatosan ereszkedtem bele, mert féltem, hogy a szívem nem bírja a hideget. Az orosz arcomba fröcskölte a vizet, amiért nagyon megharagudtam rá, és azt kiabáltam, hogy megfojtom. Ő nevetett, kimászott a partra a bámészkodó cselédlányok nagy örömére. Megfeszítette a bicepszét, a lányok sikítottak, ő meg ismét beleugrott a vízbe. Kitört belőlem a nevetés. Késő délutánig pancsoltunk, ám valaki feljelentett minket, és jöttek a detektívek, kiparancsoltak a vízből. Előállítottak a rendőrségre, kihallgattak, amikor megmondtuk, hol a lakóhelyünk, azonnal tárcsázták a főorvos urat, aki igazolt minket. Rendőrségi autóval szállítottak vissza minket a kórházba. Mintha főbenjáró bűnt követtünk volna el, pedig az ápolók mesélték, a Deszkás utcai pocsolyákban a helyi suhancok is meztelenkednek, de azokkal nem törődik senki. Bernhardt főorvos úr a kapuban fogadott minket, csóválta a fejét, kolléga, ez nem volt szép magától, mondta, de Ribinhez nem szólt egy szót sem. Behívatott a szobájába, gondoltam, alaposan meg fog dorgálni, de megkínált egy jó egyiptomi cigarettával. Íróasztalához ült, én a vendégfotelbe, pöfékeltünk, és Mahlerről beszélgettünk. A zene Napóleonja volt a kedvence, mert császár volt ő, ebben mindketten egyetértettünk. Közben az iroda előtt Ribin kétségbeesve tördelte a kezét. Amikor végre kiléptem, sírós hangon kérdezte, milyen döntés született, mi lesz a sorsunk. Nevetve mondtam, hogy semmi bajunk nem lesz, míg világ a világ. Erre ő azt monda, hogy egy gond azért akad, mert amíg távol voltunk, valaki ellopta a kését. A párnája alá dugta, de nincs ott, átkutatta érte az egész kórházat. Bementünk a kórterembe, kérdőre vontuk a hálótársainkat. Vállukat vonogatták, nem érdekelte őket Ribin kése, erre az orosz olyan dühös lett, hogy összevert mindenkit. Utoljára a malomtulajdonos fia maradt, amikor ráemelte hatalmas öklét, a gyerek sírva fakadt, és beismerte, hogy ő vette kölcsön a kést, mert elgurult a vasmagja, felpattant a kerti tölgyfa tetejére, és ott beakadt egy ágba. Utánamászott, le akarta vágni, de a kés beszorult a fába. Hiába próbálta, nem tudta kihúzni. Ribin megragadta a gyerek vállát, mutasd, melyik volt az a fa, mondta, és tolta maga előtt a fiút. Az udvar déli részén állt a hatalmas tölgyfa. Az orosz nem mert felmászni, azt mondta, egyszer elragadta egy sasmadár, ledobta, azóta fél a magasságtól. Felmásztam hát helyette, ahogy feljebb jutottam, megizzadtam, csípte a szemem a szél. Már fenn jártam a felhők között, amikor megpillantottam a kést. Markolata beakadt két ág közé, a pengéje felfelé állt, vér csöpögött róla a homlokomra. Ekkor tudtam meg, hogy végünk van: nekem, Ribinnek, a feleségemnek, kicsi lányomnak, de még Bernhardt főorvos úrnak is. Lekiáltottam, hogy meneküljön, ki merre lát, már hallom, valaki sír, kiabál itt a fejemben, mint a kilőtt golyó, úgy süvíti, hogy Ribin késébe belelépett az Isten.

SZEIFERT NATÁLIA

BÁRSONYTAKARÓ

Harmadszor kezdem újra e följegyzést, magam sem tudom, mi a pontos oka. Talán a bűz ezen a vonaton, a mocsok, melyben utazni vagyok kénytelen a sok fáradt arcú, apathicus idegennel. Fűtés nincs, magamon hagytam a kabátomat, kényelmetlen így. De leginkább az ócska papiros bosszant, és ez a rémes kemény ceruza – ceruza! –, amellyel kaparom a kis füzet lapjait. Igen ócska minőségű írószerekhez lehet jutni mostanában.

Hollós temetéséről jövök. Nagy nehezen szántam rá magam, egyetlen porcikám se kívánkozott sem utazni, sem a temetőbe, mégis, ha nem jövök, bántam volna. Tudom magamról. Amikor a sürgönyt kézhez vettem, tudtam, most lesz hát az a „még egyszer", az az „utoljára", amikor el kell jönnöm Pestre.

Az ember ebben a korban már nem utazik. Mást se igen tesz. Annyira vén vagyok, hogy túl vagyok már azon a szép koron is, amit Pista bácsi ért meg, hatvannyolc volt, ma is emlékszem, hogy fogadkoztam egykor, hogy megszabadulok a méregtől, hogy oly soká éljek, mint ő. Akkoriban is még hetente coitált! Máig sem értem, miből volt az öreg. Nemhogy nem coitálok, de az írástól is egészen elszoktam, évek óta nem készítek jegyzetet, se pontokba szedett terveket, nincsenek tervek. Talán ha egy. Nem úgy régen, amikor minden évben összegeztem, célokat tűztem, hol dicsértem, hol korholtam magam, mindezt a napi munka mellett, a komolyan vett írás mellett, magamnak. Mit gondolhattam, mire lesz az jó. A hírnév és a fürdőorvosi állás nincs sehol. Ma épphogy bírom a tollat tartani, illetve most ezt a kiállhatatlan ceruzát, mintha ki akarna fordulni az ujjaim közül, azt mondja, minden poklok megírva, minden szer és minden szerelem elfakulva valahol a mélyben, egy elfelejtett asztal fiókjában.

Hogy unalmas vagyok, tudom. Nem is magamról hát, hanem a jó Hollósról. Sosem hittem, hogy eltemetjük. Hogy én is. Hogy állni fogok majd a koporsó fölött, nézni a drága özvegyet, ki jócskán fonnyadottan már, de a régi kedves tekintettel vigyázza az utolsó utat. A nagy ember utolsó útját, akinek én is köszönhetek, mint sokan, akivel annyit ültünk az Intézet udvarán a hátsó parkban, de most nézem. Úgy írok róla, mint barátról szoktak, pedig nem tudom, nevezhetem-e magam az ő barátjának.

Dezső mutatta be nekem, a kedves Desiré, a kis Dide, s már ő sincs velünk, hogy lehetséges ez. Nagy felindulásban volt ő az első háború után. Én kis híja volt, hogy ott nem maradtam az édes mérgekkel folytatott gyötrelmes viszonyomban, elharapózó bajaimban. Nem is emlékszem, éppen hogyan, talán egyszer náluk, Dezsőéknél, valami véletlen folytán találkoztunk. Igen, így volt, Hollós István doktor karakteres feje és a bájos feleségének okos, sugárzó arca átütött a bódulatomon. Az a vidám arc, mintha annak a nőnek soha életében egyetlen gondja nem lenne, mindig készen állt a tréfára, egy jó nevetésre, egy kedves mondásra. A szívjósága elbűvölte az embert azon nyomban, ahogy váltott vele egy szót. Egyetlenegyszer tettem feléje közeledő lépést évekkel később, de úgy hárította el, szelíden és bizal-

masan, hogy soha többé meg nem próbáltam. Mily különös, rossz tréfa, Olgának hívták őt is. Hívják ma is, de talán inkább Hollós néninek. A Sárga Házban a vén zsidó, a Grün csak doktornénak szólította. Egy nap azt találta mondani, hogy nem felel meg neki az intézeti koszt, minthogy nem kóser, s Olga azonnal a szívére vette, ahogy mindenki nyűgét, mert ő folyton ügyelt, nehogy a testi állapota bármelyik bentlakónak leromoljék. Sóletet főzött hát az öregnek, aki erre agyba-főbe dicsérte Hollósnét, a kiváló doktornét. Persze aztán szombaton, amikor István meglátta Grünt a szivarral a szájában, csak nem állta meg, hogy megkérdezze tréfából, ha már úgy tartja a rendet: Herr Grün, Sie rauchen am Schabes? – hogy ti. dohányzik szombaton, mire a Grün azt mondta: Wozu bin ich den meschüge?! – mármint „Mire jó, hogy bolond vagyok?!" Nevettek mind, Olga szeme csak úgy csillogott. A humor s a nő ritkán jár ilyen szépen együtt.

Akkor már én jól voltam, úgy magamhoz képest. Kimenekültem a viharból. Hollós bezzeg végigszolgálta az első háborút katonaorvosként. Amikor a tulajdonképpeni feleszmélésem megvolt, jóformán irigyeltem őt ezért, és megvetettem sok türelmét és újításait, amelyeket alkalmazott a betegekkel. És nem bocsátottam meg neki az ő Olgáját. Elég soká, úgy huszonhétig, míg őt ott nem túl szépen kényszernyugdíjazták, eltartott, hogy apránként elismerjem magamban. Munkát is ő intézett nekem a Házban, így végképp kiszolgáltatottja voltam, habár ezt sosem éreztette velem, nem kellett leköteleződnöm, és ráadásul szabadon elmehettem bármikor. Nem akartam én menni se, maradni se. Kúrám alatt, s utána, amikor dolgozni kezdtem a Házban mint alorvos, belevetettem magam a nyelvészkedésbe vele meg Dezsővel, pedig még akkor nem is értettem, minek keresnek szavakat a psychologiának magyarul. Nem voltam lelkes, mint ők, nem igyekeztem nagy fölfedezéseket tenni, se magyarázatokra lelni, se kifejezéseket alkotni, de valamennyire azért mégis elmerültem benne, elterelésül. Amíg a szavakon túl kutakodtam, elgondoltam, hogy a nyelvben valóban van valami ősibb, meghallgattam a kicsiny gyermekeken tett megfigyelésekről szóló beszámolókat, hallgattam, milyen elméletek képződnek a nyelv előtti beszédről, a gesztusnyelvről, arról a szükségről, amely az első hangokat kikényszeríti, addig sem gondoltam P-re, M-re, nem kínoztam magam azzal, hogy minden maradék élnivágyásom odalesz, ha sokáig maradok nő nélkül, ha sokáig maradok igazi vágyak nélkül. Máskor azon merengtem, hogy az analyticus elme vajon psychologiát csinál-e a nyelv megértéséből, vagy éppen a nyelv megértése során csináljuk az analysist. Ezt máig se tudom. Ezenkívül még egyes szavakkal napokon át foglalkoztam magamban, nagyon megragadott, amit egyszer az álomról, az *álomfejtés* szóról mondott Hollós, milyen kifejező, minthogy *fejteni* nem lehet akármit, gondoljam csak el. Ez mind elterelte a figyelmemet saját gyengeségemről, könnyítette a küzdelmemet a mérgekkel. Hogy jól voltam gyógyszerezve, az is Hollós érdeme, mint olyan emberé, aki egyébiránt sikeres alkoholistagyógyász volt, már évek óta működtette a csoportját a Házban, s minden addictiót valamiképpen kezelni hivatottnak éreztem. A nagy bizalom, amelyet az ember akaratlanul Hollósba helyezett, az végig sziklaszilárdan megmaradt. Így volt ez a kijáró betegeivel, az antialkoholista csoportja tagjaival is, és velem is.

Miután elbocsájtották a Házból, alig rejtetten hivatkozva származására, magam hazaköltöztem, azóta alig láttuk egymást. Édes drága Dide temetésén találkoztunk utoljára. Később tudtam meg, hogy Hollóst kis híján a Dunába lőtték, Olgával együtt, de csodálatosmód az utolsó pillanatban visszavezényelték őket a gettóba. Már ott álltak a parton, kezük összekötve. Nem voltam hát barátja, nem voltam ott, amikor a legnehezebb idők jöttek rájuk, nem is tudtam róla, merre, hogy él, nem is gondoltam vele. Akkoriban estem vissza egy időre, de már gyengült energiákkal, óvatos adagokkal, és mielőtt lemerülhettem volna újra a mérgek

áramlatába, már egyre nehezebben jutottam hozzá bármihez. Pantopon egyáltalán nem volt elérhető nálunk, talán ki is vonták. Jobb is volt így, P-vel már nem merhettem volna újra kísérletezni, M-et adagoltam másod-harmadnaponként, csak 0,006 g-ot, mint egykor. De nappalra olyan collaptoid fáradtságot hozott rám, hogy semmit nem tudtam volna többé végezni, ha valahogy le nem gyűröm, el nem hagyom. Az írás ment még a legkönnyebben mindennapi dolgaim közül, de a tisztaság idején alig-alig került ki a kezem alól valami értékelhető.

De már megint magamról, mindig magamról. A jó Hollós temetése napján. Ez a megbocsáthatatlan öregedés.

Azzal a szándékkal vásároltam a pályaudvari trafikban ezt a kacat kis füzetet, hogy írjak róla, szóljak róla valamit. Hátha a sok emlék, mely most megrohan, a nyomában keletkező felindulás valamit előmutat majd a régi készségeimből.

A kezem elfáradt most az írásban, szünetet tartottam az előbb. Kiléptem a vonatkocsi folyosójára egy rövid dohányzásra. Különös, milyen szaga van a vonatnak mostanában. Újfajta dieselmozdony húzza, de a kocsik kényelmetlenek, és valahogy mintha mindig szennyesek lennének, mintha a nyár pora ragadt volna bennük, és szaglana még most, a februári hidegben is. Persze örülhetünk, hogy járnak egyáltalán. Ez a mondat is! Örülhetünk. Hány mondatom kezdődik így még. Mintha tényleg volna valami örülnivalóm.

Nincs sok csomagom, könnyedén leszállhatnék bárhol, ahol kedvem tartja, de hideg van, és én úgy reszketek. Már nem alszom el akárhol egy éjszakát. Egy kis kézitáska van nálam, benne egy pakli dohány, a sálam, a tárcám és a Veronal meg a Codein, amit a Házban szereztem. Tudtam, hogy emlékezni fog még rám ott valaki. A temetés előtt mentem fel, gondoltam, ott kicsit összeszedem a gondolatokat, emlékezem, fölkészülök a szertartásra, ahol úgyse lehet búcsúzni. Búcsúzom hát ott, ahol utoljára voltunk egymás majdnembarátai, megkeresem a főnővért az osztályon, hagyom, hogy a csodálkozástól félájultan a nyakamba boruljon, én kissé megszorítom, ahogy régen, mintha nem venném észre, hogy terebélyes és petyhüdt vénasszony lett belőle, akkor aztán, mintha épp csak ott jutna eszembe, könnyedén kérek tőle egy-két fiola gyógyszert, aztán elköszönök, és mielőtt eljönnék, kilépek hátra, a fehérre fagyott nagy kertbe. Úgy is lett, álltam a csupasz fák felé tekintve, szívesen a csillogó takaró alá bújtam volna, és ott eszembe jutott egy régi beszélgetés, csodálatos, miért éppen ez. Hollóssal ültünk a padon – az a pad még mindig ott áll –, nyár volt, délutáni vizit előtt szítta a szivart, mondogattuk bele a levegőbe, hogy melyik bentlakóval mi lehet, milyen kezelést alkalmaznánk, ízlelgettük a dohányunkat, fújtuk a füstöt a sárga fénybe. Az egyik férfinak előző este őrjöngéses rohama volt, rémálom kínozhatta, de úgy, hogy még ébredés után sokáig nyitott szemmel is az álomban volt, és azt hitte, azonnal meg fog halni. Miután lecsillapodott, belázasodott, és aznap is lázban feküdve töltötte a délutánt. Akkor Hollós elmesélte egy gyerekkori élményét arról, amikor lázas betegen otthon feküdt. Bársonytakaró ölelte körbe, és lassan egészen elveszítette a tudatát. Mondja, hogy határozottan emlékszik rá, amikor azt érezte, hogy elsüpped, süllyed, mintha víz alatt volna, és tudta, hogy most vége lesz. A bársonytüskék táncoltak körülötte, és ő csak azt tudta, hogy kifogy belőle minden, kifogy belőle az élet, és ő meg az életből fogy ki. És nem is félt, pedig tudta, hogy nincs segítség. Aztán jött egy bukfenc, így mondta, egy bukfenccel ért véget, fölbukott a víz színére, nagy levegőt vett, és akkor már biztos volt, hogy megmarad. Nem tudom, hogy emlékezhetem erre ilyen részletességgel, hiszen már eltelt harminc év azóta, hogy mesélte nekem ott, a napon ülve, nyugodtan szivarozva. De emlékszem, nagyon jól emlékszem most minden szavára, mert sosem felejtettem el. Sokszor jutott

eszembe ez az erős ember, akit gyermekként elképzelni is nehéz, hogy beszéli el azt az álmot, azt az állapotot, amely nekem is oly ismerős volt, mintha magam százszor átéltem volna már. Mesélte közönyösen, kellemes hangon, minden utólagos újraélés nélkül. Mintha csak azért mondaná, hogy engem biztasson. Ahogy álltam ma délelőtt a Ház mögött a parkban, az elmém ebben a bársonytakaróban fekve vetítette őt a szemem elé, a felnőtt, öreg doktort lebegve láttam a bársonytüskék forgatagában, és megint csak megkerült a savanyú irigység, most már, gondoltam, nem bukik föl a víz színére.

A kezem igen elfáradt újra, nehéz a rossz papírra vacak ceruzával írni. Szellőzködtem egy kicsit a folyosón az előbb. Most belenéztem a kézitáskámba, megnyugtatón pihennek ott a szerek. Lehet, hogy mégis leszállok a következőnél.

(1957. február)

KONTRA FERENC

MIHÁLY

Elmaradtak az utolsó órái, szinte futva, mosolyogva tette meg az utat hazáig. Amikor végigment a gangos függőfolyosón, mindig végighúzta a kezét a nyíló virágokon. Mintha versenyeztek volna az asszonyok, hogy a lakásuk elé minél több cserepet halmozzanak. Innen tekintett le a félkör alakú udvarra, a sok színben körbefutó növényekre, ettől mintha jobb kedve lett volna, még sokáig érezte a kezén a levelek, virágok illatát. Ilyen polgári lakás volt az övék is, fényes ezüstkilinccsel a bejárati ajtón, melyet Tiffany-ólomüveg díszített, egy angyalszárnyas lány állt a közepén, érzéki liliomszállal. A kislány a zárba dugta a kulcsot, és rutinos mozdulattal már nyomta is a kilincset, de meglepődött, hogy valami nincs rendjén, nyitva hagyták, csak a láncot akasztották be. Tehát valaki itthon van, ezen meglepődött egy kicsit, de nem akart csengetni, túlzásnak tartotta; egyébként is, lehet, hogy az anyja éppen pihen. Nem először akasztotta ki a láncot a hosszú tollszárral, amit az iskolástáskájában hordott.

Nesztelenül tette vissza a láncot, és csukta be a bejárati ajtót. Az anyja ezek szerint mégsem indult még el a húgához, nem akarta zavarni. Elindult óvatos léptekkel az ebédlőn át a szobája felé. Hangokat hallott a hálószobából:

– A két reményteljes ügyvéd közül nem téged választott az apám.

– Sikerült rajta is bosszút állnod.

– A bosszú sosem érdekelt, azt teszem, ami jólesik.

– A legjobb barátom volt, de azért féltékeny voltam rá, és én bizony élveztem ezt a bosszút.

– Csak a hozományomért vett el.

Erre nem is mondott semmit a férfi, hosszabb csend következett. Aztán valami mással folytatta:

– Ennyi idő után újra ebben a szobában… Utálok napos szobákban bujkálni. Biztos, hogy nem jönnek haza?

– A férjem Bécsben van.

– Mintha már neve sem lenne a szerencsétlennek. Egyébként tudok róla. És a gyerekek?

– Iskolában. Egy óránk még biztosan van.

A kislány olyan csendben mozdult, akár az árnyék. Résnyire nyitva hagyták az ajtót. Ott állt dermedten, opálos tekintettel, és csak bámult. Tudta, hogy őt most nem láthatják, mert árnyékban van, az ebédlőt ilyenkor sötétben hagyják, innen vannak elhúzva a függönyök. A hálószoba viszont fényben úszott. Az anyja hátát és fél combját látta, mellette pedig a férfi kifényesedett, izzadt testét, meztelenül szétterült az anyja mellett, jobb karja lelógott a hitvesi ágyról, a plafont nézte. Most újra megszólalt:

– Ilyenkor újra és újra eszembe jut, hogy elszökhetünk valahova, új életet kezdhetnénk, még most sem késő.

A kislány érezte, hogy milyen kínos helyzetbe került, már maga sem tudja, mióta nem vett levegőt, gyorsan és csendben el kell innen surrannia. Hátrált a bútorok között, szerencsére nem vették észre. A szobájába osont, a kulcs sem csikordult meg, ahogy magára zárta az ajtót, aztán kivette. Megengedték neki, hogy zárja a szobáját. Ha megpróbálná kinyitni az anyja, akkor azt hinné, hogy még nem jött haza, ezért nem szabad belül a zárban hagynia ilyenkor a kulcsot. De ilyesmire nem is került sor.

A búcsúzás beszédfoszlányai hallatszottak az ebédlőből. A férfi jellegzetes, mély hangját hallotta tisztán, kivehetően:

– Sosem engedlek el, bármi történjen.

Aztán a bejárati ajtó nyílt és csukódott. Majd kapkodó mozdulatokat hallott. Az ebédlő drapériái siklottak a fémkarikákon, hogy ott is világos legyen. A komód fiókjai súrlódtak. Távolabb szekrényajtók nyíltak, vállfák gyors csapódásai, mint mindig, amikor az anyja nem tudja eldönteni, hogy éppen mit vegyen fel. Gyors mosdás a fürdőszobában, minden ajtó nyitva marad, ahogyan szokott ilyenkor. Még a dudorászása is hallatszik, időnként vékony, fülsértő hangján azt énekelte hangosan szappanozás közben, hogy „a jázmin illatát szitálja ránk a szél, szívemben tiszta vágy tündér varázsa kél".

Ismét kapkodott, egy tompa tárgy a földre esett. Elmenőben a táskáját kereshette. Aztán megállhatott a tükör előtt, ahogyan szokott, hogy megigazítsa a haját.

– Úristen, ezt a foltot le kell púdereznem vastagon!

Most is magában beszélt, mint ahogy szokott.

– A fene egye meg ezeket a hülye szokásait!

Fémszelencék csörrentek, majd nyilván egyetlen mozdulattal söpörte őket vissza a felső fiókba, ahogyan szokta.

Végre kattant a dupla zár a bejárati ajtón. Elment a húgához.

A kislány összegömbölyödött az ágyán, mint egy macska. Közben úgy is viselkedett, az ágyneműt kaparászta, és dühösen a párnájára csapott. Lassan szedegette össze a mozaikkockákat, talán csak ő ismeri mindegyiket, neki kell valamit tennie. Hallott róla, hogy a két fiatal ügyvéd jó barátságban volt, versengtek az anyja kegyeiért. Sokszor együtt szórakoztak. Látott egy ilyen fotót az anyja holmija közt, a nagyréti vendéglő kerthelyiségében készült. Az anyja szemlátomást flörtölt mindkettőjükkel.

Egy veszekedésre is emlékezett, még egészen kis korából. Akkor fel sem fogta a jelentését, az apja azt vágta az anyja fejéhez, hogy a gyermekeim féltestvérek, mert egy feslett szajha vagy. Azt gondolták, hogy ő ezt nem hallotta. Azóta alszik az apja a vendégszobában, azóta nem aludt náluk vendég, azóta nem volt közös vacsora a nagyszüleikkel sem. Csak ők mentek el néha látogatóba.

Az első gondolata nem is a felháborodás volt, hanem hogy ez szemérmetlenség. Úgy képzelte, hogy ilyesmit szégyenlősen, sötétben csinálnak, nem pedig vakító napfényben, egymást simogatva. A szembesülés a látvánnyal felkészületlenül érte. Amit olyan titokzatosnak gondolt, nagyon is közeli és érthető lett.

A második gondolata a bosszúé volt, mert úgy érezte, hogy ez az idegen férfi elsősorban az apját alázta meg, akit ő annyira szeretett. Az apja az ő pártját fogta mindig a mindenben tökéletes öccsével szemben is. Ezért bosszút kell állnia, mert ez a férfi nem szakít az anyjával. A viszonyuk régóta tart, az anyja soha nem is tudott választani a két férfi közt. Hogy öccse kinek a gyermeke, csak ő tudhatja, ha tudja egyáltalán. Vajon az apja honnan sejtette vagy tudta, hogy a felesége megcsalja egykori vetélytársával? Megérzés volt, vagy ő is rajtakapta őket? Mindenesetre egy másik ügyvédi irodát keresett. Miért vállalja folyton a bécsi kiküldetéseket? Talán neki is van valakije? Közben csak értük játsszák a szerepüket, a békés családi színjátékot? Csak miattuk maradtak együtt?

Dehogy. Mindketten veszítenének a válással. Az apja a jólétét, a külföldi nyaralásokat, a hajóutakat. Az anyját pedig kitagadná az örökségből a nagyapja, és mindent a másik lányának adna, ha megtudná, hogy csalja a férjét, ráadásul éppen azzal az ügyvéddel, akit ő két lábbal rúgott ki annak idején, mert szélhámos nőcsábásznak tartotta. Ezekben a körökben mindenki ismer mindenkit. Van is benne valami. Bármekkora nőcsábász is, a fiát mindenkinél jobban szereti, ezt sokszor látja, mert érte jön az iskolába. És a fia is felnéz rá. Mihálynak hívják, az öccse osztálytársa. Eltöprengett rajta, hogy hasonlítanak-e egymásra. Nagyon jó barátok, tiszta tekintetű, őszinte gyerekek, és nagyon értelmesek. Két évvel fiatalabbak nála. Egyforma magasak. Lehetséges? Ők az erősek, okosak, szépek, akik habzsolják az életet, nekem pedig akkor jut ebből némi morzsa, ha a tíz körmömmel kaparom össze. Mi lesz ennek a vége, tépelődött magában a kislány, ebben a fertőben nem élhetnek tovább. Nem az a fontos, hogy mi hogyan történt, hanem az, hogy mi jöhet ezután. Valahogy helyre kell hozni, amit elrontottak. Magam miatt.

Az öccsét könnyű volt rávennie bármire. Már sokszor kerestek kincseket kisebb korukban, most újra ezt hozta elő egyik délután, amikor a szüleik nem voltak otthon.

– Mihállyal nem mentetek még kincsvadászatra?

A fiú csodálkozva nézett a nővérére:

– Nem, még soha.

– Mert olyan mulyák vagytok. Majd én kitervelem, hogy érdekesebb legyen.

– De nem egy lánnyal szoktak a fiúk kincsek után kutatni! A lányokat más érdekli.

– Honnan tudod, mi érdekli a lányokat? Az ilyen kisfiúk titkos doboza érdekli leginkább az ilyen lányokat, mint amilyen én vagyok. Ha nem teszed azt, amit mondok, akkor elmesélem apának és anyának, miféle képeket nézegetsz titokban.

Az öccsének kikerekedett a szeme, váratlanul érte a fenyegetés.

– Jól van, megengedem, hogy velünk gyere kincsvadászatra.

– Minél veszélyesebb a játék, annál érdekesebb. Előttünk a parkban, a platánok takarásában áll a vízművek pavilonszerű épülete. Van azon egy hátsó ajtó, egészen lent, és rozsdás, szinte észre sem venni a bozóttól. Egy körlépcső vezet le egy henger alakú járaton a mélybe. Itt sötét van, visszük a viharlámpát. A csatornába jutunk, itt már a vízelvezető csatornafedelek rácsa szórt fényt ad…

– Ne is folytasd, már minden kölyök ismeri, ez volt az első komolyabb felfedező utunk Mihállyal.

– No látod, a lányok is megjárták ezt az utat. A titkos találkák itt zajlanak.
– Akkor miért érdekes ez az egész?
– Én majd lent várlak benneteket. Mihály ellopta anya fülbevalóját, amikor legutóbb itt járt. Azt hitte, nem veszem észre, hogy kihúzza a tükör alatti fiókot.
– Sosem tenne ilyet!
– Majd eldől lent, a csatornában. Ott be fogja vallani.
– Ugyan már!
– Ha nem vállalod, akkor elárullak, ahogyan mondtam. Jól tudod, hogy megteszem. Két nap gondolkodási időt kapsz.

Eltelt egy nap, és a fiú fontolóra vette, amit a nővére mondott, elvégre csak játék a kincskeresés, nem eshet semmi baja Mihálynak, ha ártatlan.

A nővére erre azt mondta:
– Ketten elég erősek leszünk hozzá, hogy a vasoszlophoz kötözzük. Jó móka lesz, bevallja utána, hova dugta a fülbevalót. Bekötjük a száját, hogy ne tudjon kiabálni. És ott hagyjuk egy kicsit. Csak éppen annyi időre, hogy megleckéztessük.

Könnyebben ment, mint ahogyan azt a lány gondolta volna. Már a második napon lent voltak a csatornában tanítás után. Mihály azon sem lepődött meg, hogy a lány már ott volt, hiszen régtől ismerték egymást.
– Tudja valaki, hogy velünk vagy?
– Nem mondtam senkinek.
– És azt, hogy ide jöttél?
– Dehogy! Csak most határoztuk el, hogy lemászunk.

Az indiánost nemigen értette, az ellopott fülbevalót még kevésbé, de annyira megbízott a barátaiban, hogy csak annyi ellenállást tanúsított, amennyi a játék kedvéért kellett. A lány olyan gyorsan csinálta, hogy Mihály fel sem fogta, mi történik, a két kezét hátra, aztán a két lábát is az oszlophoz kötötte. A következő pillanatban a lány elővette az anyja selyempongyolájának övét, és azzal tekerte körül a fejét a szájánál, hogy ne tudjon beszélni, kiabálni. Valaki majd ezt is érteni fogja.

Az öccse már azt sem tudta, mi miért történik, csak tette, amit a nővére mond, és a félelme szinte görcsbe rántotta, mint aki akarata ellen cselekszik. Mint akit elátkoztak. A nővére csak tetézte benne a tehetetlenséget, amikor ilyeneket mondott:
– Végre minden a helyére kerül. Ez a játék mindent elrendez.

Tolta az öccsét, közben jó szorosan megragadta a nyakát, hogy azzal törődjön, vajon kap-e levegőt a lépcsőn felfelé. Sietett vele, hogy minél előbb fent legyenek a platán jótékony fedésében.
– Az elégtétel is élvezet. Látod, hemperegni fogok én is a boldogságtól a napfényben! A magam módján. Én itt fogok őrködni, nehogy eszedbe jusson idejekorán kiszabadítani! És azt se feledd, hogy a dobozkád nálam van a képekkel, megmutatom mindenkinek, ha egy szót is szólni mersz!
– Teljesen megbolondultál – nézett a szemébe az öccse, és futott haza, vihar dúlt a fejében.

Eltelt egy óra. A szobában előszedte a füzetét, a könyvét, nekiállt a házi feladatnak, hogy lekösse a figyelmét arra a néhány órára, amíg lemehet újra a csatornába. De nem tudott a feladatokra figyelni, mert úgy érezte, hogy valami gonoszságot eszelt ki a nővére. Szinte felnőttként kezelik az iskolában is, mintha nagyon okos lenne, mert jól színészkedik, tudja, kit mivel vehet le a lábáról. Nem tudják, hogy megbízhatatlan. A nővére mindig visszaélt az

ő bizalmával is. Korábban nem volt tapasztalata abban, hogy akarata ellenére is belerángathatja valamibe, ami nem helyes. Mert nem is igaz, hogy játék. Nem is volt ideje arra, hogy ott lent végiggondolja, mi történik valójában. Az lenne a legjobb, ha azonnal segítséget hívna, és kiszabadítaná Mihályt, és elmesélné az egészet a szüleinek. Nem bánhat így a legjobb barátjával, hiszen együtt nőttek fel. Ő szókimondó, és nem kétszínű, mint a nővére, aki mindenkit átver. Álszent kislány, akiben szörnyeteg lakik. Már ment is az ajtóhoz.

De hangokat hallott az ebédlőből. Kinyitotta az ajtót résnyire, hogy mindent halljon. A nővére róla beszélt. A szüleinek azt mesélte, hogy megszólította a folyosón az öccse latintanára, és azt mondta, hogy szóljon otthon, kérdezzék ki az öccsét, mert bukásra áll. Legjobb lenne szobafogságot elrendelni, mert különben baj lesz.

A kisfiú úgy érezte, tőrt döftek a hátába, mert a nővére eléjük tette az ebédlőasztalra a dobozkát, és szépen egyenként kiszedegette a tartalmát, és pironkodva mondta, hogy mi minden látható azokon a képeken, és micsoda szégyen, hogy ezeket mutogatta az osztályban, és a lányok sikoltozva futottak ki; akkor szégyellte magát, hogy az öccse ilyen romlott. És végül kivette a dobozból a fülbevalókat.

– Emlékszel, anya, mennyit kerested ezeket? Hogy a szívedhez nőttek, hiszen apa eljegyzési ajándéka. És éppen a fiad lopta el, biztosan azért, hogy a zálogoshoz vigye, aki ilyen képeket ad a kisfiúknak cserébe.

Az öccse ekkor kitárta az ajtaját, és teli torokból ordította:

– Hazudsz! Ne higgyetek neki!

De már késő volt, az apja arca vörös lett, és felé közelített. Még sosem emelt rá kezet.

A kisfiú elsápadt, és tehetetlenül csapódott a falnak. Hidegnek érezte a végtagjait, kifutott az arcából a vér.

– De apa…

– Ne merj így szólítani! Előbb kellett volna összeszedned magad! Lefekvés előtt kikérdezlek. Nem kapsz vacsorát, rád zárom az ajtót!

Nem mondta fel a leckét, pedig mindent tudott. Nem szólalt meg, mert elfelejtett beszélni. Csak jött a fekete csönd, rács volt az ablakán. Tudta, hogy nem juthat ki. Csak nézte a sovány félholdat. Tudta, hogy most engedik át a csatornán a szennyvizet, zuhogva duzzad az oszlop tetejéig. Most emelkedik fel, mind magasabbra és magasabbra.

ORCSIK ROLAND

TÜNDÉREST

Joli megparancsolta, a mai ünnepélyhez vegyük föl a legcsinosabb ruháinkat, hogy a férfi, aki ránk néz, az anyját is elfelejtse. Imádom, amikor a pajkos csődörök rajtam legeltetik a tekintetüket. Egyedül ezért csinálom, a melót unom. Joli Szegedről költözött a szabadkai porfészekbe. Vén kokott, jól ismeri a szakmát, Pesten is üzletelt már. Ma parkünnepély lesz Palicson, tündérest, rengetegen fognak kirajzani

Szabadkáról, Horgosról, Szegedről, tán még Bécsből is lesznek vendégek. A villamosok zsúfolásig megtelnek majd, minél korábban kell elindulnunk.

Pár napja a csendőrkapitány, a köpcös Jóska járt nálam, csupa kék-lila a combom. Joli erről semmit sem tud. Egyedül Putyinak árultam el. Putyi a legjobb barátnőm, gyakran kisegítjük egymást. Tőle kaptam ajándékba a masnis bugyogót is, azt mondta, jól áll rajtam. Akárcsak a fekete csipkés, harisnyakötős bugyim, a csendőrkapitány ajándéka. A múltkor félig tréfából megkérdeztem, elvenne-e feleségül, válaszul lekevert egy akkora pofont, hogy egy darabig meg sem tudtam mukkanni. Amikor pedig rájött, hogy az egyik tisztje is megkóstolta a muffomat, kidekorálta kék-lilára a combom. Ilyen vadállat, ám jól fizet, nekem külön bankót nyom a melleim közé, ha elégedett velem.

A szeretőim imádják, ha fekete csipkés bugyit látnak rajtam, csatos fekete harisnyát a lábamon. A kis tükrömmel nézegetem a fenekemet a nagy, ovális toilette-tükörben. A Monarchia térképe, mondta kacagva Lajos, a polgármester, miközben ujjával végigjárta a csipkés mintákat a bugyimon. Tegnap este jól belehúzott, kétszer is elélvezett a fenekemben, utána meg ki kellett nyalogatnom a tölcséréből a fagylaltot, ő mondta így, én meg csak hümmögtem, mert közben fájt a fenekem, sok volt az ostromból. Nagyon férfiatlan, hisztérikus alkat. És untam, hatalmas hasa állandóan a fejemnek nyomódott. Szerencsére rövid ideig tartott, a polgármester úgy bagzik, mint a nyulak, mire megfordulok, már el is sült. Miközben fölöttem hörgött és röfögött, én egész idő alatt a mai tündérestről ábrándoztam, hogy milyen ruhát vegyek föl. Szeretek öltözködni, és amikor a szeretőim megkérdik, mit hozzanak ajándékba, mindig azt kérem, hogy hozzák el nekem a legújabb kalapokat, sálakat, szoknyákat a Váci utcából, a főváros legszínesebb boutique-jaiból.

Szinte egész nap „üzemelek": tizenhat óra, szünet nélkül. Olykor még a betegségemet is titkolnom kell, mert Joli levonná a béremből a kimaradásokat. Vén szajha, utálom, mégis nélküle a föld alá süllyedhetnék. Apám még mindig azt hiszi, Óbecsén vagyok cseléd Dunđerski Bogdan méltóságos úr Fantast kastélyában. Szánalomból vettek föl, a gazdag úr a szegényeket segíti, különösen a szerbeket, én is így kerültem hozzá. Sokáig jó sorom volt, megtanítottak írni, olvasni. Egyszer titokban fölpróbáltam Dunđerskiné gyönyörű, csillámos tüllszoknyáját, Londonból hozatta. A komornyik azonban rám nyitott, beárult a gané, amiért dicséretet kapott, engem pedig kipenderítettek, mint egy tetves szukát. A könyörtelen Dunđerskiné azt követelte, hogy férje jelentse az esetet az apámnak. Aztán amikor kettesben maradtunk a méltóságos úrral, emlékeztettem, milyen mohón fogdosta a fenekemet, és megzsaroltam, ha apám tudomására jut, hogy mit tettem, akkor a méltóságos úr a féltékeny Dunđerskinének magyarázkodhat, hogy mit keresett a cselédszobámban. Végül nem értesítették apámat, aki otthon, Kikindán napszámosként szolgál egy magyar földesúrnál. Anyám öt éve belehalt a tüdővészbe, testvéreim, két húgom és egy bátyám pedig apámmal együtt dolgoznak a birtokokon. Én voltam a legszebb a családban, ezért is figyelt föl rám Dunđerski komornyikja. Nem akarok most apámra gondolni, szégyellem magam.

Fölhúzom a Putyitól kapott bugyogómat, a két masni rajta olyan, mint egy lepkepár. Közelebb lépek a tölgyfából készült, lakkozott keretű, ovális toilette-tükörhöz, Joli kapta ajándékba egy kecskeméti huszártól. Megérintem az ajkamat, száraz, nyelvemmel megnedvesítem az ujjamat, végighúzom rajta. Simogatom a fehér bőrömet, még selymes. Legörbítem a szám, most sírok, felhúzom, most mosolygok. Mintha valaki egészen más nézne rám egy rég elmúlt korszakból. Olykor nem érzékelem a testem. Putyi azt mondja, túl sokat gondolkodom, a végén még gyogyós leszek.

Engem is a topolyai Zahorecz Erzsi szervezett be az Arany Bárányba. Igazi nőkupec, tőle kaptam kölcsön útiköltségre, hogy felutazzam Szabadkára. Tíz koronát kért a közvetítésért, amit az első béremből ki is fizettem neki. Egy éve játszom a kéjhölgyet, eddig nincs okom panaszra, odahaza, Kikindán senki sem jött rá, hogy miben sántikálok. Néha rám tör, hogy nem tudom, ki vagyok, mintha beleragadtam volna valaki más álmába. Szerencsére az Arany Bárányban nincs sok idő ilyesmin törni a fejem, éhesek és türelmetlenek a kanok.

„Gyerünk már, Rozi, ne húzd tovább az időt!", kiáltja a folyosóról Joli.

Megszoktam ezt a magyar nevet. Mind a magyar, mind a szerb szeretők jobban kedvelik a magyar lányokat. Akkor is, ha van köztünk bánáti román, bácskai ruszin, bunyevác és szlovák is, hivatalosan mind tüzes magyaricák vagyunk.

Kitekintek az ajtón:

„Putyi, hol vagy?"

„Lent vár a kávézóban!", veti felém a hájas, kikent madámunk. „Te pedig még mindig úgy nézel ki, mint egy megkopasztott csirke!"

Magyarázkodom, hogy nem találom a fűzőmet, a nagydarab Joli pedig fújtatva visszatol a szobámba, előkapja a szekrényemből a gönceimet, majd jó erősen megköti a fűzőmet. Félmelles óarany szatén fekete csipkével, magabiztos tartást ad az acélmerevítő, ám hiába varázsolja kívánatosra a derekamat, mellemet, amikor Joli még egyet szorít rajta, arcom eltorzul a tükörben a fájdalomtól.

„Elég!", kiáltom.

Joli azonban nem kímél.

„Nekem is fájt, mégsem nyávogtam!"

Nem vitatkozom vele. Szigorú madám, ám sohasem ver át, és nála rend van. Arról álmodozik, hogy ha megszedi magát, akkor idős korában keres magának egy pihés szakállú férjet. Mint a pár éve elhunyt színésznő, a Szabadkát is lázban tartó Prielle Kornélia, aki nyolcvanévesen egy nála negyven évvel fiatalabb úrfit csavart az ujjai köré. Joli sokszor hangoztatta, az örömlány szobája színpad, a csöcse, a feneke és a puncija pedig színpadi kellék, semmi több. Örömöm nem sok van benne, ám néha azon kapom magam, élvezem a játékot. Sohasem akartam színésznő lenni, ám itt az Arany Bárányban több hódolóm van. A múltkor egy pesti gavallér is a karjaim közt keresett vigaszt, ez azért nagy szó. Az Arany Bárányban valaki vagyok, odakint meg senki. Ki fogadna be egy kirúgott cselédet? Még apám sem, nemhogy egy úri család.

Bordó estélyi ruhát veszek föl, a meztelen vállamon csak egy vékony, fekete pánt, a fűző pedig szépen kiemeli a mellemet. Világoszöld retikült, zöld napernyőt és vörös csipkelegyezőt veszek elő a szekrényből. Végezetül pedig a két aranyszínű fülbevaló és a bronzos nyakék. Az arcfestésre már nincs időm, ezért csupán piros rúzst és egy kis púdert kenek az ajkamra. A rúzsom cseresznyeízű, imádom. Miután csípőre tett kézzel, katonás figyelemmel végignézte és sürgette a készülődésemet, Joli a japán díszítésű paravánra dobta a földön heverő, maradék tarka szoknyáimat.

„Ha visszatértünk, rakjál rendet, nehogy a kliensed azt higgye, útszéli koszos kuplerájba került! Induljunk!", morogja Joli, majd megragadja a kezemet, s kitrappolunk a szállodából.

Kliens, utálom ezt a szót. Nekem szeretőim vannak, visszatérő vendégeim, akik minden ügyüket-bajukat megosztják velem. A kliensek dugni akarnak, mást nem, ha csak tehetem, kerülöm ezt a fajtát.

Ahogy áthaladunk a pazar kávézón, a férfiak szinte lángra lobbannak a pillantásomtól. Ilyenkor epekedő, elsőáldozós kisfiúkká töpörödnek, s úgy térdepelnek előttem, mintha Szűz Máriájuk lennék. A gyóntató papjukat is megtéríteném, az biztos, hiszen többet hallott rólam, és jobban izgatom a fantáziáját, mint a hozományért megvásárolt, ronda és betegesen féltékeny háziasszonyok… A nő vagy asszony lesz, vagy örömlány, szokta mondani Joli. Jobb kedvében még hozzáfűzi, a szerencsésebbje pedig színésznő, mint Pesten Fedák Sári, az igazi női csillag.

Odakint tombol a júliusi kánikula. Putyi nagyot füttyent, amikor meglát. A végzet asszonya, mondja kacagva. Látom, Irén és Mici már a férfiakon osztozkodik, Piroska és Vilma a kávéház kirakatüvegében nézegetik a frissen vágott pubifrizurájukat. Celeszta, Lola és a bal lábára sánta, ám annál kapósabb Mariska máris a járókelőkkel kacérkodnak. Ők hárman a legidősebbek, már öt éve dolgoznak az Arany Bárányban. Ha kimegyünk, mindig párban járunk, nehogy bajunk essen. Most a rendkívüli esemény miatt itt a teljes csokrunk. Joli leszólta Celesztát, Lolát és különösen Mariskát, hogy viselkedjenek tisztességesen, ne keverjék össze a vendéglőt az utcával. Itt most mind a bájos, a kívánatos, ám tiszta nő szerepét kell, hogy játsszuk. Tiszta nő, ezen aztán majdnem kipukkan belőlem a harsány kacagás. Putyi oldalba bök, vegyem komolyan, amit Joli mond, mert az uraknak igenis fontos, hogy mi nem mosdatlan utcalányok vagyunk, hanem Szabadka legfinomabb kéjhölgyei. Mielőtt elindultunk, Joli azt is megparancsolta, senki sem bújhat össze férfival a tudta nélkül, még a csókot is kerüljük a nyilvános helyeken. Csábítani megyünk, aki mignont is akar, tessék befáradni az Arany Bárányba.

Hiába a fojtogató, poros hőség, a parkünnepély az utcára csődítette a szabadkaiakat. Nyáron még a lármás Kossuth utca is tikkadt, néptelen szokott lenni. Most azonban úgy zsibong, mint egy darázsfészek. A gazdagabbak konflissal, illetve automobillal, motorral, a legtöbben azonban villamossal indulunk Palicsra. Sok fiatal a biciklire pattanva kíséri a villamost az ünnepélyre.

Ahogy elhaladunk az épülő új városháza mellett, fölnézek a fölállványozott tornyára. Ha végre elkészül, szeretnék fölmenni, madártávlatból rápillantani a városra. Sokan szidják az új, tulipán alakú városházát. Az egyik szeretőm, Horatio, állandóan korholja, rá fog nehezedni a házakra körös-körül, mint egy hatalmas tyúk, amelyik szakajtón ül, meg is fogja írni a Bácskai Hírlapba! A nagypofájú, pöffeszkedő bácskai nyárspolgárok disznóólja, a kultúra itt csak paraván! Nekem meg az a benyomásom, a szabadkaiak semmit sem fogadnak ujjongva, örömmel, először mindent fitymálnak. A villamost is nyakra-főre bírálták, ördögi masinának bélyegezték. Pedig a környéken nincs még egy olyan város, amely villamoskocsival büszkélkedhetne! Én élvezem, főleg, ha messzebbre, Palicsra robogunk vele.

A városházánál már toporzékol a tömeg, rengetegen várunk a villamosra. Nem is jut ülőhely, mi a kocsi farában préselődünk össze, többen viszont lemaradnak, hiába tolongnak az ajtóknál.

„Schweinerei!", kiáltja a középkorú bajszos kalauz, majd mérgesen löki vissza a káromkodó férfiakat, asszonyokat. A kocsivezető meghúzza a csengőt, a dugig telt masina zötykölődve elindul. A korlátba és bőrfogantyúkba kapaszkodó kezektől nem látom, merre haladunk. Kisebb szorongás tör rám a tömegtől, a kánikulától alig kapok levegőt. Ha most fölfordul a szerelvény, akkor biztos, hogy szörnyethalok. Putyi észrevette, hogy elsápadtam. Előveszi a kendőjét, megtörölgeti az arcom.

„Nemsokára megérkezünk...", súgja a fülembe. Vonzó a pacsulis parfümje.

Celeszta és Lola nem bír magával, halkan kuncognak, amikor egyik-másik férfikéz a derekukat, feneküket tapogatja. Amikor szeme sarkából észreveszi, Joli a férfiak kezére suhint a legyezőjével.

„Gyertek az Arany Bárányba, ott megkapjátok az adagotokat!", böki feléjük, közben az izzadságtól gyöngyöző homlokát és vastag nyakát törölgeti a kendőjével.

„A vén kokott is beszáll a játékba?", szemtelenkedik egy suhanc a hátam mögött. Joli olyan szúrós szemmel néz rá, hogy a kamasz fiú behúzza fülét-farkát. Ezek a kamaszok a legmulatságosabbak, a férfiasságuk két perc múlva kipukkan, mint egy lufi. Jobban is teszik, hogy tőlünk tanulják a szerelem szakmáját, máskülönben bakot lőnek az első igazi pásztorórájukon.

Amikor végre kizötykölődünk a külvárosba, lecsillapodom, most már pereceken belül megérkezünk. Nem pusztán attól szorongtam, hogy kevés a levegő, túl nagy a tömeg, hanem hogy esetleg valaki Kikindáról is itt lesz, fölismer. Sajnos, Joli nem hagyta, hogy jobban kifessem az arcomat, így ha valaki jobban megfigyel, akkor végem. A legyezőm mögé rejtem az arcom.

Amikor végre beérünk a palicsi állomásra, a tömeg iszonyatos erővel nyomul kifelé. Néhányan elcsúsznak a lépcsőnél. A nagytestű Joliba kapaszkodom, megkönnyebbülten sóhajtok, amikor mi is lekecmergünk az utolsók között a villamosról.

„Gyere!", biztat Putyi, megragadja a kezem, libasorban tipegünk Joli után. Kicsit jobban szorít a fűzőm a kelleténél, fáj a hasam tőle, ám arcomon bájos mosoly. Szépen kidíszítették a fürdőoázist: szinte méterenként díszkapuk, virágok, zászlók.

Mintha egy hatalmas hangyabolyba kerültem volna: jobbról, balról emberek spacíroznak, vagy éppen sietnek valahová. Gyerekek sereglenek össze a péksütemény-, szotyi-, vattacukor- és lufiárusoknál. Délután három óra, néhány férfi pedig máris hullarészegen tántorog a parki sétányon. Egy öreg, cilinderes úr rázuhan az egyik padra, a tarka ruhás kisasszonyok ijedtükben fölpattannak mellőle.

„K-éz-cs-cs-csók...", nyögi az öreg, majd köpködni kezd, végül lekapja a cilinderét, és öblös hörgések közepette beletemeti a fejét. Undorodva fordulok el, ismerem a tekintetes urat, orvos, járt már a szobámban. Szerencsére az öklendezés után a cilinderébe hajtott fejjel elszunnyad, így nem kezd ki velem. Hamarosan megjönnek a csendőrök, kétoldalt fogva talpra állítják, és elhurcolják. Aznap jó sok dolguk akadt a csendőröknek, hol zaklató részegeket, hol pedig verekedő kamaszokat kellett szétválasztaniuk.

A legtöbben azonban békésen bámészkodnak. A női és a férfifürdőknél többen a vízben lubickolnak, pancsolnak. A szeretőim pedig úgy tesznek, mintha nem ismernének. A mosolygó asszonyaik beléjük karolnak, úgy sétálnak méltóságteljesen a víztorony, a vígadó, a zenepavilon körül. Nem is séta volt az, hanem bizonygatás, hogy jól sikerült a házassági vásár, tejel a hozomány. Mindenki tudja, hogy mi vagyunk az Arany Bárány női pikantériája, mégis elnéznek fölöttünk, mintha semmi közünk nem lenne egymáshoz. A feleségek szemlesütve haladnak el mellettünk, a férjek pedig elfordítják tekintetüket, míg a gyerekeik unottan kullognak, karikáznak vagy éppen vattacukrot majszolva bámészkodnak mögöttük. Ezek a derék apák már holnap ott fognak nyüszítve kopogni a szobám ajtaján. Akárcsak pár év múlva a serdülőkorba szédülő fiaik.

Rövidesen öt óra, mindenki a megnyitóhoz iszkol. A polgármester díszmagyarban feszítve a színpad oldalán várja a pillanatot, amikor fölszólalhat. Körülötte a szintén díszmagyarba csomagolt főkapitány, a frakkos tanácsnokok és a többi hivatalnok. A főkapitány szereti, ha

csipkedem a combját, az egyik tanácsnok pedig sikolt a gyönyörtől, amikor véresre karmolászom a hátát. Hiába is nézek most rájuk, hirtelen előkapják a zsebórájukat, félretekintenek, a gyerekeik haját simogatják. A polgármester a szövegét bújja, pedig tudom, leginkább a fenekemet cirógatná. A feleségeik a színpad előtti első sorban tereferélnek. Úgy ülnek ott a díszes, széles karimájú szalmakalapjaikkal, mint valami divatbemutatós dámák. Az egyik asszony hirtelen hátrafordul, nézelődik, majd megáll a pillantása rajtam. Huncutul elmosolyodom. Nem te, hanem én elégítem ki az uradat, ezért működik még a házasságotok... Inkább hálásnak, nem pedig féltékenynek kellene lenned te rusnya burzsuj!, gondolom magamban. Azt hiszem, megérezte a gondolataimat, mert pironkodva visszafordul.

Az elhangzó szónoklatokból nem sok mindenre figyelek, szerbként nem hoz lázba a magyarok önimádata. A hájas polgármester kihízta a díszmagyarját, alig tud föltápászkodni segítség nélkül a színpadra, ahol inkább valami úttorlasznak hat. Gyermekszanatóriumot, tüdőbeteg-gondozót emleget; unalmas, bejáratódott szónoki fordulatok. Közben kiszúrtam a vetélytársakat: a Heiszler fürdő kéjnőit és kéjfiúit. Az egyik buzi lehetett vagy tizenöt éves, gyakran kikacsintott a kapitányomra, a köpcös Jóskára. Joli a lelkemre kötötte, hogy a kapitányról senkinek sem mondhatok semmit, ő biztosítja a működésünket.

A megnyitóünnepség után sétahangverseny következik. A 86. gyalogezred és a szegedi honvédzenekar szórakoztatja a közönséget, közben nagyban dúl a konfetti- és szerpentincsata. Joli nem engedi, hogy részt vegyünk benne, nehogy kár essen a drága ruhánkban. Nekem is inkább a mólóhoz volt kedvem. Joli engedélyével Maris halad elöl, csak úgy ragadnak a férfitekintetek a mélyen kivágott dekoltázsára.

Beesteledik, kigyúlnak az íves utcalámpák, az egész park valóságos fényárban úszik. Most már értem, miért nevezték el az ünnepélyt tündérestnek. A park és a sétány fényei úgy cikáznak a szemem előtt, mint röpködő erdei tündérek. A mólón sok hölgy sétál, Jolinak ez nem tetszik, elveszünk a sokadalomban. Azt javasolja, menjünk a nagyvendéglőhöz, perceken belül kezdődik a tombola, hátha nyerünk is valamit.

Persze nem nyerünk semmit. Én leginkább nyeltem, mert megjelent Zoran, a durva szerb zongoratanár. Egy hordónyi sört dönthetett magába. „SRBIJA!", „ZA KRALJA I OTADŽžBINU!", kurjongatta teli torokból a nacionalista jelszavakat. A pincérek odamentek hozzá, először csak csitítani próbálták. Hasztalan, Zoran újra és újra provokálta őket és a közönséget. Ekkor azonban a markos pincérlegények kitessékelték a nagyvendéglőből. „JEBAĆćEMO VAM MATER!", kiáltotta Zoran, miután rácsukták a bejárati kaput. Megszokták az ilyen incidenseket. Amióta tart a „disznóháború", hogy Ausztria magas vámot szabott a Szerbiából érkező húsárura, elszaporodtak a hasonló feszültségek Szabadkán is. Legalábbis ezt állítja a csendőrkapitányom.

Nem tudom, hogyan, de a tombola végére Zoran megint fölbukkan a tömegben. Hiába sütöm le a szemem, észrevesz, magához hívat. Jolira nézek, bólint, csak vigyázzak, semmi dugás, hívjam az Arany Bárányba, ott megkapja az édességét.

Zoran egy csöppet józanabbnak hat. Erősen megszorítja a kezemet, nem szól semmit, csak vonszol maga után. Próbálom a tudtára adni, hogy most nem lehet semmi, jöjjön az ünnepség után az Arany Bárányba, várni fogom a szobámban. Zoran a nagyvendéglő mögé cibál egy nagyobb bokorhoz, majd amikor meggyőződik róla, hogy senki sincs a közelben, nekem esik. Úgy csókol, mintha ki akarná harapni a nyelvem. Hiába taszítanám el magamtól, szikár teste nem tűr ellenállást. Putyi azt mondta, ha nem élvezem, akkor gondoljak valami szépre, képzeljem el, hogy elutaztam a kedvenc fürdőhelyemre. Még

sohasem utaztam el messzire, nem tudok másra, csak anyámra gondolni. Anyám a kezemet fogja, varrni tanít. A nagy barna szemébe nézek, a szemgolyójában saját magamat látom. Anyám nem szid le, amikor elveszítem a varrótűjét. Tündérekről mesél, őket kell megkérdezni, hol rejtőzik a varázsló kertje, a varázsló biztos tudja, hová tűnt a tű... Odalopakodom az utcánk utolsó házához, hatalmas, festetlen fakerítés; olyan sűrű, hogy kezet rajta bedugni nem lehet. Egészen közel hajolok, hogy lássam, mi van mögötte. Kábító virágillat... hosszú szárú, kürt alakú virágok, amelyek szirmai mintha fekete bársonyból volnának... liliombokor, óriási kelyhű fehér liliomokkal... mindenütt elszórva alacsony, vékony szárú fehér virágok, amelyeknek egy szirma, csak egy szirma, gyenge piros színű. Elakad a lélegzetem, amikor megpillantom a kert közepén a bíborpiros, kövér virágot. Húsos, selymes fényű sziromzata hosszan lóg le egészen a magasra nőtt, haragoszöld színű fűbe. Mint egy kaleidoszkóp, úgy hat ez a kis csodakert... Kizökkent a háttérben felcsendülő katonazene. Amikor Zoran belém hatol, behunyom a szemem. Aki ilyen hévvel ostromol, hamar végez, vigasztalom magam. Közben géppuskaropogás nyomja el a katonazenét. Hirtelen megijedek, aztán fölfogom, mi történik. Zoran is lelassít egy pillanatra. Fölemelkedem a földről.

„Most próbálják ki a géppuskát, hatszázat lő egymásutánban! Megnézzük közelebbről?", biztatom reménykedve, ám Zoran visszalök a földre, mérges bikaként döfköd. Géppuskaropogás, operettfoszlányok, Zoran nyögése, egyre vadabb döngetése. Nem tudom fölidézni anyámat, fáj, fáj, fáj a belsőm, mintha szét akarnák roncsolni, egészen a petefészkemig hasít a fájdalom. Aztán újra látom a kertet... a végében, a kerítéssel szemben egy kis ház gubbaszkodik. Zöld zsalus ablaka a földszint magasságára nyílott. Ajtó sehol. Közvetlenül az ablakok előtt kék szegfűk... És hol a varázsló? Ő fog segíteni rajtam, hogy elrejtsem, amit a szatócsboltból elcsentem. Odasettenkedem a varázsló házának ablaka alá, törökülésben várok rá, ölemben a zsákmányommal. Nem merek segítségért kiáltani, szégyellném, ha így látnának. Hiába kérlelem, a prüszkölő csődör nem hagyja abba. Végül szerbül kiáltok rá:

„Prekini, divljačuno, boli me!"

Mint aki karót nyelt, ledermed egy pillanatra. Kihúzza a farkát, sietve begombolja nadrágját.

„Izdajnička kurvo!", sziszegi, majd leköp, és elfut.

Előkotrom a táskámból a kendőmet, letörölöm az arcomról a nyálát. A rúzsomból nem sok maradt. Megnyalom a kendőmet, körbetapogatom vele a számat. Letörlöm a combomról a férfi lucskát, megigazítom a szoknyámat, a hajamat, majd visszatámolygok a lányokhoz. Épp a mólóhoz készülődnek. Arcom hideg, remegek. Ránézek Jolira, persze azonnal leolvassa rólam, hogy mi történt. Számonkérően néz Putyira, aki nem érti, miben hibás. De kihez is fordultunk volna? Csendőrökhöz? Amikor szolgálatban vannak, ránk nem pazarolják az idejüket. Az újságírók sem foglalkoznak velünk. Jobb esetben kiröhögnének. Putyi belém karol, Joli pedig rám förmed: Ne feledjem, itt tiszta lány vagyok! Úgy érzem, szétmar a szégyen. Anyámra gondolok, a mesebeli tündérekre, a varázsló kertjére, hol vagytok?

„Haladjunk!", szakítja félbe gondolataimat Joli, és elindulunk. Putyi vállára hajtom a fejem.

Ahogy közeledünk a mólóhoz, egyre zajosabb a puskaropogás. Mintha kihangosított varrógépet hallanék: RA-TA-TA-TA-TA-TA, megállás nélkül. A golyó szaggatta zsákokból szüntelenül pereg a homok. Percek múlva összerogynak a zsákok, mint az öreg vályogházak, utána a katonák újabbakat pakolnak elő. Urak, hölgyek, idősek, fiatalok és gyerekek egyaránt tolonganak a fegyver előtt térdeplő katonák körül. Úgy néznek a géppuskára, mint egy isteni jelenésre. Néhány vézna kisfiú átfurakodik a tömegen, közvetlen közelről akarják

látni a csodafegyvert. Az egyik magas tiszt mosolyogva feléjük tolja a pusztító szerszámot, érintsék meg, milyen forró! A kisfiúk tágra nyílt szemekkel bámulják, s ahogy megérintik az izzó csövet, szisszenve visszarántják a kezüket. A dongalábú tiszt valami pajzánságot mondhatott nekik, látom a vigyorából, a kölykök úgy tesznek, mintha értenék. Az egyik fiú, a szeplős hátrébb lép, mintha rosszul lenne, úgy tűnik, a harsány tömegtől, vagy ki tudja, mi lelte. A fiú eltűnne a lábak között, ám a pajtásai a grabancánál fogva visszarántják. A tömegben mindenki önfeledten kacag, kurjongat, ujjong, duruzsol, Putyiba kapaszkodom, az ágyékom még lüktet a fájdalomtól, a katonák pedig újabb és újabb sorozatot lőnek a frissen kikészített, szürke homokzsákokba. A varázsló meggyújtja a lámpását, mely egy koponyában van elhelyezve. Keleten szürkülni kezd már az ég, a varázsló pedig lefekszik a kertben. És akkor minden virág leánnyá változik. Ő pedig hempereg a virágok között... Egy kék tulipán röfögni kezd, a varázsló odakúszik hozzá, föléje egyenesedik, lefogja a fejét, egy-kettő, szépen végez vele. Eltakarom az arcom, nem láttam semmit. Majd rám nehezedik egy büdös, izmos kar, megkötöznek és megbénítanak a hatalmas húskötelek... RA-TA-TA-TA-TA-TA-TA-TA! Szégyellem magam.

BENEDEK SZABOLCS

AZ ELSŐ PÁCIENS

Jóskát régóta ismerem. Férfibarátság a miénk: nem a gyerekkorból örökítettük át. Érett fejjel ismerkedtünk össze. Ebből is látszik, egyikünk se fiatal. De a minap rá kellett jönnöm, bármennyire is azt gondoltam, hogy jól ismerem Jóskát, ez nem teljesen igaz. Azt például csak most tudtam meg, hogy miként kezdte pályáját. Csodálkoztam is. Ez nem jelenti azt, hogy a pszichológiát életidegen, elvont okoskodásnak gondolnám. Épp ellenkezőleg, nagyon is tisztában vagyok a jelentőségével. Persze alaposabban belegondolva, aki ismeri az emberi lélek mozgásait, talán könnyebben tud tervezni a piacon is, mint az, akit pusztán a számok vezérelnek.

Hosszú ideje ültünk már a körúti sörözőben, ahol közben kicserélődött a vendégsereg, és a színpompás nyáreste is éjszakába fordult, mi pedig sorra kitárgyaltunk mindent, a cégeinktől kezdve a társasági élet pletykáin át a nőkig, amikor valahogy szóba kerültek iskoláink. Az elmúlt évek alatt számtalan dologról szó esett közöttünk, ám ez eddig kimaradt. Talán mert nem tekintettük lényegesnek. Jócskán benne vagyunk abban az életkorban, amikor már tudjuk, hogy az életben nem a végzettség számít, hanem a kemény és szívós munkával megszerzett bölcsesség és tapasztalat. Az üzlethez főként szimat és érzék kell. Azon viszont elcsodálkoztam, amikor Jóska megemlítette, hogy ő végzettsége szerint pszichológus. Azon még inkább meglepődtem, milyen rövid ideig gyakorolta tanult szakmáját. Szinte meg sem száradt diplomáján a tinta, már le is akasztotta a falról, és besüllyesztette a fiók mélyébe.

– Néha eszembe jut – mondta merengve, talán a harmadik éjfekete ír sör fölött –, mire mentem volna, ha életemet pszichológiai vizsgálatokra, az emberi lélek bugyrainak tanulmányozására áldozom. De elegendő volt néhány alkalommal belepillantanom ezekbe a mélységekbe, hogy megijedjek, és elrettenjek mindattól, amit ott láttam. Egészen döbbenetes, hogy mi minden húzódik meg a simára feszített arcbőr és a széles, fogvillantó mosolyok mögött. Az emberek a legszebb oldalukat igyekeznek megmutatni, közben meg számtalan mérhetetlen tragédia és szenvedés mérgezi mindennapjaikat. Megrettentem attól a felelősségtől, hogy nekem kell az ő problémáikra megoldást találnom.

Pár éve ilyenkor bizonyára rágyújtottunk volna, ám mostanság ezt sok helyen tiltják, ráadásul az évek múltával az ember igyekszik egészségesebb életet élni. Mindazonáltal láttam Jóska arcán, jólesne most neki egy rövidke szivar.

– Az első páciensemre élesen emlékszem – folytatta a barátom, miközben tekintete a söröző panorámaablakán keresztül a körút fényeibe mélyedt, ám én tudtam, hogy évtizedes emlékképeket lát maga előtt. – Az emberben különösen megmarad minden, ami első, ám ez az eset, ez az illető akkor mindjárt nagy hatást gyakorolt rám, ráadásul szerepe volt abban, hogy nem sokkal később más elfoglaltság után néztem.

Egy bérház földszinti, gangra nyíló lakásában alakítottam ki rendelőmet, nem is olyan messzire innét, egy szűk belvárosi utcában, amelyik a körútból nyílt. Még éreztem a festék szagát, az ablakok és az ajtók még ragadtak, én meg ott ültem az első munkanapomon repeső szívvel és nem kevés szorongással a vadonatúj íróasztalom mögött, és vártam az első páciensemet. Rövidesen meg is érkezett. Akkor még dohányoztam, úgyhogy túl voltam két cigarettán, átolvastam az újságokat, s épp egy szakmai folyóiratot lapozgattam, nem is a benne lévő ismeretek, inkább az önbizalmam növelése céljából, amikor megszólalt a kaputelefon. Érces, erőteljes hang tulajdonosa kért bebocsájtást. Kicsit meg is várakoztattam, míg magamra vettem zakómat, és kimentem ajtót nyitni. Jó kiállású, választékosan öltözött férfi volt, ősz feje az enyém fölé magasodott. Minden mozdulata határozottságról és önbizalomról árulkodott. Az előszobában azt tudakolta, mikor tudja őt fogadni a doktor úr.

– Én vagyok, akit keres – válaszoltam, noha nem voltam doktor. Pontosításként hozzátettem: – Már persze ha a pszichológushoz jött.

A pszichológus szót külön meg is nyomtam, arra utalva, hogy az nem ugyanaz, mint a pszichiáter, akinek ugyebár alapból jár a doktori cím. Első páciensem végigmért, arcán kis csodálkozás látszott, majd bólintott.

Bevezettem a nagyszobába, leültettem az íróasztallal szemközti öblös fotelek egyikébe, én pedig szemben vele, a másik fotelben helyezkedtem el. Meleg volt, már-már nyáriasnak tűnt a kora szeptember, ám vendégem nem vette le zakóját. Mint rövidesen megtudtam, a szó szoros értelmében az utcáról esett be. Épp erre sétált, amikor meglátta a frissen kihelyezett névtáblát a kapuban, és hirtelen ötlettől vezérelve csöngetett be.

– Időpontot szerettem volna kérni – magyarázta, majd körbenézett. – Nem tartom föl?

Biztosítottam, hogy jókor érkezett, előző páciensem nemrég távozott, a következő pedig későbbre várható, ez az óra a véletlen folytán üres a naptáramban, úgyhogy rászánhatom. Nem tudom, mennyit hitt el mindebből, de még egyszer megnézett magának, aztán kibökte:

– A menyemről van szó.

– Értem. És mit kell tudnunk a kedves menyéről?

– A menyem – mondta a férfi olyan lassan, mintha színházban lennénk egy drámai jelenet csúcsán, amikor minden elhangzó szónak súlyos jelentése van – nem óhajt megcsókolni.

Próbáltam elképzelni a szituációt. Adott egy föltehetően velem egykorú hölgy, aki nem óhajt csókot váltani az apósával. Talán mert annak büdös a lehelete? Sok fokhagymát fogyaszt, netán gyomorproblémái vannak? Óhatatlanul beleszagoltam a levegőbe, ám semmi gyanúsat nem éreztem. Aztán kiderült, hogy nem rokoni csókról van szó.

– Igazából – folytatta a páciensem – egy ideje a *fellatió*t és a *cunnilingus*t sem engedi.

E szavak hallatán elpirultam, noha fiatalember lévén akkoriban bőven volt részem mindkét tevékenységben. Ma már az ilyesmin nem vörösödök el, igaz, ritkábban is találkozom ezekkel a dolgokkal.

– Sőt – tette hozzá a férfi –, a múltkor a melleit is eltakarta előlem. Szerencsére aktusra egyelőre hajlandó. De tartok tőle, előbb-utóbb azt sem akarja.

Hosszú percek teltek el. Csak néztük egymást. Páciensem föltehetően látta zavaromat, cigarettát vett elő, és engem is megkínált. Bár az ilyesmit valószínűleg sok minden tiltja, a mentolillatú füst mögé burkolózva alkalmunk volt kicsit nyitottabban beszélgetni. Sikerült, vagy mondjuk inkább így: kénytelen voltam megtudni, hogy látogatóm tehetős ember, aki néhány éve megözvegyült, ám hogy ne maradjon teljesen magára, és ne álljon kihasználatlanul az a hatalmas villa, amelyben a feleségével élt, magához vette fiát és annak famíliáját. Utóbbi akkor még a feleségből és egy gyermekből állt, de hamarosan gyarapodásnak indult a család, megszületett a második unoka – vagyis ez esetben talán jobb, ha szimplán gyermeket mondunk, ugyanis az jó eséllyel nem a férjtől, hanem a férj apjától fogant.

– És… mióta tart ez a dolog? – kérdeztem, változatlanul füst mögé rejtőzve, és óvakodva attól, hogy néven nevezzem a viszonyt.

– Tulajdonképpen már korábban is volt egy-egy alkalom – válaszolta látogatóm. – Rendszeressé onnantól vált, hogy hozzám költöztek. Tudja, doktor úr, nekem soha nem voltak anyagi gondjaim. De úgy gondolom, nincs is okom emiatt feszengeni. Keményen megdolgoztam a pénzemért. Az utóbbi évekre eljutottam oda, hogy elegendő két-három naponta, akkor is mindössze pár órára beugranom a cégemhez, mert ott minden megy a maga megszokott medrében. Így aztán rengeteg a szabad időm, és sokat vagyok otthon, a házam kényelmében. Ahogy a menyem is, aki előbb a nagyobbik gyerek miatt nem tudott nagyon sehova se kimozdulni, most meg a kisebbik miatt. És hát, amíg a kissrác alszik, addig el kell ütni az időt valamivel. A fiamat kemény munkára neveltem. Oda is teszi magát, ezzel nincsen baj. Csak éppen hiába gürizik reggeltől estig, kevés a foganatja. Az üzlethez érzék is kell. Így aztán az én pénzemből tartják fent ők is azt az életszínvonalat, amelyből már nehezen engednének. Nekem meg, mi tagadás, világéletemben nagy természetem volt.

Az talán pszichológusi végzettség nélkül is tudható, hogy a csók elmaradása az intimitás végét jelzi. Erre utal az is, hogy a hölgy vonakodik az orális érintkezéstől. Föltehetően a kötelességtudat hajtotta, amikor belement az aktusba az apósával – elvégre az ő házában laktak, és az ő kenyerét ették –, ám ha korábban volt is némi érzékiség a részéről is a dologban, az láthatóan elmúlt.

Jóska elhallgatott. Egy darabig csönd ült közénk, csak a szomszéd asztaloktól hallatszott át beszélgetés, na meg a fülünkben továbbra is lüktetett az a monoton háttérzene, amely nélkül nemhogy szórakozóhelyet nem lehet elképzelni manapság, de áruházat vagy edzőtermet se. Közben azon merengtem, hogy – mióta is?, években lehetne mérni – a feleségem és köztem sincs se *fellatio*, se *cunnilingus*. Csók se nagyon. Aktus még igen. Talán nekünk is pszichológushoz kellene mennünk?

– És mi történt azután? – kérdeztem, amikor úgy éreztem, túlságosan belesüppedek a borongós gondolatokba. – Milyen terápiát javasoltál a vén kéjencnek?

A barátom megint kifelé bámult a körútra.

– Nem javasoltam semmit – mondta végül. – Egy ideig azt hittem, életem addigi legrosszabb döntését hoztam. A következő lépés nyilván az lett volna, hogy mind a menyet, mind az apóst hosszan tartó terápiára kötelezem, amibe esetleg a férjet is be lehetne vonni. Ezeket az embereket nem lett volna nehéz megkopasztani. De nem ezt tettem. És mint utóbb kiderült, jó volt ez így. Naiv idealistaként, vagy meglehet, szimpla gyávaságból elmondtam az öregnek, hogy túl fiatal vagyok az efféle szövevényes családi ügyekhez. Nem is föltétlen a képzettségem hiányos, hanem a tapasztalatom. Igen, szóról szóra ezt mondtam neki, közben meg az járt a fejemben, hogy amennyiben találkoznék a menyével, nem bírnék megszabadulni attól a gondolattól, hogy magam is meg akarjam kettyinteni.

Látogatóm figyelmesen végighallgatott, elmosolyodott, de a mosolyában több volt a fájdalom, mint az öröm.

– Értem – mondta már-már atyaian. – Mindenesetre értékelem és köszönöm a jó szándékát. Ha úgy gondolja, bármi keresnivalónk lenne még egymással, ezeken az elérhetőségeken megtalál.

Azzal átnyújtott egy névjegyet, és távozott.

Látszott a névjegyen, hogy tulajdonosa nem akárki, semmiféle rang vagy beosztás nem volt rajta, csak egy cím meg egy telefonszám. És persze a neve, ami már akkor ismerősen csengett, a sajtóban itt-ott hallhattam emlegetni. Később alkalmam volt megtapasztalni, mekkora súlya van.

A praxisom nem akart beindulni. Egy ideig vesződtem magukba zuhant, világfájdalomtól gyötört korombeliekkel meg életközepi válságba jutott, akkor számomra vénséges véneknek tűnő középkorúakkal, aztán fölhagytam a kísérletezéssel. Rájöttem, elméletben lehet, hogy ismerem a pszichológiát, ám képtelen vagyok a gyakorlatba átültetni. A rendelő kiürítésekor esett ki az asztalfiókból a névjegy. Néhány nap múlva fölhívtam a számot. Egykori páciensem emlékezett rám, s akkor se mutatott meglepetést, amikor elárultam, hogy ő volt az első a praxisomban. Hamarosan találkoztunk. Kiderült, a fia és a családja elköltözött nem csupán a villából, de az országból is. Idegenben igyekeztek rendbe hozni az életüket, ami úgy tűnt, sikerült is. A fiú külföldön nem az üzleti életben próbálkozott, hanem apja árnyékától szabadulva beosztotti állást szerzett, és onnantól fogva egészen jól boldogult. Itthon én vettem át az örökét.

Az első páciensem volt egyúttal az első olyan ember is, aki nem csupán ráérzett üzleti érzékemre, hanem engem is ráébresztett. Egy darabig tanítgatott, figyelte fejlődésemet, utána elengedte a kezem, mondván, tudok egyedül is lavírozni, mi több hasítani az üzleti életben. Nemcsak mentorként, hanem egyfajta apaként gondolok reá. Amikor meghalt, heteken keresztül magam alatt voltam. Aztán persze megráztam magam, valahogy úgy, ahogyan ő arra mindig is tanított.

– És az első találkozásotokról később beszéltetek? – kérdeztem.

Jóska megrázta a fejét:

– Soha. Igazából nem is nagyon jutott eszembe. Csak akkor gondoltam rá, évek múlva, amikor a temetésen találkoztam a családjával. Miközben kondoleáltam, bevallom, kissé

kárörvendőn fedeztem föl a kisebbik gyerekben a mentorom vonásait. Persze ez betudható lehetne a nagyapaságnak is, de ahogy a feleségre néztem, biztos voltam benne, hogy nem erről van szó.

Hallgattunk. Ezúttal hosszabban. Azt hiszem, az élet forgandóságán gondolkodtunk mindketten. Aztán rendeltünk még két sört.

SÁRA JÚLIA

OZSONNA

Örökké fázós kora tavaszi nap volt.
Az első, amit az Író észrevett, hogy vacognak a fogai.
A következő, hogy kopaszra nyírt koponyáját durván vágott sebek csúfítják, a teste pedig úgy van összeférczelve a sebtében ráadott ünneplő alatt, mint egy szalmaembere. De nem ez volt a legrosszabb. Óh, nem! A legijesztőbb az volt, hogy nem érzett semmit. Még csodálkozást vagy ijedelmet se, mint az ilyen esetekben elvárható lett volna. Azt konstatálta csak, mondhatni rezignáltan, hogy ez egyszer tényleg komiszul fordultak a dolgok. Szertefoszlottak az idillek, és ami maradt: délibáb, halotti tor utáni mosatlan porcelán, hervadt koszorúk, hamis családi gavalléria.

Körbeölelte a magány.

Hamvazószerda hajnala volt amúgy, azon tájakon, ahol még létezett idő.

Feltápászkodott a földről, szétnézett. Ismeretlen vidék, üres síkság, sehol egy fasor, egy árva, csenevész fa, fűszál, száradt vadvirág, semmi, csak az opálos pára és a végtelen homok. Megborzongott. Úgy terítették be a hűvös homokszemek, mint valami szemfedél. A bőre alá is beette magát a színtelen, könyörtelen nyirok. Nagy fáradtságérzése volt, majd elbukott, botorkált, bolyongott csak fásultan, ménkű ólomsúly alatt, ráunt már saját undok lélegzetvételére is.

– Hiába, kilumpoltam, amit lehetett, s végül csak felhajtottam a méregzöld ráadást – gondolta, lekuporodott hát, és fülelt.

– Hát senki se sír?

Ez azért szúrta, szívósan, erőst kikezdte az évek alatt jól kimunkált dacát. Hökkent belé, mint a hoppon maradt szűz leány.

Sehol a várt cicomás baldachin, a gyöngyös mirtuszkoszorú. Csalódott volt, és kezdett rátekeredni a harag.

– Hol vagytok, madármozdulatú, bársonyszemű lányok, csüggeteg hajadonok, könnyekben lubickoló, hamis lelkű özvegyek? Hol vagytok, ti citromsárga cérnakesztyűs bestiák? Hol a sok mézeskalácsajkú virágáruslány, a csupa selyemharisnyás, kacér nevetésű missz, a gyöngyvirág-illúziót hajába csöppentő, frivol színinövendék? Hol a szerelmes levelekkel takarózó prímabalerina? A bóbitás fejű szobalányok?

Hol vannak a korán hervadó háziasszonyok, a festékkereskedők és patikáriusok feleségei, a bágyadt mosolyú könyvkötőnők, a naftalinillatú nagynénik, a halovány arcú szobalányok és azok a szeplős kislányok, akik flórharisnyát hordanak elefántcsontszínű cipőcskékkel? Hol van Vihar Klára? Hová tűnt a kígyóderekú hetéra? És hol van a vörös primadonna, aki hatalmas hermelinbundában, hintázó csípővel ringatta át magát a korzón minden délután? Hová tűntetek, ibolyaszín lidércek, vadul ölelő boszorkányok, minden titkot tudó vénségek, édesdeden kurvaarcú kisdedek?

És hol van Ő? A szíves lány, az egyetlen igaz, a sosem feledett, akinek úgysem árulom el a nevét. Maradjon titok. Némává tett a pillantásával, hogy rozsdás lakat lett a szívem hirtelen, és úgy is maradt. Ebbe árvultam bele.

Hiába próbálták aztán annyian kisimogatni a pofont.

Nem nőtt fel a kisfiú, voltam, vagyok: örökké Józsika.

Szólongatom esengve, akit csak tudok. Óbégatok.

Hol a dada? Hol lehet a drága jó dada?

Hol vagytok mind?

Várt, gubbasztott tovább, hétszer megfordította gyűrűjét az ujján, de hiába, nem történt csoda.

– Nem álmodtam őket, isten a tudóm, mindnek sajátja volt az ördögadta kéj, és én áldoztam velük sokat, boldogan.

Erre sírva fakadt, mint akinek a lelke megrepedt.

– De mit érnek aprócska, szélhámos sikereim, ha voltak is egyáltalán? Magam vagyok. A nyamvadt kis testem. Egyetlen sajátom. Mérgezett vérem csöppjei. Csekély apanázs. Sipítok, prüszkölök, kaparom magam, mint egy vakondok. Egy végtelen, sivár homokozóban. Micsoda miliő! Sehol egy rózsabokor, illatos liget, se színes, fanyar ízű bogyók. Itt semmi sincs. Csak az üresség. Az örök ínség sivataga. Nincs az a térkép, amelyre ezt a helyet rá tudná jegyeztetni Kogutovicz Manó. Ez a végállomás, a mozdony végleg megállt. Hiába lenne éhségem a nyárra, tudom, már sohasem jut falat. Mardoshat a vágy mézre, ölelésre és sonkavacsorára, végigballagtam már minden évszakot. Így aztán már csak magam körül forgok a szélben, amit Dide fúj valahonnan nagyon messziről, a Varázsló kertjéből talán, a táncolva hajlongó, tündöklő liliomok közül.

– A Varázsló kertjében már rég elhervadtak a virágok, Józsika.

Az Író a hang irányába pördült.

– Anya?

Vakító, fényes villanást látott. Mintha egy fehér ló vágtatott volna a távolban.

– Nem félek a babonától, sokat kísértettem magam is a rémeket, reszkíroztam, évődtem, játszadoztam velük, meg is őrölt az élet úrimód, de egyet biztosan mondhatok: a fehér ló szerencsétlenséget jelent! Ezt jól jegyezzétek meg, barátaim, kik hisztek még a táncban, a báli fodrokban, csipkedíszes pikéruhákban, gyöngykalárisokban és a csinos karcsú bokákban. Én már nem hiszek. Se örömben, se bánatban, tudom, hogy nem látom többé a naplementét, se azt, ahogy felbújik az égre a hold, de a szemem nem csal meg, és annak a lónak nem volt árnyéka. Nem volt neki egy sem! Pedig olykor az ilyesféléknek három árnyvetésük is akad!

Kinyújtotta a kezét. Ő sem mutatott semmiféle árnyat.

A rémülettől kővé meredt, és kiverte a víz. De nem eléggé. Minden olyan lassúdan, tompán, ismeretlenül történt vele, nem kapott se szívdobogást, se baljóslatú gyönyört. Erősen kellemetlen volt a sensatio.

– Lázaim vannak, másképp nem lehet. Hát milyen átokverte, árnyéktalan hely ez? A kaszinó nagytermében rikít így a fény.

Ez tűrhetetlen! Szeretnék elveszni az éjszakában. A süket, mély, fekete békanyálkás csöndben. Hogy érezzek valamit. Bármit. Azért. Szeretnék álmodni. Kibonyolódni magamból. Jöjjenek az árnyak, és kísértsenek a bűnbe, a kéjbe, a gyilkos mámorba, a fájdalomba, ott virágzik csak a való élet igazán! Hogy kifacsarhassam magamból a velőt, mint érett narancsból a cukros levet. Aztán lenyalogatom, mint a vért. Vajon pontosan hány csöpp vére van egy embernek, és hol a csudában lehet a borostyánszipkám? Úgy rágyújtanék egy Sepheard'a Hotelre vagy egy Queen cigarettára! Unatkozom. Részeg hajnalok, légasszonyok, fátylak, házak, ágyak, vágyak, hát mind hiába volt? Ennyi lesz végül? Magányos homok? Fehér fényben, jégösvényhidegben, csordulásig meztelen? Utálatos egy lét, mindenhogyan. Szeretett egyáltalán valaki? Hol vagy, kicsiny fehér kutyám?

– Tipikus! Mindig azok fordulnak a kutyákhoz vigaszért, akik valójában embert sohase mertek szeretni – szólott egy érces hang, és a párás semmiből egyszerre ott állt a Homokember. Kedvenc Andersen-meséjének delejes mágusa.

Óh, mennyit várta gyermekkorában, hívta, szólongatta álomért, és most végre eljött! Nyújtotta is felé félszegen, könyörgőn árnyéktalan kezét.

– Hajolj le hozzám, Homokember, kérlek, és ölelj meg! Fázik a szívem.

– Nem fázhat. Nincs már. Kimetszették, magad kérted. Végrendeletileg. Emlékezz! Bár bevizsgáltatni nem sikerült, elfonnyadt idő előtt, összetöpörödött, mint egy naspolya.

– És hol van most? Vörös Eszti rejtegeti a zsebében, igaz?

– Kicsoda?

– Szobalányunk, Vörös Eszti. Ő különleges volt! Ő okvetlen megtette értem! Bevérezte a kötőjét, bizonyosan vele is hál, melengeti, nem borzasztja a hússzínű lucsok.

– Ugyan már! Szíved, májad elveszett. Csak az agyvelőd maradt meg, azt ablakod alá titkon elásta a klinika kertjében Schuszter Gyula idegsebész. Kezével kaparta el, oly buzgón dolgozott, megtört háttal és gondtól behorpadt homlokkal, hogy még a nyíratlan füvek is elfordították mind a fejüket.

– Nem is fütyörészett?

– Meg se mukkant. Némaságot vittél az éjszakába, nem zenét.

A hold elé felhő úszott, a kutyák elnémultak egészen az Üllői út végéig, az ánizsillatú, tüskés gaznövény pedig megállt a növésben, hamarosan elenyész. Négy ablak betört. Az éjjeli szellemlepkék nekirepültek az ablaküvegnek mind. Moravcsik professzor pedig csak a fejét csóválta napokig, senki nem tudta eldönteni, dühös-e vagy éppenséggel nagyon is felvidult.

Az Író csak bámult maga elé, és morzsolta, szórta a homokot.

– Ne zsenírozd magad, Józsika! Tessék! Már a kezedben az egész világ. Elbabrálhatsz vele. Ha gyúrod, szépen gömbölyű.

Nem így képzeltem a halált. Sem az életet. Annak olyannak kellett volna lennie, mint mikor a kishúgom, Ilonka kacagott.

Pipacsos szalmakalapja volt Ilonkának. Meztelenül, nyakig vízben lubickolt, ragyogott, mint a nap. Megperdült körülötte minden, még a halak is, kiszökkentek mind, mikor

csapkodta a Palicsban a hullámokat. Bronzarany volt a teste, és a nézése mélylila, mint a legmámorosabb éjszaka. Pénzeket raktak Ilonka szemére halálakor. Megcsillant az ezüstös fémen a fény, jelzett, üzent, kiáltott, azonnal tudtam, menekülnöm kell, most már sietni, vedelni, habzsolni, kikanalazni, elvenni és utána kiöklendezni mindent, amit csak lehet.

– Nagyon érdekfeszítő, szinte elgondolkoztató mese.

A Homokember elmosolyodott, de a tekintetében ott bujkált a féltékeny gyűlölet, nem tudta leplezni, abban a feszesre csinált mosolyban, mint szúrja az irigység a szája szögletét.

– Szóval ezért hoztál ide?

– Mindegyik kutya magának ugatja a holdat. Miért, mit reméltél? Nekem sincs szívem. Andersen bácsi kifelejtette. Belül teljesen üres vagyok. Csak egy tok!

És az Író egyszerre tisztán kezdett látni mindent. Életében először, szív nélkül és agyatlanul, mely kísérlet még Sigmund Freudnak is feltornázta volna a pulzusát. Megjegyzendő, hogy ő is kissé belemelegedett, hiszen ott állt előtte a teljes való. A mesekor varázslatos hőséről egyszerre kiderült, hogy valójában egy viseltes harisnyájú, elnyűtt, rongyos, pecsétes selyemkabátban járó, szánalmas öregember. Egy bácsi. Ott topogott előtte az igazság, a megoldás minden kijajveszékelt életkérdésre, és rácsodálkozott, hogy a válasz milyen egyszerű.

– Szóval csak az érdek – hajtotta le szomorúan a fejét.

A Homokember megvonta a vállát.

– Kikapartalak a földből, mert zavartad a homokomat. Ennyi. Meg aztán jólesik néha egy kis társaság. Mulatság. Impressziók. Néha nem jut eszembe semmi, hiába nyüstölöm magam. Emiatt a világban egyre szaporodnak az álmatlanok. Csak kidőlnek, mint a letaglózott tehén. Te pedig annyi mesét tudsz…

A néhai Író, Csáth Géza, született Brenner József, ekkor majd agyérgörcsöt kapott a dühtől, de szerencsés fejlemények miatt nem volt már agya. Így rövid hezitálás után, mely arra irányult, hogy rászánja-e magát a Homokember megfojtására, inkább csak felcsattant, de azt olyan orgánummal, hogy még a homokszemek is kisebb tornádóba tekeredtek kettőjük között.

– Hogy én meséljek neked? Frászt a nyakadra! Hát hol voltál annyi átvirrasztott, párnába zokogott, anyátlan éjszakámon át?

– Andersen bácsi…

– Ne gyere nekem Andersen bácsival! Gyáva vagy! Hárítasz! Sunnyogsz csak, nem válaszolsz! És most egyáltalán hol vagyunk? Hol vannak a begyűjtött bagolyszemek? Hol a csupaszín esernyőd, a nagy csodás misztériumok? Hittem benned, bíztam! De te becsaptál! Ez csak egyszerű homok! Közönséges. Csillogása sincs. És te? Nézz magadra! Ki vagy te valójában? Hamuszín a bőröd, görnyedt a hátad, beterítenek a ráncaid, másokon élősködnél, lopnád a mesét, éveidben meggonoszult, rátarti vén. Hitvány vagy, te Homokember!

– Hiába próbálsz frappírozni, ne törd magadat! – replikázott a Homokember, mert kikezdte rögvest a gőg – én nem várok tőled semmiféle véleményt, nem érdekel. Pláne vallomást. Mindenki csak búgja bele nyugodtan a világba a saját kenetteljes kinyilatkoztatásait. Kit izgat? Engem aztán nem! Hallottam eleget. Csömöröm van, mint aki bezabált egy egész lakodalmi menüt. Nincs már az a szóbeszéd, ami kimotoszkálná belőlem a sértettséget.

– Igen? Valóban? Akkor miért remegnek a kezeid? Miért lüktet az ér olyan veszett erővel a homlokodon? Miért szól úgy a hangod, mint egy sok éve felhangolatlan hegedű?

A Homokember erre csak dünnyögött, elfordult, és a kabátja szélét babrálta. Több helyütt kifeslett már rajta a szövet.

Sokáig hallgattak. Talán évezredekig.

Aztán a Homokember odasomfordált az Íróhoz, és leült.

– Mondd csak, élni jó?

Az Író fölkacagott.

– Egy halottól kérdezed? Mulatságosak a sanszaim az életjátékra pillanatnyilag. Ha nem vennéd észre, meglehetőst kicsike a testem az élvezetre, így szív, máj és agyvelő nélkül különösen, amolyan maradék.

– De mégis! Azelőtt… Mit szerettél az életben?

És akkor az Író, aki önként, elszánt, konok szárnyalással lett szeretője a halálnak, a frigy addigra megmásíthatatlan súlya alatt hirtelen ráébredt, jobban mondva ráhalt a felismerésre: mennyi mindent szeretett, és főleg szeretett volna még!

– Elég egy pillanat, egy rosszul kimondott szó, vagy ami még rosszabb, egy szó, ami kimondatlan maradt, és mindennek annyi, expressz gyorsasággal rontható el egy élet.

Megsimogatta a Homokember lárvaarcát, a térdére ültette, és átkarolta nyeszlett vállait.

– És te, mit szeretsz te?

– A befőttet. És a teasüteményt. Mazsolával tömött lepényke. Jó édesen. De sosem kapok – mondta a Homokember, és félrefordította a fejét. Még most is kellett neki a paraván, inkább elhazudta a könnyeit.

– Megozsonnázhatnánk – mondta Csáth Géza, az örök Józsika, aki maga is nagyon szerette a világból az édeset.

GRECSÓ KRISZTIÁN

ÜLJÖN VISSZA

Egyre több a rossz ünnep.
A vak évforduló.
Farkába harap az év,
És undorral vegyes a távlat.
A tükrön matt fátyolsziget.
Ritkább a bezzeg-tavaly,
Lazult az álmok eresztéke.
Némelyik lefagyasztva,
Eredetéről nincs tudomás.
Vignettája elmosódott
Vagy ráfelejtve.
Napok óta a Dél-pesti várótermével álmodok.
Korombéli csepeli férfi sír a balomon,
Maradandó károsodás.
Terhes tételek: nincs rajtuk fogás,
Az évfordulók súlytalanok,
Ezzel nyugtatom magam,
Nem fájhat jobban,
Nincs az időn potméter,
Ismétlőjel a hónapsor végén.
Megint én jövök.
Miért mindig én ülök a vizsgálóban?
Bent az űzött sebész: agya jóra jár.
Jelenlétem prizma,
Felnagyítja felkészületlenségét.
Rajtakapok egy embert,
Látom, ahogy sorsom érti meg,
Hogy mi vagyok én
A dokumentum szerint.
Előttem nyitja meg.
Mintha látnád a feleséged beleszeretni
Valaki másba.
Nem a történést – ahogy megérti.
A sejtek sötét sejtelme.
Ennek az évfordulója van.
Üljön vissza.
Ezt ismételgeti, ötvenes férfi,
A vizsgálószékre mutat.
Még rajta van a testem melege.

KIS GRAFIT TÁJ I., 2013, GRAFIT PAPÍRON, 53×40 CM

ÉRKEZÉSI OLDAL

Csak az érkezési oldal látszik,
A járdasziget hólyagos bitumenteste.
Gyomok a repedések érfalain.
A várakozóknak – elvileg – mindegy,
Övék az érkező hozta katarzis.
Busás világok huzata.
Győzik az esőt, bitang napsütést.
Kár gondolni velük.

De akkor mennyi a tét,
Ha nincs kire várni,
Ha járna még egy indulás.
Legalább remény vagy szándék szerint.
Mindegy, milyen.
Ahogy tonnák moccannak,
Maguktól szinte, csont reped.
Távolugró lendíti így könyökből a karját:
Az elképzelt első lépés előtt.

Ám csak az érkezési oldal látszik,
A *Biblia* és a magazinok szerint
Egyedül Isten akarhat jót.
A többiek mindenképpen
Valamihez képest éreznek
Ihletet, görcsöt, szánalmat.
Hiába. Évtizedekig nem eszmélsz rá,
Hogy valaki
Kiradírozta, kimosta, lefestette
Az indulási oldalt.

Aztán egy péntek este megérzed,
Hogy a szteroidok kristályos
Szerkezetéhez hasonlít a szenvedés.
Oldódik benned,
Mint a visszaszívott önáltatás taknya.
Tudsz beszélni, de minek,
Bele tudsz gondolni, de minek,
El tudod képzelni, de minek.
Tékozlás, tévelygés.

És csak a dekázgatás savanyú íze,
A magány poshadása marad a szájban.
Szikkadt padlás a nyelv árnya.
Mintha bevarrták volna az eget.
Csöveken kopog át
Idegen cellákból az élet.
De elképzelni is csak úgy tudod,
Mintha homokrajz lenne.
Ahogy az ízek árnyát érzed.

És akkor le bírod írni,
Bármilyen egyértelmű,
Nyers ösztön vezeti is a kezed,
Hogy soha nem is volt,
Naivitásod tükörterme,
Égbe hasadt délibábja volt
Az *úgynevezett* indulási oldal.

Sohasem volt több esélyed,
Mint várni,
Mi lesz,
Milyen a napok sodra,
A lap- vagy időjárás, a kedv,
És valahogy mégis mindig elhitted,
Hogy jöhet a dagály után más,
És most itt vinnyogsz
A sajátodnak hitt életábránd
Hipószagú várótermében.

És most, hogy elhitted,
Sehová nem indult
Neked innen semmi.
Várhatsz tovább türelemmel.
Élhető házasságra, egészségre, gyerekre.
Ha nem jön,
Semmit sem tehetsz.
Arra sem vagy jó,
Hogy kitaposd lábéllel a peron
Felhólyagosodott betonján
A repedések ereiből a gyepet.

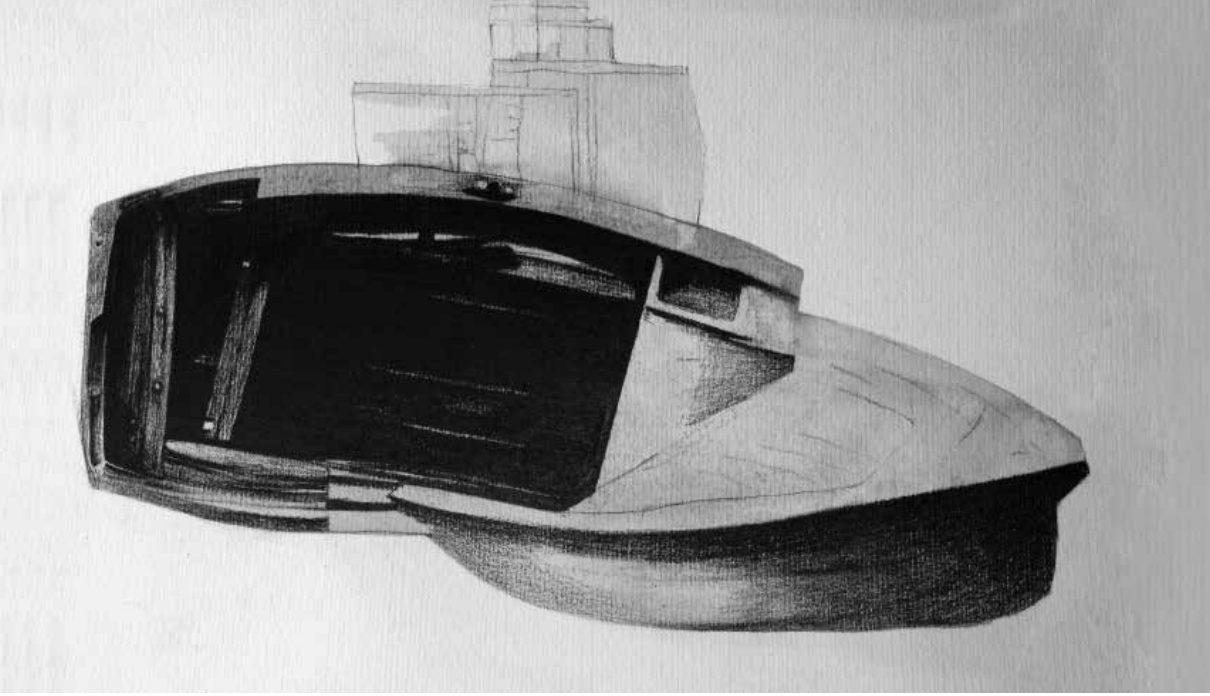

BALATONI JÁRGÁNYOK I., 2009,
GRAFIT PAPÍRON, 14×20 CM

FEKETE VINCE

ÓLOM

Nagy, sárgálló homokpadok és alacsonyan lógó szürke felhők. Hallgatják a várost, sétálnak lassan, az eget bámulják. Megpróbálják összehasonlítani egy húsz-harminc évvel ezelőtti délutáni ég színével. Vagy inkább azzal a színnel, ami az emlékeikben abból még megmaradt. Küszöbén állnak, hogy kiszakadjon belőlük valami, és tudják, hogy ennek hamarosan meg is kell történnie. Ez rezeg-remeg bennük most legbelül, ez cseng-bong végeérhetetlenül.

És semmi mást nem akarnak már, csak hogy Valaki beburkolja őket túlcsorduló vidámságába, az ajkáról bugyborékoló hangok zuhatagába, hogy hipnotikus hatással legyen rájuk a hangja, arca, nevető szeme is. Beolvadni, belefulladni ebbe a harangjátékba! És a teste olyan legyen, mint a nevetése, hajlékony és bőkezű. Szó nélkül vezesse magához, és olyan melegségbe burkolja, amelynek létezéséről sejtelmük sem volt addig. És birtokolja és elárassza, és elvezesse őket az örömhöz.

Kitöltse ezt az üreges pillanatot, az ólmos csendet.

PARTITÚRA

A pillanat, amikor a zűrzavar beléjük szivárog. Hány éjszaka riadtak fel így, látták magukat szemben az ürességgel, ahogy a szavakat keresgélik. És mindig ugyanaz a forgatókönyv, az eltérő részletek ellenére. A lépteik hangja az éjszakai járdán, kopogón, ahogy viszi el őket éppen. A titkok súlya, a szenvedélyek

kitörései. Egy örökre letűntnek nyilvánított múlt, kérdések és bizonytalanságok, illúziók stb. Hogy aztán lassan egy egész világ emelkedjen köztük, amelyről sokáig nem tudtak semmit, de amely betöltötte gondolataikat. Nem voltak szavaik még, igenjeik, csak nemek voltak, csak a csendeket közölték – és ez a hallgatás majdnem széttépte mindenüket.

Távol kerülni, zárójelbe tenni ezt a *látszólag*os olajozottságot! Megszabadulni a konvencióktól, amelyek úgy szabályozták életüket, mint partitúra a zenét. Felejteni azt az életet. Maradjon félben csak, mint függőben hagyott történet, befejezetlen regény.

MARKÓ BÉLA

INDÍTÉK

Írtam ugyanerről egy másik versben.
Tulajdonképpen csak majdnem ugyanerről.
Van néhány rózsabokor a tűzfal tövében.
Annak idején, amikor a karókat kicseréltük,
vissza is metszettük őket.
Valamit nagyon elronthattunk,
mert évek óta nem virágzanak.
Aztán tavalyelőtt kettő
megkönyörült rajtunk,
az egyik három áttetsző sárga rózsát,
a másik két majdnem teljesen fehéret
mégis kibuggyantott nekünk.
Erre fel tavaly azt hittük,
most már tombolni fognak.
De nem. Csupán az egyiken nyílt

kettő, talán azon, amelyiken három volt
azelőtt. A másik elhallgatott újra.
Az idén is egyfolytában lessük, van-e
bimbó a zöld, puha szárak csúcsán.
Kerestem ma reggel is, de semmi.
Illetve lent a hosszan elhúzódó ágyás szélén,
egészen közel a rózsabokrokhoz,
a föld és a járdaszegély közti résben
két sárga pitypang. Csak úgy.
Szép borzas pitypangfejecskék.
Legalább olyan bonyolultak, mint egy rózsa.
Nézem elkeseredve. Már-már gyűlölettel.
Nem erre vártunk. Alig láthatóan
megremegnek a feltámadó szélben.
Nem tudom szeretni őket. Eltaposni sem.

HISZÉKENY TEST

Akár az üres fán a szél,
átjárnak rajtam akadálytalanul
a láthatatlan rádióhullámok,
nem érzek az égvilágon semmit,
ha egy madárfütty elidőzik
valahol a bordáim között,
vagy ha valahonnan messziről
háborús menekültek sikoltozása
döfi át észrevétlenül a testemet,
és amikor hirtelen megborzongok,
akkor sem egy földrengés vagy árvíz
moraját hallom belülről,
csak hidegebb lett egy pillanatra,
mert felhő takarta el a napot,
nem vagyok képes megszűrni
sem jó hírt, sem rosszat,
hiába állok útjukba,
mint egy puskagolyó elé,
hiszen meg sem sebeznek,
le sem lassulnak tőlem,
éli, éli, lamá sabaktáni,
szólítom saját romló húsomat,
korhadt csontjaimat,
kitől is kérdezhetném mástól,
de már réges-rég elárultak engem,
a lélek is csak rádióadás,
talál magának másik készüléket,
szívet, agyat, májat, tüdőt,
forró, hiszékeny ujjakat,
arcodat végigtapogató,
tudatlan esőcseppeket.

KISS OTTÓ

A TEREMTÉS TÖRTÉNETE

Kislányomnak

Egy

Kezdetben volt Boró.

Azután Boró lett a föld,
Boró lett a víz,
Boró lett a tűz,
és Boró lett a levegő.

Később a fű is Boró lett,
a fa is Boró lett,
a madár is Boró lett.

Aztán minden Boró lett.

Kettő

Egyszer Boró azt gondolta,
hogy elindul. Akkor a madár
szállni kezdett.
Azután Boró elindult.
Akkor a levegő mozogni kezdett,
a tűz égni kezdett,
a víz folyni kezdett,
a fű nőni kezdett,
a fa rügyezni kezdett,
és a föld teremni kezdett.

Azóta Boró jár.

Három

Egyszer Boró azt gondolja,
hogy már nagyon elfáradt.
Akkor a madár megpihen.
Azután Boró is megpihen.

Akkor a tűz megáll az égésben,
a levegő megáll a mozgásban,
a fű megáll a növésben,
a víz megáll a folyásban,
és megáll a föld a termésben.

És Boró lesz a fa,
és Boró lesz a fű,
és Boró lesz a levegő,
és Boró lesz a tűz,
és Boró lesz a víz,
és Boró lesz a föld.

Kezdetben minden Boró lesz.

FERDINANDY GYÖRGY

APA

A gyerekekre mindenki vigyázott a háború alatt. A mi bajaink csak azután kezdődtek. Amikor kitört a béke, és elkezdtük kerülgetni a romokat.

A felnőtteknek akkor már csak egy-egy éhes száj volt minden gyerek. A felnőtteknek, az ám! Az asszonyoknak, így kellene mondanom. Mert férfi még mutatóba se nagyon akadt azokban az időkben. Az apákat nyomtalanul elnyelte a front. Hadifoglyok voltak, vagy hősi halottak. Névtelen árnyak, akikről, mit hónapok!, évek óta senki sem tudott.

– Az én apám! – mondogattuk egymás között, komor kiskamaszok. De ahogy múlt az idő, egyre kevésbé tudtuk felidézni a régi, békebeli arcokat.

Az én esetemben még hosszabbra nyúlt ez a kényszerű távollét. Apámat már akkor elvitték, amikor még nyoma sem volt a háborúnak. Attól fogva róla még csak beszélnem sem volt szabad.

De a pajtásaimnál sem volt sokkal jobb a helyzet. A front átzúgott felettünk, kitört a béke, és mi apátlanul nőttünk fel, egy egész nemzedéknyi háborús gyerek.

Csoda-e, ha hosszú éveken át apa volt számomra minden nadrágos, bajuszos alak. A részeges Lajos bácsi, aki óbégatva dülöngélt végig az utcán, Boroska főtisztelendő, aki a szomszédos apácazárdában hittant tanított. Vele egyébként volt egy emlékezetes beszélgetésem.

Amikor megkérdezte, mi akarok lenni, azt feleltem: apáca.

– Az lehetsz, fiacskám! – bólintott a jó humorú lelkipásztor. – Csak mamáca nem!

De eszmecserénk vele is ennyiben maradt.

Később Somogyországba kerültem, ahol sváb családok fogadták be – felhizlalásra – a sok éhenkórász pesti gyereket. Soron következő apajelöltem Disztl Miklós volt, akit a hadifogságból sebesülten engedtek haza.

Tőle gyakorlatiasabb dolgokat tanultam, mint a zárda lelkipásztorától. Hajnalban elláttuk a jószágot, kicsaptuk a legelőre a két tehenet. Az egyosztályos iskolában kétszer is végigénekeltük az egyszeregyet, mire a tanító bácsi megreggelizett. Hát, csak így. Ezek voltak a férfiak a faluban.

Emlékszem, apám minden reggel énekelt a fürdőszobában. Mindenfélét, összevissza. Karády Katalint, operettáriákat. Álmomban most is hallom a hangját.

Gazdámat, Disztl Miklóst a felesége mosdatta, kötözte. Ilyenkor szegény Miklós fájdalmasan ordított.

Anyám nem tudott mihez kezdeni velem. Túladott rajtam az első alkalommal. Gödöllőn, a premontrei szerzeteseknél lettem bentlakó. Az internátusban, így mondtuk. Egy másik idegenben, Disztlék végső soron mégiscsak barátságos otthona után.

Félszázan lehettünk, velem egykorú fiúcskák. Félszáz apátlan, háborús gyerek. Férfiak nem voltak itt sem. Csak csuhások. Fehér reverendás szerzetesek-papok.

Ketten közülünk mégis megfogták az isten lábát. Pálpusztai és a barátja a rektor úr szobájában töltöttek minden rekreációt. Hogy mit csináltak? Senki se tudta. Mindenfélét suttogtak róluk az irigykedő többiek.

A rektor úr állítólag kényeztette őket. Cukorkát adott nekik, krumplicukrot, mást nem lehetett kapni azokban az időkben. Én nem rágódtam sokat ezeken a dolgokon. Még a tél beállta előtt túladtak rajtam a papok.

Az pedig úgy történt, hogy egy szép napon bejelentették: különvonat indul Hollandiába. Az éhező pesti gyerekeket – megint csak őket – holland családoknál helyezi el a Vöröskereszt. Mondanom sem kell, hogy erre a listára az elsők között jegyeztek fel a szerzetesek.

November végén, a Keleti pályaudvarról indult útnak a különvonat, amit maga a hercegprímás búcsúztatott. Két nappal később pedig már Brüsszelben reggeliztünk a *Gare du Midi,* a belga Déli pályaudvar üvegbúrája alatt.

Én, hogyan, hogyan nem, Belgiumban maradtam. Még aznap reggel kinézett magának egy ottani család. Lehozhattam a különvonatról a kofferomat.

Szerencsém volt: jómódú házba kerültem. Beírattak egy kisvárosi iskolába, a néni felöltöztetett. A bácsi gyáros volt, reggeltől estig az üzemében dolgozott, de még így is volt ideje rá, hogy kikérdezzen, és átjavítsa a házi feladatomat.

Az emeleten volt a szobám, a szakácsnő és a szobalány közelében. Külön fürdőszobával!

– Zuhanyoztál? – kérdezte minden este a bácsi. Ő maga sikált le, amikor észrevette, hogy nem töröm magam.

Hétvégén meccsekre jártunk, *mon oncle,* bácsikám a helyi csapat elnöke volt, és hamarosan a kölykök közé is bejuttatott. Én lettem a tizenévesek kapusa.

Vasárnap misére vitt a néni, este a sofőrrel kannában hoztuk faluról a friss tejet. Még arra is ügyeltek, hogy minden héten írjak haza anyámnak egy hosszú levelet.

A dolgok apránként kezdtek elromlani. Az első idők után fürdetés közben egyre kitartóbban markolászta a fenekemet a bácsi. Az ágyam mellé ülve is minden este rajtam felejtette a kezét.

– Nem áll fel? – kérdezte rekedten.

Az övé – megmutatta – ilyenkor már kőkeményen meredezett.

Minden este kitalált valamit. Szemben, az utca túloldalán egy fogorvos asszisztensnője élt. Ez a fiatal nő minden este anyaszült meztelenül tisztálkodott. Mi, a bácsi meg én, végignéztük ezt a műveletet.

– Nem áll fel? – ismételgette csalódottan *mon oncle.*

Hát nem. Még akkor sem, amikor a szájába vette. Csak az ő szerszáma volt minden este kőkemény. Ez elvehette volna a kedvét, de bácsikám továbbra is kitartóan kísérletezett.

Napközben semmi sem változott közöttünk. Én ragaszkodtam hozzá: ő volt az egyetlen felnőtt, aki foglalkozott velem. Amikor szóba került, hogy örökbe fogadna a család, mégis megírtam anyámnak: már alig várom a napot, amikor hazamehetek.

Szerencsémre írt anya is. Otthon nagy dolgok történnek! – állította. Minden megváltozott! Nem kell visszamennem a szerzetesekhez. Ezentúl velük maradok.

– Apa él! – gondoltam. Ez a nagy változás semmi más nem lehetett.

A sofőr kivitt a *Gare du Midi*re. Emlékszem, sírtam egész úton. A bácsi – a *mon oncle* – nem kísért el. Még csak el sem búcsúzott.

A vonaton csak arra gondoltam, hogy apám ott fog várni a Keleti pályaudvaron. Németország még romokban hevert azokban az időkben. Kölnben koldusok rohanták meg a szerelvényünket. Apró gyerekek, asszonyok. Mi pedig kiadogattuk nekik az útravalót, amit a Vöröskereszt Brüsszelben szétosztogatott.

Két napig tartott most is az út. Végül valahol Hegyeshalomnál átvettek minket a magyarok. Nem volt sok időnk bámulni az ismerős tájakat. Új kísérőink elkobozták a belga csokoládétáblákat, a narancsot, a banánt pedig kidobatták velünk az ablakon.

Furcsa fogadtatás volt. De mi akkor már csak arra vártunk, hogy feltűnjenek a budai hegyek, és megálljunk a Keleti pályaudvaron.

Anyámat messziről észrevettem. Sírva szaladt az ablak alatt, meg sem várta, hogy megálljon a vonat. De apát hiába kerestem a tömegben. Mi sem hazafelé indultunk.

– Hová megyünk? – kérdeztem.

– Majd meglátod! – felelte anya.

Ez volt hát a nagy változás. A házunkban, Budán, idegenek éltek. Mi pedig utaztunk tovább vidékre egy koszos személyvonaton. – És apa? – nem mertem feltenni a kérdést.

Anyám magához ölelt, és némán hallgatott. Így ért véget a világháború és vele boldog, bizakodó kisgyermekkorom.

BÁNKI ÉVA

FRISS

A fő, hogy senki sem pillanthat át a kerítésen, nem nyaggathat, nem leskelődhet. Ami azt illeti, kerítés sincs: az udvar egyik végén az erdőnek mondott szeméttelep, a másikon a Szövi, az elhagyott harisnyagyár.

Senki, semmi. Reggel négykor kelek, hogy beérjek az iskolába, és hét óra vagy fél hét, amikor hazaérek. Ha valaki a hivatásának él, nincs szükség szomszédokra. Egy és háromnegyed óra az út oda, egy és háromnegyed óra vissza. Ha hazaérek, topogok egy kicsit, kifújom magam, aztán összeütök valamit. Tojás, krumpli, tészta.

Már akkor sem működött a harisnyagyár, mikor apámék felhúzták a gyári telken a víkendházukat. Ahol három fiú van, ott kell a nagy udvar. És milyen jó, ha van ez a kis konyhakert, és nem kell egy szál petrezselyemért is a boltba szaladni. Jó lesz ez, majd meglátjátok, ígérte apám, amikor belevágott az építkezésbe. Hétvégenként eljövünk a panelből, pingpongozunk, levegőzünk, kirándulunk, legalább a nyaralásra sem kell költeni.

És milyen jó lesz az a sok vitamin télen. A nem gyári, hanem a friss.

Anyám nem volt az a pingpongozós fajta. Baptistaként kezdte, aztán jehovista lett, megfordult a hitgyüliben, majd kikötött a hetednapos adventistáknál, azoknak is valami radikális szárnyánál. A szüleim megtanulták elviselni egymás szenvedélyeit: anyám eltűrte, hogy apám ímmel-ámmal vagy egyáltalán nem vesz részt az egyházi eseményeken, apám pedig elviselte, hogy anyámat semennyire nem érdekli a kert.

Szegény Ferinek a telek a mindene. Nem is eszik meg mást, csak a frisset.

Mi, fiúk nem jártunk ki elég gyakran, nem tanultunk meg gombászni, nem építettünk vicces kunyhókat az erdőben, nem játszottunk az elhagyott Szöviben indiánosat, csak hagytuk, hogy apa egymaga víkendezzen.

A bátyáim aztán szétszóródtak erre-arra, megtalálták a helyüket, többé nem is nagyon jelentkeztek, csak én maradtam otthon a szüleimmel. Ugye, Ferikém, nem akarod, hogy két órát caplassunk az erdő miatt, sóhajtozott anyám. Mikor annyi dolgunk van! Bibliaóra, szolgálat, lelkigyakorlat. Szegény Sanyikának nyakán a szigorlat. Apám szerencsére nem kívánta, hogy kicaplassunk vele. Anyámat késő tavasszal meglepte friss eperrel, ebéd közben mesélt az emeleti ráépítésről, Pongrátz szomszédról, Szabó néniről és bácsiról, az Adamikék unokájáról.

Na mi van a telekkel?, szokta kérdezni anyám, ha beszélgetni akart vele.

És a telken mindig volt valami, szerencsére. Valami mindig elfagyott, leomlott, megjavult. Az öreg Szabó valami érdekeset mondott. Apám szarvast is látott az erdőben. No igen, a természet.

Én közben lediplomáztam, kitapétáztuk együtt a kisszobát, megcsináltuk a nyílászárókat. Minden vasárnap áldást mondtunk az ebédre. Soha nem hallottam veszekedni a szüleimet, szombatonként apám elment a telekre, anyám a gyülekezetbe. Nekem is kéne valami szenvedély, gondoltam, megtanulhatnék gitározni. És ha többet keresnék, elköltözhetnék albérletbe.

Egy teljesen szokványos októberi szombaton tartóztatták le apámat.

Vagyis apám szerint szó sem volt semmilyen letartóztatásról, csak ott kell maradnia néhány napig, míg tisztáz néhány félreértést. Milyen félreértést? Apám a telefonban csak hebegett-habogott. Anyádnak el ne mondd! Csak hozz be pizsamát, papucsot, fogkefét.

Anyám mint amolyan erős asszony átvette az irányítást, és ő maga vitte be apámnak a neszesszerjét.

A neszesszerjét! Ilyesmije természetesen egyikünknek sem volt, hiszen nem utazgattunk sehova sem. Anyám lerohant a DM-be, vett egy fekete neszesszert, aztán mindenféléket, szappantartót, összecsukható fogkefét, mintha apám szanatóriumban időzne. Ha már így bevásárolt, vett pizsamát is, köntöst, mert ami volt, az nem „emberek szeme elé való" volt, hanem foltos, otthonosan kinyúlt. Az enyém is, az övé is ilyen volt, de hát mi nem számítottunk arra, hogy akár csak egyetlen éjszakát is nem töltünk otthon.

Hogy mit mondtak anyámnak a rendőrségen, nem tudom. Anyám őrjöngve jött haza, egész éjszaka fel-alá mászkált, ajtókat csapkodott, és zokogva imádkozott. Ne hagyj el, seregek ura! Irgalmazz nekünk.

Apám nem került elő se két, se három, se négy nap múlva. Az a szerencséje, hogy rákos, mondta anyám a vasárnapi húsleves fölött.

Ne izgulj, Sanyika, egyél rendesen!

Megkérdeztem anyámtól, nem kéne-e a bátyáimat értesíteni, mert a fejlemények, ugye, de anyám úgy bámult rám, mintha rajtam kívül nem lennének gyerekei.

Te csak egyél, egyél, egyél! Egyél rendesen!

Önkéntes munka, bibliaóra, felkészülés a karácsonyra, a húsvétra – anyám egyre több időt töltött a gyülekezetében. Az volt az érzésem, hogy reggelenként nem munkába indul, hanem csak Isten dolgában jár, de csodálatos módon minden számlát kifizetett, a rántott hús, a leves vasárnaponként ugyanolyan volt, mint tíz éve, húsz éve.

Isten kegyelme végtelen. Apámról nem beszéltünk többet. A *neszesszerrel* őt anyám örökre elintézte.

Más szektás anyák halálra gyötrik a gyereküket a gyehennával, a kárhozattal, egyebekkel, de anyám még azt sem akarta, hogy vele sürögjek-forogjak, elkísérjem akár egyetlen bibliaórára. Kényelmes volt így nagyon, kimosott, kivasalt, fizette a számlákat, vasárnaponként megáldotta az ételt.

Úgy tűnt, a jóisten mellett én vagyok az egyetlen foglalkozása.

Azt nem szerettem nézni, ahogy otthon szorgoskodik. Ahogy mindenből túl sokat vagy túl keveset rak az ételbe: sóból, cukorból, paprikából, tejfölből. Mint valami fáradt, hibásan működő automata. Sokszor félbehagyja a mosogatást, és elkezd takarítani, vagy felemeli a fejét, megkérdi tőlem, hát a telken mi újság. Mondom, semmi, több mit öt éve nem voltam kint. Ilyenkor szűzmáriásan elmosolyodik.

Mikor az utcán rosszul lett, megtaláltam az éjjeliszekrényén a testvéreim telefonszámát. Soha nem értettem, anyám mért nem ragaszkodik jobban hozzájuk. Pedig ilyenkor nekik is valamit mondani kell: szegény anyunak nincs sok hátra, itt a lakás, tartsunk össze, fel kell készülnünk a legrosszabbra. A londoni bátyámat értem csak el, aki kimérten közölte, hogy apám egy gazember volt, anyám egy futóbolond, elmehetek a Szövibe velük.

A Szövibe? Ne mondd, még emlékszel?

A bátyám lerakta a kagylót, nem akart tőlünk semmit.

Gazember? Futóbolond? Kiderült, hogy az adósságok már anyám füléig érnek. Hogy a bankkölcsönök elviszik a lakást, hogy anyám nem dolgozott, tényleg csak az Isten dolgában járt, hogy mostanra fűnek-fának tartozott. De legalább „Isten dolga" nem volt hazugság. A testvérek beköltöztek a kórterembe, reggeltől estig allelujáztak, anyámat elárasztották a süteményeikkel. Anyám végig eszméletlen volt, nem tudta megakadályozni, hogy beszéljek velük. Kiderült, apám egy valóságos Bálint gazda, van egy hatalmas mintakertészetünk Pest mellett, szállodákba szoktuk hordani az extra minőségű bébizöldséget, egyik bátyám Kanadában, a másik Angliában topmenedzser. Én itt maradtam, mert felelősséget érzek a fogyatékosokat gondozó iskoláért, ahol a kisemmizetteket védelmezem.

Láttam a testvéreken, hogy mekkorát csalódtak. Engem valahogy magasabbnak képzeltek, komolyabbnak, felelősségteljesebbnek. És mi van a két aranyos, icipici lányommal? Ikrek?

Erre már semmit sem tudtam mondani.

Öt idősebb testvérrel kísértük ki a temetőbe.

A lelkész kitett magáért, erre nem lehetett panasz.

Már a temetés előtti nap ki kellett költöznöm apám „kertészetébe", a Bicske melletti víkendházba, apám hétvégi telkére. Számítottam rá, hogy nincs semmilyen emeletráépítés, hogy nincs Pongrátz szomszéd, nincs Szabó szomszéd. Apám nyilván a piacon vette az epreket, amivel meglepte anyámat.

Mint valami elhagyott vidámpark, ma is gyerekesen vidám színekben tündökölt a telep. A legtöbb házat már elhordták, bedeszkázták, amiket nem, azokba hajléktalanok költöztek.

Szerencsére apám a mi deszkabódénkra olyan zárakat szerelt, mintha egy bank aranytartalékát őriznénk. Persze semmilyen kincs nem volt, csak néhány összezsinegelt Ludas Matyi és Füles magazin. Pince, vécé, konyha, szoba. A konyhában egy bontatlan üveg Nescafé és pár zacskó levespor. Semmi jele annak, hogy itt bárki kertészkedni akart volna.

Anyám ökölrázós jehovázásából mindig is sejtettem, hogy apámat nem gyorshajtásért kapták el – valami borzalmas dolgot tett, ami kifordította anyámat önmagából. Persze most már nehéz eldönteni, mi volt anyámból az *önmaga*: ami nem cukros húsleves, nem londoni sztármenedzserek, cuki-muki ikrek, nem Jehova, nem húsvéti lélekvizsgálat. Melyikük kezdte a hazudozást?

Hogy kezdődött az egész? Mindig is borzasztónak tartottam, hogy a tizenöt éves korom előtti időkből nem emlékszem semmire. Vagyis amire emlékszem, abban nem vagyok biztos, hogy megtörtént, és nem mások mesélték nekem. Nem emlékszem az általános iskolai osztálytársaimra, nem emlékszem arra, hogy két hónapig – anyám szerint – otthon feküdtem skarláttal, vagy hogy találkoztam volna egyszer a nagymamámmal. Félálomban mégis bevillannak jelenetek. Mintha valaki azt álmodná, hogy emlékszik valamire.

De abban biztos voltam, hogy a fekete neszesszer, amit a víkendházban találtam, ugyanaz, amit anyám vett három éve a DM-ben. Mi nem voltunk neszesszeres család: ha anyám vagy apám valahova elutazott volna, a piperecikkeit nejlonzacskóba tette volna, ahol – úgymond – semmi sem ázhat át.

Lehetséges, hogy míg kanalaztuk otthon a leveseket, hálálkodtunk érte Istennek, apám itt sétafikált.

Azt azért mind a ketten sejtettük, hogy mi lehetett az a *borzalmas* dolog. De honnan sejtettünk bármit, ha soha nem vettünk észre semmit?

Anyám halálakor megkerestem apám ügyvédjét, hogy *kíméletesen értesítse szegény apámat a tragédiáról.* Az ügyvéd kíméletesnek kíméletes volt, de közölte, apám hollétéről nem tud semmit: a vád nem tudta bizonyítani az erőszakos közösülést, a kiskorú fiú visszavonta a vallomását, ezért apámat feltételesen már szabadon bocsátották. Azóta nyoma veszett, mondta sajnálkozva.

Nyoma veszett, nyoma veszett, hajtogattam magamban, miközben kezemben tartottam az egyetlen nyomot, a neszesszert. Apám itt húzta meg magát pár hétig – hova máshova mehetett volna. De ha végleg elköltözött, akkor magával vitte volna a neszesszert, a teli nescafés üveget, ha pedig nem költözött el, akkor valahol itt kell lennie. Talán valahol a hideg Dunában úszik, bűntudattól összetörve, tágra nyílt szemekkel álmodozva.

Lehet, meglehet. A szomszédból átjött két hajléktalan, elmondták, hogy ez a szemétláda kétezer forinttal tartozik, egyszer átjött hozzájuk, és arra akarta őket rávenni. Arra, de mire?

Nekem semmi közöm ehhez, mondtam, én csak bérlem a házat, semmit nem tudok, nem is érdekel. Kimondhatatlan szerencse, hogy egy cseppet sem hasonlítok apámra.

Apuci nem a lányokat, a fiúkat szereti, anyuci gyógyszerre iszik vagy hallelujázik, és adósságokat csinál. Egy nagy barom vagyok, és még csak nem is kivételes. A szüleimben egyetlen dolog volt különös, hogy milyen kitartóan, milyen rendíthetetlen türelemmel próbálták meg átejteni egymást.

Mi van a telekkel, Ferikém? Ahogy egyre több kép bevillan a gyerekkorból, az idő is gyorsabban hömpölyög. Nem az az elképesztő, hogy bizonyos évekre nem emlékszem, hanem hogy azokban az években sem történt velem semmi, amelyeknek minden napját fel tudom idézni. Mintha minden erőmet elemésztették volna a szüleim.

Mit süssünk karácsonyra, kisfiam?

Anyám megkérdezi. És tudom, hogy pár nap múlva újra megkérdezi. Hogy szenteste előtt megint meg fogja kérdezni. És soha nem fog a válaszomra emlékezni. Anyám csak a kitalált fiait és unokáit szereti. A telken, apám híres virágoskertjében próbálom megfejteni, miért haragudtak annyira a szüleimre a testvéreim. Túl sós vagy túl édes volt a vasárnapi leves? Apám fogdosta őket? És hirtelen belém villan, nem is vagyok képes apámat magam elé képzelni: hallom a hangját, látom a ruháit, de ő maga nincs ott. Persze egy szemétládát szégyell az ember. De most már arra is emlékszem, ki mindenki nyaralt régen a telepen, kinek volt pingpongasztala, kiknél bográcsoztunk, kinek a kertjében volt hinta. Csak arra nem emlékszem, én mit csináltam. Mint apám, én is arc és árnyék nélkül járok az emlékeimben. Valahol *vagyok*, persze. Csak sejtelmem sincs, merre.

A kollégáim előtt szégyellem ezt a víkendházas kalandot. Persze mindig eltelik egy nap az iskolában, mikor nem veszik észre, hogy nincs fürdőszobám, hogy alkoholisták a szomszédaim, hogy egy és háromnegyed órát utazok oda és egy és háromnegyed órát vissza. Én helyettesítek a legtöbbet, én adminisztrálok a legjobban. Sanyika ráér, ő majd elviszi a gyerekeket az uszodába. Valahogy így telhettek el anyám napjai is. Mindig eltelt egy nap, amikor senki nem látott semmit.

Valahol *vagyok*, persze. De hol, ki érti?

A maradék pénzből veszek egy jó laptopot, és próbálom felderíteni a szüleim történetét. Apámról semmi sincs, őt mintha egy griffmadár pottyantotta volna le a hatvanas évek Budapestjére. De anyámnak megtalálom az alföldi rokonságát, és a Facebookon társalgok a testvéreivel. Bandi bácsiék azt hitték, anyám évtizedek óta külföldön él, és megfeledkezett róluk, írta a testvére. Képtelen vagyok megírni, hogy anyám hat hete meghalt, hogy egy olyan férfival élt, akit molesztálással és erőszakkal vádoltak, és nekem fogalmam sincs, mi történt velem gyerekkoromban. De Bandi bácsi kíváncsi. Megírom, Anglia nagyszerű, anyámnak öt szép unokája van. A beilleszkedés nehezen ment, de kösz, most már jól megvagyunk.

Rákeresek a testvéreimre is, és jól megnézem a feleségeiket. Belevaló lányok, elégedett, nagydarab szőkék, ez igen. Én, mint az iskola ügyeletes Sanyika bácsija, soha nem akaszkodhattam volna rá ilyen pazar lányokra. Bár tulajdonképpen pontosan ugyanúgy nézek ki, mint a testvéreim: magas vagyok, szőke, kicsit szögletes az arcom, elállnak a füleim: félhomályban a sógornőim összetéveszthetnének a testvéreimmel.

De valahogy nem merem ezt elképzelni. Vagy nem akarom. Pedig egyre szabadabb vagyok, ahogy saját emlékeim közt turkálok, ahol minden lényegeset valami áttetsző homály fed. A pincében tollasütők, társasjátékok, labdák, játék autók – meghitten kopottasak, talán én magam is játszottam velük, miközben apám szedte a frisset, a retket, a salátát, az epret, hogy egy kis meglepetést vigyünk haza. Talán, talán. Hallom a testvéreimet, őket látom is, csak apám arcát nem tudom felidézni.

A szomszédok, az alkoholisták kótyagosnak tartanak, ahogy rovom a köröket a Szöviben, az elhagyott gyár romjain.

Valahol itt. Vagy máshol történt? Történt-e bármi?

Odafelé egy óra és háromnegyed óra. Visszafelé egy óra és háromnegyed óra. Busz, vonat, metró, villamos, visszafelé villamos, metró, vonat, busz. Soha nem lehet semmit összecserélni. Vagy mégis? Novemberben este hatkor már késő éjszaka van. Kisfiú vagyok, járkálok az utcákon, és reménykedem benne, valaki elrabol – és ez a valaki nem az apám

lesz. Huszonhét éves vagyok, mégis vinnyogni vagy öklendezni tudnék a félelemtől. Vagy a szívemben mélyen őt keresem? Hagyom, hogy a villamos kivilágított kocsikkal, nevetgélő, ártatlan emberekkel elrobogjon mellettem. Két hatodikos lép oda hozzám, nem tanítottam őket, de látásból ismerjük egymást. Sanyi bácsi, jól van? Hogy tetszik lenni?

Értem én. A szőke, magas, szégyenlős matektanár.

Hát persze, mondom. Nagyon jól vagyok. Nagyon, nagyon.

A kislányok annyira *frissek*. Összehúzzák magukon a dzsekit, nevetgélnek.

Arrébb tolom őket. Felsikkantanak, mintha nem akarnék jót. Mintha nem a jót akarnám. De mi nekem a jó?

Hónapok óta hányingerem van. Talán a körülmények, amiatt a borzalmas telep miatt, igen. Anyám halála óta színlelem, hogy van hol élnem. Aki hajléktalanok közt él, maga is hajléktalan lesz, világos ez, mint a Thalész-tétel. Előbb-utóbb a hajléktalanság meglátszik a hajamon, a bőrömön, érződni fog a szagomon. Nincs meleg víz, apám ágya poloskás, a ruhákat nincs hol megszárítanom. Nem lenne reménytelen az igazgatónőtől segítséget kérni, vagy egy rendes albérlethez jutni, vagy…

De semmi rendes dolgot nem akarok. Az a neszesszer odaláncol a víkendházhoz. Mindennél biztosabban tudom, hogy apám vissza fog térni.

És már nemcsak tudom, hanem akarom is.

JÓNÁS TAMÁS

| regényrészlet |

SZERELMESKÖNYV

A Déli pályaudvarnál találkoztunk. Jóval a megbeszélt idő előtt érkeztem. Azt nagyon hamar észrevettem, hogy ideges, tehát agresszív lesz, ha kapkodnia kell. Bár egyelőre uralkodott az agresszivitásán. Elnémult, s belső küzdelmeit vívta, végül az önutálata miatt még mélyebb hallgatásba menekült, s amikor lehetett, késlekedés nélkül el is hagyta a helyszínt.

Üzenetet küldött: „Találkozhatunk ma este, ha gondolod."

Akkor még fel mertem hívni, fel is vette.

– Hol találkozzunk, és mikor?

– Hatkor végzek, mondd meg te, hol találkozzunk!

Javasoltam négy-öt helyet, de egyik sem volt megfelelő, az utolsó azért, mert István is ott lehet, ők mindig külön buliznak. Elhatároztam, hogy aznap este megbeszélem vele, hogy amíg le nem tisztázza Istvánnal, mi a helyzet, ne találkozzunk. Ehhez azonban először neki kellett eldönteni, mi történik.

– Mondj valamit gyorsan, le kell tennem, vége a szünetnek – dolgozott, amerikai filmekhez készített díszleteket.

– Akkor ahol eddig is szoktunk, hét óra jó?

– Jó! – kinyomta a telefont, nem volt elégedett az időponttal és a hellyel.

Késve érkezett.

– Ez nem jó! – nem is köszönt, zaklatott volt, munkásruhában ült le a kocsmaasztalhoz. Ételt hoztam neki, három-négy fajtát, akkor még vegetáriánus volt, nem tudtam, mit eszik szívesen.

– Nem kell – mondta, fészkelődött egy kicsit. A kocsmában hamarosan irodalmi est kezdődött, ami őt nagyon zavarta. – Nem tudom, miért erre a szar helyre jöttünk.

– Eddig még csak itt találkoztunk – feleltem meglepetten, ki akartam találni, mi lehet a baj.

Felpattant, hazamegy. Csak két perccel később mentem utána, az érintetlen ételeket is összepakoltam, és el akartam búcsúzni a csapos baráttól, de nem jutott rá idő. Már a biciklijén ült, várta, hogy kimenjek az utcára én is.

– Hazamegyek – ideges volt, majdnem felrobbant.

– Miért?

– Piszkos vagyok, éhes vagyok, ezen a helyen most nem lehet beszélgetni, nem tudom, minek ide jöttünk, amikor mondtam, hogy bárhol találkozhatunk.

– Mi lett volna a jó hely? Hatkor végeztél.

– Tíz körül valami jó helyen, kitalálhattad volna.

Eltekert.

Ja, tényleg kitalálhattam volna. Kell négy óra, bár ha hazamegy, nem biztos, hogy tud mit hazudni Istvánnak, megint hol marad hajnalig. Szóval időt kell neki adni, s dönteni kell helyette, vállalva az esetleg rossz döntés összes következményét, viszont izgalmasnak kell lenni, meg kell őt lepni, de csak óvatosan. Mint minden nőt, vigasztaltam magam. De legalább elköszönhetett volna.

Fel voltam készülve rá, hogy a Déli pályaudvaron megint ideges lesz, de tévedtem. Nagy késéssel és nagy mosollyal érkezett, két karton cigaretta volt a kezében.

– Tihanyba utazunk. Ha van tíz szabad napod mostantól.

– Mi van ott?

– Képzőstábor, jöhetsz te is, megkérdeztem, még fél óránk van a vonatig.

Tíz nap, képzőstábor, szeptember vége, mehetek én is, megkérdezte – lett volna pár kérdésem, de bólintottam.

– Azért Istvánnak erről tudnia kéne. Ott lesznek a barátaid, a mestereid.

– Nem szoktak találkozni. Meg nem kell tudniuk, te miért vagy ott.

– Nem kell tudniuk, az igaz – és hülyének kell lenniük, tettem hozzá magamban.

Alig vártuk, hogy egész nap együtt lehessünk, nem volt más alkalmunk a találkozásokra, csak a kocsmák, abból is az egyetlen, amit közösen elfogadtunk, ahol nem bukhattunk le, a barátaim illegális kocsmája. Ugyan még nem volt köztünk csók, sem ölelés, de ez már határozott csalás és hazudozás volt. Úgy éreztem, mindenki hazudik mindenkinek. Pár hét múlva, bőven a tábor után, amikor már meguntam a titkolózást, kihasználtam egy éjszakát, egy estet, amikor lakáshoz jutottunk, és végre lefektettem Annát. Igen, lefektettem. És gyorsan megírtam Istvánnak: seggbe dugtam a nődet. Gondoltam, ez majd felgyorsítja a döntést, még ha éppen három embernek is kell döntenie. Honnan tudhattam volna, hogy legalább tíznek? Illetve mindenkinek, aki tudott a kapcsolatunkról. És csak az tudott, akit Anna beavatott. Ezeknek a véleményeknek a súlyuk szerinti felszorzás utáni átlagán gondolkodott aztán fél évig, hol gyűlölve, hol imádva az eredményt. Akkor aztán visszament Istvánhoz.

– Tényleg megírtad neki?

– Hiszen látod.

– És már el is olvasta?

– El. És letiltott.

Elmaradt az akkor már menetrendszerűnek számító hisztéria, újra csókolózni, szeretkezni kezdtünk. Azt gondoltam magamban, ha egy ilyen mondat után engem eldob, egyedül marad, hiszen István biztosan el fogja dobni. És ő retteg az egyedülléttől. Talán át se gondolta ezt, most hozzám van közel, engem ölel. Egy dologban biztos voltam, és nem tévedtem: nem volt számító. Persze azt nem tudtam, hogy a barátai, a párja, a szülei – mindenki arra ösztönzi, hogy az legyen.

Az első szeretkezés

– István undorodik tőlem, mert cigány vagy, hozzám értél. A szüleim sem szeretik a cigányokat, bár apám szerint vannak jó cigányok. Van egy-két embere, aki cigány.

Építőipari vállalkozás.

– Nem csoda.

– Mi?

– Ki az, aki arra, hogy egy elvált cigány férfi miatt el akarod hagyni a tízéves kapcsolatodat, azt mondja: rendben van, legyetek boldogok! Mintha azt mondanák: drogdíler az új barátod? Hát vigyázzatok magatokra, és legyetek boldogok!

– Elvisznek januárban Tel-Avivba.

– Elvisznek januárban Tel-Avivba? – már együtt éltünk, albérletben, majdnem két hónapja, közeledett az első közös karácsonyunk.

– Hogy egy rabbi mondja meg, lehetünk-e mi együtt.

Mélyen kussoltam. Úgy éreztem, hogy legalább egy fél tucat dolgot meg kell értenem, hogy érdemben tudjak válaszolni, vagy értelmes kérdést tudjak feltenni.

Indulatokról szó sem lehetett.

– Te még sose állítottál fát, ugye?

– Nem.

Átölelt, megcsókolt. Megcsörrent a telefonja, István hívta. Három órán át beszélgettek, nekem csendben kellett lennem, zaj nélkül járnom-kelnem, ülnöm, feküdnöm, neteznem.

– Miről beszélgettetek ennyi ideig? – kérdeztem, amikor végül visszajött az utcáról. A telefonbeszélgetés közben többször kiment, sétált, visszajött, magára zárta a fürdő- vagy a konyhaajtót.

– És te kikkel beszéltél?

Néztem rá értetlenül.

– István eljön velünk Tel-Avivba, a szüleim neki is vesznek repülőjegyet.

– Ha ez így lesz, szakítani fogunk.

– Tíz éve vagyunk együtt, minden, de minden összeköt minket!

Tihanyban szobát kellett választanunk. Felnőtt emberek, a férfiakat és a nőket mégis külön helyeken akarták elszállásolni. Minket nem tudtak, lefoglaltunk egy négyágyas szobát, és nem engedtünk mást oda. Minden éjjel ittunk. A közeli boltban bevásároltunk, kevés ételt és nagyon sok sört. Csak egy-két sör után eredt meg a nyelve, akkor kezdett mesélni magáról, a munkájáról, a barátairól. Ritkán kérdezett. Meg akarta magát mutatni, el akarta mondani a félelmeit, a traumáit, így mutatkozott be.

– Anyám gyakran feljött a szobámba, lesepert mindent az asztalomról, hogy tessék, rakjak rendet!

– Miért csinálta ezt?

– Úsztam is, nagyon sokat, szép kockás volt a hasam. Szinkronúszás. Apámmal együtt tanultuk a verseket, szövegeket, mert nagyon nehezen tudtam megjegyezni bármit. Tízszer annyit tanultam, mint mások. Így lettem valahogy jó tanuló. De a matekot meg ilyesmiket így se értettem meg, csak bemagoltam. A számokkal nagy bajaim voltak mindig. Ma is a kezeimmel kell számolnom, ha össze kell adni két számot. És mindenhonnan elkések. Ha belekezdek valamibe, nagyon nehezen tudom abbahagyni, de ha valamit nem szeretek, bele se tudok kezdeni. Az ikertestvérem meghalt a szülésnél. Fiú lett volna. Apám fiút akart. Csalódott is volt. Anyám aztán mellrákos lett, de már kigyógyult, pár hete telt le a kritikus öt év. Apám mentette meg. Rengeteg pénzébe került. Pedig volt egy német szerelme, amikor gyerek voltam, én is sokat voltam együtt ezzel a nővel. Tulajdonképpen szerettem is. Aztán apám otthagyta, mert nem akarta, hogy anyám meghaljon.

Szédültem. Mint az özönvíz, úgy áramlottak felém a történetek, az árnyalatlan tények, és éreztem, hogy a szereplőkről kialakult kép még mindig pontatlan, és rengeteg dolgot kellene még tudnom. De talán nem egy éjszaka alatt. Levegőt akartam szívni, a kis szoba tele volt cigarettafüsttel.

– Lemegyek sétálni – nem mutatkozhattunk együtt, pedig mindenki tudta, hogy együtt vagyunk a szobában. Sőt nyilván azt gondolták, egész nap szeretkezünk, pedig az volt az egyetlen, amit nem csináltunk.

– Nem!

– Gyere te is!

– Nem!

Elindultam mégis, de elkapta a pólóm, és leszakította rólam. Lementem félmeztelenül. Éppen buli volt, a képzős lányok-fiúk már részegen táncoltak. Beálltam közéjük én is, jelentéktelenül, a félhomályba.

Persze eljött minden éjjel, hogy egymás mellé hanyatlottunk. Elfogytak a szavak. A bőrök közelsége felhatalmazott minket bármire. De mégse történt meg bármi, a ruhák fent maradtak, de minden belső tiltakozásom ellenére el-elvesztettem a fejem, fedetlen testrészeinek csókjaira pogányságunk jogosított fel: eltűnt akkor a múlt, eltűnt a becsület. Szégyentelenül nyomtuk egymáséhoz öleinket, és ő szédült, és ijedten panaszkodott, hogy úgy zsibbad a keze, a lába, hogy nem bírja őket mozgatni, ugye nem fog meghalni, nem tudja, mi történik vele. Beleharaptam, hogy érezze, megvan még mindkét karja, nyaka, lába. Csak nem szeretkezhettünk, még nem szeretkezhettünk. Fogcsikorgatva köszöntem meg neki, hogy nem engedte meg, hogy a bugyijába nyúljak, a melleit simogassam. És ha megengedte volna, nem tettem volna meg. Pedig már aljas, szent csalók voltunk.

Pieesz tusé.

Ültem a tábor közepén egy fa alatt a fűben, a közelben a Balaton kis belső tava, szikrázó, de szelíd napsütés, kék ég és emlékeim súlya alatt. Órák óta ültem egyedül, a távolban sétálgatott Anna. Így volt mindennap dél körül. Ébredés után, amikor már István számolt vele, hogy az előző éjszakai berúgásból magához térhetett a jegyese, felhívta telefonon, vagy ha ő nem, Anna őt. Ahogy párok szokták. Hosszasan beszélgettek. Anna sose mondta, miről. Egyszer azt: „mintha érezne valamit, kérdezgetett". És volt, hogy nem érte el: „biztosan Katával van".

– Ki Kata?

– A szerelme volt. Egyszer, amikor fotózni kellett, mert egy filmhez kerestek nagyon vonzó arcú lányokat, őt hozta fel hozzánk, nem engem kért meg rá, hogy lefotózhasson.

Megszokta, hogy ő a legszebb lány. Megsajnáltam miatta.

– El kéne neki mondanod!

– Mit? Hogy itt vagy?

– Hogy itt vagyunk.

– Menjünk sétálni!

Nem készültem az első szeretkezésre. Csak figyeltem. Olyan jelenléttel, amelyikben nincs rés, nincs idő a tervekre. Csak az utolsó pillanatban jöttem rá, hogy ez lesz az, meg fog történni, és ez a felismerés rögtön fel is oldódott a magától értetődő megtörténésben. Egyet tudtam: nem szabad finomkodni. Úgy estem neki, hogy megtudjak róla mindent. Testrészei fölötti tiltakozásait suttogással, érintéssel, hol lággyal, hol határozottal, hol figyelme elterelésével eloszlattam. Belekóstoltam minden rejtekébe. Végül oldalára fordítottam, és széthúzva farpofáit, kicsit gyorsabban annál, hogy előítéletekkel illethesse, amit teszek, belemerészkedtem, és beleszuszogtam szédültségemet.

– Elszoktam et…

A szájára szorítottam a tenyerem. Megadta magát. Láttam ködös tekintetében a tiszteletet, hogy így őt még nem baszta seggbe senki.

Egyik barátnőm lakását kaptuk kölcsön. Hetedik emeleti panellakás, erkéllyel. Ráláthattunk fél Budapestre. Dohányoztunk, a szálló füsttel együtt pár percre elszállt a figyelmem. Amikor újra a szemébe néztem, nem láttam benne sem zavart, sem örömöt.

– Gyakorlott vagy. Úgy tépted le rólam a bugyit, mintha mindig ezt csinálnád.

Ómen.

Az első karácsony

– Elvitték a fát.

– Ritkán dobnak ki karácsony előtt fát az utcára.

– Nem kellett volna feldühítened.

– Nem kellett volna belém rúgnod a padlón fekve.

– Meg kellett volna szólalnod, kérdezgettelek, semmibe vettél!

– Hét órát késtél, és még csak fel se vetted a telefont!

– Rabszolgatartó vagy!

– Te nem engeded, hogy bárhová is menjek!

– Felőlem mehetsz! Vagy ha te nem, majd én!

Már mozdult is, hogy összepakol, de magamhoz húztam, megcsókoltam. Visszacsókolt, elfelejtettük, hogy veszekedünk.

– Kérlek, ne akarj elköltözni mindig, olyan fenyegető!

– Holnap veszek új fát.

– Ti sose ünnepeltétek a karácsonyt?

– Apám néha állított, de nem volt olyan komoly.

– A hanukát?

– Hát… A Mindenhatónak nem az a...

– Mindenható?

– Az Isten.

– Hogy van héberül a neve?

– Nem szabad kimondani.
– Félsz tőle?
Hallgat.
– Ha szeretsz, kimondod!
– Leírom neked.
Leírta.
– Hogy kell kiejteni?
Elmosolyodott.
– Nem szabad kimondani.
Touché.

Vákuum

A szoba, amelyben most ülök, teljesen az enyém. Sosem vezettem autót, de néhányan, akik igen, azt mesélték, ha benne ülsz, a tested kiterjed, érezned kell, hol ér véget, oldalt, elöl, hátul, különben könnyen karambolozhatsz. Azt hihetnénk, hogy egy szoba nem közlekedik. Az egyetlen, pusztulhatatlan virágom itt lesz mindig tőlem jobbra, az alig használt biciklim a hátam mögött, és nagy nehezen moccanatlanná csavarozott galériám is mindig ugyanabban a sarokban várja, hogy havonta egyszer felmásszak, és ott aludjak, közelebb a plafonhoz, tágasabb, kétszemélyes magányban. És a kis fürdő, melyben gyakran fröcscsentem szét a vizet, mindig ugyanott marad, gyűjtve a port, hogy aztán sár legyen belőle, majd gyorsan kiszárítsa a szinte tapinthatóan horzsoló levegő – minden folyadékot kiszippant pohárból, mosatlan tányérból, nedves ruhából, a bőrömből. Két vákuummal védem ezt a nyugalmat. A szoba belsejében befelé húzó, kisajátító vonzás tartja rajtam a falakat. Ha kinyitod az ajtót, szinte felpattan, mint az eltúlzott hévvel megharapott, duzzadt száj, az ablaküveg be is repedt, a sötétítőfüggönnyel takarom, mintha szégyellném, titkolnám magam elől, és rendre meg is feledkezem róla, de ha az utcán vagyok, s felnézek az ablakomra, látszódik a megtört üveg csillogása. A másik vákuum a lakásomon kívül van: inverzvákuum. Nem szippant, hanem távol tart, ellök mindent, ami közeledni akarna. A küszöb és a kinyitott ablakok párkánya az eseményhorizont, mindkettőt nehezemre esik átlépni, kihajolni, kinyitni, betenni, kulcsra zárni.

Vállalt magányom ez. Ha valaki fel akarja törni, megkérem, ne tegye, de ha mégis megkísérli, úgy megrémisztem, hogy végül is feladja. Végtelen az eszköztáram. Hosszúra nyújtott kedvesség utáni hirtelen eltűnés, elhallgatás másodszorra, harmadszorra biztosan meghozza a kívánt eredményt. Ha kitartó az érdeklődés, már nekem lesz kényelmetlen, és semmiképpen sem kívánatos a betolakodó, ha viszont ez a kitartás elmarad, unottan nyugtázom az emberi önzést, mely ha nem táplálják, hiánnyá, lyukká képes változni, akár örökre. Természetesen mindent úgy látok és alakítok, hogy mérsékelt csalódással indokolhassam magam előtt a döntésemet: senki semmilyen őszinte intimitását nem akarom megélni. Egyelőre örökre.

Egy kapcsolatnak nem csak egyszer van vége. Viszont csak egyszer kezdődik el. Az egyik fél lelkesedésből vállalt felelőssége a kezdés, induláskor neki kell többet tűrnie és dolgoznia. Szakításnál azonban mindkét fél szakítási igényeit ki kell elégíteni, okosan és gondosan, különben nem valósulhat meg az eltávolodás. Van, hogy az egyik fél ragaszkodik ahhoz, hogy ő nyerjen. Vagy hogy a másik veszítsen. Vannak, akik kínosan ügyelnek rá, hogy senki se érezze sem ezt az érzést, sem amazt.

– Ez az étkészlet kié?

– Nem tudom, ki vette, osszuk el igazságosan.

Nálunk nem így alakult. Elég hamar kiderült, hogy csak úgy szakíthatunk, ha én vesztek. Viszont veszíteni a nehezebb, úgy intézni, hogy a másik valóban azt érezze, hogy én veszítettem. Kegyetlen, szégyellni való rafinéria kell hozzá. És illik rá ügyelni, hogy ne élvezd.

Egy szoba is utazik, és képes karambolokra is.

Szobakarambol

Tizenöt napja költöztünk össze, élveztük a dologtalanság minden nyűgét. Nem kérdeztem, miért szabad, miért nem dolgozik, ő sem kérdezett. Majdnem minden időnket az ágyban töltöttük, amikor muszáj volt, ettünk, naponta egyszer bevásároltunk, esténként berúgtunk, másnaposan ébredtünk, bőséges reggelivel, tojással, majonézzel, kecsappal, bundás kenyérrel, retekkel, uborkával, céklával, ásványvizekkel két-három óra alatt kigyógyultunk, és folytattuk a napot szeretkezéssel, beszélgetéssel és este újra ivással. Csakis sört ittunk.

Tíz év után és miattam újra megkóstolta a húst. És nagyon ízlett neki.

Csillogó szemekkel jött haza a bevásárlásból, sietett. Hamar rájött, hogy én csak akadályozom a boltban, meg aztán ennyi idő kellett is neki nélkülem, felhívta a szüleit, és még mindig nem mondta meg nekik, hol van és meddig marad, csak nyugtatgatta őket, hogy rendben van, és boldog. Amikor belépett az ajtón, a telefont a zsebébe csúsztatta, vagy lefordítva az asztalra tette, és elkezdte sorolni, miket vásárolt. Hosszasan főzött, én közben hátulról ölelgettem. Nem tiltakozott. Néha megfordítottam, és hosszasan csókolóztunk.

– Majdnem odaégett, ilyenkor ne zavarj – földhöz vágta a fakanalat.

Két-három szálka felcsapódott, és elszállt a szemem előtt. Már akkor, amikor a hideg, fűthetetlen, novemberi konyha csempéjére csapódott a kanál, elkezdtem hátrahajolni, de csak lassan, mintha pontosan tudnám, merre robbannak a részei, és tudnám, hogy elég az a két centi, amennyivel hátrahúzom a fejem, hogy ne a szemembe álljanak a szilánkok. Két jelentéktelen szilánk, amelyeket ahogy elrepültek előttem, még láttam is, az a kis légörvény, amit képesek voltak csapni, megérintette az arcom. Az idő is lelassult. Átgondoltam, hogy apám, amikor még hatéves voltam, földhöz vágott egy széket, aminek darabjai felsértették az arcát, majd megnézte magát a tükörben, és amikor meglátta a szivárgó vérét, felénk fordult, hogy megöl minket. Részeg volt. Az ablakon menekültünk ki, az ajtó el volt barikádozva.

– Ne haragudj – mondtam neki, és a szobában vártam meg, hogy végezzen.

Nemsokára bőségesen megrakott tányérokkal, széles mosollyal jött utánam.

– Felhívtad Istvánt?

Lefagyott a mosoly az arcáról, megzavarodott a kérdésemtől, majdnem leejtette az utolsó tányért.

Nagyon szépen megterítette az asztalt. Dohányzóasztal volt, fölé görnyedve kellett ennünk, de akkor nem zavart minket semmilyen kényelmetlenség.

– Megígértem neki, hogy délután találkozom vele.

Elnéztem, milyen ceremóniával eszik. Apróra vágta a kenyeret, próbálta egyforma darabokra, mindegyikre nyomott kecsapot és mustárt, elrendezte a katonákat a tányérján. Úgy koncentrált, mint egy kisgyerek. Az uborkákat is feldarabolta.

Néha észrevette, hogy figyelem.

– Apám szokta nekem így felvágni, amíg kicsi voltam – aggódva nézett, elítélem-e az aprólékosságát, hát rámosolyogtam.

– Kérlek, ne menj el erre a találkozóra!
– Már megígértem.
Elment, és nem jött vissza két hétig, nem is jelentkezett, elérhetetlen volt.
– Ugyanis csak zsarolni akar, találkozz vele, mondjuk, három hónap múlva.
Elkezdett enni, de láttam, hogy gondolkodik, és a haragot is észleltem, hogy a kérdésemmel és a kérésemmel elrontottam a reggelijét.
Amikor kéthétnyi csend után végre elértem – titokban telefonált a fürdőszobából –, bejelentette, hogy elmegy a szüleivel Izraelbe.
– Ha oda elmész, nagyon sokat kell majd dolgoznod, hogy újra megbízzak benned.
– Tudom. Fogok! Le kell tennem.

Gádzsó gój

Tudtam, hol találkoznak. Azt is, mikor. Megittam otthon a megmaradt söröket, és már részegen zaklatott üzeneteket írtam neki, hogy ha már elment, ne is jöjjön vissza. Úgy számoltam, hogy legfeljebb három óra elég egy ilyen nyilvánvalóan kínos beszélgetéshez. Az ötödik órában írt valamit, hogy még nem tud hazajönni. A betűket elvétette, ittak. Lekurváztam. Nem tudtam, hogy mindent megmutat Istvánnak.
„Ne gyere vissza!" – sms. És ő nem is jött.
Éjjel, amikor már majdnem elaludtam, és ő már több órája nem válaszolt, zaklatottan kutakodni kezdtem a holmija között. Kevés dolgot tartott egyelőre a lakásban. Mindene elfért egy táskában. De akkor alig hagyott hátra valamit, magával vitt minden nélkülözhetetlen dolgot, nemcsak a személyes iratait, de a váltóruháját is, és a kimosott, de még rendesen meg nem száradt ruhadarabjai is be voltak rakva a hátizsákjába.
Azonnal elkezdtem szervezni, hogy elhagyjam Budapestet.

Veni, vidi, amavi

„A gój kifog egy gádzsó halat. Tulajdonképpen a hal ugrott az ölébe, amikor a parton sétálgatott. Ha visszadobsz, teljesítem egy kívánságodat, mondja a hal. Tulajdonképpen tátogja, de a gój úgy látta, hogy ezt tátogja. A főhős (akinek neme jelöletlen) eltátogja a halnak, mit kíván. Tulajdonképpen előtte elmondja, hogy tudja ő, ilyenkor nem szabad olyasmit kívánni, hogy legyen végtelen kívánságom, mivel ilyesfajta csavarokat ez a mesékből már ismerős, mégis meglepő helyzet nem bírna el. A hal – lássuk be és képzeljük el: rohadt nehezen – bólint. A gój elmondja a gádzsónak, mit szeretne, nem hosszasan, egyetlen tőmondat, amit akar. A hal köhög egy kicsit, talán életében először szólal meg emberi hangon:
– Inkább vigyél haza, és süss meg!"

– Ezt most minek mesélted el nekem?
– Nincs olyan, hogy önmegvalósítás, aztán majd jöhetnek a gyerekek.
– De én még olyan sok mindent akarok csinálni az életben.
– Tehát a szüleid szerinted már harminc éve nem akarnak semmit csinálni az életben?
– Nem is biztos, hogy akarok gyereket. Amíg veled nem találkoztam, biztos voltam benne, hogy nem akarok.
– Ezért írtad a lakókocsi fotója mellé Istvánnak, hogy képzelje el, milyen lesz majd, ha abban laktok, és terhes leszel, mint a modellnő a fényképen.

– Ilyeneket akarnak hallani a férfiak! Te elolvastad a levelezésem?
– Mindent. Rögtön azután, hogy fel kellett sorolnom neked az összes nőt, akivel akármilyen kapcsolatom volt.
– Száz felett álltál meg, és ki tudja, miket nem mondtál el!
– Vagy miket tettem hozzá. Éljen a bizalom!
– Hazaköltözöm a szüleimhez!

Lementem a kisboltba négy sörért. Tompulni. Ahogy jövök ki, két-három lépés után megállít egy hajléktalan. Idős bácsi. Azt hittem, pénzt akar kérni, volt még nálam egy ötszázas, már nyúltam is a zsebembe érte, hogy legyen jó napja, nekem úgysincs. De nem kért. Kérdezett.
– Minek iszol ilyen korán?
Ő már részeg volt.
El akartam csapni valami vicces, nem bántó válasszal, de a meg sem kezdett mondatomba vágott.
– Meséld már el az életed, mi okod rá, hogy igyál.
Nem akartam tiltakozni.
– Negyvenkét éves vagyok. Tizenegy éve elváltam. Van két fiam, huszonegy és tizenhat évesek. Cigány vagyok. Kiszakadtam a családból, nem tartom a kapcsolatot senkivel. Amúgy is csaltak a nevemben, több tíz milliós tartozást varrtak a nyakamba. Anyám tizenegy, apám egy éve halott. Költőnek érzem magam, de nem tudom, mit jelent. Megélni belőle lehetetlen. A családdal mindig bajom volt. Szerelmes vagyok egy zsidó lányba, de a családja tudomást sem akar rólam venni, a Sátánnak tartanak. Sokat vagyok egyedül. Gyerekkoromban két évig intézetben voltam, nevelőszülőknél is. Börtönbe kerültek, mert kínoztak. Egyébként sikeres vagyok a munkámban. Túlcsiszolódtak az idegeim, már próbálkoztam mindennel, sporttal, munkával, droggal, hűséggel és hűtlenséggel, utazással, maradással, nem sikerült semmivel visszaállítani, ami megroncsolódott. Többször akartam öngyilkos lenni, egyszer-kétszer komolyan. Nehéz természetű, lobbanékony alkat vagyok. Oroszlán és Halak keveredik a horoszkópomban. Figyeltem, érti-e. Értette.
– Vannak díjaim. Bajom van a bizalommal. Rejtőzködöm. Félek, úgy végzem, mint Petri.
Tudta, ki Petri, bólintott.
– Akkor nekem adod az egyik söröd?

Full contact

Elfogyott a pénze. Munkába menekült. Addig ráértünk, nem kellett megfelelni semmilyen elvárásnak. Addig szinte kibírhatatlanul végtelen volt egy-egy megválaszolatlan kérdése után a csend, csupán az elmélázás közben felügyelet nélkül maradt mozdulatai árulkodtak arról, miféle tájakon járhat. Akkor azonban negyven olyan nap következett, amikor korán reggel elment, este tíz körül érkezett haza, evett, megivott két sört, lemosta a sminkjét, majd elaludt. Az első sör után elmesélte, mi történt vele aznap, éreztem, hogy nem mindent, de így is alig értettem az ismeretlen szereplőktől hemzsegő történeteket, melyek valódi történések nélküli történetek voltak, inkább érzelmekről szóltak, reakciókra adott reakciókról. Sem elejük, sem végük nem volt. Így inkább arra figyeltem, hogyan mesél, kevésbé volt fontos, hogy mit.

Elviselhetetlen magány telepedett rám. Reggel vele ébredtem, végignéztem, ahogy felkészíti magát a napra: kávé, cigi, reggeli, smink, kapkodás, mindig sietősen, késve lépett ki az ajtón, súlyos csönd maradt utána. Napközben váltottunk pár üzenetet, de a válaszaira nem érte meg várni, volt, hogy azonnal, de volt, hogy csak három-négy óra múlva válaszolt. Mindig rövidet, sosem kérdezett, és azt sem szerette, ha én kérdeztem. Egyedül maradtam a lakásban. Nem volt kedvem a környéken sétálgatni, régi barátaim és ismerőseim rég elmaradtak mellőlem, hiszen korábban évekig csavarogtam, és Portugáliába készültem, mielőtt találkoztunk. Akikkel sűrűbben szoktam találkozni, azt is hihették, oda utaztam. El szoktam tűnni a világ elől, éppen úgy, ahogy akkor eltűntem, de korábban ügyeltem rá, hogy sokan vegyenek körül, olyan helyen tűnjek el, ahol valóban el lehet, a tömegben vagy valakivel kizárólagos együttlétben. Tettem pár bizonytalan kísérletet, hogy találkozzam néhány ismerőssel, csináljunk közös programokat, de Budapest, mint minden nagyváros, kíméletlen precizitással szeleteli a harsogóan, pompásan feldíszített tortát: csak este vagy éjjel értek rá az emberek, a nappal a munkáé vagy a magánéleté, a családé. Anna sem örült, ha másokkal beszéltem, az újtól való általános félelmét, mely mások indokolt félelménél betegesen erősebb volt, lassan kiterjesztette rám is, duzzogott, ha nem mindig figyeltem rá, és öt-tíz percig azzal voltam elfoglalva, hogy este egy másnapi programot egyeztessek valamelyik éppen ráérő ismerősömmel.

– Ez nekem így szörnyű, Anna! Nincs szünet, még szombaton és vasárnap is dolgozol, és féltékeny vagy, ha másokkal találkozom. De mióta ismerlek, nem is tudtam senkivel találkozni. Arra már gondolni sem merek, hogy újra közös munkára adjam a fejem.

– Milyen közös munka?

– Szívesen megrendezném azt a lengyel filmet, színpadon nagyon jól működne, s ha jól tudom, még nem csinálta meg senki.

– Melyiket?

– A szexmissziót.

– Hogy összevissza baszhass!

– Nem is láttad ezt a filmet.

– Elég a címe!

– Sosem éltem úgy, ahogy te. Mindig szabad voltam. Amikor a gyerekeimet neveltem, akkor is ügyeltem rá, hogy szabad maradhassak.

– Álomvilágban élsz, az élet ez: dolgozni kell.

– De te csak pénzt keresel. Nem is szereted. És tíz éve ezt csinálod. Lépjünk ki belőle közösen, eleinte nem lesz egyszerű, de érzem, hogy meg tudjuk csinálni – kérleltem.

– Mit?

– Én – kezdtem, és éreztem, hogy elönti az arcom a pír, olyan álmosnak, álmodozónak tűnt, amit mondani készültem – el tudnám képzelni, hogy veszünk egy hajót, és azon amolyan szalont üzemeltetünk.

Legyintett, és felhajtotta a maradék sörét.

– Babócám, tudod, hogy úgy viselkedsz, mint egy megfáradt munkásférfi?

– Ezt a Babócát én találtam ki.

– Kár, hogy Istvánt is így hívtad!

Azt hittem, ebből a replikámból újabb veszekedés lesz, de meglepően nyugodtan válaszolt.

– Nem fogod kiszedni belőlem, őt hogyan becéztem, az csak kettőnkre tartozik.

De hát nem is akartam belőle kiszedni, kit érdekel, akartam neki mondani, de hirtelen úgy döntöttem, igenis megmutatom neki, hogy de, ki tudom szedni belőle, ha akarom. Főleg pénteken, amikor három sört is megiszik.

– Na, ugye, hogy kiderítettem, hogy Husimacinak hívtad Istvánt – mondtam neki reggel, a fürdő ajtajában állva, a másnaposságtól remegő kezekkel igyekezett nem elrontani a szemhéjvonalát.

Szó nélkül, de kapkodó gyorsasággal a neszesszerébe pakolt mindent, de mindent, ami a fürdőben volt, felhúzta a cipőjét, kihörpintette a kávéját, és elviharzott. Ez is meglepett. Az éjjel olyan odaadóan mondta el a titkát, amire egyébként nem voltam kíváncsi, csak felvetettem neki, hogy az a dolog már nem lehet titok, amit megcetlizünk azzal, hogy titok. Elismerte, hogy igazam van, és miután beleélveztem, simogatás közben elárulta István becenevét. De részeg volt, nem emlékezett volna erre másnap. És én azt akartam, hogy amikor arról beszélek, hogy csináljunk közösen hajószalont, pontosan tudja, hogy nem az ábrándos költő beszél belőlem, hanem a racionális vállalkozó, aki tud sunyi és számító is lenni.

– Miattad nem tudtam rendesen vécézni, egész nap ezzel fogok küzdeni – még viszszanyitott, hogy ezt elmondja, és nagyon nagy erővel csapta be maga mögött a rozoga konyhaajtót.

Mondjuk, tudtam, hogy tényleg így van, kellett volna még hagynom neki tíz percet. Emiatt komolyan lelkifurdalásom volt egész álló nap.

A szükség és a törvény

Budapest elhagyása egyszerűbb volt, mint gondoltam. Két ímél után kaptam egy nekem éppen megfelelő választ: ha úgy akarom, egy hét múlva legyek a Blaha parkolójában, és Nyíregyházára költözhetek, valamint a környék tanyáin élhetek, ameddig csak akarok. Van elég tér, hely, munka is akad, egy frissen alakult rockbanda igényt tart rám, több tucat daluk készen áll, de szövegeik nincsenek. Szállás, koszt, némi pénz, próbakoncertek, lovak, kutyák, mezők, utazás. Eljönnek értem.

Utazások előtt derül ki a legfelszabadítóbb igazság: szinte semmire sincs szükséged. Mindaz, ami nélkülözhetetlen, valójában csak békülékeny kompromisszum a részedről: rendben, legyen rajtam ruha, rendben, fizetek a vonatjegyért, az ételért. Nadrág, póló, zakó, cipő, pénz. És ezekből sem kell a legtöbb vagy a legjobb. Nem volt tehát nehéz a pakolás, csak fel kellett állnom a konyhaasztal mellől, körbenéztem: még nem laktuk boldoggá a lakást. Eltelt néhány küzdelmes hét, rá még néhány kifejezetten gyötrő, végtelennek tűnő, álmatlan éjszakákkal, a kínzó szomjjal és gyötrődéssel, amit a rajongás feszített szinte elviselhetetlenné. Sem egy üzenet, sem egy levél, sem egy telefonhívás nem marasztalt. Mégis gyötört a kétség, szabad-e, ideje van-e a távozásnak. Hiszen én se tudok jeleket hagyni. Ha majd előkerül valahonnan Anna, fel tudja-e deríteni, mi történt. Nem fog-e gyötrődni ő is. Kell-e, hogy ez engem érdekeljen. Az én önzésem és az ő önzése képes lehet-e bármikor is úgy összeolvadni, hogy boldogító béke legyen belőlük, szinte észrevétlen odaadás.

„Soha ne felejtsd, hogy én sokkal jobb nő vagyok, mint amilyen férfi te vagy!"

Mindegy volt, hogyan értette, abban a pillanatban segített a döntésben: kiléptem az ajtón, a kulcsot a postaládába dobtam, majd a tulajdonos megtalálja. Elindultam elmenni,

amikor megcsörrent a telefon, amitől – tervem szerint – a Nyíregyháza felé tartó út első pihenőhelyén szabadultam volna meg. Már el is terveztem a mozdulatot, ahogy kiveszem a kártyát, eltöröm, és oda se nézve szelíden belecsusszantom a készülékkel együtt egy kukába. Mögöttem két férfi éppen eltapossa a csikket.

„Háromdimenziós lyuk? Hogyan lehet egy lyuk háromdimenziós? Én ezt nem értem."

Ő keresett, nem akartam felvenni, nem fog megérteni, eddig sem értett, nekem kell őt nyugtatgatnom, amikor magamat sem tudom eléggé. És nem is akartam tudni, hol volt ennyi ideig, mi történt vele, és most miért keres mégis. Az izraeli útja előtt, amikor majd a rabbi azt fogja válaszolni a kérdésre, amit a szülei tesznek fel („Szabad-e a lányunknak egy cigány férfival élnie?"), hogy hát nem szerencsés ügy, de a cigányok is emberek.

– Tessék!

– Találkozni szeretnék veled, ne haragudj, elzártak tőled, nem engedték, hogy keresselek, nagyon hiányzol!

AHMED AMRAN

AMIKOR ELTŰNIK A HOLD

Távoli rokonát már a mecsetbe vitték, és a mosdatására készülődtek, amikor fiút a fehér lepellel útnak indították. Az a mecsetig futott, ahogy a felnőttek kérték, de az életkora miatt nem maradhatott ott. A domboldali temetőbe ment, ahol többen is ásták már a sírt. Meghökkenten nézte távoli rokona leendő nyughelyét. Kicsit félt, és hang nélkül sírt. A gödör szélére állt, az egyre növekvő földhalom tetejére. Munka közben a sírások felváltva mormolták az imákat, de annyira gyorsan váltottak, hogy úgy tűnt, mintha csak egyvalaki mondaná a fohászokat. Amikor olyan mélyre ástak, hogy a gödörbe egy ember vállig belefért, lent a mélyedés oldalában kamrát vájtak a sír teljes hosszában. Akkor sűrűn váltották egymást, mert az volt a művelet legnehezebb része. A sír oldalába vájt kamrában helyezik majd el a távoli rokon holttestét, utána vékony, lapos kövekkel befalazzák, majd a végén száraz szalmával kevert sárral betapasztják. Akkor világosodott meg a fiú számára, hogy valójában senki sem a sírhantja alatt van eltemetve, hanem a sír Mekka felőli oldalában. Eltervezte, jelet tesz arra az oldalra, hogy senki ne állhasson a halott fölé.

A gödörnél eszébe jutottak a három évvel korábban történtek. Akkor is futott: egy másik fiúval versenyzett, s hogy hamarabb célba érjen, átvágta az utat a hamugyűjtőn keresztül. A hamugyűjtő néhány méter átmérőjű kör, amely kövekkel van körülrakva. A falubeliek ide öntik a kemencékben megmaradt kihűlt hamut és az állatok almát, s vetés után ezzel trágyázzák a földeket. Ahogy mezítelen lábával a gyűjtőre lépett, felordított. A fájdalomtól leblokkolt, hirtelen nem tudta, mitévő legyen, előre vagy hátra meneküljön. A távoli rokon éppen arra járt. Odarohant, kiragadta a kisfiút a hamugyűjtőből, hátára fektette, összefogta a két lábát, és a

levegőbe emelte. A másik kezével kirántotta dzsambiáját a hüvelyből, és a fiú talpához szorította. A fém magába szívta a felhevült test melegét, majd saját ruhájával hűtötte a dzsambiát. Addig folytatta a különös orvoslást, míg a gyerek fajdalmai enyhültek, és lábra tudott állni. A férfi akkor a pénteki ima után szóvá is tette, hogy vannak, akik hűtés nélkül rakják a hamut a gyűjtőbe, ezzel veszélybe sodorva az óvatlan gyerekeket és az állatokat is.

A juhok és a tehenek már hangosan bégettek, bőgtek. Éhesek voltak, ilyenkor már nem az ólakban szoktak lenni, ám aznap senkinek se akaródzott a völgyekbe és a hegyoldalakra terelni őket. Mintha ezzel az értelmetlen halállal maga az élet értelme megcsappant, sőt meg is szűnt volna. Mindenki a háza előtt állt, s némán bámult a semmibe.

Az apró termetű imám felmászott a fehér gipsszel bevont, alacsony építésű mecset tetejére. A kezeit a fülei mögé tette, mint a müezzin, amikor imára hívja a híveket. Az emberekhez szólt. Miután egy halállal kapcsolatos verset recitált a Koránból, kérte a híveket, hogy ne törjenek meg, bízzanak Isten akaratában, fogadják el, ami őáltala ítéltetett, hisz minden és mindenki, akár élő, akár holt, az ő kezében van, de ő könyörületes és irgalmas. Az imám azt mondta, hogy mindenki engedje ki az állatait, még akkor is, ha nem akarja őket pásztorolni, menjenek a jószágok szabadon az Isten földjére, oda, ahová akarnak, az éhes állatokkal szemben nem szabad vétkezni. Befejezésül Mohamed proféta mondására emlékeztette a népet, miszerint: ha az ítélet napja eljön, és a kezemben lesz egy facsemete, akkor azt még elültetem.

Mintha a jószágok is értették volna, egyre hangosabban bégettek, méltatlankodtak, de aztán egymás után nyíltak ki az ócska, fadeszkás ólak ajtajai. Az állatok szabadságillatot éreztek a levegőben, és harmatos legelőben, forrásvízben reménykedtek. Az emberek meg nézték, ahogy sebesen tódultak kifelé, mintha versenyt futnának. De azt is látták, hogy egy rövid idő múlva hirtelen felriadtak és szétszéledtek; amikor lövések zaja hallatszott. Nem lehetett megállapítani, hogy a golyók honnan jönnek és merre tartanak. A fiú távoli rokona is így halt meg, eltévedt lövedék fúródott a fejébe, amikor a hajnali imáról tartott hazafelé, valahol a hamugyűjtő közelében.

A temetés után három nappal aztán minden elcsendesedett, az emberek megnyugodtak, és abban reménykedtek, hogy ez a balsors nem ismétlődik. De néha a remény nem a valóságban gyökeredzik, hanem egy másik reményben. Egyre több azonosíthatatlan puskagolyó hullott alá. Emberek és állatok haltak vagy sebesültek meg, a falubeliek féltek a mecsetbe és a földekre menni, az állatokat és a gyerekeket kiengedni. A házak börtönné váltak.

A hónap végén, amikor teljesen eltűnik a hold, láthatóvá vált, hogy a falut körülvevő két magas hegy csúcsáról tüzelnek egymásra, a lövedékek a levegőben világítva üstökösként szelik az eget. Az egyik hegycsúcs a másik táborát lőtte, de a lejárt szavatosságú vagy hibás gyártású lőszerek a kelleténél rövidebb utat tettek meg, s a falura hullottak.

A falu népének egy része otthagyta a házakat és a földeket, és az állatokkal együtt barlangokba menekült. Aki meghalt, azt nem mindig tudták megmosdatni, fehér lepellel betekerni, a sírja oldalába kamrát vájni, azt kövekkel befalazni és szalmával kevert sárral megerősíteni. Néha a halottat a hegyoldalról ledobták a völgybe, ahol egyre nagyobb számban várakoztak a keselyűk. A falu népének másik része a sötétség leple alatt valamelyik hegycsúcs felé vette az irányt; oda csatlakozott, fegyvert kapott, és bőszen lőni kezdte a másik hegycsúcs táborát.

A külföldről beszerzett, modernebb fegyvereknek a hegycsúcsok közötti távolság lerövidült, és már nemcsak golyók repkedtek az égen, hanem hangos ágyúlövedékek is.

A két hegycsúcs tábora a saját halottjait az újonnan épített mecsetben mosdatta, fehér lepellel betekerte, sírját kiásta, ennek oldalában kamrát vájt ki, melyet kövekkel befalazott és szalmával kevert sárral megerősített, és a végén a sírra, a név mellé a mártír feliratot helyezte el.

A távoli rokon halálának évfordulóján holdtalan éjszaka volt. Családja hiányolta a fiút. A távoli rokon barlangjában sem találták, de az özvegy azt mesélte, hogy előző napokban a fiú sokat beszélt halott férjéről és a temetés emlékképeiről. A család a sötétség leple alatt a barlangból leereszkedett a temetőhöz. Fejük fölött ágyúlövedékek szabdalták az eget; legtöbbször elhaladtak egymás mellett, de előfordult, hogy a falu felett összeütközve robbantak szét. Amikor a rokonok odaértek, a domboldali temető a megszokott csendjébe burkolózott. Már csak néhány lépésre voltak a sírtól, amikor egy lövedék fénye bevilágította a környéket, s egy pillanatra látni lehetett, ahogy a fiú mozdulatlanul fekszik a halom Mekka felőli oldalán. Kezében egy facsemete, amit azért akart odaültetni, hogy senki ne állhasson a halott felett.

NAGY LEA

PÁRIZS

Táncoltunk, szép volt.

Alkalmi barát?, kérdezted.
A kérdőjel időközben ponttá szűkült.

Most izzadva és dideregve egymás vállába kapaszkodva.

Párizsban tűzijáték zaja csapódik az ablakokra.
Minél szorosabban és minél közelebb hozzád.

Francia lányt nézünk irigykedve, mennyire felszabadult
és mennyire boldog. Látom, hogy felizgat.

A sok kihallgatott félmondat súlya alatt kövér és
rosszindulatú esőfelhők úsznak, mint a ragadozóhalak.

Idegen kezek szorítását keressük.
A szemek nyitva, de senki sincsen ébren.

Távolodunk. Evolválódik a csend.

Táncoltunk, szép volt.

MÉRT HAGYTÁL EL, HOGYHA KÍVÁNSZ?

Messze vagy, valahol a tengereken is túl,
hajókürtbe kiáltom létezésed.

Hazugság önmagamnak, hogy
már nem érezlek.

Magamban tagadom az éveket, homokba
süppedő vak álmát élem hónapok óta.

Hörgőkbe ömlő sós tenger vagyok, táguló
pupillád eseményhorizontjába süllyedek.

Végtelen csend, amit utoljára adtál nekem.
Mégis, *miért nem csókolsz, ha úgy esik jól?*

Miért nem fáradnak el az őrült rohanók?
Felnőtt nő növekvésben az álmaival.

Bele tudnál nézni utoljára ebbe a tekintetbe?
Birnál-e nézni, ha én is belelátnék?

A burok szétfoszlik. Más volt, ahogy
a hajadat fésülted akkor és ott. Utoljára.

Nem emlékeztettél már semmire.
A macska sem nyárvogott többet.

KUSTOS JÚLIA

SERDUSZKO

Nyakig merülök a tengerbe. Hideg. Jólesik. Csupa libabőr leszek. Marja a sebeimet, de érzem, hogy amin átesek, az egyfajta tisztulás. Katartikus élmény – ezt állította Viola, a barátnőm, aki mikor megtudta, hogy nem voltam még a tengernél, meghívott magához Lengyelországba. Ő minden nyáron egy hetet tölt a parton, figyeli a naplementéket, várja a napfelkeltéket, simogatja a macskája pici, törékeny fejét, letelepedik a homokba, és képeslapokat ír. Többek közt nekem. *Serdecznie pozdrawaiam,* írja a végére. Én is ezt fogom tenni, ott ülök majd mellette jövő nyáron, és simogatom a macskát, iszom a sört, és várom a naplementét. Violát az interneten ismertem meg, és még nem találkoztam vele. Sokszor írunk egymásnak, főként csip-csup dolgokról. Azzal kezdtük, hogy kik vagyunk, mit tanulunk, és pár nappal később már minden titkomat tudta. Küldtünk egymásnak fotókat is. Viola gyönyörű, a leggyönyörűbb lány, akit valaha láttam.

A holt-tengeri só jót tesz a bőrnek. Anyám ezt olvasta valahol. Rögtön másnap bement a drogériába, ahol kétkilós csomagokban árulták. Úgy jött haza, jól megpakolva, mintha egy kisebb tengert szeretett volna mesterségesen létrehozni a fürdőszobában. Langyos vizet engedtünk, s félrebillentett fejjel méregettük, mennyire lehet a víz a sótól koncentrált? Milyen mennyiségtől nem oldódik már fel? Mintha felfeküdhetnék egy kád víz tetejére – mintha lenne tétje. A fürdőkádban, mikor a vízbe lépek, látni, a bokámról folyó vér hogyan lebeg el, képez aurát lábaim körül. Így, ebben a formában régen fürödtem már, de anyám ragaszkodik ahhoz, hogy kipróbáljuk. A fürdőszobánkban két bútor van: egy komód, amiben a törölközőket tároljuk, és egy hosszú polc, azon egymás hegyén-hátán állnak a kozmetikumaink, egyik sarkában meg a poros magnónk, benne egy válogatáskazetta. Még apa készítette az első évfordulójukra, 1980 körül. Egyszer, pár évvel ezelőtt megpróbáltam eldugni a kazettát, mert nem értettem, miért ragaszkodik apa emlékéhez, vagy legalábbis ehhez a vállalhatatlan zeneválogatáshoz. Hetekbe telt, mire feltűnt neki a kazetta eltűnése. Akkor viszont szobormerev arccal jött be a szobámba, és csak annyit mondott: add vissza. Kidobtam, hazudtam. Nem dobtad ki, felelte ő, és a szekrényemhez ment, polconként hajigálva ki a ruháimat. Az alsó polcra, a farmerjaim mögé rejtettem a kazettát, de nem szóltam. Valamiért azt képzeltem, a hallgatásom majd igazzá teszi állításomat, és a tekercs eltűnik.

Anyám felül a komód tetejére, amíg én elfekszem a vízben. Meztelen vagyok. Szeretném kiküldeni őt a szobából. Nincsenek habok, csak a sós víz. Nincs, ami eltakarna. Azt kérdezi, miért szőrtelenítem a fazonom. Nem tudom, mit felelhetnék, szeretném azt mondani, mert felnőtt nő vagyok, de helyette csupán megvonom a vállam. Csak. Így kényelmesebb. Tudjam meg, neki mindegy, de ez nem a leghigiénikusabb, amit az intim részemmel tehetek. Nem hiába nő *ott*. És nem hiába *olyan*. Neki is ilyen szép sötét haja volt, ne nézzek rá így, tudja, hogy mi a bajom, őt is szekálták. Volt olyan fiú, aki egy házibuliban bekormányozta őt egy szobába, aztán vetkőzni kezdtek, aztán meglátta, pontosabban először a mohó kis kezével megérezte, aztán megnézte, és meglátta, milyen dús, sötét szőrzete van, és akkor nemes egyszerűséggel visszavette a nadrágját, és szinte dühösen azt mondta neki, így nem megy, és otthagyta a szobában. Dolgok, amiket nem akartam anyámról tudni: a fanszőrzetének története. Aha, mondom, lehunyom a szemem, lebukok a víz alá.

Tíz órát vonatoztam, s kétszer szálltam át. Most egy hosszú nevű lengyel településen vagyok, egy olyan szó azonosítja a tartózkodási helyemet, amibe egyetlen magánhangzó szorult. Van nálam egy könyv, 160 złoty, egy váltás ruha és egy törölköző. Ez lenne a tenger, gondolom. Talpamba mélyen fúródtak a fenéken megült kavicsok. Óvatosan járok, gázolok mélyebbre, nyakig, de még így is belerúgok egy óriási, rejtett sziklába. A lábfejem lüktet, a só egyre jobban mar, de eldöntöttem, hogy mindez nem zavarhat. Egy lendülettel úszok pár csapásnyit. Csípi a só a szemem. A hajam ragacsos csomóba áll majd össze, hiába bontanám ki, a só- és koszrétegtől kezelhetetlenné válik, száraz lesz, és törhetetlenül hullámos. Itt vagyok – gondolom. Anyám hangja itt nem érhet el. Nem hallom, ahogy kérdezi: na, mit szólok? Vagy ha hallom is, nem én válaszolok. Nem én rángatom a vállam, és kérem meg, hagyjuk ezt a témát. Hagyjuk az epilátort, a kozmetikust, a gyantát, a hangsúlyos, szép szemöldököm, a csinos, hosszú lábaim, amiket miért csomagolok hosszú nadrágokba – ha egyszer a sok vakarózástól olyan vagyok, mint egy negatívba fordított zsiráf; barna bőr, valószerűtlenül fehér foltokkal és a küldetés lehetetlenségével, hogy valaha egy árnyalatba barnuljon az egész testem. Hagyjuk a fiúkat, és hagyjuk az új diétám, hagyjunk mindent, de leginkább egymást.

A parton hagyott holmimat nem féltem. Kinek kellene az olcsó strandpapucsom, a törölközőm, a ronggyá olvasott könyvem. Elgondolom, hogy amikor kikacsázok a vízből, leheveredek a partra, milyen finoman fog simogatni a nap, hogyan nyaldossa majd a bőröm, én pedig milyen fesztelenül heverészhetek itt, csukott szemmel, magasról téve arra, hogy ki látja a testem. Még talán a bikinifelsőm is ledobom. Nézzétek, gondolom majd. Nézzétek, ezek itt a melleim. Ilyen egy hetvenöt A méretű mell, ilyen egy test, amit még senki sem akart tüzetesebben megnézni. Most itt az ideje, hogy lássátok. Aztán eszembe jut újra Viola, és félrever a szívem. Eszembe jut, hogy akár őt is várhatnám itt, heverhetnék most az ő tengerpartján, mondjuk ölébe hajtva a fejem, és hagyhatnám, hogy simogasson, mintha én lennék a kismacskája. A víz morajlását hallom, azt szinte alig, hogy anyám levegővétel nélkül mondja a monológját. Ilyen lehetett tehetetlen kis magzatként hallgatnom őt egész áldott nap, meg apát, mikor anya hatalmas hassal, felpüffedt bokákkal ült az öblös, sárga fotelünkben, és esténként, munka után, apám mesét olvasott a széttárt lábaknak. A tengerpartomon fekszem, és hogy mulattassam magam, arra gondolok, anyám valójában lengyelül karattyol, és én nem érthetem a szavakat, az egyetlen dolog, amit fel tudok dolgozni, az intonációja, s szórakozottan rajzolom görbéit a homokba. Kezem alatt a langyos víz vagy a langyos homok terül el. Egyre megy.

A szomszéd szobában éles hangon csörren meg a telefon. Anyámnak le kell szállnia a komódról, át kell mennie a nappaliba, ott kell hagynia engem, és én már csak távolabbról, tompábban hallhatom, hogy mit beszél. Tulajdonképpen semmi nem változik: az intonációs görbe marad, egy szláv nyelv, én pedig végre magam maradhatok. A szemhéjaimon áttörő narancssárgás fény sápadtabb lesz, a plafonról lógó neonlámpa fénye. Kinyitom a szemem. Kimászok a kádból, az ajtóhoz megyek, és kulcsra zárom. Elindítom a magnóban apám öreg kazettáját. A *Dance the night away* épp véget ér, kopogás, kaparászás, szünet, és kezdődik a Rolling Stones *Miss You*ja.

Talpam alatt hideg a járólap. Mint egy kígyó, kezdek tekeregni a zene ritmusára, kibontom a kontyom, kezem combomhoz tapad, elképzelem, hogy a tengerparton, a homokba süpped a lábam, és táncolok, táncolok egyedül, aztán hogy mögöttem megjelenik Viola, és a kezem a kezévé változik. Viola énekelni kezd egy régi lengyel népdalt, dwa serduszka, hümmögi majd, míg elém térdel, és fejét a hasamnak dönti, most ő lesz az én kismacskám, én a haját simogatom, arra gondolok, bár mégis tudnám ezt a nyelvet, akkor elmondhatnám, hogy nem is Viola ő, hanem a Botticelli Vénusza, hogy valójában egy északi Vénusz ő, mert erre gondoltam, amikor először láttam őt a képen. Nem tudom, ő mit gondolhatott rólam, amikor megnézte a fényképemet. Sokat hezitáltam, míg végül kiválasztottam azt a fotót, amin távolról látszok, a Városmajorban ülök egy padon, és olvasok lehajtott fejjel. Anyu lőtte rólam egy éve.

Viola feje a köldököm alatt pihen egészen addig, amíg a kazettaszalag kifut, és hangos kattanással fel nem pattan a lejátszó gombja, én pedig kinyitom a szemem, a tükörben meglátom magam, az elnyíló szájam és a fájdalmas grimaszom. Figyelem széttárt lábaim. Tenyerembe nyalok, elképzelem, hogy Viola puha ajka az, és arra gondolok, biztos ilyen finom, ilyen sós az is, pont, mint a tengerem.

PODMANICZKY SZILÁRD

HOVÁ TŰNNEK EL A TÁRGYAK?

Este későn feküdtünk le, mert végignéztük a norvég–spanyol Eb-selejtezőt. Másnap, mikor felébredtünk, már magasan járt a nap. Elindultam a konyha felé, hogy kávét főzzek, de az ablaknál megtorpantam.

Gyere, ezt nézd meg, mondtam a feleségemnek.

Neki is földbe gyökeredzett a lába: Isco locsolta a kertben a lóbabot. Aztán áttért a bazsalikomra, majd a cukkiniültetvényre.

Hogy kerülhetett ide, kérdezte a feleségem.

Szerintem nem a logisztika a kérdés, hanem hogy miért van itt. Mert például a napokkal ezelőtti filmben sem az volt a lényeg, hogy Jean Reno hogy került az erdőből a 8. emeleti erkélyre, hanem hogy egyszer csak ott termett, és egy bicskával kiszabadította a cipőfűzővel kikötözött lányát.

Isco az esti kemény meccs ellenére nem volt fáradt, Rocket Dog márkájú cipőt viselt, Helly Hansen pólót, és a faházban tartott festékes klottgatyám volt rajta.

Mit keres itt, ismételte most már a feleségem.

Freud írja valahol, mondtam, hogy az ember olykor képes kivetíteni a gondolatait, és hogy mind a ketten ugyanazt vetítjük, nem csoda, annyi együtt töltött év után mi már jackdugók nélkül is kapcsolatban állunk.

Akkor elindultam a kávéfőző felé, hogy lefőzzek három kávét.

Várj, mondta a feleségem.

Isco elzárta a kerti csapot, a slagot ráfektette a kecskerágóbokorra, majd elindult a kijárat felé.

Átszaladtunk a ház másik oldalára, ahonnan látni a kaput.

Isco lenyomta a kilincset, kisétált az utcára, ahol a lejtőn felgyorsult biciklis Laci bácsinak még intett egyet, aztán eltűnt a Gaál Gasztonon.

Így történt, hogy odalett a festékes klottgatyám.

LEVÉL ARANYTÖKŰ BARÁTAIMNAK

Volt nálam két kanál, és ezekkel elmentem a kimeríthetetlen tóhoz.
Egyikből a másikba öntöttem a vizet, és kimerültem.
A tó fölemelkedett a fenyvesek fölé, és megindult Strasbourg irányába, hogy kiderítse, igaz-e ez az egész, vagy csak a nők találták ki, hogy megvédjék a mamutfenyőket, és megkeressék az árnyékukba leállított üres festőállványt.

Néha megszédülök, és úgy érzem, vége a férfikornak.

A személyesség bálákban temet maga alá.

Jönnek a befektetők, megyek aludni.

ZSOLTÁR

A telefon nem érzékeli az időt, csak mutatja.

VALAMIT AZ ERŐRŐL

Erős szélben szalmakalapban biciklizni komoly aerodinamikai ismereteket feltételez, hogy a levegő turbulens áramlásai ne levigyék, hanem a fejünkön tartsák a kalapot.

Fejünket leszegjük, mint egy tulok, és a kalap legkisebb rezdülését is érzékelve a kalap karimái felé tereljük a süvítő levegőt.

Ha olykor mégis lekapja fejünkről a szél, tudjuk be annak, hogy a természet erőivel folytatott küzdelemben időnként alulmaradunk.

Győzni csak úgy érdemes, ha a vereséget is sajátunknak tekintjük.

AZ IDŐ EMLÉKEI

Este jöttünk rá, hogy a piacon vásárolt két sütemény, a mákos kalács és a csokis hatlapos lent maradt a mélygarázsban, a kocsi könyöklőjében.

Mindez 23 évvel azután történt, hogy későbbi feleségemmel úgy döntöttünk, egymáséi leszünk. Álltunk a konyha és a fürdőszoba közötti térben, és egymásra borulva hallgattunk.

Akkor még nem állt ez a ház, nem volt mélygarázs, nem volt a világon a kocsi, sem a könyöklője, és nem létezett a hatlaposban lévő csoki.

Napra pontosan nyolc évvel az után voltunk, hogy utoljára ünnepeltük hazánk felszabadulását a német csapatok megszállása alól.

Holnap, mikor megesszük a mákos kalácsot és a csokis hatlapost, véget ér a történetük, és eltűnnek ebből a világból, csak ez a pár sor marad róluk, tanúságául annak, miként válik emlékezetessé a feledékenység.

KÉSÉS

Tegnap megállítottam egy vonatot a nyílt pályán.
Azt hittem, mérges lesz a mozdonyvezető. De nem.
Elővette az uzsonnás táskáját, és falatozni kezdett.

Az utasok türelmesen várták, míg kényelmetlenné válik a póz, keresztben feküdni a síneken.

Egy felhőt figyeltem, ami néhány perc alatt semmivé foszlott.

Aztán fölálltam, hogy jó példát mutassak a gyerekeknek.

KISS LÁSZLÓ

A SEMMIBŐL JÖTTÜNK

Beszélgetés Ferdinandy Györggyel

Autója nincs, babérkoszorúja van. Budán él, néha Floridában. Talán a legszabadabb magyar író, akitől még Puskás Öcsi is kapott levelet. Ha mesélni kezd, mintha a törikönyvünk nyílna ki: világháború, 56, hidegháborús évtizedek, rendszerváltás. Hazatérés? Ugyan. Örök emigráns. Ferdinandy Györggyel a könyvhét idején beszélgettünk.

– Amikor bemutatnak egy esten, mindig kiemelik valamelyik díjadat, hol a Márai-, hol a József Attila-díjat említik, noha egyiket sem mostanában kaptad. Persze a címek állandók, a rang pedig elvitathatatlan: például idén Magyarország hivatalos babérkoszorúját is a nyakadba akasztották.

– Bizony, nagyon fontos díj, örültem is neki. Megígértem a feleségemnek, hogy bablevest főzünk, ahhoz jól jön majd a babérlevél. Aztán persze kiderült, hogy a díj nem jár ilyesmivel – így hát a ceremónia megvolt, a bableves elmaradt.

– Tudható rólad, hogy figyeled, szemlézed a megjelent könyveket, gyakran írsz recenziókat, ajánlókat is. Amikor Gyulára jöttünk, ahol nemcsak könyvbemutatód volt, de a könyvhetet is te nyitottad meg, elugrottunk a pesti rakpartra könyvheti katalógusért, amit át is olvastál a délutáni sziesztádon. Milyen arcát mutatja az idei könyvtermés, felfigyeltél valami számodra különösen fontosra vagy érdekesre, kiemelnél bármit belőle?

– Sajnos nagyon kevés idő volt az átlapozásra, mert négy óra előtt érkeztünk, ötkor pedig már a gyulai standoknál voltam, de jó érzéssel vettem tudomásul, hogy mesteremtől, atyai pártfogómtól, Cs. Szabó Lászlótól két könyv is megjelent idén: a képzőművészeti esszéket tartalmazó Útrahívó és a tavaly kiadott, de idén szerencsére újra a listán szereplő *Hazajáró lélek,* amely Cs. Szabónak az *Irodalmi Újság*ban közölt szövegeiből válogat. Ez azért is nagy szó, mert éveken, sőt majdnem évtizedeken át semmi nem jelent meg tőle itthon. Cs. Szabó László a negyvenes évek elején a Magyar Rádió igazgatója volt, ezután Olaszországba emigrált, ahonnan hamarosan Londonba tette át a székhelyét, ott lett belőle a magyar emigráció „osztályfőnök ura". Mi, ötvenhatosok húsz-huszonkét éves gyerekek voltunk, amikor kikerültünk a nagyvilágba, és bár makacsul élt bennünk a szándék, hogy külföldön is, csak azért is magyar írók leszünk, arra kellett ráébrednünk, hogy rettenetesen egyedül vagyunk, nincs, aki a kezünket fogja, aki irányítana, terelne, támogatna bennünket. Cs. Szabó László nyúlt a hónunk alá, végiglátogatta a nyugati egyetemi városokat, amelyekben sok magyar ötvenhatos fiatal élt és tanult, és mindenütt megszervezte a nyugati magyar irodalom intézményrendszerének alapjait. 1984-ben halt meg, és bár a rendszerváltást nem élhette meg, azt már megtapasztalhatta, hogy idehaza is elkezd megroppanni a szocialista rezsim, és hogy változóban van a világ. Amihez minden bizonnyal az ő kint végzett áldozatos munkája is kellett. Cs. Szabót az úgynevezett esszéíró nemzedék tagjaként szokás emlegetni, de nemcsak esszéíró volt: gyönyörű novellákat, nagyszerű történeteket is írt. Hányszor elolvastam a *Vérző fantomok* című könyvét! Ami a kérdés első felét illeti, igen, szívesen csinálok

PROFÁN MADONNA V., 2017, VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 50×50 CM

mustrát, örömmel írok mások köteteiről, főleg a fiatalabb nemzedék könyveiről, de sajnos már nem megy úgy az olvasás, mint régen. Szemüveggel és nagyítóval olvasok, és ha valami nem tetszik, azt bizony akár tizenöt oldal után is abbahagyom, amit viszont jónak találok, azon minden körülmények között átrágom magam az utolsó betűig, és írok is róla. Makuladegenerációm van, illetve a kedves feleségem szerint nem is csak makula. Hát így állunk. Nagyon jó érzéssel tölt el felfedezni fiatal írókat, főleg olyanokat, akiket kevesebb figyelem övez, vagy akikre még egyáltalán nem figyeltek fel.

– A műfordításról is szóló könyvheti megnyitód egyik hangsúlyos megállapítása az volt, hogy olyan műveket kellene megismertetnünk a külfölddel, „amelyeket csak mi tudunk megírni, itt, a Kárpát-medence alacsony égboltja alatt. Mindazt, amit nekünk kell elmondanunk a nagyvilág népeinek". Az egyik példád a későn érkező Gion Nándor műve volt. De melyek azok a témák, amelyeket csak mi tudunk elmesélni, megírni?

– Már évtizedekkel ezelőtt kértem és javasoltam, hogy Gion Nándor csodálatos művét, amellyel a vajdasági Szenttamást emelte magas irodalmi rangú településsé, gyorsan fordítsuk le nagy nyugati nyelvekre, mert a *Virágos katoná*ban, majd a *Rózsamező*ben, és az ezután következő regényekben is Gion valami olyat mondott el magyarul, ami az egész világ számára fontos lehet: szívhez szóló, egyetemes érvényű világot teremtett. Itthon természetesen nem hallgattak rám, az emigránsra – mondjuk, ma sem nagyon, de azért már jobban figyelnek rám, mint annak idején. Aztán megismerte a világ egy Gabriel García Márquez nevű kolumbiai író nevét, vele együtt pedig a latin-amerikai Szenttamásét, vagyis Macondóét, a következmények pedig mindenki számára ismertek. Ma ezért úgy tűnhet, hogy a *Száz év magány*nak nincs párja, nekem viszont meggyőződésem, hogy ha annak idején Giont megismertetjük a nagyvilággal, egészen másképp alakul ez a történet. Nem egy és nem két hasonló példát tudnék mondani. Fájdalmas látni, mennyire nincs önismeretünk, hogy nem tudjuk felmutatni, ami a lényegünk, ami igazán fontos a számunkra. Mintákat követünk, amelyekre figyelni természetesen érdemes és kell is, de mi értelme volna megírni ugyanazt, amit nyugaton már megírtak előttünk.

– És mi a helyzet a keleti irodalmakkal? Ilyen irányú érdeklődést vagy igazodást a kelet felé nem tapasztalsz?

– Elsősorban azt látom, hogy a „művelt" nyugat a követendő példa. Hangsúlyozom, ez helyes, jól is tesszük, ha figyeljük, mi történik a nyugati irodalmakban, de azért időnként nem ártana föltennünk azt a kérdést, hogy miért is „művelt" ez a bizonyos művelt nyugat. Ott éltem ötven éven át, Franciaországban tizennégy kötetem jelent meg franciául, de ettől függetlenül is tudható, hogy a nyugat műveltségének egyik alapja, hogy a nagyhatalmak három lépésben meghódították és kifosztották a harmadik világot. Először amikor elfoglalták és gyarmatosították, másodszor az alatt a kétszáz-kétszázötven év alatt, amíg minden értéket, amit csak lehetett, kinyertek belőle, harmadszor pedig amikor nagy garral kivonultak tőlük, és azt mondták a leigázottaknak: íme, szabadok vagytok. Ez utóbbinak, ami engem a leginkább foglalkoztat a három lépés közül, számos következménye lett, például az is, hogy ma a szegény sorsú harmadik világbeli diákok az elnyomók tankönyveiből tanulják meg, hogy kik is ők valójában, egykori gyarmatosítóik magyarázzák el nekik, mit kell tudniuk magukról, kik az őseik, milyen a múltjuk. Nem csupán foglalkoztat és érdekel ez a probléma, de testközelből is megtapasztalhattam, hiszen harminchat éven át olyan

gyerekeket tanítottam, akiknek a nagyszülei, dédszülei rabszolgák voltak, és akik szégyellték a múltjukat, ha ugyan egyáltalán tudtak róla.

– Az idén megjelent Sziget a víz alatt *című „tényregényed", amely – némi túlzással – helyenként Amerika-kritikus pamfletként is olvasható, ennek a tanárságnak a tapasztalatairól szól. Olvasás közben az volt az érzésem, hogy a kötetben szereplő bennszülöttek identitáskeresése a tiéd is, mintha magadra ismertél volna azokban az emberekben, akiknek egy nagyhatalom mondja meg vagy írja elő, hogyan kell rendesen élni.*

– Természetesen nincs sem a könyvben, sem bennem Amerika-ellenesség, főleg hogy én szinte mindent az amerikaiaknak köszönhetek. Ezt azért picit szégyenkezve mondom, hiszen egy ilyen bűnös nagyhatalomhoz tartozni és mindent neki köszönni nem túl nagy dicsőség. De eltagadni sem illik, hiszen ki adott nekünk, 56-os fiataloknak ösztöndíjat? A Szabad Európa Rádió, az amerikaiak. Kitől kaptunk állást, miután befejeztük a tanulmányainkat az európai egyetemeken? Tőlük, az amerikaiaktól. Nélkülük nyugdíjam se volna. Tehát semmi okom arra, hogy hálátlan módon belerúgjak jótevőimbe, ami persze nem jelenti azt, hogy nem működik bennem a kritikai érzék, és ne fogalmazzam meg nyíltan például azt, hogy a régi nagy gyarmatosító hatalmaknak sajnos méltó – vagy méltóbb – utódja a mai Egyesült Államok.

– A könyvheti megnyitóban nemcsak Gion Nándort, de Dés Mihályt is említed, akiről azt állítod, hogy hiába fordította rendíthetetlenül spanyol nyelvű folyóiratába a hazai irodalmat, őt se kezelték méltó módon. „Volt rálátása, pontosan tudta, hogy mit kellene mai irodalmunkból lefordítani. És senki sem figyelt rá." Erről többször írtál a saját pályádat illetően is. Mi lehetett ennek a visszhangtalanságnak, nemfigyelésnek az oka?

– Sajnos erre nem tudom a választ, és azt hiszem, nem is könnyen megválaszolható, mélyebb, alaposabb analízist érdemlő kérdésről van szó. Inkább az itthon maradt irodalmárok feladata ezt a munkát elvégezni, nem az enyém. Nekik kell elgondolkodniuk azon, hogy miért nem hasznosították azt az óriási tapasztalattömeget, amelyet a nyugatra szorultak, a kinti egyetemeken tanítók felhalmoztak. Ez mindig is a rendelkezésükre állt, ahogy a rendelkezésükre áll a mai napig. De azért ma mintha megfigyelhető volna némi érdeklődés, Cs. Szabó László említett köteteinek a kiadása is ennek az egyik jele lehet.

– Beszélgetésünk egyik apropója trópusi tanárságod. Ugorjunk vissza az időben mintegy nyolcvan évet: milyen tanáraid-nevelőid voltak, hogyan emlékszel vissza első iskoládra?

– Első elemista évemből például Dolozselek Arankára emlékszem – isten áldja meg haló porában –, aki 1944 őszén megállt az osztályterem ajtajában, és rekedt, mély hangon azt zokogta, hogy istenem, mi történik a gyerekeimmel, hova viszik a gyerekeimet. Tüstént ott termett több kollégája, átkarolták, csitították, próbálták megnyugtatni, de ő kifakadt, hát hogyne sírna, amikor a szeme láttára elhurcolják a gyerekeit – és vigasztalhatatlanul zokogott tovább. Ez az első emlékem, amelyet nem bírok és soha nem is fogok elfelejteni. Élesen él bennem, és kissé talán elhomályosítja az elemi iskola következő éveit, de persze voltak nagyon jó és kevésbe jó tanáraim, ahogy ez természetes. Mivel édesanyám nem tudta etetni három gyermekét, elemi után a gödöllői premontrei gimnáziumba kerültem, bentlakásos diákként, protekcióval. Itt az a furcsa helyzet állt elő, hogy bár augusztus végén elkezdtem a tanulmányaimat, de november végén jött a bejelentés, hogy Belgium és Hollandia ideiglenesen vendégül látna a világháború miatt éhező-nélkülöző pesti gyerekeket,

lehet jelentkezni. Édesanyám élt a lehetőséggel, így lettem egy időre külföldön tanuló kisdiák. Kivittek bennünket a Keleti pályaudvarra – ma is őrzök erről egy nagyon értékes fényképet –, ahol ott állt Mindszenty bíboros, és búcsúztatta a vonatot, amelyen több száz pesti kisgyerek elindult Nyugat-Európába. Feltáplálásra, ahogy mondták. Egy évig voltam belga fiúcska.

– Első nagy nekiindulásodat néhány évvel később követte egy sokkal meghatározóbb második: emigrációd a forradalom idején, 1956-ban. Egy kedves tanárnő mesélte a minap, hogy ő is mehetett volna, de az indulás reggelén, amikor élete szerelme közölte vele, hogy három perce van, hozza a csomagját, valami azt súgta neki, hogy maradnia kell – sarkon fordult, és soha többé nem látták egymást. Alaposan átgondoltad, mit cselekszel, vagy nem volt választás, menned kellett? Mi tarthatott volna vissza?

– Nekem is volt „menyasszonyom", egy nagyon helyes kislány, aki a József körút 67. szám alatt lakott, a Bodográf mozival szemben lévő házban, az első emeleten. Az első szovjet invázió után átrohantam hozzájuk, hogy megnézzem, hogy vannak, hogyan vészelték át a rohamot, él-e még egyáltalán. Nagy megkönnyebbülésemre életben volt, amikor odaértem, épp a rommá lőtt emeletet takarította. Mondtam neki, hogy engem már megfenyegettek, elhagyom az országot, és kértem, tartson velem. De Mária megrázta a fejét, és közölte, hogy a szüleivel marad, itt, ezen a helyen. És szótlanul söpörte tovább a lakást. Kényszerhelyzet volt, nem maradt idő az érzelmekre, rohantam vissza Budára akkori munkahelyem, az autóbuszüzem Fürst Sándor utcai garázsába, ahol maga a párttitkár, Bozsóka elvtárs fogadott: Gyuszikám, egy percet se gondolkodjon, szedje a sátorfáját, mert ha itt marad, abból semmi jó nem fog kisülni. De őszintén szólva nem volt világos semmi sem, nem láttunk tisztán, baljós hírek, féligazságok terjedtek, nem igazán lehetett tudni, mi következik, kinek mi lesz a sorsa. Például először engedélyezték a munkástanácsokat, aztán viszont elkezdték felszámolni őket, ezzel együtt felelősségre vonták a tagjaikat, és mivel a forradalom kitörésekor én is beléptem a munkástanácsba, számomra is kényelmetlenné váltak a körülmények. Amikor meg anyám azzal a hírrel jött le a Sashegyről, hogy bevitték az egyik utcabeli barátomat, már tudtam, hogy annak, ami Magyarországon történik, nagyon nem lesz jó vége. Így is csak december 7-én indultam útnak. Hat nappal később érkeztem meg Ausztriába, de ott is egyből azt néztem, hogyan tudok minél előbb hazakerülni.

– Tisztán ésszerű belátás volt, hogy haza kell térned, vagy fojtogatott a honvágy?

– Nem volt honvágyam soha, ha igazán nyugtalanított valami, az az íróvá válás volt. Kezdettől fogva ez az elképzelés éltette a mindennapjaimat, mindig is írónak készültem. Az én hazám elsősorban a magyar nyelv.

– Az a veszély nem fenyegetett, hogy ez a haza a határokon túl veszélybe kerül, hogy „lehull nevedről az ékezet", ahogy Márai írja a Halotti beszéd*ben?*

– Márainak nem volt igaza. Sok mindenben tévedett, ebben is. Márai kitűnő író, akit az utóbbi időben nagyon megszerettünk – itthon. Mi ott kint ugyanis nem szerettük őt. Levelekkel ostromoltuk Párizsból, Londonból, szerte a nagyvilágból, hogy segítsen, legyen a mentorunk, vagyis azt a szerepet próbáltuk ráerőszakolni, amit aztán Cs. Szabó László olyan atyaian és nagy szeretettel felvállalt, de Márai nem reagált a megkeresésekre, helyesebben egyetlen levelet írt, amelyben neheztelésének adott hangot, hogy bennünket már megfertőzött a judeobolsevizmus. Bennünket, fiatalokat, akik a forradalmat csináltuk. Mélységesen csalódottak voltunk. Ismeretes, hogy kikötötte: akkor jön haza, amikor az utolsó orosz katona is kitette a lábát az országból. De akkor már késő volt.

– Miért épp a köztudottan hűvös Máraitól vártátok a mentorságot?

– Mert ő volt a nagy, az ismert, az Író. Aztán persze lettek mestereink, például a Londonban élő Határ Győző, aki sok ezer levéllel tartotta a lelket a skriblernek készülő, külhonba szakadt magyar fiatalokban. Vagy említhetem a kevésbé nyitott, de ugyanúgy barátságos és segítőkész Szabó Zoltánt is. Nagy szükségünk volt a biztató szavakra, a segítő kézre azoktól, akik már emigrálásuk előtt íróvá váltak idehaza, és odakint könnyűszerrel tudták folytatni a pályát. Nekünk nem volt múltunk. A semmiből jöttünk.

– Sokféleképp indulhat egy írói pálya, fiatalok köröket, csoportokat hoznak létre, táborokba járnak, folyóiratoknál jelentkeznek, jönnek az első publikációk, majd a könyv, könyvek. Nektek milyen lehetőségetek volt érvényesülni?

– Hasonló utat, utakat jártunk be mi is, voltak csoportosulások, és lapokat is alapítottunk. Aztán szép lassan jöttek a könyvek is, az elsők egyike például Sárközi Mátyásé volt, a remek *Olasz vendéglő,* amely egy magyar menekült pincérkedését örökíti meg, a rá jellemző groteszk humorral.

– Viszonylag hamar szétszóródtatok Európában. Volt állandó kapcsolat Párizs, Bécs és London fiatal magyarjai között?

– Igen, leveleztünk, és évente találkozókat szerveztünk. Ez többek között a hollandiai Mikes Kelemen Kör, a londoni Szepsi Csombor Kör, illetve Párizsban a Magyar Műhely munkáját dicséri. Ezek nagyon fontos események voltak, hosszú hónapokra erőt adtak nekünk.

– Hogyan éltétek meg ezeket a találkozásokat: mint örök időkre kint rekedt magyarok jöttetek össze, vagy mint olyanok, akik tudják, hogy az emigráns létállapot csupán átmeneti, és előbb-utóbb visszatértek Magyarországra?

– A legtöbbünk ugyanúgy gondolkodott a hazáról és a nyelvről, mint én, tehát nem volt kérdés, hogy amint lehetőség nyílik rá, hazatérünk, hiszen magyarul csak itthon teljesedhetünk ki igazán. Persze voltak, akik „átálltak", és idegen nyelven kezdték írni a műveiket, sőt némelyikből ismert nyugati író lett, de igazán nagy író egyikből sem.

– És ha nemcsak a nyelv használata, hanem a politika felől is nézzük? Felmerült már ekkor köztetek, hogy Magyarország egyszer majd szabad és független, netán, demokratikus állam lesz?

– Természetesen, folyton ezt vártuk, ebben reménykedtünk. Amíg a Puerto Ricó-i egyetemen tanítottam, minden tanév végén azon gondolkodtam, érdemes-e, szabad-e már hazalátogatni, vagy még korai a nekiindulás. És csak a nyolcvanas években, a diktatúra puhulásakor látszott először, hogy hamarosan tényleg bekövetkezhet a viszontlátás. Felismertük a jeleket, hiszen láttunk már hasonlót: Franco spanyolországi uralma ilyen szempontból hasonlóképpen alakult, mint itthon Kádáré, ott is lehetett érezni, milyen, amikor egy keménykezű vezetés egyre lazábbá, engedékenyebbé válik. Amikor az ember tud úgy élni egy diktatúrában, hogy a hétköznapjaiban nem vesz tudomást az országot irányító generálisról. Nagy, átütő dologra, mondjuk forradalomra nem számítottunk, de lassú változásra, a rendszer elöregedésére, kifáradására igen. Amint ez be is következett az évtized végére.

– Önkéntes száműzetésed éveiben-évtizedeiben mennyire tudtad vagy tudtátok tartani az itthoniakkal a kapcsolatot?

– Ez fokról fokra, a diktatúra említett gyengülésével párhuzamosan vált lehetővé. Idővel a magyar állam engedélyezte, hogy írókat hívjunk meg, vendégünk volt többek között Karinthy Cini, Weöres Sándor vagy Örkény István, akik kivétel nélkül megtiszteltetésnek

vették, hogy kijöhetnek hozzánk, és annak rendje és módja szerint megjelentek az összejöveteleinken. Biztattak bennünket, hogy legyünk türelemmel, és várjuk ki a végét ennek a „kutyakomédiának". Cini például hetekig nálam lakott Strasbourgban, mert szegény szerencsétlen franciáknak – ahogy mi hívtuk őket: „a szürkéknek" – nem volt rendes olimpiai uszodájuk, csak Strasbourgban, ahol még a németek építették. Itt szállásolták el a magyar vízilabda-válogatottat, amelyet Cini is elkísért, és amely itt mérkőzött meg a francia vízipólósokkal. Ezek a vagány srácok sok csínyben benne voltak. Egyszer érdeklődtek, mivel foglalatoskodom. Mondom, íróféle vagyok. Író? Végül is igen. Na, ide figyelj, ott ül, mutogattak a grádicsok felé, és az edzést nézi egy nagy magyar író. Bátran menjek fel hozzá, köszönjek neki, nagyon büszke lesz rá. Cinit akkor még nem ismertem, a vízilabdázók pedig olyan író nevét mondták, akiről hamarosan kiderült, hogy odahaza a kommunista rendszer szolgálatkész híve, és finoman szólva nem örvend nagy népszerűségnek. Fölcaplattam Cinihez, összecsaptam a bokám, és üdvözöltem a hallott néven, majd büszkén bemutatkoztam, hogy író vagyok magam is. Húszéves fejjel az ember büszkén mondja magáról, hogy író. Cini azonban vörös fejjel felcsattant, hogy micsoda disznóság, ki merte ezt a szemtelenséget megengedni magának, ki merészeli őt lejáratni – ekkor derült ki, hogy Karinthy Frigyes fiával ismerkedtem össze. Összebarátkoztunk, együtt mentünk Párizsba is. Nagyon sok kapcsolat alakult ki ilyen módon, mondhatni, a rezsim háta mögött.

– Ki állt hozzád a legközelebb?

– Sokan voltak, akiket szerettem, nehéz volna kiemelni bárkit is, de mondjuk Örkényt különösen kedveltem, rengeteget tanultam tőle, elsősorban azt a nagyszerű humort, amire megtanította ezt az országot. Megtanított minket nevetni. Saját magunkon is, de főleg azokon, akik olyanná tettek bennünket, amilyenek lettünk. Az érzékenységét is megtapasztaltam, amikor ugyanis kaptam egy 48 órás beutazóvízumot mint politikai menekült, hogy nagybeteg édesapámat meglátogathassam, akkor is mellém állt, segített, és őszinte csalódottságának adott hangot, hogy egy olyan magyar írónak, mint én, aki egy percig sem tagadta meg a magyarságát, és a magyar kultúra elkötelezett képviselője, csupán két napot engedélyez a magyar külügy egy ilyen szomorú helyzetben. Ez is nagyon sokat jelentett nekem.

– Három tanáregyéniséget említettél, három különböző „iskolát". Aztán egyszer csak te is a katedrán találtad magad, nem is akárhol, Puerto Ricóban. Közép-Amerika sok mindentől, amit addig a világról tudtál, nagyon messze van. Bécs és Strasbourg után mi vezetett épp oda?

– A franciák kezdettől fogva segítették a náluk tanuló külföldi diákokat, de szigorúan abból a megfontolásból, hogy amikor befejezik a francia civilizáció tanulmányozását, és lesz egy diplomájuk, hazamennek, és a francia kultúra képviselőiként dolgoznak, tanítanak, írnak tovább otthon. Amivel egyetlen probléma volt: ezt rajtunk, politikai menekülteken kívül mindenki megtehette. Ha úgy tetszik, megvezettük a franciákat. Akkor már francia feleségem volt, aki megelégelte, hogy hol kőművesként dolgozom, hol a Ford gyárban robotolok a szalagnál, és azt mondta, ideje valami hozzám illő állás után nézni. A francia irodalomban minden nagy írónak volt tisztes polgári foglalkozása. Céline, akit az egyik legnagyobb francia írónak tartok, élete végéig orvosként dolgozott, André Maurois, aki pártfogóm volt, és ugyancsak nagyon sokat köszönhetek neki, hivatalnoki munkát végzett. A Puerto Ricó-i egyetem pont ekkoriban, a hatvanas évek elején keresett diplomás európai tanerőt, én pedig kaptam az alkalmon, és megpályáztam egy tanári állást. Nem volt

problémátlan az ügyintézés, de ilyen-olyan segítséggel végül elfogadták a jelentkezésem. Szedtük a sátorfánkat, és hajóra szálltunk. Elhagytuk Európát.

– Tudtad, mire vállalkozol, ismerted valamennyire azt a térséget?

– Egyáltalán nem ismertem, de apám nagybátyjáról tudtuk, hogy ott él, sőt meg is ígérte, hogy majd egyengeti az utamat. Amikor aztán kiszálltunk a hajóból, mert akkor még hajóval lehetett közlekedni a két kontinens között, mindjárt kiderült, hogy a kedves távoli rokonom mégsem Puerto Ricóban lakik, magyarán csak magunkra számíthatunk. Összeszorítottam a fogam, és elkezdtem építeni az új életemet ebben az egzotikus világban. Az ember néha megmakacsolja magát, és azt mondja, el fogom érni, amit akarok. Aztán előbb-utóbb el is éri.

– A magyar nyelv a hazád – hogyan élted, hogyan használtad ilyen messze?

– Öt magyar élt Puerto Ricóban, azok is haragban voltak egymással. A magyar nyelv tehát tényleg nem jöhetett szóba a hétköznapi érintkezésben, mindenesetre nem szorult háttérbe, ugyanis jegyzeteket írtam a Szabad Európa Rádiónak. Ezt a rádiót sokszor egyoldalúan pozitívan ítélik meg, de nem árt tudni, hogy mi, ötvenhatosok egy időben nagyon nem szerettük, mert folyamatosan buzdította a magyar felkelőket, hogy tartsunk ki, harcoljunk tovább, hamarosan megérkezik az amerikai segítség. Sokan haltak meg emiatt. De hát eltelt majdnem tizenöt év, és úgy gondoltam, a Szabad Európa Rádión keresztül életben tudom tartani a kapcsolatot a magyar irodalommal, kultúrával: a hazámmal is. Jelentkeztem náluk, és kértem őket, hogy postázzák el nekem a hazai könyveket, folyóiratokat, legyen magyar olvasnivalóm. Évtizedeken át olvastam, és írtam a magyar jegyzeteimet. Csurka Istvánt olvastam például – micsoda remek író volt, és milyen kár, hogy politizálásra adta a fejét, miközben pont azt tanultam meg tőle, hogy egy író sose másszon bele nyakig a politikába, annak ugyanis az írósága látja a kárát.

– Fordítottál is, szociográfiai munkákat írtál: íróként élted az életedet. Mindenekelőtt azonban tanítottál. Hogyan láttál munkához, milyen feltételekkel várt az egyetem?

– Az amerikai oktatás szisztémája egészen más, mint amilyet mi Európában ismerünk. Például az én diákjaim soha nem tanultak történelmet és földrajzot, mert a középiskolájukban egyszerűen nem voltak ilyen tantárgyak. Ezért fordulhat elő a mai napig, hogy még az amerikai elnök közvetlen környezetében is dolgoznak olyan magas rangú hivatalnokok, akik összekeverik Ausztriát Ausztráliával. Ráadásul én a déli part fekete diákjait tanítottam – az északi part elamerikásodott, ott több fehér élt –, akiknek fogalmuk sem volt, honnan jöttek, kik ők. Vagy pedig, ahogy említettem, szégyellték az őseiket. Ilyen környezetben egészen másképp kezd tanítani az ember, mintha, mondjuk, Európában vagy az USA-ban tenné. Komoly feladat előtt álltam.

– Mintha önkínzó módon az egyre veszélyesebb vagy komolyabb kihívásokat jelentő helyzeteket kerested volna, amelyek a saját identitásproblémádat is bonyolultabbá tették. Még az is lehet, hogy az itthoni meg nem értettséged, a visszhang hiánya is ebből a kiismerhetetlen mozgásból, életvitelből fakadt. Nehéz mit kezdeni azzal, nehéz leírni, megfogni azt, aki maga is folyton önmagát keresi a műveiben.

– Ezzel egyetértek. Mióta nyolcvanéves elmúltam, sokszor mondogatom, hogy azt hiszem, én egész életemben önsorsrontó ember voltam. Nagyon sokszor közel álltam ahhoz, hogy nagy dolgokat vigyek véghez, és minden esetben megtettem a szükséges lépéseket,

hogy ez ne sikerüljön. Beszédes az is, hogy a tágabb családjainkban öt gépkocsi van, és épp nekünk, a „gazdag amerikaiaknak" – a feleségemnek és nekem –, akik idestova húsz éve Budán lakunk, nincs autónk. Nem úgy élünk, ahogy mások szerint élnünk kellene.

– Óráid nem pusztán elméleti anyagok úgynevezett leadásából álltak. Gondolom, ezeket a diákokat le se kötötte volna a teoretikus tanulás.

– Sokféle gyakorlati próbálkozásom volt, és számtalan akadályba – hivatali jellegűekbe is – ütköztem. Az biztos volt, hogy túl kell lépni a mozdíthatatlannak látszó tanrenden, amely alapján bajos lett volna tanítani. Ez sem volt könnyű, mert már a környezet sem kedvezett az ilyen elképzeléseknek. Az európai emigránsok rendkívül alázatosak azzal az országgal, amely befogadta őket, vagyis kivétel nélkül Amerika-pártiak voltak. Én pedig megpróbáltam ennek az ellenkezőjét művelni. Amikor úgy éreztem, hiábavaló minden erőfeszítés, a kis lépések híve lettem, apránként, részfeladatokkal próbáltam előrébb jutni, és jobb belátásra bírni a diákjaimat. Például filléres utazásokat szerveztem a szomszédos szigetekre, hogy megismerjük a környezetünket. Amikor a táblára kifüggesztettem Puerto Rico térképét, azzal szembesültem, hogy a diákjaim azt hiszik, az országuk akkora, mint az Egyesült Államok, hiszen az USA-é is ott lógott a miénk mellett, és a két térkép azonos méretű volt. A kis lépésekhez tartozott az is, hogy elhatároztam, megtanítom őket focizni. Ez sem volt egyszerű feladat, hiszen nem tudták, miben áll a játék lényege, és elképzelésük sem volt, hogy milyen izgalmas sportágról van szó. Írtam a Real Madridnak, ahonnan Puskás Öcsi nem csupán válaszolt, de piros-fehér-zöld dresszeket is küldött a Puerto Ricó-i diákcsapatnak. A mai napig piros-fehér-zöld a Puerto Ricó-i egyetemi futballcsapat színe. A szabályok elsajátítása után ellenfelet kellett keresnünk: kapóra jöttek a spanyol szemináristák. Ellenük játszottuk az első hivatalos, döntetlenre végződő meccsünket. A tisztes helytállás olyan örömet okozott a diákjaimnak, hogy a lefújás után sírva rohantak hozzám, és megfogadták, hogy ezentúl semmi mással nem foglalkoznak, csak a focival. Ez, amellett hogy roppant kedves jelenet volt, egy nagyon fontos üzenetet is közvetített. Az amerikai mentalitás ugyanis egyénközpontú, mindent egyedül, magadnak kell csinálnod, egyedül kell harcolnod, így a babér, de a kudarc is csak a tiéd – mi viszont a csapatszellemet tanultuk meg, azt, hogy együtt, közösen nagy dolgokat lehet véghezvinni. A rabszolgák unokáinak nagyon nagy szükségük volt erre a tudásra. Megtanulták, hogy ha összefognak, és mind együtt vannak, egy cél érdekében küzdenek, nincs lehetetlen. Így teltek közép-amerikai tanárságom utolsó évei.

– A nyolcvanas évek végén jelent meg itthon Szerecsenségem története *című könyved, majd mind többet publikáltál hazai lapokban, és persze jöttek és jönnek egyre-másra a kötetek azóta is. Hazaköltöztetek, és ha meg nem találtad is, elfoglaltad a helyed. Hazánk közel harminc éve demokratikus ország, de mintha az említett közösségformálás valahol defektet kapott volna. Könyvheti megnyitódban is a szétszakadt országról beszéltél. Hogy éled meg ezt?*

– Ez az egész szekértáborosdi, ami mind az irodalmi, mind a közéletünket jellemzi, számomra nagyon fájdalmas. Amikor fél évszázad után hazakerültem, engem is megpróbáltak különféle csapatokba besorolni. Akkor azt válaszoltam, hogy ha ti ötven éven át távol éltetek volna a hazátoktól, akkor bizony senki nem tudna rávenni titeket arra, hogy ennek az országnak az egyik felét szeressétek, a másikat meg gyűlöljétek. Az elfogult érzelmek helyett a megértés és az elfogadás vágya vezérelne benneteket. Ma is így gondolkodom, a

mai napig ez az alapállásom. Nem tartozom sehová, nincsenek pártfogóim, egyedül érem el, amit el lehet érni ebben a kis országban.

– „Túl az Óperencián boldogok leszünk", idézed a Csárdáskirálynőt több helyen is. Te boldog voltál?

– Amikor letettem az asztalra, megcsináltam, elértem valamit, akkor nagyon boldog voltam. Hosszú ideig is. De sajnos ez ritkán fordult elő.

AYHAN GÖKHAN
IZSÓ ZITA

ÉLETMŰ A SOKFÉLESÉGBEN

Interjú Petőcz Andrással

Diktatúrában születni és szabadságban élni: adomány. Születési éve: 1959. Misztikus időszaka: a nyolcvanas évek. Legendás lapja: Jelenlét. Helykoordinátái: Budapest, Párizs, Budapest. Írói álnevei: Mecseki Rita Eszter, Seymour Glass. Petőcz András ír, olvas, szerkeszt, tanít. Költő, író. József Attila-, Márai Sándor- és Magyarország Babérkoszorúja díjas. Vele beszélgettünk.

– Nemegyszer láttam, hogy a Batthyány téren, az Angelikában ülsz. Törzshelyed?

– Az Angelika annyiban törzshelyem, hogy nagyon kényelmes, ha valakivel a közelben kell találkoznom. Bizonyos helyekhez ragaszkodom a környéken, ahol is általában kávét iszom, alkoholt csak mértékkel fogyasztok.

– Mindig is?

– A pályám legelején, még a legendás nyolcvanas években, fiatalemberként nagyon tudtam inni. De szerencsém, hogy soha nem volt jellemző rám, hogy a másnapos-ságot alkohollal gyógyítottam, így nem is lettem rabja az italnak. Egy ideje egy-két pohár bort szívesen megiszom, esetenként napközben egy kis whiskyt, de sohasem többet. A vörösborról szerencsésen leszoktam. Annak idején, úgy tíz éve, sok francia bort ittam, ma már szinte semmit, nem bírja a gyomrom.

– A jó bort vagy a jó verset könnyebb felismerni?

– Most bajban vagyok, nem tartom magam borszakértőnek. Azt tudom, hogy a testes, nehéz vörösborokat soha nem szerettem. Nálam a gyümölcsösebb, könnyedebb borok a nyerők. A vers már más ügy. Veszem magamnak a bátorságot ahhoz, hogy kijelentsem, általában mindig sikerül a jó szöveget felismernem. Van egy elképzelésem arról, mi is a jó vers, a saját esztétikám szerint határozom meg a szövegeket. Sokszor az a helyzet a kortárs költészetben, hogy elsősorban nevek alapján döntenek a szerkesztők a szövegekről, és nem önmagában a művek alapján. Erről a gyakorlatról jó lenne leszokni. A legjobb példám József Attila és Illyés Gyula helyzete. Illyés, ahol csak megjelent, figyelmet keltett, könnyen az érdeklődés középpontjába

került. Babits pillanatok alatt megszerette, komoly feladatokkal bízta meg. Ellenben József Attila személyisége más volt, sokan nehéz, nyugtalanító, mintegy idegileg labilis fiatalembernek látták, és tény, hogy a kommunikáció nem lehetett vele könnyű. Míg az ő pályája tragédiák sorozata, addig Illyésé csupa felemelkedés és siker. Mindettől függetlenül az utóéletük gyökeresen eltér egymástól. József Attilát a szakma abszolút géniuszként kezeli, azonban Illyés munkássága jócskán vitatott. Azt gondolom, hasonló eset ma is előfordul, egy szerző szakmai megítélése a körülmények függvényében bármikor változhat.

– Honnan számítod a pályakezdést?

– Nagyon korán kezdtem verseket írni. Kisgyerekként is azt hangoztattam, hogy költő akarok lenni. Szerencsém volt, húszévesen már elindulhattam a pályán, a bölcsészkaron létrehozott *Jelenlét* című folyóirat hamar ismertté tett.

– A Jelenlét megalapítása a te nevedhez fűződik.

– Pontosabban az újraalapítása, hiszen létezett korábban is, csak megszűnt 1976-ban. Gyakorlatilag 1980-ban kezdtük el szervezni a lapot. 1981-ben jelent meg az első számunk, rögtön magára vonva a szakma figyelmét. Akkoriban a mainál jóval zártabb szakma létezett, a többség a pártállami struktúra részeként megjelenő lapokban, könyvekben volt jelen. Jelentős alternatív kiadványokról kevéssé beszélhetünk, bár volt már szamizdat verseskötet, Petri György Örökhétfő című könyve például, 1981-ben. Nyilvánvaló, hogy mindenkinek a megfelelő struktúrákhoz kellett és volt javallott alkalmazkodnia. Mi is törekedtünk erre, de nem igazán sikerült, ezért kerestünk új utakat. Vagyis alternatív felolvasásokat, kiállításokat szerveztünk, csoportokat hoztunk létre. Miután a Jelenlét megjelent, nem kellett bemutatkoznom, a szerkesztőségekben és más szakmai berkekben jól ismerték a nevem.

– A párizsi Magyar Műhely hamar a figyelmed középpontjába került.

– 1980-ban vettem fel vele a kapcsolatot. Magára a lapra véletlenszerűen, egy belvárosi antikváriumban akadtam rá. Nagyon meglepett, hogy itt és most ilyen is van. Nem sokkal később az akkori barátnőmmel együtt kértünk turistaútlevelet, és kiutaztunk a francia fővárosba. Majdnem egy hónapig éltünk egy párizsi lakásban, szerencsénk volt, ottani barátok révén jutottunk lakhatáshoz. A Magyar Műhely szerkesztői közül először Nagy Pált kerestem, de nem találtam otthon. A szerkesztőség címe az ő lakáscíme volt, ezért próbálkoztam ott. Utána próbáltam a másik szerkesztő, Papp Tibor nyomára akadni. A telefonkönyvben megtaláltam a számát, és azzal hívtam fel, hogy fiatal költő vagyok Budapestről. A vele való találkozás egy hosszú ideig tartó, inspiráló barátság kezdetét is jelentette.

– Ebben az időszakban elsősorban az avantgárdról, a vizuális költészetedről voltál ismert.

– A hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején még írógéppel készítettem képverseket, Nagy László hatására. Ezeket mutattam meg Papp Tibornak. Ő az írógépes megoldás helyett valami mást mutatott, azt, hogyan lehet egyéb technikával – például úgynevezett letrasetbetűkkel képverset készíteni. Abban az időben rendkívül újszerű dolognak számított a képvers, a vizuális költészet, de ez talán a zárt, pártállami rendszerből is adódott, hiszen a 20. századi klasszikusok szinte mind-mind alkottak ilyen módon is, Nagy László mellett Juhász Ferencet, Illyést is említhetem, és a 20. század teljes avantgárd irodalmát, Kassák Lajost, Barta Sándort, Tamkó Siratót vagy akár Moholy-Nagy Lászlót. Valójában a képvers nagyon ősi dolog, háromezer éves műfajról beszélünk, már az időszámításunk előttről, a hellenizmus idejéből ismerünk képverseket.

– A nyolcvanas évek irodalmi élete miben tért el a jelenkoritól?

– A nyolcvanas években zártabb is, összetartóbb is volt az irodalmi élet. A politikai ellentétek kevésbé voltak jelen, a szakma képviselői jobban ismerték és elismerték egymást. Így látom az akkori időszakot. Ugyanakkor a fiataloknak, vagyis a mindenkori „fiatal íróknak", akik sokszor már nem is voltak fiatalok, kevesebb lehetőségük volt. Emiatt generációk, nemzedékek torlódtak össze, nehéz volt publikációhoz jutni, hogy az önálló kötet lehetőségéről ne is beszéljünk. Emiatt is fogtunk össze. Megalakítottuk a Tér/Kép/Vers csoportot, és együtt kerestük a lehetőségeket, hogy élőszóban is megnyilvánulhassunk. Budapesti és vidéki művelődési házakban olvastunk fel, úgynevezett élő folyóiratesteket tartottunk. A csoportunkban többek között Zalán Tibor, Géczi János, Székely Ákos, Bíró József, Endrődi Szabó Ernő is benne volt. Nem egy fontos, nagy visszhangot keltő kiállítást szerveztünk. Érdekes módon a rendszer megengedte, nem avatkozott közbe, hogy mindezeket véghez vigyük, utólag is csodálkozom ezen. Az újraalapított Jelenlét esetében más volt a helyzet, abba igenis beleszóltak, akadályozták, ahogy tudták. Ennek ellenére a Jelenlét hét-nyolc számot tudhat magáénak, és erre büszke vagyok. Visszatérve a Tér/Kép/Vers csoportra, elmondhatom, hogy a nagyon dinamikus csoportegyüttlét más volt, talán, mint manapság, bár a mai helyzetet nem ismerem. Ma a pályázati pénzek megszerzése vagy meg nem szerzése a legfőbb kérdés. A nyolcvanas években nem volt ilyen kérdés, hiszen nem volt hova pályázni. A bölcsészkaron, a Jelenlét megjelenésekor fel sem merült az előállítással járó költség, ott elsősorban, illetve kizárólagosan politikai akadályokat igyekeztek gördíteni. Ahhoz, hogy megjelenjen, több ajtón kellett kopogtatni, de egyik helyen sem hangzott el, hogy nincs rá pénz. Mi pedig ingyen dolgoztunk. Nagyon jó és termékeny időszak volt.

– Verseid az avantgárd hagyományokból indulnak ki. Miért ezt az irányt tartottad követendőnek, nem járt-e veszélyekkel, rizikókkal, buktatókkal?

– Ez tévedés. Verseim bizonyos része kapcsolódik az avantgárd hagyományhoz, és ezt nagyon is fontosnak érzem. Ugyanakkor a legkonzervatívabb, legzártabb, úgynevezett „klasszikus" hagyományt is folytattam a költészetemben. Írtam életem során Balassi-strófát, rengeteg szonettet, alkaioszi formában is dolgoztam, és nem idegen tőlem adott esetben a népdal, a magyaros, ütemhangsúlyos verselés sem. A „buktató" talán éppen ebben van: a sokféleségben. Valamiért nehéz a szakmának is befogadnia azt az egyszerű tényt, hogy én a költészetet, a versírást a maga egészében szeretném látni és művelni. Különben pedig a képvers mintegy kétezer évvel régebbi, mint a szonett. Akkor miért a szonett a „hagyományosabb"?

– Mit tanácsolsz annak, aki nagyon nincs otthon ezekben az avantgárd irányzatokban, a megszokottól eltérő megoldásokban, hogyan értelmezze ezeket a szövegeket, létezik-e az értelmezéshez recept egy laikus számára?

– Arra gondolsz, hogy ahhoz, hogy valaki elolvasson egy verset, tudnia kell az adott forma jellegzetességeit, történeti hátterét? Talán nem árt, ha tudunk bizonyos dolgokat történeti szempontból, de egy műalkotás befogadása azért mást is jelenthet. Ha egy középiskolás elolvassa Kassák Lajosnak *A ló meghal…* című nagy terjedelmű szabadversét, az akkor is lehet rá katartikus hatással, ha állandóan azt a butaságot verték bele a fejébe a középiskolában, hogy csak a rímes vers a vers. A szabadvers egyébként közelebb áll a zsidó-keresztény kultúrán nevelkedett európai felfogáshoz, hiszen az *Ószövetség*, valamint a *Tóra* legfontosabb részei szabadversek. Például az *Énekek éneke* vagy a *Zsoltárok* könyve. Ezek a szabadvers

klasszikus darabjai, amelyekhez kapcsolódva lett a modern irodalomban olyan fontos a szabadvers. Walt Whitman költészete, annak szabad áramlása csak a Biblia zsoltárai alapján elemezhető. Petőfi *Felhők*-ciklusában a korai magyar szabadvers gyönyörű példáit olvashatjuk, de említhetném *Az apostol* című elbeszélő költeményét is. Ha valaki Petőfi szabadverseit szereti, akkor az avantgárd hagyományt is szereti.

– 2009-ben védted meg a doktori címed, és később kiadtad a Tamkó Sirató Károly munkásságáról szóló könyvedet. Őt mikor fedezted fel?

– Izgalmas ügy, ahogyan Tamkó Sirató Károlyt megismertem. Fiatal költőkként egytől egyig mindannyian egymásra találtunk, átjárás keletkezett a különböző gondolkodást képviselő műhelyek között. Én már 1981-ben, mihelyt betoppantam a Magyar Műhelyhez, találkoztam Ladik Katalinnal, Fenyvesi Ottóval, Szőcs Gézával. Megismertem Tóth Gábor képzőművészt, aki mint tanítvány járt Tamkóhoz, ő is mesélt nekem Tamkó munkásságáról. De ebből a szempontból Szombathy Bálint nagylélegzetű tanulmánya, az Új Symposionnál megjelenő (A konkrét költészet útjai című) munka volt rám döntő hatással. Ő elemzi a Tamkó-féle munkákat. Szintén a nyolcvanas évek elején jelent meg egy antológia Aczél Géza szerkesztésében, és abban is akadt néhány Tamkó-szöveg. Emlékszem, képverseinek egyedisége ragadott magával. A nevéhez köthető dimenzionizmus a harmincas években izgalmas alternatívaként jelent meg a művészetben, és vont be olyan nemzetközi nagyságokat, mint Kandinszkij vagy Miró. Már a nyolcvanas években írtam egyik esszékötetemben Tamkóról, s a doktori disszertációm írásakor adta magát, hogy vele foglalkozzam.

– Palasovszky Ödön, Méliusz József, Tamkó Sirató miért maradhat ki a tananyagból? Ha úgy vesszük, a kortárs magyar irodalom megértéséhez meghatározó elemeket szolgáltatnak a műveik.

– Valójában már Kassák is kezd kimaradozni, sovány vigasz, hogy legalább az említés szintjén jelen van. Említhetném még Barta Sándort Kassák köréből, aki nagyobb érdeklődésre tarthatna számotfelgyújtották. Sokszor úgy látom, mintha a jelenlegi kánonképző kritikának is az állna érdekében, hogy a konzervatívabb, sokszor kevésbé kreatív, unalmasabb szerzőket vegyük elő.

– Miért állna ez a kortárs kánon érdekében?

– Erre nem tudok válaszolni. Mondhatnám azt, hogy „similis simili gaudet". Talán ez az igazság.

– Tíz éve tanítasz kreatív írást, több tanítványod is van. Előtte milyen tevékenységekkel foglalkoztál?

– Hosszú ideig szabadfoglalkozásúként éltem, azonban egy idő után az így kialakított helyzet tarthatatlanná vált. Egy időben újságíró is voltam, közel másfél évig a Népszabadság párizsi tudósítójaként is dolgoztam. Mint tudjuk, 2005 őszén lázadások törtek ki Párizs külvárosaiban. A migránshátterű, több generáció óta Franciaországban élő fiatalok lázadást szítottak, éjjelente autókat gyújtottak fel. Őrültség volt ez a részükről, mert nemegyszer a saját közösségük, saját szüleik járműveit lobbantották lángra. Nos, ezekről az eseményekről akkoriban én adtam hírt a Népszabadságban.

– Akkor hogyan gondolkodtál ezekről az emberekről, a bevándorlás témájáról?

– Egyértelmű volt, hogy az a megközelítés, ami itthon több helyen is megjelent, miszerint ez a szegénység lázadása lenne, nem igazán állta meg a helyét. Ezek az emberek – kelet-európai szemmel nézve – nem éltek rosszul, a francia szociális háló nagyon jól működik. Most is úgy látom, hogy a kulturális különbségek és az integráció hiánya jelent meg ebben a történetben. Az integrációt nem sikerült megfelelően megoldani, és komoly, kezelhetet-

len feszültségek keletkeztek. Azt gondolom, hogy a franciák mindent azért nem csinálnak rosszul, mert a legtöbb oldalról kialakult egyfajta tolerancia, csak épp abban a pillanatban nem várt módon elszakadt a cérna.

Nemrég ismét jártam Párizsban, és azt tapasztaltam, szépen élnek egymás mellett az eltérő etnikumú emberek, ha néha be is gyűrűzik a szélsőség. Emlékszem, amikor megnyerték a világbajnokságot, az egyik szurkoló azt nyilatkozta egy újságírónak, hogy milyen gyönyörű, hogy fehérek, arabok, feketék együtt nyerték meg Franciaországnak a vb-t.

– Mennyiben volt más Franciaországban élned, mint Magyarországon?

– 2002 és 2006 között éltünk ott, ezalatt rengeteg pozitív dolog ért. Őszintén mondom, az ottani közeg és légkör felszabadulást okozott. Nem panaszkodom, mert szeretem azt a lakást, amiben jelenleg itthon élek, a szívemhez nőtt a környék. Ellenben, ha váratlanul, valamilyen csoda folytán megjelenne itt és most egy jó tündér, és felajánlaná, élhetnék egy pici kis lakásban Franciaországban, a kétlakiságot választanám. Nagyon szerettem Franciaországban mászkálni, a nyitottság, a francia hangulat azonnal lenyűgözött. Párizsban azt érzékeltem, hogy valamiért boldogabbak az emberek, még ha ennek nem is sikerült az okát megfejtenem.

– Ha most visszagondolsz, mit mondasz, nem voltál Franciaországban kívülálló?

– Nem éreztem magam kívülállónak vagy idegennek. Az egyik legjobb barátom egy Karibi-szigetekről származó fiú volt, aki egyszer aztán Budapesten is meglátogatott. Kapcsolatokat kötöttem az enyémtől nagyon eltérő közegből jött emberekkel, és ez egy percig sem okozott problémát vagy félreértést.

– Ismert regénytrilógiád (Idegenek, Másnap, Aysa) *története, amely fikció, napjainkban megvalósulni látszik. Olyan, mintha előre megírtad volna a jelent.*

– A regénytrilógiám sorsa különösen érdekes. Tény, hogy a 2007-ben megjelent regényem egyes fejezeteiben leírtak napjainkban szinte szó szerint bekövetkeztek. Ennek ellenére a trilógia mégsem eléggé közismert, mintha nem lenne a helyén kezelve ez a könyv. Ugyanakkor öröm, hogy rendszeresen érkeznek pozitív impulzusok, megkeresések a könyvemmel kapcsolatban. A történetben sem nemzetet, sem népet nem nevezek meg, vagyis valóban disztópiáról, fikcióról beszélünk. Maga az utolsó fejezet, az *Aysa* szintén fikció. Logikusan próbáltam elképzelni, milyen életet is élhetnek azok a női rabok, akik a terrorista központok foglyai, ahol is szexrabszolgákként tartják őket. Ezt a történetet írtam meg anélkül, hogy tudtam volna, hogy a valóságban valóban így van-e, ahogy leírtam. Az Iszlám Állam egyes gócpontjainak felszámolásakor derült ki, hogy nem tévedtem nagyot. Reményeim szerint az *Idegenek*-trilógia újabb, méltó kiadást kaphat majd a későbbiekben.

– Neked kik számítanak idegennek?

– Az a teóriám, hogy az idegenségérzés bennünk van. Én alapvetően a camus-i értelemben gondolok rá. Mindig is idegenek vagyunk, te, én, mindannyian, ugyanakkor pedig nem gondolom azt, hogy ilyen szempontból bármilyen értelemben különbség tehető ember és ember között. Nagyon komolyan veszem a francia felvilágosodás eszméit, meghatározza a gondolkodásom *Az emberi és polgári jogok nyilatkozata,* hogy minden ember egyenlőnek születik, nemre, fajra, származásra való tekintet nélkül. A mai napig érvényes gondolat, megtámadhatatlan. Jelen lenni a közösségben a közösség szabályainak elfogadását is jelenti. Amikor beszélgetünk, hamar megtalálhatjuk az összekötő pontokat, azt, hogy jóval több közünk van egymáshoz, mint azt elsőre gondolnánk.

– Hogy látod, az európai kultúra végveszélyben van?

– Mi is az európai kultúra? Michelangelo, Mozart, a felvilágosodás, *Az emberi és polgári jogok nyilatkozata,* évszázadok alatt megteremtett sok-sok érték. Nagy múltú épületek, templomok, falfreskók. Ezeknek mindenáron meg kell maradniuk, innen nem ajánlott a visszalépés. A nemek közötti egyenlőség például alapvető. Az európai kultúra több évszázados küzdelmek árán alakította ki a sokszínűségben való együttlétet, ehhez foggal-körömmel ragaszkodni kell.

– Nincs határa az elfogadásnak?

– Létezik egy jó mondás: én toleráns vagyok, kivéve az intoleranciával szemben. Mindenkit elfogadok, persze, de ő is fogadjon el engem.

– Tavaly jelent meg Ancika *című regényed. A könyv a 2006-ban kiadott* A születésnap *című munka folytatása. Miért szántad rá magad, hogy a fiktív apa után a képzeletbeli anya történetét is megírd?*

– Természetes módon adta magát a feladat. A fiú, aki beszél, megidézi az apát, aztán megidézi az anyát. És felteszi magának a kérdést, ha mi is elmegyünk, kik jönnek utánunk?

– Augusztus huszonhetedikén lettél hatvanéves. Jelent valamit a kor?

– Sokat. Rengeteg munka és fáradozás van mögöttem. Sok új terv foglalkoztat, de érzem, hogy az idő fogy, kezd végessé válni. Az ember megérti, amit ennyi idő alatt megérthetett, megtanulhatott, valamint évek, évtizedek alatt épít is valamit. „A költő vagy épít valamit, amiben kedve telik, vagy bátran elmehet szivarvégszedőnek", írja Kassák. Miután felépítesz valamit, azután annak megőrzése, annak megtartása válik fontossá, ösztönös szükséggé. Eljött tehát az összegzés ideje. A legutóbbi könyvemben, *A denevér vére* című novelláskötetben, annak is *A temetés megszervezése* című novellájában a haldokló mester így szól egykori tanítványához: „Bár még féled a halált, már akarod is. Egyetlen feladatod maradt, megszervezni a temetésedet. Hogy méltó legyen az életedhez. A temetés tükör, elmúlt életünk homályos tükre." Az idő valami ilyesmiről is szól.

– Nosztalgiázó típus vagy?

– Valahol igen. Sok irodalmi élményem van, jó lenne ezeket megírni, hogy megmaradjon, el ne vesszen. Konzerválnám az emlékeim, talán másokat is érdekelne. Ennek egyszer még nekiugrom. Már azért is, mert a nyolcvanas-kilencvenes évekből alig akad olyan jelentős szerző, akivel ne lett volna kapcsolatom.

– Több helyen nyilatkoztad, hogy fontos számodra a Biblia. *Isten is?*

– Természetesen. A *Biblia* elképesztően jelentős és izgalmas műalkotás, mind az Ó-, mind az Újszövetség. Isten kérdése már bonyolult ügy. Nem tudom, egyértelműen hívő vagyok-e, azonban nincs olyan nap, hogy ki ne mondanám valamilyen szituációban Isten nevét. Ez talán jelent valamit.

PROFÁN MADONNA XI., 2019, VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 50×50 CM

LAPIS JÓZSEF

A KRITIKAÍRÁS FONÁKJA

Kezdjük mindjárt egy alapvetéssel: kritikát törvényszerűen könnyebb olyan könyvről írni, amelyet nem olvastunk. Hiszen nem tréfál meg a szöveg jelentésgazdagsága, nem bántanak a nehezen megválaszolható kérdések, nem zavarja össze gondolatmenetünket maga a mű – ellenben be lehet dobni a már begyakorolt paneleket, sémákat, elméleti futamokat, olyan szépen simuló megállapításokat, amelyek tulajdonképpen tíz másik könyvre hasonlóan kockázatmentesen elmondhatók volnának. Talán sokunk ismeri az érzést, hogy a 348 oldalas könyv 56. oldalán már mindent tudunk, amit meg akarunk írni (mint amikor bejön a vizsgázó, ránézünk, és az érdemjegye csak annyiban különbözik a felelete utánitól, hogy még nincsen beírva). Azonban a szakmai tisztesség végett és persze önvédelemből is muszáj végiglapoznunk, jobb esetben végighasználnunk a könyvet, mégpedig azért, hogy egyfelől ne csak az első 50 oldalból hozzuk a példákat (ezt persze trükkösen is ki lehet cselezni: lapozzunk a 186.-ra, és keressünk valami stilisztikailag kifogásolható mondatot, s idézzük be), másfelől azért, hogy ne fussunk bele botrányosan nagy tévedésbe. Nyugodjunk meg: nem fogunk. Legyünk azért, hogyne, óvatosak. Érveinket az első lapokra alapozzuk, ködös bon-mot-ink érintsék csak a cselekmény, a szerkezet vélt alakulását. A szerzők nagy többsége szerencsére kevés meglepetéssel szolgál: 50 oldal alapján viszonylag jól prognosztizálható egy rossz mű, 90 oldal alapján már egy jó is – ha addig nem bukott bele, olyan nagyot nem fog, hogy tartani kellene attól, hogy véleményünk és tévedésünk bárkinek is feltűnne. Elvégre: ízlések és pofonok. [Az őrületbe tud kergetni ez a mondat; olyan, mint a szerelemre fogni a házasságtörést.]

Ezek a nem-olvastam[-végig]-csak-írok-róla-valamit kritikák arról ismerszenek meg, hogy mire a recenzió végére értünk, viszonylag sok mindent megtudunk egy irodalmi típusról vagy poétikai sémáról, kortárs irányzatról (általában olyasmit, amit már eddig is tudhattunk vagy a szerző korábbi munkáiból, vagy egyéb szakmunkákból), de semmi egyedi és sajátszerű nem derül ki magáról a könyvről. Nem volna *teljesen* lehetetlen, persze, hogy egy ilyen szöveg ne legyen unalmas – hiszen egy dörzsölt kritikus ugyanolyan szellemes nyitottajtó-berúgással tudhat beszélni egy nem olvasott könyvről, mint egy megrágottról, sőt: itt még a mű sincs ott kontrolltényezőként, hogy pirulásra késztessen elkent nagyotmondásunk miatt. Nem. Ezek a szövegek azért unalmasak, mert szerzőjük legtöbb esetben fáradt, lelkesedését és elhivatottságát vesztett, penzumot teljesítőként dolgozó recenzens. Már annyira belerokkant az írásrobotba, hogy nemhogy a könyvet nincs kedve (rendesen) elolvasni, de saját szövegétől is szabadulna, minden stilizálást ráhagyva a szerkesztőre. De a szerkesztőnek sincs mindig kedve, ideje, lehetősége életet lehelni a rábízott műbe, s ha régi motoros szerzőről van szó, s az első bekezdésekben nem talál hibát, meg is kíméli magát a végigbogarászástól. Valójában ő is unja. „Alapos írás, köszönjük, örömmel hozzuk!" – írja azért postafordultával vissza (épp csak annyi időt várva ki a válasszal, amennyi alatt már végigolvasható az a pár oldal). Szerzőnk azonban

valami miatt mégis ír [mégis írunk]: elkap[ta] a gépszíj. Megpróbált nem írni. Nem sikerült. A nem olvasott könyvről szóló kritika azonban akkor lehet érdekes, ha szerzője jól fizető hetilapnál vagy online orgánumnál dolgozik, és fontos, hogy a cikkein sok legyen a kattintás, legyen *visszhangja* (még ha ez a visszhang nem is több a Facebook-megosztások zörejénél). Ha van ilyen elvárás, akkor megembereli magát, és beadja magának a vitriolt. Más esetben bekapcsolja a kritikagyártó automatát. Szomorú, de van olyan kötet, amely épp egy ilyen recenziót érdemel – legfőképp azok, amelyekről jót (akár jót, mint pozitívat, akár jót, mint mélyet, okosat, érdekeset) nem lehet írni, rosszat pedig nem akarunk. Sem a recenzens, sem a szerkesztő – mert például rokonszenves a szerzője, *olyan rendes ember, sosem lesz nagy író, minek bántsuk*. Éppen egy *felesleges könyv*et írt meg. Bocsánatos bűn.

Figyelmeztetés tehát minden írónak, költőnek: ha bántják önöket, azt jelzi, hogy önök tényezővé váltak, hogy megéri rosszul bánni önökkel. Boldogok, akiket bántanak, mert több felháborodott hozzászólást és dacvásárlást kapnak [még nem halt ki az olvasói mégismorál és a baráti szolidaritás]. Attól féljenek jobban, ha már meg sem akarja önöket gyilkolni senki: akkor nem biztos, hogy a legjobb útra léptek. [Ritka esetben: nagyon is jó úton járnak, ám ez egy hosszabb út. Megbízható mentsvár az utókor.]

A legkegyetlenebb dolog: az érvelés. Mindent be lehet tudni a kritikus rosszindulatának, de a jól megérvelt undokság, az aprólékosra morzsolt történetvezetés, a kémcsővel kimutatott pocsék jellemrajz bizony komolyan tud fájni. Egy felfújt vershólyag pontos és határozott mozdulattal történő kidurrantása még sokáig visszhangzik az érzékeny közönség fülében. Kétes megítélésű, ugyanakkor legitim módszer lehet egy mű mondatonkénti ízekre szedése – legitim, mert egyértelműen a szövegből indul ki, abból érkeznek a példák, de kétes, mert egyfelől a szelekció válhat önkényessé, másfelől egy pont után szűkkeblű kötözködésnek tűnhet. Ezért oda kell figyelni arra, hogy a felboncolt szövegrészletek reprezentatívak legyenek, bár tudjuk, hogy a „könyvet véletlenszerűen felütve, találomra kiválasztott" szófordulat leginkább azt jelenti, hogy a kritikus órákat töltött azzal, hogy kiválassza a legérzékletesebb példát véleménye alátámasztására – és miért is ne tenné. Érdemes azonban mérlegelni: valóban annyi rossz mondat és annyi képzavar van a műben, hogy szükséges tűvé tenni értük a jegyzeteinket? Ha már a harmadik teleírt oldalunkat böngésszük, és még mindig nem találtunk elég találóan és látványosan rossz esetet, álljunk meg egy pillanatra, és merengjünk el – lehetséges, hogy első benyomásunk volt túlzóan negatív, és itt az ideje finomabbra hangolni néhány jelzőnket. [Vagy ne hangoljunk semmit, s nézzük csak át újra azokat a jegyzeteket.]

Ugyanakkor ne legyünk tévedésben, látni kell, hogy a kritika funkciója nem áll meg az igazságos szakmai értékelésnél és árnyalt értelmezésnél. A kritikát ugyanis egy tágabban értett társadalmi cselekvési és felelősségi körben is lehetséges érteni és eszközként használni – ez elsősorban azt jelenti, hogy az író a kritikai munkásságában igyekszik kiállni a társadalmi javak elosztásakor hátrányt szenvedő rétegek mellett, illetőleg síkra szállni bizonyos elvi, ideológiai, (tágan értett) politikai, közéleti elköteleződésekért. Utóbbi azonban vezetheti sajátságos tévutakra, mellékvágányokra is a kritikust, s eljárása után nehezen

letörölhető bélyeg maradhat a szerzőn. (Érdemes tehát óvatosnak lenni, és nem utolsósorban érzékeny értelmezőnek maradni.) A kritika tehát adott esetben olyan eszköz lehet, mint a tóba hajított kő: célja a provokáció, az állóvíz fölkavarása, vita kezdeményezése. Ilyen esetekben, ilyen funkcióban a sarkított retorika, a leegyszerűsítések, az odamondások, a provokatív fordulatok részei, úgymond, a rendszernek. S ha a dolog igazságossága egy-egy félmondatban csorbát is szenved, a cél szentesítheti az eszközt, s annál rosszabb a tényekre nézve – mondhatnánk maliciózusan.

Balzac *Elveszett illúziók* című regényében van egy nevezetes passzus, mely kora kritikai életének szarkasztikus leleplezéseként olvasható, a kritika és a piac, a könyvipar összehangolt együttműködését, s benne a kritikusok cinikus, elvtelen hozzáállást mutatva meg. Röviden arról van szó, hogy Lucien, a kezdő és feltörekvő irodalmár gyorsan elsajátított és szájába adott esztétikai érvek alapján meggyőződéssel, ám névtelenül „lehúzza" egy közös író ismerősük, Nathan könyvét. Ezek után jelzik neki barátai, hogy írnia kellene egy dicséretet is szegény jó szerzőről. Lucien előbb értetlenkedik („Valamennyien csodálkoztak, hogy Luciennek lelkiismereti aggodalmai vannak"), ám dörzsölt társai egy másik esztétikai-ideológiai keretrendszert vázolnak föl előtte, amelyben a könyv remekműnek látszik. Ezt a második cikket hősünk már névvel vállalja, s Nathan boldogan öleli magához Lucient. „Csak azzal a föltétellel írtam meg a támadó cikket, hogy magam felelek rá" – mondja Lucien, mindkét írásért fölvéve a honoráriumot.

A szakasznak nyilvánvalóan több tanulsága van – arra, hogy milyen szerepet játszott, játszik a kritika a brandépítésben, milyen módon lehet egy mű körül (mai szóval) hájpot generálni, hogyan asszisztál ehhez könyvkiadó, lapkiadó, szerkesztő, kritikus: ezekre most nem térek ki. Érdemes azonban az eleinte naiv Lucien reakcióit tanulmányozni. Ő ugyanis tulajdonképpen mindkét cikket legjobb meggyőződése szerint írta, s meglepődik, amikor a második esztétikai nézetrendszert ismertetik vele, lényegében azt gondolva új igazságnak. A helyzet sajátossága – s erre tanítványaim figyelmét is fel szoktam hívni, amikor erről beszélgetünk – az, hogy minden erkölcsi és etikai probléma ellenére *szakmai* hiba az értelmezés részéről feltehetően nem történt. Mindkét kritika egy transzparens esztétikai-ideológiai keretrendszer alapján íródik, nem árulva zsákbamacskát: elmondja az adott lap olvasóközönségének, hogy miért, milyen alapon gondolja a műről azt, amit. Bármenynyire is cinikus, a mű egyik szereplőjének véleménye tulajdonképpen megáll: „A mitológia [...] egy kút mélyére helyezte el az Igazságot – vödörre van szükség, hogy felhúzzuk onnét. Te egyszerűen három vödröt adsz a közönség kezébe." Technikailag nem történik más, mint az, hogy az olvasók többféle érvrendszer felőli olvasat és értékelés közül választhatják ki a számukra leginkább érvényesnek tűnőt. Lehet, hogy még sincs palira véve az olvasó? Nem ez a legdemokratikusabb eljárás? „A kritikának minden oldalról szemügyre kell vennie az irodalmi alkotást."

Érezzük, természetesen, a helyzet fonákságát, és erkölcsi érzékünk – joggal – tiltakozik az eljárás, a nyerészkedés és köpönyegforgatás ellen. Egy korábbi írásomban amellett tettem hitet, hogy tulajdonképpen a szövegre alapozott és annak jelzéseit követő, átlátható, a saját tisztázott előfeltevései szerint konzekvens szakmai érvelés tulajdonképpen megtisztítja a maga útját, és minden egyéb körülményt másodlagossá tesz. Nos, ezt etikai kontextusban akár újra is lehet gondolni.

FÜZI LÁSZLÓ

KÚÚL CSÁVÓ

Akik ismernek, tudják, hogy mindig igyekszem meghatározni a helyemet a világban, szeretem tudni, hol élek, s abban a világban, amelyikben élek, mi az én szerepem. Nemrég fejeztem be hosszú, önmagam életén-sorsán tűnődő könyvemet, abban összegeztem mindazt, amit magamról és az életemet körülvevő társadalmi környezetről, s annak változásairól tudok.

A kézirat lezárása után újabb leckét kaptam önismeretből, a hosszú munkát követően megengedhető ennek a felidézése – lehet, hogy a sok komolynak gondolt szó után ennyi játékosságra időnként szüksége is van az embernek.

Bár az is lehet, hogy nem csupán a játékosság uralkodik a most elmesélendő történetben, lehet, hogy ennek is léteznek társadalmi vonatkozásai, még akkor is, ha korábban nem gondoltam rájuk.

Történt, hogy az egyik délután a nálunk nyaraló unokáink a garázssoron bicikliztek. Sorházban lakunk, a házsor és az apró kertek mögötti garázsokat a sorházi lakásokba elsőként beköltöző lakóknak kellett felépíteniük, s ez az esetlegesség nyomait hagyta rajtuk. A rendszerváltás időszakában adták át ezeket a lakásokat, a lakók többsége hozzánk hasonlóan nyilván annak örült, hogy magát a lakást meg tudta vásárolni, a garázsok többsége kalákában, nagyobb szakértelem nélkül épült fel. Idővel aztán rendes utat kapott ez a rész, a gyerekek délutánonként ezen a betoncsíkon szoktak játszani, biciklizni. Azt gondoljuk, feltehetően más szülők-nagyszülők is így vannak ezzel, hogy ez a rész védettebb, mint maga az út, s abban reménykedünk, hogy ide nem téved be egy autóját turbóztató őrült autós sem. Ebben a hitünkben délutánonként, esténként csupán egyszer-kétszer csalatkozunk.

Szóval a mi unokáink is a garázsok mögötti betoncsíkon bicikliztek, amikor az apró Luca (ötesztendős) szinte sírva odajött hozzám, s panaszkodni kezdett: Papa, Máté (most lesz tízéves) azt mondta, hogy *ő kúúl csávó,* a kúúlt jól megnyújtotta, pedig nem is az, mert csak az a kúúl csávó, megint így elnyújtva mondta, aki a biciklirő́l háromszor megfordulva le tud ugrani, de Máté ezt nem tudja, ő csak állni tud a vázon, s úgy gurul. Szegényt alig tudtam megvigasztalni, annyira bántotta, hogy Máté kúúl csávónak mondta magát, persze igaz az is, hogy jó egy óra múlva már ő is a bicikli vázán állva fogta a kormányt.

Másnap reggel, amikor reggeliért mentünk a boltba, megkérdeztem Mátét: Szerinted ki a kúúl csávó?, én is így elnyújtva kérdeztem, az ú-kat hosszan hangsúlyozva.

Először nem akart válaszolni, éreztem, nehezen enged belépni a világába, a megismételt kérdésre azonban már választ adott. Papa, hát tudod, a haja…, mondta gesztikulálva. Milyen a haja?, kérdeztem. Hát tudod… olyan…, s újra gesztikulált. Milyen? Hát tudod, zselézett, mondta ki megkönnyebbülve.

Innét már tudatosan mentem tovább a kérdéseimmel. S még? Mit tudsz mondani róla?, kérdeztem. Hát tudod, a szemüvege…, jött a válasz. Milyen a szemüvege? Hát menő napszemüvege van, mondja. S a ruhája?, kérdezem. Papa, hát nézzél rám, mondja, olyan a melegítője, mint amilyen rajtam van.

Ekkor jól megnéztem Máté melegítőjét, tényleg valamelyik jobb márka jeleit hordozta magán. Közben már a kisördög is dolgozott bennem, ezért megkérdeztem, rajtam van-e valami kúúl, ismét így, elnyújtva.

Megálltunk a járdán, jól megnézett, s azt mondta a maga természetes és kicsit lesajnáló őszinteségével: Papa, rajtad semmi kúúl nincs.

S mintha vissza akart volna vágni az egész faggatózásért, megjegyezte: Papa, te egyáltalán nem vagy kúúl csávó…

GALAMBITATÓHÁZ II., 2009, VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 35×35 CM

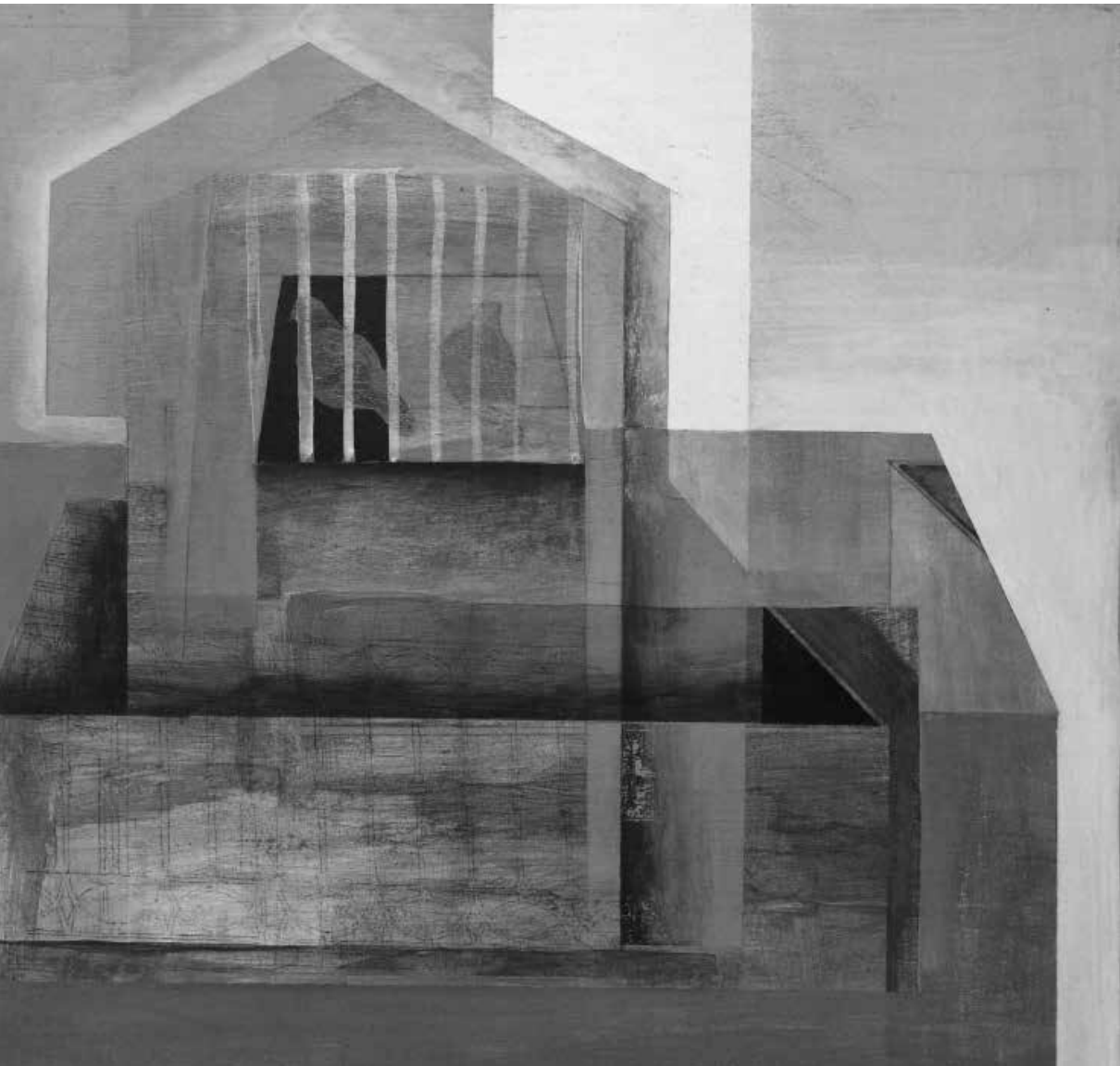

KORMOS ISTVÁN

SZEGÉNY YORICK

Halálon túl kicsit
mondjuk ötszázöt évvel
senki nem tudja rólam
hogy én valék Yorick
koponyám partra vetve
fűrésszel elfelezve
egy jó öreg sírásó
pohárnak kinevez
széléről kortyint fecske

Hajha barátaim
akkor már ti se lesztek

Valaha magyarul
éneklő nyelvemet
árva ükunokáim
a kutyának se mondják
mert nyelvem elrohad
szívem is elrohad
mivelhogy aki élt
rohad egy miccenésre

Dunnyogtam nagymamának
tarló tű-tengerén
mezítláb átszaladtam
lábam csont dobverő lett
ujjam a betűkön
motozgatott riadtan
sillabizálva ó-
s újtestamentumot
térdeltettek sarokba
nagy vödröket cipeltem
vállam kulcscsontja orsó
térdemben stroncium

Sakkoztam veletek
röhögtem veletek
ha ültem veletek
nem voltam veletek
Báthory utca 8
nyaktilóm fabrikáltam
csak elértem gyalog
Atlanti partokat

Kormos családnevem
anyámtól örököltem
keresztelésben Istvánt
mint ama vértanú
sok néven szólitottak
Pistika Piska Pista
utóbbi főleg lónév
volt amig lovak voltak
Cicelle Cormieux
végül csak Yorick voltam
azaz szegény Yorick

ÁGH
ISTVÁN

ÖRÖK YORICK

Kormos István emlékére

Újra ássák a régi sírt,
ha ideje lejárt,
Yorick helyére fektetik
szegény Oféliát,
így váltja ítéletnapig
népét a temető,
rég voltam nálad odakinn,
Cicelle Cormieux.

Valami nyikkan a vason,
talán gyökérhez ért,
odvas koponya mosolyog
lentről a nap felé,
aki az utcán szembejött,
és kalapot emelt,
most akár egy üres köcsög,
kondul alul a fej.

Csikorog a borda, ahogy
lapát csúszik neki,
s jár, mint egy brutális vonó
a bőgő húrjain,
elképzelni is rettenet,
most ugyanaz a csont
ijeszt, amely egykor ölelt,
valaki karja volt.

A lassan mélyülő gödör
már ember méretű,
nem látható azon fölül,
mi történik belül,
csigolya száll, lapocka hull,
a rögök sárlanak,
s visszhangzik, mint egy odúban,
a veremben a dal.

Hajdan, amíg ifjú valék,
tartottam szeretőt,
kényemre már, kedvemre még,
múlattam az időt,
de meglopott öregkorom,
maradt a nyomora,
úgy hányt-vetett, azt se tudom,
ki voltam valaha.

A vers szegény bolond Yorick
emlékétől fanyar,
mondhatná szegény Kormos is,
s szegény bolond magam,
szenvtelen fújja, aki ás,
a kuncsaft mit sem ért,
csak koponyája gravitál
Hamlet lába elé.

Amit Shakespeare megrendezett,
máskor zajlik tovább,
bár nem változik a szerep,
a szereplője más,
más sírások és más Yorick,
a textus mindig egy,
Hamlet, ötödik felvonás,
temetőjelenet.

VÖRÖS ISTVÁN

ÖTSZÁZ ÉV MÚLVA

Ötszáz év múlva majd
kit érdekel, hogy éltünk,
kit érdekel, mit írtunk,
ha lesz még nyelv, magyar
lehet-e köztük élő,
vagy éppúgy elrohad,
akár a testi nyelv is?

Mint múmiavadászok
bámulnak csak a sírba,
hol nemzet süllyed el,
késő utódaink?
Egyetlen koponyája
lehet-e egy egész
népnek feltámadáskor,

vagy fel se támad, és
ez a fej szörnyű mindegy?
Egy munkagép kotorja
gödréből ki a csontom –
bár annyi vitaminnal
és csonterősítővel
gondoztam mindet egykor.

Akkor, barátaim,
félek, már ti se éltek.

De ma még vásárolni
megyek a Báthoryn,
a szomszéd is megismer,
utánam kiált: István!
És más fülembe sugdos:
Ó, Pistikém, te drága!
Vagy levélben Pistának
szólít, mert olyan kedves.

De nem sok becenévvel
lehet eldicsekednem.
A másvilágra nincsen
tartalék megszólítás.
Nem is tudom, Szent Péter
majd azt mondja, hogy: Pista,
gyere be, csak rád várunk! –
vagy feldühöd, hogy: István,
miféle pofátlanság
most erre próbálkozni?

Ötszáz év múlva Péter
már rég becsukta boltját,
a kulcs még ott hever,
őt máshová sorolták.
Ha kopogsz, talán bentről
kikandikál egy álmos,
emlékvesztett tekintet,
ha lesz szemed látásra,
akkor nyilván megismersz.

A Vécsey utcából
ide lökött a sorsom,
de nem tudom, hogy hívtak,
mondd meg, ha még emlékszel.
A te neved is jó lesz,
arról eszembe jut.

SIMON MÁRTON

YORICK

Örökléten is túl kicsit
mondjuk úgy negyvenkettővel
mit tudnak én már nem tudom
arcom kő nevem hieroglif krikszkraksz
nézik megállapítják okosan
az a madár levél toll na az
én valék ha ugyan nem más
mélytengeri menny életem
szemét alatt bíborcsiga Napom
ki kísért sárban pihen ímé
föl-fölkacagnak jégkrémárusok
sétahajók csáklyázzák egymást
mutatványoznak piros delfinek
napozik partra vetett ország

Tessék gyerekeim szépen köszönni
az időnek nem ijedezni nincs baj
nincsen baja ő ilyen

Eszemből fű nőtt no lám
házam hol állt most nyers levegő
a fűt is levegőt is szerettem
mindig nincs gond látjátok
könnyű ceh finom élet mi az
egy szem selyemcukorral teli számat
viszem majd beleszakadok hát így
hangom is koponyám is kopik
szegény kopik múzeumban ágyam
hol szépfejű szeretőm aludt
ha láttátok volna még belülről
milyen szép volt az a fej hóvirág
Göncölök lugas vastraverz
jó álom ott volt mind tudom
hisz benne éltem soká
míg éltem

S most nem élek bánom én
megtanuljátok-e mit hoztam
vittem fejem miccenését
ki érti honnan fecskéim
panaszát tájjellegű érdekességként
jegyzi fel bandzsa történelem
a forró kátránnyal gyurmázó
gyereket ki voltam mosdani küldik
na és csibéim na és ha pózom is
igazabb mint amit emez
a kutyájának sír mikor elaltattatni
viszi vagy mit amaz éjfelen a gödörbe
kiált hát mire föl aggódjak én
neked te bombatölcséreket és hülyéket
te tengerbe halt gyerekeket
akkurátus szorgalommal
gyűjtögető szép világ?

Most is csak beugrottam nektek
fő művem elhozni ímé
zsebre vágott két kezem tessék
csodáld meg rendesen ne siessél
koponyámban hullámzó zöld tengeri
gerincem táviratozott megvan
hazám gyűrött filter nélküli ég
ez jónak nem jó jövőnek vitathatatlan
egyszer kérdeztem csak miért
vagyok szegény azt válaszolták
halkabban de mindjárt kiállok
a képből nyugalom
idehallatszik az út az utakon
jönnek szívükben robbanásokkal
én szív híján hallgatok
szemem üregében
medúzák tegnapok
visszhangzó csivitelés

FILIP TAMÁS

A SÍPSZÓ ELŐTT

(Kormos István emlékére)

De hát az én, az mégis
ki lehet? Szája már
nincs, és kiolvadt régen
a szeme. Agyának
rózsaszín redői, mint
tengerparton a dűnék,
tündöklő eszmék,
vágyak s játékok
szelében fodrozódtak,
míg fútt a szél. És fútt
bizony, egy életen át írta,
törölte ki és írta újra,
mit elszenvedni érdemes.

Aztán elfújta az összes
születésnapi gyertyát,
végül elfújta önmagát is,
a szinuszgörbe
kiegyenesedett,
és már késő, hogy tudjam:
a sípszó *előtt* kellett volna
elmondanom az üzenetet.

De kinek lett volna
rá füle? Ki állt volna
meg egy percre, hogy
rám figyeljen?
Azt hitték, csak a
csörgősipkámon
rázom a bojtokat.

Olykor nevettek
rajtam, nem tagadom,
ujjal mutattak rám, s
ha garasok röpültek
felém, elkaptam őket,
mint a zsonglőr,
de belül könnyek
homályát próbáltam
törölni szakadatlan.

Most tisztán látok,
pedig a szemgödör
színültig tele van.
Aki éhes, most ehet
belőlem, aki meg
szomjas, hát ihat.
Televény lettem
– nem jéghideg homok –,
kire az égből
élő víz csorog.

VASS
TIBOR

HA KIKAPCSOLJÁK A PIROSAT

Kun Marcella itsenes (korr.: Itsenes) verseiből

Yorick, szegény jó hungarickum
nem tűr maga körül piroshoz-köze-van állatokat.
Az olyan szemű nyulaknak tehát annyi.
A Kormos Istvánt vonszoló delfineknek még annyibb.
Szelfik a pirosszem-effektussal mehetnek titkaikkal sírba.

Edda-zászlónk csinos-fehér-zöld lesz.
A sarkon állj, salak, rám vigyorogj.
Szólni kincs, máshoz kedv legyen. Továbbindulok.
Piroskától van a félsz, egélszen pirosszkor van pirossz helyen.
Helyes, hogy a pirostörténelemben lett olyan: Zsülpiros.
Festőnő pirosa ez, minden pipacs ipi, minden apa,
a kohó kika a pirosat. Ha kaki, nem lesz szín,
aminek hiányát az izzasztóban izzasztóbban lehetne kiheverni.

Kikeverni a pirosat szívből csak Miskolcból lehet.
Van olyan, hogy Zsüllehet. Miskolc, Zsülszelet.
Helyes szavból meg Kakból. Aki nem töltött elég időt
Kormos, Réz, Vas, Acél, Kohó, Fém utcákon,
a Brigádon, az Újítókon, a Miklóson,
annak se potyára agyalmányom,
hogy azt az utcavégről látható kínos-pirosat,
a kohósalaköntés izzadtcsinosát meddig tarthat kiheverni.
Ilyen szavakét.

Aldelfinek öntik, fődelfinek köszöntik a salakot.
A tilos pirosát harcaiktól független
folyton folyni vélik az egek valamiképpen.
A régi téren talán vár még valaki, vele jó lesz minden cikit megosztani.
Zsül szerint a dolgok semmiből történő kiheverése mennyei lehet.
Vagyis lehet egyébként mennyei.
Zsül szerint széllel szemben pirosállni jó.

Mennyije piros egy farkasszem, tekintettel arra,
hogy a piros hiánya leginkább farkasszemet érinthet majd,
látva láttatón nem adhatja ki magát egy langy mamának.
Piros-korom, miért olyan nagy a szemfülszád.
Nem nagyítható többé fül, nem düllesztheto szem,
nem tátható jókorábbra semmilyen száj.
Miskolc nem önthető a kohókban laposra.

A mese elhevül. A város elhagy.
Egyszer, egy szép napon Zsül jókorát nyel, jó korán kel,
és a Lenin Szószobrászati Műveket fölkeni ott,
ahol Grimmék grammra mérik a piros lámpás házak
kilincseiről pergő rozsdát.
Kilincsekről egyébként rozsda sehol nem pereg.
A házakat ezen kora reggeleken lekuplerájozzák majd,
mert a szót, hogy piros, kiejteni többé úgy már nem lehet.
Festeni, est-telni ezekben az utcákban jó,
fesleni majdhogynem ugyanúgy.
Tudom, hogy nem felejtem, mennyit máztam itt.

Miskolc az a hely, ahonnan érdemes emlékeket gyűjteni,
nem még valaha volt piros szavakat, kohósalakot,
mert nyilvános lesz minden házunkból kiszüremlő fény.
Pirospaprikánk: kínos Kak-vitánk.
Nem tudni, atlanti vagy kaklanti partokon
kennek ajakpirosítót hajak-fimonítóvá,
piros hó helyett a piros lót melyiken lesik,
piros betűs ünnepeink színtelen betűsek hol lesznek inkább.
Annyi bizonyos, hogy piros pünkösd napja mindig,
mindenhol dolgozós szombatra esik,
az úttörőavató ünnepségek
pirospozsgás arcai kisdoboskékbe romlanak.

A bíró, ha kiállít, tuli-tilos lapot ad.
Kártyacsatáinkban a piros ászt tilosfrászra csalják el,
postán a kék-piros váltóceruzából Kaszanova hálócerkája lesz.
Kormos pistairón.
A Nemzeti Pirosító Tanácsot Hirohito Csinosítóvá keresztelik,
kék a zölddel összeborul, a piros csak dörzsöli tenyerét.
Ctrl+alt+del+finárium.
Mikor vagy delfinvonszoló pirosművész?
Ha azt mondják, te piroskolázol, és mindegy, hogy mit.
Plakát, ha van, azon a te neved, nem azoké, akiket előadsz.
Akikről beszélsz.
Mindegy, kit játszol, mindegy, hogy min, az is, hogy kin.
Ha neved köz, tér, utca, placc, vaskohászat, pirosváros.
Ország. Fiú. Lány. Növény. Állat.

Minden nő Fanni, ezt tegnap óta tudom.
Tegnap óta azt is,
hogy Itsen a saját két mására teremtett minket.
Zsülökre, Fannikra. Kormásra, Pistvánra.
Pist várna, de széllel szemben máig nem szabad.
Folyton azt mondják, ezt sem, azt sem,
nagyot nő Itsen a semükben.
Minden Zsül nagyon Zsül Itsen szemében,
a Fannikról nem is beszélve.
A kép jó szagú, mint az úritsen. (Korr.: Úritsen; ÚrItsen.)

A jószagúság lényege a tisztánlátás.
És tisztán a láttatás lényege a jószavúságnak.
A dolgok tisztán láthatóak, ha lényegesek,
ha a kép a tisztán látás képe.

Zsül fölfest. Ragaszt. Enyvből az angyal lejött hozzátok,
kort mosok, piktorok, piktorok.
Hogy Miskolcra menvén, Kakot útba ejtvén lássátok, lássátok.
Itsennek fia, ki született rászóljban,
ő leszen néktek váltótok ott, ahol a piros van.

Fehér alatt férfi az álma. Teher alatt nő, és teher a nő Kak-álma.
A kitapintottát kipattintottának hallja.
Félédes fehére feledés furmintja. Sántít.
Csámpást adott kezébe az úr,
ordít is, mint ahogy e word fájlba szorul a *tényleg,*
akinek, ha ruhája szép, tüllföldi a királykisasszony.

Ugyanabba folyóba lépünk, négyszer:
ott tanul írni, olvasni, ahol én, ott festeni,
tanítják azok, mint engem.
Igazgatóhoz ugyanazok küldik, ha óra közben rendetlen.
Kohókra, Kormos-szóra látok rá ugyanígy a negyedikről,
koholmányokat hallok arról,
mások szerint miért nem vasízű
az éjszakára az erkélyen hagyott kocsonya, szerintem az,
olyan, mintha a negyedikre felvezető korlát rozsdáját nyalogatnám,
onnan tudom, milyen,
hogy nyalogatom a negyedikre felvezető korlát rozsdáját,
Vass-kocsonya-íze van, rátelepszik a levegőből a vaspor,
utoljára Monyhán érzek a levegőben Vass-port,
elmenőink hamvait szórja egy fiúcska az általa elképzelt,
szavakkal körülhatárolt talajra,
majdhogynem ebből a szögből látom azt is,
pár utcányira az Acél utcai háztól,
ahonnan talán csak megszokásból indultam tovább,
mereven bámultam a házak ablakát.

Az emberek autókereskedésbe autóval járnak,
cipőboltba cipőben.
ABC-be visznek vissza üveget, használt izzót, elemet.
Bútorboltba nem visznek bútort, étterembe kést, villát.
Két ünnep közt olajsütőt cserélnek, hajszárítót és pendrájvot,
és mától, ha kikapcsolják a pirosat,
pirosukkal festékboltba mennek,
szilveszterig, Fanniig, Zsülig visszaváltják,
vagy egy más színbe értékén beszámítják.
Ki nem lát pirosat, saját zsírját látja.

A sírások dolguk végeztével félreállnak.
Jó pár perc, szegény jó Rick, míg leesik,
pénzt kell csúsztatnom neked is. Ékeld ásónyeledbe.

PÁL
SÁNDOR ATTILA

SZEGÉNY KORMOS

Fogom a *Nakonxipánban hull a hó* című, *Kormos István összegyűjtött versei* alcímet viselő, karcsú kis kötetet. Kozmosz, Budapest, 1985. A kiadó, pontosabban a sorozat, hiszen a Móra alá tartozott, ahol Kormos legendás tehetséggondozóként és szerkesztőként rengeteg fiatal költőt indított útjára abban a bizonyos elsőkönyves sorozatban, amelyről formátumában s szándékában is ordított a sorozatjelleg, ám hivatalosan mégsem volt az, s voltaképpen neve sem volt. A Kozmosz elsőkönyves sorozata, nagyjából ennyi. De vissza az összegyűjtött versekhez: aranyozott foltok a fehér védőborítón, pirossal a cím, s rajta nagy képen, fekete-fehérben az éppen szavaló Kormos, amint jobb kezét a mellkasára teszi, mint valami Shakespeare-színész. Pulóverén kívül az inggallér, egy hajtincs a homloka jobb oldalának fehérségébe lóg, s árnyékot vet rá.

Mi ez a vers, a *Szegény Yorick*, Kormos költői életművének emblematikus darabja? Sirató, haláltánc, dal az elmúlásról? Ha verselemzést végeznék, akkor jó lenne meghatározni, ha nem is az, ráfogni valamit, hiszen az embernek menthetetlenül szüksége van a kategóriákra, a tipizálásra, hogy igyekezzék elhelyezni a gondolkodás tárgyát valamilyen koordináta-rendszerben, amelyben lehetőleg otthonos, vagy legalábbis úgy-ahogy eligazodik. Az ember én vagyok, de ez nem egy verselemzés. Egy versről és egy költőről gondolkodom csupán.

Hiába, hogy Yorickként tünteti fel magát, hiszen nem szerepvers, nem Yorick beszél, nem az a hústalan állkapocs csattog, hiszen nem is volna képes rá, hogy hangot adjon ki. Helyette szól Cicelle Cormieux.

Zavarba ejt és ugyanakkor hihetetlenül izgat az a kettősség, amit érzek ebben a versben. Az egyik az anakronizmus, ami annak a kurrens költészeti légkörnek és időszaknak a normalitása (talán unalmas is?) volt, hogy klasszikusok evidensen segítségül hívhatók, írni lehet róluk verset, lehet velük foglalkozni, az arcukból maszkot lehet preparálni, és fel lehet venni, mint egy bizarr irodalmi farsangi bálon, még címbe is lehet őket emelni, még ha egy olyan rendhagyó szereplőről is van szó, mint Yorick, és Shakespeare-hez vagy Dosztojevszkijhez a legnagyobb magától értetődéssel lehet fordulni, mint előbbi esetében Kormos és számosan mások, vagy utóbbinál például Pilinszky. Másrészt ott a dikció látszólag hihetetlenül könnyed folyása, rövid sorok; sokszor nemcsak a megidézett világ utal valami régebbi, archaikus vidékre, hanem a meder is, amiben folyik a szó, sehol egy homokpad vagy egy kőzárás, s amilyet nemigen találni a már megidézett fekete-fehér, cigarettafüstös valahai kortárs költészetben, ami a hatvanas-hetvenes éveké volt, és amiben ez a vers született.

Az első versszakban rögtön a deklarált azonosulás Yorickkal, a jó öreg sírásó felbukkanása, de nem ő iszik a koponyából, hanem egy fecske. (Egy régi babona szerint az alkoholbetegnek forralt bort kell adni egy koponyában, s ettől nem kívánja majd többé a szeszt. Valamikor a hatvanas években egy szerencsétlen asszony így próbálta leszoktatni az urát, ezért az iskolából a biológiaórákon szemléltető

eszköznek használt koponyát kérte el a művelethez. Persze hatástalan volt.) A második versszakban a nyelvvesztés, a „kérdezném hogy száz év múlva / ki tud majd itt magyarul?" párja, majd az utolsó sorban ez a szó, „miccenésre", miccenés, hihetetlenül zavar, minden porcikám tiltakozik ellene, nem oda való, s aztán olvasom újra és újra, és mégis. Miccenésre rohadni. Itt a homokpad, de a csónak elsiklik fölötte, ha a lapát le is ér.

Aztán a harmadik versszakban a falusi gyermekkor, de nincs bukolika, inkább lidércesség, csak csontfehérség, víz és cipekedés, s a végén az urán maghasadásakor és atomrobbanáskor keletkező elem, amely ha beépül a csontokba, sugárkárosodást okoz, ugyanakkor pedig csontritkulást is kezelnek vele. Élénkpiros lánggal ég.

Aztán a barátok, akik abban a lehetséges jövendőben hozzá hasonlóan már nem lesznek, „ha ültem veletek / nem voltam veletek" – ez a kétsornyi gyönyörűség a társas magányról pedig a versszak súlypontja. A Báthory utca 8.-ból pedig a legrövidebb úton alighanem Franciaországon keresztül érhetők el az Atlanti-partok, akár gyalog, akár nem gyalog („hazám Normandia s Bretagne, / s főképp Moson, Baranya, Tolna" – *Luca napra egy korty ital*).

Majd pedig a záró versszak, a névadás és névkapás problémáival, a legszemélyesebb, a lónév magára vételével, amivel lehet azonosulni (legalábbis számomra, akit egy életre tönkretett az *Indul a bakterház* s benne Haumann Péter), és a keret, a visszatérés, s egyúttal a névvesztés, jaj, Yorick, szegény Yorick, jaj, Pista, Piska, Pistika, István, jaj, jaj, jaj, szegény Kormos.

Huszárik Zoltán két úgynevezett „lírai riportot" rendezett, egyet Ladányi Mihályról, egyet pedig Kormos Istvánról. Utóbbi felvételt mindig nagyon formálisnak gondoltam, ahogyan ül Kormos az asztal mögött, nagyon akkurátusan fogalmaz, vall, s jönnek a versrészletek, alig látni nyomát annak a legendás társasági embernek, bonvivánnak, bohócnak, akiről a legendák szólnak. Valami a mimikában, a kicsit reszelős hangban, a szemekben felsejlik, de számomra már persze megközelíthetetlen. Az az aránytalanul nagynak tűnő, szinte vállakig terülő inggallér, a meleg pulóver. A bolyhos falvédő mögötte. Föláll aztán, úgy is magyaráz, közben bántóan közeli színészarcok, majd az asztal szélének dől. A *Szegény Yorick* a film végére marad, s azt már ő mondja.

„Volt egy fiatalkori versem, abban írtam – szerencsére elveszett a vers –, valahogy így volt: »Nem verem össze a lábam én a halál előtt«. Az ember rájön, hogy az élethez a halál is hozzátartozik. Nagyon szeretem a *Hamlet*et, sokszor olvastam, sokszor láttam. Gábor Miklóst tízszer is láttam Hamletnek. A szegény Yorick szerepe a *Hamlet*ben számomra fontosabb, mint néhány valóságos élő szereplőé. Úgy éreztem, hogy az életben sokszor láttak engem Yoricknak. Sokféle becenevem volt kisgyerek koromtól kezdve, később Sarkadi Imrétől kaptam, nőktől kaptam különféle beceneveket. Ezt a Yorickot átvettem Shakespeare-től, magamra számítva ezt a nevet. Gyönyörű a darabban, Arany János szövegében valahogy úgy van, hogy »e koponyának valaha nyelve volt, szépen tudott dalolni«. Nem biztos, hogy így van, csak az emlékemben van így. Amikor a saját halálomra gondoltam, arra, hogy meg fogok halni, nagyon sajnáltam magamat. Akkor írtam ezt a verset. Régen volt már, több

mint tíz évvel túléltem a verset is, és nagyon remélem, hogy még sok évvel túl fogom élni, mert azóta kislányom született, szeretném nagylánynak látni."

A darabban így van:

„HAMLET: Haj, szegény Yorick! Ismertem, Horatio; végtelen tréfás, szikrázó elmésségű fiú volt: engem a hátán hurcolt ezerszer: és most hogy irtózik tőle a képzeletem! A gyomrom is émelyedik rá. Itt függött az ajk, melyet én összecsókoltam, azt se tudom, hányszor. Hová lettek gúnyjaid, bakugrásid, dalaid? Villámló élceid, melyek az egész asztalt hahotára fakasztják? Egy sincs már belőlük, hogy kimajmolnád saját torzképedet? Bezzeg most esett le az állad! No, eredj őasszonysága öltözőjébe, s mondjad neki: fesse bár magát ujjnyi vastagon, erre jut az arca; eredj, kacagtasd meg vele."

Réz Pál meséli hangos memoárjában Parti Nagy Lajosnak, amikor az 1956-os forradalom körüli időkről kerül szó: „Egyébként azon is rengeteget röhögtünk, hogy ugye a rádióban folyton mondták be, hogy ezek és ezek szabad földre érkeztek, ezt hallgattuk folyton. Egyszer bemondták: Kormos István üzeni Prágából, nagyon jól van, nincs semmi baja. Ezen órákat röhögtünk, hogy hát miért lenne baja Prágában, ahol nem volt forradalom. Ugye ő üzeni nekem, hogy nincs semmi baja."

Az lehetséges, hogy a vers születésekor Kormos nagyon sajnálta magát, jobb híján higgyük el neki, bár az írók persze rengeteg hülyeséget beszélnek, amikor nem írnak, s az utókor aztán jól el is hiszi ezeket nekik. Lányát nagylánynak mindenesetre már nem láthatta. Megüzente, s higgyük el neki, hogy nincs semmi baja.

Kormos István 1977-ben halt meg, s akármennyire is alakmás mögé bújik, akármennyire is játékról van szó, nem tudom ezt nem halálosan komoly játéknak venni. Az udvari bolond funkciója hihetetlenül fontos volt egy országban, a király körül. A *Hamlet*ben csak halott udvari bolond van. Yorick nem írt verseket, esélyei így az örökkévalóság elérésében félelmetesen tendálnak a nullához. Nem így Kormoséi.

„Halálon túl kicsit / mondjuk ötszázöt évvel", az annyi mint 1977+505: 2482. Képzeljük el a jó öreg sírásót, aki 2482-ben megtalálja Kormos koponyáját. A föld nagy része már sivatag, más részét víz borítja, így talán a Kárpát-medence területe is újra a Pannon-tengeré. Ül a jó öreg sírásó a szokatlanul enyhe őszben, csak 38 fok van, ül valahol a Farkasréten, mely addigra sziget. Nézi a koponyát. Kezében egy egész palack rajnai.

FÜRDŐHÁZ (SZÜRKE) I., 2013 (MISZLA),
VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 46.5×46.5 CM

SIMON FERENC

A MEGSZEMÉLYESÍTÉSEK PO-ETIKÁJA

Serfőző Simon: Arcunk az ég. Összegyűjtött versek, 1959–2019. *Magyar Napló, Bp., 2019*

Hozzátok jöttem – 1959-60-as évek

Az első ciklus fiatalkori versei alanyi költőt sejtetnek. Lírai vallomásaiban egyes szám első személyben szól szülőföldjéről, és érzékletes életképekben jeleníti meg Zagyvarékas környékét. Az otthont írja meg, a tájat és benne az embert, aki szegény. „Porból, sárból, tenyerünk melegével ragasztott / állott szagú tanya, / nem látni, érezni tudom: faágra dobva felnyihog / vérvörösen egy zabla." (*Emelik az égbe,* 8.) Az élet különösen keserves az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején: a verseken átüt az erőszakos téeszesítés fájdalma.

Hegyekre kiállva – 1960-as évek

A hosszabb kompozíciókból álló ciklusban a huszadik századi modernizáció alapélményét – a gyökeres életformaváltást – ragadja meg, amit korábban *Cantata profana* című kórusművében Bartók Béla és *A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából* című nagy hatású versében Juhász Ferenc is feldolgozott. A fiú a fővárosba kényszerül dolgozni, jelképesen szarvassá változik, és hiába vágyódik vissza, már nem mehet, de hétvégeken ingázik, és táskájában a munkásszálláson összegyűjtött kenyérhajat viszi a disznóknak haza, a tanyára. „A mozdony-prüszkölésben vertem / a vonatozókkal a kártyát, / ájultan dűltek le térdünkről / a gyomron ütött táskák, amikben / a malacnak hazahoztuk a kenyér héját." (*Otthonunk: e táj*, 42.) A városba kerülő ember talajtalanná válik, egyszerre üldözött lesz és menekülő: az új helyen még nem, a régiben már nem érezheti otthon magát. A falvak körüli szórt településformák fokozatosan elnéptelenednek, a mezsgyéket és a lebontott, összedőlt tanyák helyét beszántják, holott ez az életforma rendkívül természet- és állatközeli volt. Míg Szent Ferenc a napot, a holdat és a csillagokat, addig Serfőző Simon a kakast, a libát és a kacsákat szólítja testvéreiként. „Mert itt vége annak, / ami volt: sivalkodva süvölt / világgá a lúd. / S nővéremmel: / a kacsával elbújunk." (*Édestestvéreim*, 45.) A kötet végén is kétségbeesetten bírálja, hogy a posztmodern korban az állattenyésztést, az állat*gondozást* a lelketlen ipari hústermelés váltotta fel. (*Hűségeseink,* 408.) Noha szép volt ez a közel önellátó életforma, mégis örökös munkával és szenvedéssel teli. „Ahol a te életed olyan, / nem is tudod, hogy van." (*Anyám,* 55.)

Nincsen nyugalom – 1960-as, 70-es évek

Szociológiai költészet ez, a közvetlen, tapasztalati valóságot fogalmazza verssé, ezért hiteles. „Teszem én is, / amit ők tettek: / a dolgok nyelvén / beszélek." (*Teszem*, 69.) Költői szemléletének hátterében – itt még hivatkozás nélkül – József Attila élete és példája áll. Ő is egyszerre, mélyen és belső megéltséggel kötődik a szegényparasztság és a városi munkásság vigasztalan nyomorához. (*Lent lépdelnek,* 77.) „A paraszttól, ki dolgozik, / izzhat hő, Nap delet üthet, / kapál, észre se venné ha / magára húzná a földet." (*Nyár,* 82.) Két verstípusa különíthető el: az általában rímtelen és hosszabb szabadversek sorozatát minden ciklusban olykor megszakítják

rövidebb, kötött formában írt rímes, időmértékes vagy ütemhangsúlyos költemények. Ezek a megformálás miatt megmunkáltabbaknak hatnak, és mintegy a többiben elmondottak elvontabb összegzéseként is olvashatók, miképpen ezt az előző idézet példája is mutatja.

Ma és mindennap – 1970-es évek

Az eddigi komor, tragikus és elégikus hanghordozás mellett itt új szín jelenik meg, mert a versek értékszerkezete összetettebb lesz. A fő téma, a sorsértelmezés, a szociológiai igényű és pontosságú közérzeti líra megmarad, de megjelenik az eddig teljesen hiányzó irónia, amely a fokozatosan megképződő értékbizonytalanság jele. „Szorgalmazz a reményhez / bekötő utat!" (*Toborozz felkelő virradatot! Váci Mihály emlékének*, 103.) A cselekvés és a kifejezés értelme néhány versben megkérdőjeleződik, míg máshol éppen ennek szükségességét vallja, tehát a belső küzdelem tétje óriási: a megszólalás, a költészet hite és hitelessége. „Szádban a mindenkori szegények / szava – szólaltassad! (…) Kell a hasznos szó, / azokhoz tartva magad, / akik halálukat is dolognak tudják. / Letéve magukat végül, / mint egy kész munkát." (*Szólaltassad!*, 100.) Heidegger szerint szerves kapcsolat van a természetközeli parasztság világérzékelése és saját filozófiája között, mert ők közvetlenül tudják érzékelni a létezőben a lét igazságát. Kierkegaard szerint, aki etikailag él, annak önmaga a saját feladataként jelenik meg, vagyis az egyén élete alkotás, ami a német filozófus szerint akkor lesz autentikussá, énazonossá, ha úgy érzi, teljes életet élt – nem olyat, mint Tolsztoj Ivan Iljicse –, és akkor már halála sem lehet értelmetlen, ha élete értelmes volt. Itt jelennek meg először hivatkozások is: Váci Mihály, Ladányi Mihály, Kalász László, Petőfi Sándor nevét írja le a költészet értelmének kutatásában. A későbbiekben szerepel még Illyés Gyula, Csoóri Sándor, Sinka István, Veres Péter, Szabó Pál, Móricz Zsigmond és Fodor András. A nevekből látszik, hogy a csalódások, a bizonytalanság ellenére is a cselekvő, társadalomformáló költészet eszményének hitét szeretné kiküzdeni magából. Kassák Lajos, József Attila és Nagy László pedig stilisztikai allúzióiban ismerhető fel példaadó költőelődként az egyes versekből. (*Otthon legyek*, 96., *A jó szó is*, 100., *Helyettem*, 97.)

Virág – 1960-tól a 90-es évekig

A szerelmes versek, miképpen a címadás is sugallja, a kötet legértéktelítettebb része: a zömében kötött formájú versek többségében a szerelem enyhet adó voltáról vall. Itt jóval kevesebb a disszonancia, mint a társadalomkritikus darabokban. A megformáltság József Attila hagyományán nyugszik, *Tedd a kezed* típusú szövegeket ír. A létezés örömét adja a szerelem, amely az unio mistica, a szent egyesülés fizikai és metafizikai lényegét teszi megtapasztalhatóvá, és ennek lírai érzékeltetése pedig az élményt a létmegértés részévé avatja. „S mintha már nem verne a szívem se, / a tiéddel élek." (*A tieddel élek*, 130.)

Bűntelenül – 1970-es, 80-as évek

A cím értéktelített világot vetít előre: a szenvedésben is bűntelenül teltek a 70-es és a 80-as évek, mert – keserű iróniával kifejezve – a reménytelenség állandósult. A rezignált,

elégikus, a lázadásra is fáradt panasz versei ezek. Személyes sorsában az ország sorsát modellezi. Mintha Ady Endre *A fajok cirkuszában* című költeményének gondolatisága húzódna a háttérben: a magyarság eleve vesztes nép, nem önmaga sorsát éli és intézi, mindig kiszolgáltatottja a nagyhatalmi politikának és belső rosszakaróinak. Közönyös ugyan, lusta és erőtlen, de mégse bűnös, mert eleve látja a cselekvés reménytelenségét, amelyre történelmi tapasztalatai tanították. „Lábhoz kushasztott nép vagyunk. / Az ajtón se mert / sokáig kimerészkedni a hangunk." (*Bűntelenül*, 147.) A kushad szó ebben a különleges alakban többször is előfordul: a megalázott, félelmében összehúzódó, meglapuló népre használja a költő. Stilisztikai szempontból ezt is erősebbre írja át a kötetben korábban megjelenthez képest, ahol ebben a semlegesebb és erőtlenebb formában szerepel: „Viszszaszorított nép vagyunk." (*Bűntelenül,* 1982.) A ciklus legmegrendítőbb darabja, amikor az 1942-ben született költő csak évekkel később látja meg frontról hazatérő apját, akit addig nem is ismert. „Hisz nekem csak egy katona állt / akkor a házban. / Hogy higgyem el: őt vártuk, / amikor még sose láttam." (*Ha jönne*, 149.)

Elsötétült arcom – 1990-es évek

A rendszerváltoztatás versei ezek, de a korábbi keserű panasz töretlenül folytatódik. A kimondás már nem igényel különösebb bátorságot, így a csalódottság abból is ered, hogy elillan az irodalmi megnevezés fontossága, hiszen 1990 előtt ez volt az egyetlen terepe a közéleti-politikai tartalom kifejezésének. Megszaporodnak a többes szám első személyű megszólalások: a költő a közösség, a szegények, a kisemmizettek mellett marad, az ő hangjukat közvetíti. A cím értékcsökkenést érzékeltet, a kritikai hang élesebb, mint korábban, olykor publicisztikai hevületű. Az önzést, a tülekedést, a jelen imádatát bírálja, a pénz és a piac mindenhatóságát hirdetőket ostorozza. „S nem vállalom a hallgatást. / S nem nézem el / felnőttségünket / miként kiskorúsítják, / tartják járókában e tudatában / visszamarasztott népet, / s kullogósodik el az ország." (*Elsötétült arcom*, 180.)

Sintér idő – 1970-től a 90-es évekig

A kötet legrövidebb, csak tizenegy verset tartalmazó egysége harminc évet fog át. Az irodalom szerepéről, küldetéséről szóló ciklusban ars poeticái mellett az elődök (Berzsenyi Dániel, Szabó Lőrinc, Szabó Zoltán) és a pályatársak (Ratkó József, Kalász László) költészetfelfogását értelmezi. A rendszerváltoztatás sajnos nem hozott igazi, erkölcsi megújulást. Előtte és utána is érvényes a cikluscím szörnyű metaforája. A „sintér idő" a kóbor állatok begyűjtési ideje, a pusztításé, az árulásé, az elhallgatásé. Már Berzsenyi Dániel is az erkölcsi züllést jelölte meg a romlás okaként, ebbe a hagyományba illeszkedik Serfőző Simon is. „Ha szükség volt valaha nyárfa-egyenességre, / szókimondásra, soha ennyire Berzsenyi földindulás / hangjára, a bajkiáltásra, soha ennyire, / mint e nyakunkra hurkot húzó sintér időben, / amikor horkol elaltatva az aluszékony lelkiismeret, / s a felelősség nem gyújt lámpát, hogy fölébressze." (*Sintér idő*, 217–218.)

Égig érő nyár – 1990-től a 2010-es évekig

Az egyenletesen jó színvonalú gyermekversek kötött formájúak, belőlük a természet szépsége, az élet csodája árad, megformáltságukban a „líra: logika" elve érvényesül. A ritmikus dalokban az „egy tömbből faragottság" érzetét az adja, hogy mindegyik egy motivikusan egységes komplex költői kép kibontása. „Szagos szőlő: / csillag érik, / dong a meteor darázshad. // Dinnye sárgáll: / a Hold. / Piroslik a jonatán Nap." (*Csillag érik,* 244.)

Évszakváltó – 1990-es, 2000-es évek
A címben a rendszerváltás keserű iróniája érhető tetten. Eddig még volt ereje a harcra, önmagát is biztatja, hogy ne veszítse el hitét a küzdelemben, de innentől kezdve – egyetlen lehetséges erkölcsi cselekvésként – már inkább a vereség beismerése, a veszteség rögzítése a cél. „Szó csak a szabadság. / Senki ne keresse. / Mendemonda csupán. / Mégis hiszek benne." (*Mégis,* 263.) A ciklus zárlata és a három anyavers igazi létmodellé válik, amelyekben finoman vall az eltűnésről. Anyja alakját falunyivá növeszti látomásában, és mintegy lelkét írja szét panteisztikusan a táj formáiba. A szöveg erejét a sok metamorfózis, a ritkán használt szóalak – vaklál 'vakoskodik' – stilisztikai ereje és az átalakulások mögötti lényegi azonosság adja. „A sötéttel ő vaklál. / Széllel ő ér hozzám. / Messze madár, / az ő lelke száll. / Ő már ez a faluvég, / gátoldal, / faluhatár." (*Sötéttel vaklál,* 267.)

Hallomások – Cs. Pócs Évának, a Zagyvarékas hitvilága szerzőjének, 2010-es évek
A balladisztikus, látomásos népi szürrealizmus stílusjegyeivel ötletesen és invenciózusan ábrázolja a hitvilágot, a babonákat és a félelmet.

Megfordult égtájak – 2000-es évek
A fiatalság szegényes tájai nosztalgiával jelennek meg a ciklus elején. A szó is fontos motívummá válik, jóllehet a közösségért, az erkölcsi cselekvésért kiálló beszéd egyre reménytelenebb. „A számban tiszta szót, / hoztam volna zuhogó szívverésem. / Baj voltam, csak nyűg. / Ha itt laktam is, nem itt éltem." (*Nem itt éltem*, 318.) A posztmodern állapot eredménye – noha a költő nem használja ezt a szót, mégis erről beszél –, hogy még az égtájak is megfordulnak, minden az ellentétére változott, és ellenünk fordult. Semmi nem az, ami volt, és semmi nem az, aminek mondja magát, csak utánzat. „Célponttá vált, / ami eddig cél volt." (*Más erők*, 328.)

A magunk szárnyán – 2005-ös évek
A versek kifutása rezignáltabb, az egyéni lét végessége mellé a nemzethalál víziója társul. „Magyarország siralomház. / Az elítélt maga e nép. / Leszámolás a sorsa. / Megásták vesztőhelyét." (*Ne reméljen*, 359.) Ezt nehéz elviselni és megírni, de az igazi erkölcsi cselekvés mindig a nehezebb utat, a szembeszegülést, az ellenállást választja. Serfőző Simon is ezért csatlakozik a magyar lírai hagyományban mélyen gyökerező, úgynevezett visszacsapó verstípushoz, amelyben a zárlat az addig részletezett reménytelenséget visszavonja. „Itt lépdeltem a kor süppedékeiben, / de a csillagokig elláttam." (*Itt élnem,* 371.)

Földtől az égig – 2010-es évek
Az utolsó ciklusban összegez: a fő motívumok változatlanok, a versek gondolatisága a földtől az égig ível. A falu és a város, a földművelés, a származás képei a meghatározóak: végig hű marad szülőföldjének népéhez, mert etikai elkötelezettsége mindennél erősebb. „tiétek ez az élet / földtől az égig." (*Tiétek*, 406.) A könyvet Jánosi Zoltán alapos és részletesen értelmező tanulmánya teszi teljessé.

Arcunk az ég: gyűjteményes kötetének címe Serfőző Simon egész költészetét érzékelteti. Az „arcunk" többes szám első személye közösségi ethoszát mutatja. A szerző mindig a közösség különböző szintjeinek hangján szól, még akkor is, ha egyes szám első személyben beszél. Zagyvarékas, a család, a vidéki Magyarország, a nemzet, a tanyai nép poétája ő kezdettől fogva. Vállaltan küldetéses költő, mert költészetének alapja: po-*etikája,* vagyis verssé fogal-

mazott erkölcsi kiállása. Számára a legfontosabb ars poetica a morális hitvallás: neki a szegények, a kitaszítottak költőjének *kell* lennie, ami nem személyes választása, hanem a sorsa. „Megmutatom én is, ki vagyok, / miféle idők hányatottja. / Ösztönöm kikhez húz, / fába a jel – rám van írva." (*Megmutatja magasságát*, 393.) Ő is vallja, hogy ezen a tájon a gerinc is esztétikai kategória. Szabadverseinek stílusa egységes, a kötet egészében kitüntetett szerepet szán a megszemélyesítéseknek, az inverzióknak és az ok-okozati metonímiáknak. „Ásónyél tekinget / a házsarkon felágaskodva. / A kerítésnél fűszál kullog." (*Bezárkózik az ajtó,* 27.) Így a tanyai világ tárgyai és tájformái antropomorfizálódnak, és emberként vallanak az egyetemes fájdalomról. Ez a szöveg korábbi gyűjteményes kötetében, ami a neten is elérhető (*Félország, félvilág. Válogatott és új versek, 1962–1994*, http://mek.oszk.hu/02800/02871/02871, még nem tartalmazott ennyi megszemélyesítést, így előnyére változott, érzékletesebb lett. Hasonlóan több, e kötet számára átigazított, felfelé stilizált költeményéhez.

Néhány versének zárlatában metafizikai élményt sugall: a szenvedés és a szegénység vallomásai a föld rögeitől az égbe emelkednek. Legjobb, mert összetett értékszerkezetet hordozó verseit finom panteizmus hatja át. „a világ fölött evickélő madarakkal / egy vagyok, / s a magasból alázuhogó éggel." (*Messziről jövök,* 349.) Az „ég" sokféle jelentéssel töltődik fel a kötet motívumaiból, amely a földdel, a valósággal szemben az ellenpólus metaforájává válik: a vágyakat, az álmokat, az ideát, a magasságot jelöli. Az utolsó két ciklusban metonimikusan olykor Istent is jelenti, de csak retorikai értelemben, vagyis jelként, szimbólumként. Az „ég" leginkább etikai tartalommal telítődik: hűség a szülőföldhöz, a szegényekhez, a nemzethez, a küldetéses költészethez, és szembeszegülés a lenézéssel, az aljassággal, az önzéssel, a közönnyel, a nemzetfelejtéssel.

Serfőző Simon verseiben és verseivel a romlás erőit szeretné föltartóztatni. Olykor belátja, és rezignáltan tudomásul veszi, hogy vesztésre áll, hiszen – miképpen mindannyian – testünkkel a földbe, arcunkkal az égbe tartunk, de végig kitart amellett, hogy „otthon voltam ezen a földön, / alatta is otthon leszek, azt remélem". (*Otthon voltam*, 416.)

FEKETE MARIANNA

CSALÁDI ÉS EGYÉB TÖRTÉNETEK

Petőcz András: Ancika. *Fekete Sas Kiadó, Bp., 2018*
A denevér vére. *Napkút Kiadó, Bp., 2019*

Petőcz Andrásnak a nagy családi „fényképalbumba" szánt legutóbbi írásai tavaly jelentek meg *Ancika* címen. Az anyaregényt és három elbeszélést is tartalmazó kötet *A születésnap* című családi történetgyűjtemény folytatásának tekinthető, vagyis az aparegény párja. A kötet előszavában a szerző ugyan hangsúlyozza, hogy a történetek fiktívek, mégis, a sok kurzívval szedett szövegrész mintha azt sugallná, hogy ezek a mondatok a gyerekkorból valók, s azóta szállóigévé vált családi idézetek.

Mindkét kötet jellemzője, hogy az anya és az apa figurája is történetmozaikokból áll össze. De amíg az apa óvatos, bölcs karaktere – divatos szóval – csak a kommentjeiből, az egyes tanulságos esetekre reagáló frappáns, humort sem nélkülöző mondataiból formálódik, addig az anyáé – aki sokkal bonyolultabb személyiség – a személyes történeten túl a felmenőkéből is építkezik. Az eltérő ábrázolás oka a kötetek meséit szövő gyerek narrátornak a két szülőjéhez fűződő különböző viszonya.

Petőcz hiteles elbeszélőt talált az örökké vagy legalábbis az anyja haláláig gyermeki pozícióban maradó, hetvenéves Tóni személyében. Mert ki tudna hitelesebben szólni a családról, az anyáról és az apáról, ha nem a gyerek. Egy család csakis az utódok miatt nevezhető családnak, és az ő szemszögükből ítélhető meg, hogy e kicsiny közösség hogyan funkcionál. Vagyis az anya csakis a gyermeke által lesz az, ami, és csakis a gyermeki látásmód helyezheti abba a különös fénytörésbe, amelyben árnyalt kép készíthető róla. Mondhatnánk, hogy ez természetes, hiszen ez az anyaregény lényege. De akkor miért hangsúlyos most a narrátor személye? Mert miként a korábbi kötet, A születésnap, úgy az Ancika sem steril családregény, hanem olyan huszadik századi magyar mű, amelyben a Rákosi- és a Kádár-korszak legalább akkora súllyal ábrázolódik, mint a főszereplők.

A történetek horizontja jóval magasabban helyezkedik el, mint a szorosan vett család. Szociográfiai rajzok gyűjteménye is a kötet. A különböző társadalmi rétegek képviselői különböző indítékkal, céllal vagy cél nélkül kerülnek kapcsolatba a szülőkkel és gyerekeikkel. A korszak megszabja az emberek közötti viszonyokat; az egymásrautaltságból vagy kiszolgáltatottságból fakadó bizonytalanság akkor is áthatol a család védőburkán, egészen a gyerekekig, ha a szülők megpróbálják a lehető legjobban kipárnázni azt. Amíg az aparegényben főleg a gyermekkori jelen, az ötvenes-hatvanas évek Magyarországa a meghatározó, s nagyon keveset tudunk meg az apai ágról, a Zieglerekről, addig az *Ancikában* az idő és a tér kitágul, és a különböző nemzetiségű és társadalmi helyzetű anyai felmenőkről sokkal részletesebb beszámolók születnek. A családi emlékezet egészen Nagy Lajos koráig nyúlik vissza a regényben, amelynek beszélője 2029-ben kezd mesélni, a százöt évesen meghalt anyja temetésén.

Az *Ancika* narrátorának hangja nem változik az előző regényéhez képest, ugyanolyan naivnak tűnő, gyermeki beszédmódot használ a hozzá is lecsorgó vagy általa is megélt családi történetekben, ezzel érzékeltetve a megrekedtséget, erősítve a pszichológiai hitelességet. Keresetlen közvetlenséggel fogalmaz Tóni. Próbálgatja, ízlelgeti a megfelelő kifejezéseket, újrafogalmaz, többször elismétel bizonyos megállapításokat, ahogyan az élőbeszédben szokás: „örülhetek, hogy nem tudom, hogy hogyan is volt ez, ezt mondta a múltkor is az apám, *jó múltkor,* évtizedekkel ezelőtt, meg azt is mondta, hogy *addig örülj, Tóni, amíg luk van a seggeden, és imádkozz, fiam, hogy abba a lukba beférjen a zabszem!* Hogy a zabszemnek miért kell beférni a seggembe, azt még most sem tudom." (69) Az általa felidézett múlt egy nagyon erős, a szülői helyzetet élete végéig megtartó, a gyerekei sorsát folyamatosan befolyásolni akaró és tudó anyát mutat. Ez a családi konstelláció az apa halálát követően is megmarad, elszippantva a levegőt a következő generáció elől. Tóni nővére sem tud szabadulni anyja árnyékától annak haláláig, és sejtjük, a már hetven fölött járó nő később sem fog tudni továbblépni. Kilátástalan a jövője, nem tud majd a saját lábára állni.

Az anya, Ancika matuzsálemi életkora is azt az benyomást kelti, hogy ez már örökké így marad: az anyánk soha nem fog meghalni, mi, gyerekek pedig folyton az ő nyakán és engedelmével élve, tevékenykedve, anyagi lehetőségeitől függően, munka és önálló

elképzelések nélkül létezhetünk – ez a gyerekkori érzés állandósul Tóniban idős anyjával kapcsolatban. Ez az élmény határozza meg az életét.

A gondoskodó, mindent jobban tudó anya alakja allegorikusan összefonódik a második világháború után kialakuló magyar totális politikai hatalommal, azzal a rendszerrel, amelyben csak gyermeki pozícióban tartott állampolgárok léteznek, és amelyben ugyanúgy nem tudnak a saját jövőjük felől még gondolkodni sem, ahogyan Tóni és nővére a szülők árnyékában.

Tóni baja nemcsak az anya erős személyisége, de saját identitásának bizonytalansága is. A zsidó származását gyerekei elől sokáig elhallgató apa és az evangélikus, Felvidékről származó anya kapcsolata, viszonya talán egyértelműbb és tisztázható lenne egy szabadabb világban, ám ahogyan a valóságban, ugyanúgy a regény terében sem nyílik erre lehetőség a folytonos külső társadalmi elvárásokhoz való igazodás terhe miatt, ami elsősorban az anyát nyomasztja. A kényszer, hogy a csehszlovák területről származó, kispolgári múlttal rendelkező anya megtalálja helyét az új társadalmi rendben, s végre egyszerűen, minden jelző nélkül lehessen magyar, sok energiáját és idejét emészti fel. A regény közepén idézi Tóni az anyja szavait: „nem tudhatod azt, édes fiam, milyen is volt a mi életünk egykoron. Nem tudsz te a mi életünkről semmit." (70) Ez a kíméletlen, sztereotip mondat áll a családi legendáriumok hátterében, amivel minden gyerek, minden utódnemzedék találkozik. Vagyis a múlt megismerhetetlensége, amelybe már csak saját identitáskereső, jól felfogott érdekében sem szabad belenyugodnia senkinek, és össze kell illesztenie a mozaikdarabokat, mint egy jó detektívnek, hogy rekonstruálni tudja az eseményeket. És ha jól csinálja, kialakul a portré: a családi, esetleg a nemzedéki és a nemzeti nagy fényképalbum. És Petőcz András jól csinálja. Mert ahogyan a regénybeli apa fogalmaz: „aki képes arra, hogy visszafelé gondolkodjon, az arra is képes, hogy a múltból a jövőbe gondolkodjon." (30)

Az *Ancika* című könyv a kisregény mellett tartalmaz még három másik kisprózát, amelyek helyet kaptak *A denevér vére* című idén megjelent elbeszélésgyűjteményben is. Utóbbiba olyan szövegeket válogatott az író, amelyek határokat feszegetnek. Hol az emberi teljesítőképesség, hol a matuzsálemi kor, a halálközeliség, hol az emberi viszonyok szélsőségei vagy a szorongás miatti különc viselkedési formák kerülnek górcső alá. Egyes történetek abszurdba hajlanak, atmoszférájuk szinte már kafkai, ugyanakkor Örkény egyperceseinek fanyar humorát is megidézik.

A kötet három fejezetre tagolódik. Az oldalak és a novellák számát tekintve is a középső, vagyis az *Idegen arc* a leghosszabb. Petőcz írói pályafutásán többször is felbukkanó motívum, téma az *idegen* és az *arc*. Több kötete címében szerepelnek ezek a kifejezések, disztópikus trilógiájának első darabja is: *Idegenek*. A harmadik fejezet, *Az öregember nevetése* egy, az író számára talán újabban érdekessé váló témához, az öregedéshez, a halálhoz közvetlenül elvezető, betegségekkel terhes, vagy csupán a hosszan tartó öregséghez való viszonyulás írásait gyűjti egybe. A szerkesztői koncepció tehát jól tükrözi Petőcz eddigi epikus munkásságát. A hármasság az életút hármas tagolódása kapcsán a mesterről szóló (*A temetés megszervezése*) elbeszélésben is megjelenik. Ezek a *találkozás,* a *búcsú* és a *lezárás* időszakai. Mintha a hatvanéves író ezzel a kötettel tekintene vissza eddigi pályájára, és válogatná kötetbe a neki fontos történeteket. Bizonyára ezért is került az elbeszélésbéli mondat a fülszöveg kiemelt helyére: „A temetés tükör, elmúlt életünk homályos tükre."

Minden beválogatott írás sajátos mikrokozmosz. Ugyan vannak történetek, amelyek egy másik elbeszélésben folytatódnak, ugyanaz a narrátor, de ha csak az egyiket vagy a másikat olvassuk, akkor sem érezzük, hogy valamiről lemaradnánk, mert kerek egész valamennyi.

Petőcz sajátos látásmóddal szereti különös, távoli helyekre plántálni szereplőit, akiknek szinte mindegy is, hogy hol vannak, mert olyan mindennapi helyzetekkel kell megküzdeniük, mint amilyen az öregedés, a szerelem, az elvágyás, egy kihűlt kapcsolat vagy a szorongás, amely a föld bármely pontján, bármely népnek, társadalmi csoportnak ismerős; hiszen a kiüresedett házasságból a gyermekével autóval menekülő asszony megváltozott tudatállapotának ábrázolásához elég egy egyre szűkülő autóutat és annak környezetét leírni, hogy a történet lélektanilag működjön. De az általános emberi problémák, amelyekkel Petőcz alakjai küszködnek, vagy amelyeket szemlélőként leírnak, önmagukban talán nem lennének elegendők az olvasói figyelem felkeltésére. Ám a szerző olyan különös, olykor szinte hihetetlen határhelyzetekben mozgatja szereplőit, amelyek sokszor az álom és a valóság, az élet és a halál határán billegnek, és nehéz eldönteni, hogy hol vagy mikor csúszik át egyik a másikba, így erőteljesebben, felnagyítva, absztrahálva láttatja, amit hangsúlyozni kíván.

Empátiája és ábrázolóképessége révén Petőcz András könnyedén váltogatja az egyes novellák elbeszélőinek foglalkozását, életkorát, nemét, és meggyőzően mesélteti el velük történeteiket. Ugyanúgy elhisszük, hogy ő a középkorú könyvtáros, aki egy 18. századi kastélynak a könyvtárszobájában furcsa, látomásszerű öregemberrel találkozik minden áldott éjjel, mint ahogyan ő az angyalt látni vágyó matuzsálemi korú öregasszony, illetve ő a szöuli férfi, akinek a felesége lassan-lassan szobanövénnyé változik.

EGY ÉV A MENNYBEN ÉS A POKOLBAN

Fekete Vince: Szárnyvonal. *Magvető Kiadó, Bp., 2018*

Az olvasás kaland, a vers különös, megfejtésre váró kódolt szöveg, amely felpezsdíti az olvasó nyomozókedvét. Ha valaki ezért vesz kézbe verseskötetet, nem fog csalódni Fekete Vince *Szárnyvonal* címen kiadott könyvében. A kihívást nemcsak a költemények jelentik, de a vendégszövegek, a versek mottói, ajánlásai, a monogramok, amelyek dekódolása nélkül ugyan élvezhetők a rímek, a ritmus, a nyelvezet és a vers belső logikája, de valami mégis hiányozni fog az egész megértéséből. Fekete legutóbbi kötete nemcsak a magyar irodalmi hagyományba ágyazódik be, de ajánlásai, vendégszövegei a kortársakkal is párbeszédbe lépnek.

A kötet már címében is utal a fő csapástól való eltérésre, valami elhajlásra, aminek segítségével megközelíthetővé válnak a rejtett, nehezen bejárható területek, perifériák, hiszen ezek a versek olyan témát járnak körül, amely a hétköznapi moralitás felől közelítve elítélendő: egy titkos szerelmi viszony háromszázhatvanöt napját.

Nem véletlen, hogy a kötet az SZ. L. és a K. E. monogramokkal kezdődik, alatta pedig egy Szabó Lőrinc-sor olvasható, amit a költő hosszú ideig titokban tartott szerelme, Kozári Erzsébet tragikus halála után írt: *„…Szomorúbb / s szebb kevés volt…”* S ez meg is adja a további versek alaphangját.

Fekete kijelöli a kapcsolat helyét a költemények terében, ami mindig az ember által ritkán vagy szinte soha nem járt, alig háborgatott területet jelent, pl. egy magashegyi erdőséget közepén tóval. Már a legelső költemény (*A fenti szféra*), amely valószínűleg egy prózai vendégszöveg versbe tördeléseként jött létre, egy, az Andokban található, mégis holdbélinek tűnő tájat ír le. Egy olyan helyet, ahol a szélsőséges természeti viszonyok, a több ezer méteres magasság miatt alig jár látogató. Igazi ritkaság. Százévente csupán egy-két ember kapaszkodik fel, hogy szinte emberfeletti teljesítményt produkálva lemerüljön, búvárkodjon az ottani tóban. A szöveg sterilitása, személytelensége elidegenítő; mintha a lírai énnek

előbb egy embertelen szférába kellene behatolnia, hogy beszélni tudjon, artikulálni tudja a kimondhatatlant.

A költő korábbi köteteiben (pl. a *Védett vidék*ben) is tett kirándulást a lélek erdejében, és feltérképezte annak rejtett helyeit. Ehhez az általa jól ismert, természetleírással manipuláló technikához fordul ismét (jó érzékkel), hogy további felfedezéseket tegyen az emberi pszichében. Ezen alkalommal már társa is van, akinek meg lehet mutatni az eddig megismert tájat, de a mostani barangolások a versekben, épp a kísérő miatt, újabb dimenziót nyitnak. A táj életveszélyessé válhat bármelyikük számára, ha nem elég óvatosak; az *Ingóláp*ban így figyelmezteti az arra járókat: „Egy kőkereszt […] őrzi egy helybéli férfi (Jósa Izsák) / emlékét, aki talán szerelmi bánatában emésztette el / magát e környék életeket is kioltó barlangjainak / egyikében" (12). Vagy egy másik helyen: „Előbb a keskeny, mintegy két cipőtalpnyi szélességű peremen / vezet az útjuk, lepillantani is veszélyes" (13). A gyermekkorból ismerős táj a versbe emelve különös allegóriájává válik a felnőttférfi-lélek zegzugos, árnyas, olykor napsugaras, más helyen szakadékokkal, a pokol kénköves levegőjét árasztó barlangokkal tarkított vadregényes hegyeinek, ahol áthatolhatatlan fal is áll: „Jobbról és balról, az út mentén fák strázsálnak, / mint valami mozdulatlan fekete fal. Talán / a fákra gondolnak mind a ketten. Vagy a falra. […] Hogy ott van köztük" (*Fal*, 17). A kezdődő kapcsolat veszélyes kalandnak indul, amiben benne rejlik a kudarc lehetősége.

A hegy legtöbbször a férfierőt, az isten maszkulin teremtőerejét szimbolizálja, tehát ilyen áthallással is olvashatjuk ezeket a magashegyi pillanat- és életképekbe merevedett verseket. *A hegy* címűben a kamaszkort egy fekete-fehér fotó alapján örökíti meg: a fiúk és lányok nemcsak a kamera objektívjével állnak szemben, de az eléjük tárulóheggyel is, mint a még nem sejthető jövőjükkel: „előttük magasodott / a hirtelen magasba szökő domb, és mozdulatlanságukban / volt valami furcsa tehetetlenség azon a régi, fekete-fehér / fotón" (19). Még ide, az emlékek raktárába is magával viszi az új érzést, a társat, mert mindent meg akar mutatni, meg akar osztani vele. „A múltba ingázni vissza, ó milyen régi, giccsbe dermedt / közhely ez, de hogyan mutathatnám meg másképp, / Mindenem, Neked, hogy ez volt a hely, ahol egykor / éltem, és ez az a hely, ami most már végképp elveszett… // Hiszem, újratanultam lenni, várni, élni, járni érted (*A szülőhely kartotékai. Egy nyelv*, 26).

A kapcsolat boldog, bizsergető szakaszában a nyár uralja a lírai tájat. A fenyvesekkel körbevett tó vizén csónakázni lehet, a júliusi esőben ölelkezve sétálni, viháncolni a megfázás kockázata nélkül. Szonettek is születnek a ciklusban, a Szabó Lőrinc fordította shakespeare-i sorral indul az egyik szerelmi vallomás: „Mint kavicsos part felé a hullám" (*Légifelvétel,* 27). A *Kizökkent idő* első sora is Shakespeare-t idézi. A versben Szabó Lőrincet imitálva szól szerelméhez a lírai én: „Csak azt tudom, hogy míg te vagy, vagyok, / s amíg Veled, némán áll az idő" (32).

A szerelmi történet csúcspontja a kötet közepére esik, itt kapott helyet a *Visszaút* című vers, amelyben minden a fonákjára fordul: a nap lebukik az égen, a hold veszi át a helyét, és már sehol a júliusi forróság, kihűlt a kapcsolat: „Kutak, patakok fölé *hajoltak ketten*, és nézték a vizet. Aztán / *megmerítették* kezüket. Hideg van, mondták. Igen. / Nagyon hideg" (50). Ettől kezdve az elárult, elárvult szerelmes hangján szólnak az önmegszólító, a lélekállás-jelentést adó és az elbeszélő versek is: „Megállsz, szétnézel téveteg / van-e tovább vajon, kérdezed" (*Fennsík,* 57). Egy másikban Juhász Gyulát invokálja: „már az / Emlékek is kezdenek lassacskán megfakulni, / Elmosódni kezd a vállak íve, az arc képe, a / Mosoly, elsuhan a hang a levegőben valahová…" (*Ahol hiába,* 58). A jobban szerető tragédiáját tárja fel a József

Attila *Nagyon fáj* című versének hangulatát idéző *Membrán. A nulladik nap…*: „szűköl, remeg, / liheg a rettegéstől, mialatt érzékeny membránok, tűvékony / mutatók jelzik kívül-belül a tizedesre pontos értékeket. / Mint amikor ki akarna valami szakadni: fáj, lüktet, pulzál…" (69). A visszautasítottság miatt kavargó, egymásnak ütköző, szélsőségesen elemi érzések törnek fel, mint amilyen a gyilkos ösztön: „mint aki a magva-szakadástól, a vigasztalan / pusztulástól fél már hány ezer éve. Mint akit attól ment / meg a – szerinte – igazságos halál. A másiké" (*Részegség,* 70). Vagy éppen leterített vad a lírai én a következő önmegszólító versben: „És mint / aki a szerencsejátékos és az orvvadász izgalmával nyúl / be a bokorba, puskája után […] nagy körültekintéssel célba veszi a pompás / agancsos lapockáját, és tompán puffanó lövéssel megadja / a kegyelemlövést… És csupán te is egy voltál ezek közül" (*Terepviszonyok*, 71).

A vallomásos versek mind egyes szám első személyben íródnak, míg a szerelmi történet helyszíneit, a városokat, utcákat, vendéglőket, motelszobákat, a cselekményt bemutatók egyes szám harmadikban. A kötet egyetlen ciklus. A versek zöme a titkos kapcsolat történetének folytatásai, lázas levelezésről, hatalmas szeretkezésekről szólnak; az örömről, hogy együtt lehetnek, és az életükből nehezen kiszorított, szubjektíven megélt időről. Ugyanakkor néhol beillesztődik egy-egy *Széljegyzet, Magánbeszéd* és vendégszöveg valamilyen természeti jelenségről, mint amilyen a hangyalesőről vagy a gólyák vonulásáról szóló. Ezek a szövegek kontrasztban állnak a többivel, s mint a halászháló szívós szálai, úgy tartják őket, mert ezek állnak köszönőviszonyban a tárgyilagos, a szubjektumon kívül eső valósággal, és ezek a versek jelzik a szerelem egyes fázisainak határát. A kötetszerkesztés jól tükrözi, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a két világ – az objektív és a szubjektív valóság – ebben a megváltozott tudatállapotban.

A *Széljegyzetek* Dsida Jenő *Tíz parancsolat*ának meg nem írt versei. A költőelőd által újraértelmezett isteni parancsolatok közül hiányzik ugyanis néhány, így az ötödik (Ne ölj!), a hetedik (Ne lopj!) és a kilencedik (Felebarátod házastársát ne kívánd!). Fekete Vince e hiány nyomán írja azt a három jegyzetverset, reflexiót az isteni parancsolatokra, amelyekben létfilozófiai kérdéseket feszeget. Az első egzisztenciális félelmekről szól: „Hát mi szívszaggatóbb vajon / e földön, mint mi semmivé lesz […]?" (10). A másodikban a világ végtelenségében az emberi lét és értelem korlátoltsága fölött kesereg, míg az utolsóban feloldja a korábbi kettő reménytelen végkicsengését: „köszönd az égnek és a földnek, / hogy itt lehettél a nap alatt, […] s mert hosszabb-rövidebb időre / mégis jó ez, e földön lenned" (98). Ez a trilógia egy második keretet ad a kötetnek, a nyilvánosság elől titkolt, a mennybe emelő, majd a pokolba letaszító érzelmekről valló *Szárnyvonal*nak, és mint egy különböző színű auraréteg, veszi körül és lényegíti át a földhözragadt, elemi indulatokat sorakoztató költeményeket.

Fekete Vince alaposan átválogatott, olykor meghökkentő szövegeivel – jól átgondolt szerkesztéssel – intenzíven pulzáló, egy egész év lelki történéseit megörökítő kötetet alkotott.

SZARKA KLÁRA

MINT FÉNYKÉP A HÍVÓTÁLBAN

Ferdinandy György: Sziget a víz alatt**.** *Scolar Kiadó, Bp., 2019*

Kézbe simuló, karcsú kis könyv. Mindössze százhatvan oldal, könnyen olvasható, szerethetően szellős szöveggel. (Köszönet Bárány Gizellának a tördelésért.) Mégis belefér harminchat év, méghozzá kétfajta megközelítésben.

Ferdinandy György több mint fordulatos életpályájának kivonata a fülszövegből megismerhető azoknak is, akik kevesebbet tudtak róla. Hazája históriája 1956 után Franciaországon át az Újvilágig lökte, de a 21. századot immár (zömmel) újra a szülőföldjén éli meg. Az is olvasható ott, hogy harminchat éven át tanított a Puerto Ricó-i Állami Egyetemen.

Nos, a Scolarnál most megjelent kötetben ezekről az évtizedekről ír Ferdinandy. Egy tényregényben, a címadó *Sziget a víz alatt*-ban (címével az évtizedekkel korábban francia nyelven íródott novelláskötetét idézve) s egy kisregényben, a *Két tűz között* címűben. Mind a két írás fejezetekből áll össze. Az első mű valamelyest terjedelmesebb, ez öt részre tagolódik, a második hatra. A tipográfiában ezeknél sincs semmi hókuszpókusz. Csak puritán kinézetű és méretű arab számok állnak egy-egy páros oldalon, majd üres oldal következik, s megint csak pároson indul a fejezet. Ettől az olvasónak mégis az az érzése, újra és újra elkezdődik a könyv. Minden fejezet önmagában is érvényes, talán össze is lehetne keverni őket mint színes mozaikokat, és így furcsa kaleidoszkópot adnának ki. Színes, trópusi, halálos, komolytalan, vonzó és taszító, groteszk írásfüzért. Olyat, amilyennek elképzelni szeretnénk a mágikus és fülledt latin világokat. Tudják, a *Száz év magány* és Frida Kahlo, olyan trendi.

De nem. Még úgy sem hazudná cirkalmas egzotikummá ez a két különös szöveg sem Puerto Rico atmoszféráját, sem az emigránsok és bennszülöttek elképesztő kavalkádját, sem Ferdinandy páratlan személyes sorsának különösségét, ha csak véletlenszerűen olvasgatjuk. Egymás mellé sorjázva pedig olyan hatást keltenek a fejezetek, mintha a hívótálban halványan előtűnő, majd lassacskán körvonalazódó, végül pedig tónusokkal, színekkel telítődő analóg fényképet látnánk. Varázslatos élmény, állítom, hiszen a kép valamelyest saját magától születik meg. Mi csak kikevertük a vegyszert, beleeresztettük a fotópapírt, s a kémia örök szabályai életre hívták az emlékünket. Az egykori kócos élet pillanatát, amit az expozícióval – az emlékezet számára megmentő gesztussal – mi tettünk örök életűvé mégis.

Talán ez Ferdinandy írói titka, ezért képes annyira röviden fogalmazni, bár szövegeit nem érezzük puritánnak vagy tömörnek. A tudatos-tudattalan és nagyon is elfogult emlékezet képeit úgy formálja szöveggé, mintha az irodalmi lenyomatok a reáliák józan és örök szabályai szerint valahogyan írójuktól (is) függetlenedve szinte önmagukat teremtenék meg. S ha folytathatom még a fényképészeti párhuzamot: Ferdinandy, mint az igazi fotódokumentaristák is, többször exponál, ismétel, visszajár

a témájához, újabb részleteket fedez föl, időnként más objektívet, más kamerát használ. Rendre mást és máshogyan lát és láttat, miközben mégis mindig ugyanarról beszél.

S bár a kötet első írása tényregény, a második pedig kisregény a szerző meghatározása szerint, a Ferdinandy-próza lényege a kötet vége felé két szívszorítón egyszerűnek látszó mondatban sűrűsödik. „Annyi mindent ki lehetne találni! Mégis csak a megszenvedett valóság hiteles."

S mi mindenről tanúskodik a „megszenvedett valóság" csak ebben a kis kötetben? Felsorolni sem könnyű, hiszen nemcsak Puerto Rico évtizedeinek és az író alkotói, (köz)emberi és magánemberi életének egyfajta keresztmetszete ez. Csak ízelítőnek a számomra megkapó „tanulságokból": távoli trópusi ország a meglepő ismerősség élményét adhatja, ha van rá szeme az ott élőnek, az emigráció magányában sem kerül közelebb egymáshoz, ami otthon is szétválna, amikor egy családba sokféle országból jött ember keveredik, valamiféle transznacionális stílus születik meg, a szerelmek és a szakítások talán a leguniverzálisabb jelenségek a világon, attól nem lesz rokonszenvesebb a kapitalizmus, mert a létezőnek mondott szocializmus olyan utálható volt, az elnyomás visszataszítóvá nyomoríthatja az elnyomottat, aki sikerre tör, keresnie sem kell, csak úgy megtalálja az elit által preferált, sajátjának érzett nézőpontját, néha a kis dolgok, mondjuk egy focicsapat, képesek áttörni ember és ember közötti nagy gátakat, a hazától távol sem vész el az identitás, ha őrizzük, de mégis egy hajszálon múlik, megmarad-e, mert a számkivetettségben nincs semmi pátosz, csak köznapi kisszerűség.

De ne gondolják ám, hogy ezeket Ferdinandy írta le így, hogy életbölcsességeket osztogatna, mint annyi szánalmas irodalmi guru manapság. Nem, ő egyszerűen „csak" a diákjairól ír, a rabszolgák szomorú fiairól, világmegváltó pedagógiai tervei bukásáról, de arról is, hogy *A Karamazov testvérek* morális dilemmái Puerto Ricóban is fölkavarták az egyetemistákat, ír az általa csak Varga Jóskának elnevezett egykori egyetemi kollégájáról, aki persze valójában Vargas Llosa, a Nobel-díjas író, Axel de Eyrolles grófról, akinek francia arisztokrata ősei Németországon át vetődtek el Nagyváradig, hogy aztán újabb kacskaringókkal a családfa utolsó ága tragikomikus miliőben a szomorú trópuson száradjon ki, vagy a szerencsétlen, haldokló pesterzsébeti fűszeresről, Szabó bácsiról, aki egykor Gábor Zsazsával és Trujillóval haverkodott, és még sokakról.

Azt hiszem, Ferdinandyt olvasva az ember rájön, a túlélés a legnagyobb tett. Ha megmarad a személyiség integritása, a józan ítélőképesség, és mindenekfölött a kritikai érdeklődés, az ember nyolcvanon fölül is képes újabb és újabb kiváló műveket alkotni. Csak otthont találnia nem sikerülhet már. És egy sziget a víz alatt? Nem a legrosszabb opció.

BOLDOG ZOLTÁN

EGYMÁSRA TALÁL A POLITIKUS ÉS A KÖLTŐ

Markó Béla: Bocsáss meg, Ginsberg. *Kalligram Kiadó, Bp., 2018*

A 2018-as *Bocsáss meg, Ginsberg* című kötetéig nem tartottam nagyra Markó Béla költészetét. Ennek egyrészt az az oka, hogy nem ismertem korai alkotásait, életkoromból fakadóan későn találkoztam az életmű egy-egy darabjával. Másrészt a haikukba és szonettekbe kényszerített gondolatai nem voltak megnyerők. Gondolok itt a következő kötetekre: *Fűszál a sziklán (99 haiku)*, Bookart, Csíkszereda, 2014, *Elölnézet (Szonettek)*, Jelenkor, Pécs, 2014. Unalmasnak találtam ezt a megoldást, a formába zárkózást, mert ma sem Petrarca, sem Shakespeare nem képes arra, hogy egy könyvi szonettel a fotelhez szegezzen. Harmadrészt a környezetemben Markót elsősorban politikusként emlegették, és ez eleve gyanússá tette az ő kulturális működését. Mit akar egy egykori miniszterelnök-helyettes a magyar irodalomtól?

A 2018-as új kötet azonban úgy hatott rám, hogy át kellett értékelnem a viszonyomat Markó Béla költészetéhez és valamelyest a kortárs magyar lírához is. A *Bocsáss meg, Ginsberg* eloszlatta minden gyanakvásomat, mert Markó olyan erős önkritikát gyakorol, amely egyedülálló a mai magyar valóságban. Emellett olyan kulturális és történelmi problémákat feszeget, amelyeket újra és újra át kell gondolnunk.

A rendszerváltást követő évtizedek nagy vitakérdése volt, hogy létezik-e határon túli költészet, vagy egy magyar irodalomról érdemes beszélnünk. A *Bocsáss meg, Ginsberg* erősen beleáll ebbe a polémiába, és ha ezelőtt kétségünk lett volna arról, miben különböznek az erdélyi szerzők a magyaroktól, akkor Markó kötetében sokfelé elindulhatunk a válaszokért. A könyv tükröt tart nekünk, bemutatja, mit gondolhatnak az erdélyiek arról, hogy mit látnak belőlük mások. Nem véletlen, hogy kiemelt helyen, nyitó versként, a ciklusokból mégis száműzve szerepel az *Erdélyi dal*. Az erdélyiként megszólaló lírai én erősen provokálja az olvasót, élve boncolja azt a romantikus Erdély-képet, amelyet a távoli szemlélő szeret megalkotni magának, és ezzel megadja a kötet alaphangját:

„Nem közelről kell nézni minket,
mert szörnyen ijesztő lehet,
inkább csak azt, mi mozdulatlan,
a hegyeket s a völgyeket."

Itt azonban nem kizárólag az olvasó, a távolról jött szemlélő kap egy kis fricskát, hanem önkritika is jellemzi a megszólalót:

„Hát így élünk mi, túl a tükrön,
integetünk a fák közül,
erre fel ők is integetnek,
ám ki-ki magának örül. //
Felkel a nap az erdőn túlról,
s olyankor minden rózsaszín,
bár összeszólalkozunk néha
Petőfi szétszórt csontjain."

A mi és az ők ellentétének érzékeltetése jelzi, hogy a nem erdélyi nehezen érti az erdélyit, a két világ között gesztusszintű (integetés) a viszony. A magyarországi szemlélő romantizálja az erdőn túliakat. Markó kötetének egyik érdeme, hogy ezt a távolságot megpróbálja felmutatni, körüljárni, majd minimalizálni, miközben tisztában van azzal, hogy a különbségek állandók. Ezt azonban a versek nem egyfajta bezzegerdélyiséggel teszik, hanem a megszólaló egyik fő eszköze az önkritika, saját sorsának feltárása, elemzése. A személyesség ereje azt is feleslegessé teszi, hogy lírai énről beszéljünk, mert a legtöbb versben ott van Markó Béla az ő történelmi, családi tapasztalataival, és világosan látszik, hogy emléket lopni így nem lehet. Így csak emlékezni tud valaki, aki részese volt a történelemnek.

Az önkritikát Markó főleg saját magával és nemzedékével szemben, az ő nevükben fogalmazza meg. A könyv családi, személyes vonulata mellett hamar kikristályosodik egy közéleti szál is, és gyakran a kettő egymásba játszik. A gyerek- és a felnőttkor azonban nem különül el egymástól, mert megjelenik előttünk az emlékeit rendezgető, hatvan fölötti figura, aki szépséget és nehézséget egyaránt kiemel a múltból. A szembesítés során pedig annak is tanúi lehetünk, hogyan születik meg egy gyermekben az idegenség tapasztalata.

Az anyaországi magyarok és erdélyiek közti távolság mellett az erdélyi magyarok és a románok közti ellentét is fontos kérdése a friss Markó-lírának. Az olvasó előtt leleplződik, hogyan nevelték romángyűlöletre, hogyan formálták volna kommunistává a fiatal fiút, de ebbe az ellentétbe belejátszik jelenünk is, a szembesítésben feltűnnek a migránsok. Hiszen most őket kell ellenségnek látni a kormánypropagandának köszönhetően. Markó pedig ennek a gyűlöletigénynek az öröklődésére is erőteljesen reflektál: „A gyűlölet csillapíthatatlan bűze mindenütt. / Az óriásplakátok mögötti üresség." (*Dezodor*) Markó lírai énjének ráébredése a könyv első versciklusában igen egyszerű folyamatból táplálkozik: az idős emlékező felidézi a kisgyermek tapasztalatait, amit összevet a jelen hasonló eseményeivel.

A gyerekkor összefonódott a kommunizmus román változatával, a Ceaușescu-diktatúra mindennapjaival. Az ehhez kötődő dilemmákba is bepillantást enged a *Cukorspárga* című ciklus. A *Világok*ból többek között megtudjuk, milyen realitása volt az ötvenes években, az új román világban a magyar katonaszökevények ellenállásának, akik nem voltak hajlandók elfogadni a besorozásukat a számukra idegen hadseregbe. Emberközelbe kerülnek olyan döntések is, amikor a gyermekre bízzák, elmenjen-e a május elsejei felvonulásra: „sejtették, hogy mindenképpen rosszul fogok dönteni, / mert nem akartam felvonulni, / de nem mertem otthon maradni sem, / ha jobban belegondolok, / azóta sem változott semmi". (*Döntés*) Ez a személyes nézőpont segít árnyaltabban látni olyan történelmi szituációkat, amelyek a tankönyvek lapjain gyakran egyszerűnek és szürkének tűnnek.

Ebben az első ciklusban kerül elő a túlvilághoz fűződő viszony, amely a kötet későbbi részében egyre nagyobb teret kap. Isten először csak egy furcsa, fekete ruhás alak egy gyerekkori álomban, de az idős lírai én érzi, hogy a jelenben egy vékony cukorspárga köti őt össze a másvilággal, ahol szülei biztosítják az innen és a túl egyensúlyát.

A felnőtthang veszi át a szerepet az *Előjelek* ciklusban, a másik oldalon egyre több a halott, akikről a lírai én úgy emlékezik meg, hogy Istent festi le előttünk, amint könyvként lapozgatja a házsongárdi temetőt. Az Úr egyre gyakoribb vendég lesz Markó verseiben (*Kezdetben az Isten, Délutáni fohász, Télvégi zsoltár*), a fekete ruhás alak egyre képlékenyebbé válik. A *Télvégi zsoltár*ban hajléktalanként látjuk, aki a világ szemete között guberál, és abból alkot csodát. Az utolsó ciklusban megváltozik ez az istenes hang, a *Gonosz zsoltár* egyenesen provokálja az Urat, hogy próbára tegye mindenhatóságát. A *Kérés*ben már könyörgővé, kétségbeesetté válik a tónus: „Egyre gyorsabban hajtasz, Uram, / egyre veszettebbül nyomod a gázt, / ha szabad ilyet mondanom. / Hova rohanunk? Legalább tudnám, / hogy mi a cél. Vagyis egyáltalán van-e cél?" Mivel ez a könyv záró verse, ezért az Istenhez forduló beszéd gyónásként olvastatja a versek jelentős részét, ez újabb karizmát ad az alanyiságban egyébként is erős kötetnek.

Markó költészete nemcsak a gyerekkort vizsgálja, hanem a fiatal férfi kor és a közelmúlt eseményeit is. Ez a visszatekintés, értékelés uralja az *Előjelek*, az *Angyalhaj*, a *Fogyókellék* és a *Rúzsfoltok* ciklusokat. Az önkritikával kevert gyónás frappáns darabja *A verseny,* ahol egy nagyszalontai Guinness-rekord-kísérlet során találkozunk a versben – konkrétan megnevezve – Markó Béla miniszterelnök-helyettessel, aki Arany János szülőhelyén mindössze az óriás gulyáslevesről nyilatkozott, vagy csak ennyi volt érdekes a sajtó számára. Néhány év távlatából a megszólaló Arany-sorok beszúrásával érzékelteti azt, hogy mennyire háttérbe szorult a 19. századi magyar költő – és a sorok közül az olvasható ki, hogy Markó úgy érzi, ehhez ő is asszisztált. A magát politikusként néző költő önkritikája meglepő, meggyőző, és szükség is van rá, hiszen néhány oldallal később egy egész generációról mond majd ítéletet. A költő önmagával kezdi a számvetést, és ez végtelenül szimpatikus hozzáállás.

A kiadó a szerző korosztályának szánt üzenetet helyezte középpontba, azokat, akik a lírai Markó-én szerint elárulták korábbi céljaikat, hivatásukat, elveiket. Érdekes, hogy a megszólaló itt nem Istenhez beszél, mint oly sokszor a kötetben, hanem a beatnemzedék költőfejedelméhez, Ginsberghez. Nem a keresztény értékrendhez, hanem éppen a lázadás gesztusához méri „nemzedékem legjobbjait", akik vagy halálukkal, vagy bukásukkal, vagy éppen felemelkedésükkel fordították hátat az egykori „hosszú hajú kamaszok" világmegváltó céljainak. Saját egykori vállalásaikkal szembesíti őket:

„Igen, nemzedékem legjobbjai voltak azok is,
Akik végül életben maradtak,
De elfelejtették, hogy mire vártak,
nem szaggatják fáról a cseresznyét,
nem cseresznyéznek egy fáról a madarakkal,
jól érzik magukat a házikabátban,
és ha azt a szót hallják, hogy szabadság,
legelőször a nyári vakációra gondolnak,
hosszan nézegetik a bedekkereket."

(Bocsáss meg, Ginsberg)

Bár ebben a súlyos, erőteljes versben a lírai én magát nem sorolja saját nemzedékének eltévedt tagjaihoz, sejteni lehet, hogy ő is ezen elvtagadók között van. Mert a *Bocsáss meg, Ginsberg* gondolatmenetének végkövetkeztetése az, hogy minden generáció törvényszerűen megtagadja korábbi eszményeit, és ennek a folyamatnak a természetessége magában hordozza azt, hogy minden nemzedéknek meg kell bocsátania önmagának.

Talán ebben kiemelkedő a lírai én és az egész megszólalás is: előre megbocsát a következő generációnak. Markó ezzel a hozzáállással szembesülésre biztatja saját nemzedékét, és talán fontosabbnak tartja a személyiségükben történt változások felismertetését, a gyónás segítését, mint magának a bűnöknek a felsorolását.

Ezen a ponton válik fontossá, hogy Markó költészete kapcsolódik számos közéleti-politikai kérdéshez, legyen szó a migrációról, a hatalom működéséről vagy a hajléktalanságról. Mert Markó Béla szavait nemcsak az hitelesíti, hogy kiváló szakmai tudással bánik a szabadverssel és a kötöttebb szerkezetekkel, a metaforával és az allegóriával, hanem az egykori román kormány miniszterelnök-helyettese is ott áll a klaviatúra mögött, és az olvasó nem tudja őt eltüntetni onnan. Markó Béla úgy beszél ezekről a problémákról, hogy egykor formálója, szószólója volt egy részüknek, belülről látta a politika működését, és ebben a kötetben összeolvasztja a két közéleti szerepet, a költőét és az egykori politikusét. Az előbbi leszámol az utóbbival, és ez az önvizsgálat, ez az önkritika tágul ki nemzedéki szintre.

Markó Béla azonban nem bírja ki, hogy a Z generációnak ne adjon egy-egy fricskát, mintha valamiféle váteszként már előre látná hibáikat. A kötetben többször feltűnik az az attitűd, amely a digitális nemzedék világszemléletét kritizálja, közben mintha biztatná is magát, hogy elfogadja ezt az *égi program*ot, ezt az isteni akaratot:

„Nem tudja könyv nélkül Petőfit,
mert ha kell, úgyis letöltik, //
nem olvas Adyt és Szép Ernőt,
csakis egy érintős képernyőt"

A Z generáció számára valóban kellenek is a lábjegyzetek, mert a *Bocsáss meg, Ginsberg* egy verses történelemkönyv is. Jól látszik ez *A padlás* olvasása során, amelyhez a következő megjegyzést fűzi a könyv: „1990. március 19-én Marosvásárhelyen a feluszított, nagyrészt a Görgény völgyéből autóbuszokkal hozott román tüntetők rátörtek az RMDSZ székházában tanácskozó magyarokra, és a padlásra szorították őket." Az ehhez hasonló további segítséget mindenkinek saját tapasztalataira és tanulmányaira támaszkodva kell megtalálnia, mert a kötet erősen beágyazódik a 20. század második felének román–magyar történelmébe. Ennek ismerete nélkül a könyv bizonyos rétegei nehezen válnak érthetővé.

Markó Béla megszólalása igen bátor, mert politikusként és költőként kevesen gyakorolnak önkritikát Magyarországon, a nyilvános gyónások és bocsánatkérések nem árasztják el sem a hazai médiát, sem a magyar szépirodalmat. Markó kiválóan felépített versei egy új attitűdöt képviselnek a friss magyar lírában, a közéleti lírának azt a vonulatát, amely a hibákat számba veszi és megbánja. Ha pedig valakinek olyan történelmi tapasztalatai és olyan tehetsége van, mint Markó Bélának, akkor szinte égi programnak mondható, hogy megossza ezeket velünk. Legalább megtudhatjuk, hogy milyen ginsbergi üvöltésről maradtunk le, és ha szeretnénk, talán erőt gyűjthetünk egy-egy kiáltáshoz is.

KEDVES HAZUGSÁGOK HÁLÓZATA

Grecsó Krisztián: Vera. *Magvető Kiadó, Bp., 2019*

Grecsó Krisztián legújabb, *Vera* című regénye kellemes és fontos olvasmány. Kellemes, mert a nyelv, a stílus könnyedsége képes közel hozni az olvasókhoz olyan problémákat, amelyekkel nemcsak a főszereplő negyedikes kislány küzd, hanem a magyar emberek egy része is. Ebből adódik fontossága, hiszen egy regény mércéje nem kizárólag maga a szépség, hanem az, hogy mennyire tud kora aktuális kérdéseihez kapcsolódni.

A *Vera* egyszer meglepő nyíltsággal, máskor rejtetten foglalkozik olyan társadalmi kérdésekkel, mint az örökbefogadás, a család fogalma, az iskolai zaklatás, a nővé válás, az akceleráció (korábban kezdődő kamaszodás), az első szerelem, a barátság, a nemzeti és nemi identitás, a Kádár-korszak mindennapjai és a transzgenerációs traumák. A regény nagyszerűsége éppen abban áll, hogy sok helyre tehetjük a középpontot. Választhatjuk az egyszerű megoldást, így abban is megtalálhatjuk a *Vera* különlegességét, hogy egy kisiskolás személyes sorsán keresztül pillanthatunk be az 1980-as évekbe, a díszletként használt Szegeddel.

A *Vera* hatása a nyelven és a stíluson kívül főként attól függ, mennyire tudunk együtt gondolkodni a címszereplővel a fent említett témákról, és talán a megszólalás hitelességét erősíthette volna, ha egyes szám első személyben fogalmazódik a történet. Így ugyanis az lehet az érzésünk, mintha a mindentudó narrátor folyton kukkolná Verát, mintha loholna a lány gondolatai után, akinek legfőbb tevékenysége szintén az, hogy megfigyel másokat, és értelmezi a saját magában zajló folyamatokat. Ez a kettős megfigyelés úgy tünteti fel Verát, mint aki képtelen az érzéseiről beszámolni, miközben a regény éppen Vera érzelmi, szellemi és biológiai éréséről szól. Egy okos lányról van szó, akinek lennének szavai az önkifejezéshez. Így csak sajnálni lehet, hogy Grecsó Krisztián nem vállalta azt a kockázatot, hogy végig Verát beszéltesse, hiszen ebben az esetben az olvasó mediátor nélkül azonosulhatott volna a lánnyal. Érdemes ebből a szempontból összevetni a *Verá*t Dragomán György *Máglya* című regényével, amelynek hitelességét és ebből adódó népszerűségét talán az is befolyásolta, hogy a főszereplő lány saját maga mondja el a történetét.

Vera lépésenként ébred rá a saját és családja múltjában lappangó titkokra. A Grecsó-regény nem feltétlenül ezt a nyomozást állítja a középpontba – hiszen az olvasó hamarabb rájöhet az összefüggésekre, mint maga a gyereklány –, hanem az ezek hatására a kislányban és környezetében kialakuló változásokat. Ezeknek két gyújtópontja van a történetben: az első szerelem és a családtörténet.

A szerelmi szál elég kidolgozott, Józef Lehocki és Tátrai Vera közeledése ismerős lehet azoknak, akik akár megfigyelőként is láttak kialakulni ismeretségi körükben hasonló kapcsolatot. Ez az a könnyed szál, ami átrendezi Vera viszonyát a világhoz. Eminensből renitens diák lesz, eltávolodik legjobb barátnőjétől, Sáritól, kitúrja a plüsköket az ágyából, ellenkezik szüleivel, az edzőjével, szociálisan érzékenyebb lesz, furcsa érzések kerítik hatalmukba. Talán emiatt is kezelheti az eddig megjelent kritikák és olvasói hozzászólások jelentős része ifjúsági regényként a *Verá*t, aminek az *Abigél*ből és *A Pál utcai fiúk*ból származó mottók is megágyaznak. Ez azonban csak egy elég felületes olvasata a könyvnek.

Nehéz eldönteni, hogy az első szerelem furcsaságaival a regény a kapcsolat devianciáját hangsúlyozza (túl fiatal még egy ilyen viszonyhoz a címszereplő), vagy pedig Vera jellemábrázolásába kerültek apróbb hibák. Verának ugyanis vannak még óvodásokra jellemző meg-

nyilvánulásai, például amikor olyannak tűnik neki barátnője ruhája, „mint a gonosz lányok báli hacukája a *Hamupipőké*ben". Emellett plüssökkel alszik, és jólesik neki, ha anyukája esti mesét olvas, kakaóval és karamellás tejjel kecsegteti. A túl hamar jött szerelem érzékeltetésére szánt eszközök olyanná teszik a kislány személyét, mint aki negyedik osztályosként kissé bennragadt az óvodában, de egyik napról a másikra elkezd kamaszodni, bizsergető melegséget érezni a testében. Ez az elbizonytalanító infantilizmus erős feszültségbe kerül azzal a Verára jellemző szellemi érettséggel, amit a narrátor nem győz elégszer hangsúlyozni.

A Józef lengyel származásával, kettős (magyar–lengyel) identitásával foglalkozó részek sokat nem adnak hozzá a történethez, annak ellenére, hogy már a könyv nyitánya is felhívja erre a figyelmet, és sokszor előkerül ez a probléma az utalás szintjén. Talán kivételt képeznek azok a részek, amikor Józef azért válik erőszakossá, mert osztálytársai nincsenek tekintettel lengyel származására, vagy amikor a fiú csak az anyanyelvén, lengyelül képes anyja haláláról és betegségéről beszélni. Ezek azonban elsikkadnak a történetben, és felvetik azt a lehetőséget, hogy a cselekménynek csak Józef hazautazása végett volt szüksége egy távoli, de mégis szocialista országra, így a fiatal szerelmesek között az élet rendezhette az elválás drámáját.

A változást okozó események Vera családjához kötődnek, és ezek általában valamilyen hazugságra épülő traumák. Kik a valódi szülei Verának? Ki lehet az az idős pár, amely meghatódva hívta be a kislányt a házába, amikor elkapta őt az eső? Mit jelent egyáltalán a család fogalma? Milyen sérelmek idegenítették el egymástól a családtagokat? Sikerül-e rendezni a konfliktusokat? Néhány azon kérdések közül, amelyek ehhez a problémakörhöz sorolhatók.

A család fogalmával kapcsolatban a regény többször érzékelteti, hogy nem egy vérségi kapcsolaton alapuló közösséget ért alatta, hanem érzelmi alapon szerveződő csoportot: sorsközösséget. A könyv a végére így talán az olvasót is meggyőzheti annak a kérdésnek a lényegtelenségéről, hogy kik Vera vér szerinti szülei, hiszen valódi apja és anyja az, aki felnevelte őt. Ezt azonban segít megválaszolni maga a cselekmény is, hiszen Vera apjáról és annak testvéréről kiderül, azért kerülhették el a deportálást, a holokausztot, mert egy házaspár bújtatta őket, miközben szüleik a lágerben vesztették életüket. Ez a helyzet mintaként szolgálhat Verának is saját és szülei szerepének tisztázásához.

A Vera életét átszövő hazugságok valójában a magyar társadalom tabutémái is voltak a Kádár-korszakban, és ezek az elhallgatások számos család életét tették titkokkal, ezáltal traumákkal telivé. Talán éppen ettől, az ehhez kapcsolódó transzgenerációs szorongástól vegyülhet Vera jellemébe az a „szomorú-izgulás", amit a regény többször is hangsúlyoz. (Ne feledjük, hogy Vera így apján és annak szülein keresztül harmadik generációs holokauszttúlélő.) Ez a jellemvonás és az állandó merengés az, ami miatt a kislány másként látja a világot, és talán emiatt mi is másként tekintünk a puha diktatúra utolsó évtizedének vidéki mindennapjaira. Mert amiben kiemelkedően jó a *Vera,* az a korfestés, ami a szerzővel egy generációhoz tartozóknak a ráismerés, a fiatalabbaknak pedig a rácsodálkozás élményét nyújthatja. Emellett a kádári és az annak vonásait erőteljesen továbbörökítő mai iskola világáról is sokat megtudhatunk, például azzal szembesülhetünk, hogy a bullying bele van kódolva a diákok közti kapcsolatba. Vera segítségével talán rájöhetünk arra, hogy a zaklatás határai milyen képlékenyek. A könyv végére az is kétségessé válik, hogy mi pontosan a hazugság. Ehhez

Grecsó olyan megoldást választ, amely elbizonytalanítja a befejezést. Vera lázálmából ébredve felteszi a zárlat kulcskérdését: „Mióta alszom?" Az erre adott válasz megkérdőjelezi az elbeszélés szavahihetőségét, hiszen visszamenőleg egy időhurkot képez egészen addig, amíg először fel nem fedezik, hogy Vera lázas.

Mi az, ami tényleg megtörtént az olvasottakból? Hiszen például *Vera* álmában látta, amikor apjával közölték az ő apjának (Vera nagyapjának) halálhírét. Ébredés után viszont arról értesülünk Vera anyjától, hogy a nagyapa jól van. Valóban álmodta-e Vera a korábban olvasott események egy részét, vagy egyszerűen hazudik neki az anyja, hogy megkímélje őt egy újabb traumától? Ennek megválaszolásában nem segít a narrátor, így a lezárást a bizonytalanság uralja, és döntés elé állítja az olvasót annak kapcsán, mit tekint hazugságnak.

Azonban mégsem ez a regény legbravúrosabb játéka a hazugsággal. Ami egykori szegediként számomra a legzavaróbb a *Verá*ban, annak jelentős része valójában a könyvön kívül van, de mégis szorosan tapad hozzá. A marketing túlhangsúlyozta Szeged szerepét a cselekményben, erre építette a borítót, miközben a város csak vázlatosan kidolgozott díszletként van jelen az eseménysorban. A helyszínhez kötődő történetek – amelyeket maga Grecsó Krisztián hiányolt 2011-es *A szegedi beszéd* című megszólalásában – nem válnak elevenné, mert a szegedi olvasó legfeljebb ráismer ezekre, de a nagyáruház épülésén kívül a város színterei csak a nevükkel vannak jelen ebben az ál-Szeged-regényben. A *Vera* sok témáról kiválóan beszél, de Szegedről éppen nem.

A *Vera* minden bizonytalanságát figyelembe véve is a Grecsó-életmű (akár a *Jelmezbál* előzményeként is olvasható) és a kortárs próza meghatározó darabja. Lehet könnyed lány- vagy ifjúsági regényként, fejlődéstörténetként tekinteni rá, de fent bemutatott rétegei is azt bizonyítják, hogy érdemes benézni az olvasót rabul ejtő, szerethető máz alá. Beilleszthetjük azon könyvek csoportjába is, amelyek a szocializmusban felnövekvő generáció problémáira koncentrálnak, mint a Kemény István-féle *Kedves Ismeretlen* vagy a komoly szakmai dicséretet bezsebelő Krusovszky-könyv *(Akik már nem leszünk sosem)*, de valójában a *Vera* fontosságát szerzője népszerűségének tükrében nyeri el. Mert amiről Grecsó Krisztián beszél, az fontossá válik a körülbelül tizenötezer olvasó és gondolkodó magyar ember számára, akik valószínűleg már elkapkodták az első kiadás kilencezer példányát. Grecsónak lenni tehát felelősség, és ezzel az író láthatóan tisztában van.

HAKLIK NORBERT

AZ ESZMÉKBŐL VALÓ KIÁBRÁNDULÁS REGÉNYE

Benedek Szabolcs: Vörös, mint a vér. *Helikon Kiadó, Bp., 2019*

Hat évvel Vér-trilógiájának záró kötete után ismét olyan regénnyel jelentkezett Benedek Szabolcs, amelynek a címében szerepel a vér szó. A *Vörös, mint a vér* esetében azonban nem az író vámpírtörténeteinek mellékhajtásával van dolgunk. Az új Benedek-kötet inkább azt a vonalat folytatja, amelyet a *Focialista forradalom* és a *Kádár hét napja* is képvisel, és amelynek jól működő receptjét a

következőképpen foglalhatnánk össze: a szerző megcélozza a félmúlt (vagy tán egészen az) egyik, máig vitatott megítélésű epizódját vagy szereplőjét, lehántja róla mindazt a hordalékot, amelyet a történelemben folyton önmeghatározási pontokat és önlegitimációs lehetőségeket keresgélő jelenkor rárakott, és az így megmaradt alapanyagból gyúr egy igazi, vérbeli regényt, drámával, társadalmi tablóval, cselekménnyel, pontosan adagolt feszültséggel, ahogyan az illik egy olyan írótól, akinek számít, hogy olvasói is legyenek. És a sorok közül minduntalan kisejlik – de nem tolakodóan – az a roppant tény- és ismeretanyag, amelyet Benedek a regényre való készülődés során a magáévá tett.

Jól bevált recept, a Tanácsköztársaságra alkalmazni mégis kockázatos. Azt a bizonyos százharminchárom napot ugyanis ki-ki jelenkori politikai identitásválasztásának megfelelően tekinti vagy dicsőségesnek, vagy vérben tobzódó vörösterrornak. Alighanem ez az a történelmi őspillanat, amelyben így vagy úgy a huszadik századi Magyarország összes leendő konfliktusa megmutatkozik – a holokausztba torkolló antiszemitizmustól a reakciósok kontra haladók, nacionalisták kontra internacionalisták antagonisztikus, személyek és eszmék átjárását nem engedő, öngettósító kétosztatúságáig. Azonban az idővonalon közvetlen közelségben követi ezt a mozzanatot Trianon, amelynek traumatikus hatása oly erős, hogy az utókor emlékezetében még magánál az első világháborúnál is jóval nagyobb súllyal van jelen. Ahogyan Kőbányai János írja *Az elbeszélhetetlen elbeszélés. Az első világháború a magyar irodalomban* című kötetének bevezetőjében: „Az I. világháború felidézéséhez a magyar köztudatban és kultúrában reflexszerűen a végkifejlet: Trianon ténye és traumája társul. Nem maga a háború, hanem annak más eszközökkel folytatása: a világot felosztó nagyhatalmi vetélkedés számunkra oly tragikusan kedvezőtlen verdiktje (1920. június 4.). Minden, ami ez után következett be a magyar történelemben, ebből a sokkból és traumából nőtt ki – ez nem vonható kétségbe…" Valójában a Tanácsköztársaság értékeléséhez is Trianon adja az egyik fő szempontot, amennyiben – megint csak kortárs politikai preferenciáikból kiindulva írva át a múltat olyanformán, hogy az jelenkori értékválasztásaikat igazolja – némelyek ezt az időszakot az országvesztést elkerülhetetlenné tevő utolsó állomásnak tekintik (az antant hogy is ne darabolt volna szét egy olyan országot, amely egyszer már bizonyította, hogy kész önszántából a Szovjet-Oroszország által taposott útra térni, szól az érvelés), mások pedig éppen ellenkezőleg: a végső, elszalasztott lehetőségként arra, hogy az ország önerejéből, külső segítség nélkül megszervezze önnön védelmét annyira, hogy az kedvezőbb határokat eredményezzen a tárgyalóasztalnál. És közben persze csak keveseknek van mersze olyan zavarba ejtő kérdéseket feltenni, hogy ugyan miért csatlakoztak a Tanácsköztársaság támogatóihoz a korabeli kulturális élet olyan szereplői is, mint például Móricz Zsigmond vagy Lugosi Béla.

Tehát túl nagy súlya és túl sok feltáratlan aspektusa van a Tanácsköztársaságnak ahhoz, hogy könnyű írói falat legyen. Az új Benedek-regény sikerének egyik záloga éppen az, hogy a szerző nem próbál túl sokat markolni a történelmi nyersanyagból. A *Vörös, mint a vér* ugyanis úgy történelmi regény, hogy nem teljesen az. A főszereplők itt nem keveredtek akaratukon kívül a történelmet alakító események fősodrába, Benedek Szabolcs inkább arra használja őket, hogy érzékeltesse, milyen az, amikor a történelmi folyamatok már-már leküzdhetetlen természeti erőként határozzák meg az egyén sorsát. Meg aztán arra is – és ezt a szerző mesterien műveli –, hogy különböző hátterű szereplőket helyezve előtérbe, általuk a kor társadalmi rétegződését, folyamatait, divatos eszméit is ábrázolja. A regény krimiszála, a papokat sújtó gyilkosságsorozat így lassan háttérbe szorul, hogy a két főhős

közötti dinamika vegye át a helyét a történet fókuszában – a közös nyomozással fűszerezett szerelmi történet, amelynek főszereplői a kissé naiv, a szocialista eszmékkel elméleti síkon szimpatizáló, ám a megvalósításukra tett kísérlet eszközeitől ódzkodó könyvtáros, Gádor Oszkár, valamint a feminista eszméket pártoló, tollforgató arisztokrata Makovszky Antónia. Mindketten kiábrándultak a Tanácsköztársaság valóságából, nyilvánvalóan tudatában vannak annak, hogy diktatúrában élnek, és képesek felismerni az ellentmondást az általuk favorizált eszmék, valamint a rájuk hivatkozó hatalom valóságos arca között. A május elsejei kényszeredett ünneplés nagytotálja után – amely roppant erős, drámai nyitány, és a *Focialista forradalom* hasonló passzusaihoz méltón példázza, Benedek mily biztos kézzel és meggyőzően ábrázol tömegjeleneteket – ezek a szereplők teremtenek lehetőséget arra, hogy a regény szűkebbre szabott látóterű fejezeteiben se kerüljön ki a fókuszból a Tanácsköztársaság diktatórikus jellege. Ráadásul a szerző a rá jellemző, visszafogott humorral teremti meg a kellő távolságot a főszereplők által képviselt eszmék és az olvasó között: az Antónia közéleti szerepvállalásáról szóló passzus például kétséget sem hagy afelől, hogy a nő politikai aktivitása mögött az önnön családi háttere elleni lázadás, valamint a szereplési vágy is jelentős motiváció: „Minden porcikájával és minden rezdülésével érezni és élvezni akarta a modern élet pezsgését és vívmányait, és roppantul bosszantotta, amikor veleszületett osztályhelyzete, neveltetése és neme miatt falakba ütközött. Ugyanezen okból kifolyólag lett szüfrazsett is: azért küzdött a női egyenjogúságért – hol tollal, a novelláiban és a verseiben, hol szóban, előadásokat tartva, vagy éppenséggel éles hangú, a személyeskedéseket sem nélkülöző társasági viták során –, mert nem akarta hagyni, hogy őt és vele együtt másokat is kizárjanak a modern világ lüktetéséből pusztán azért, mert nőnek született. Ott akart állni a férfiakkal a tervezőasztalok mellett, ahol a kezek alól új technikai csoda születik, a képviselőházban, nemcsak fent, a karzaton, nézőként, hanem a széksorok között, szenvedélyesen vitázva egy törvényjavaslat kapcsán az ország és a birodalom jövőjéről, szalonok mélyén, a zárt szeparékban, kártyával a kezében, hatalmas összegeket és egész birtokokat elnyerve a vidékről fölruccant balekoktól, majd hatalmas szívről és nagyvonalúságról tanúbizonyságot téve lemondani a nyereményről, ezáltal is örök lekötelezettjévé téve őket, mint ahogyan ott akart ülni a tükörfényesre polírozott kávéházi asztalok mellett is, hogy kackiás szivarfüstfelhőket eregetve megváltsa a világot, miközben beszélgetőtársai a szavaira és mondandójának erejére, nem pedig a dekoltázsára és a meztelen vállára figyelnek." (131–132.) Visszafogott iróniával előadott paródiája ez annak, amikor a túlbuzgó politikai aktivitás a szociális érzékenység leple alatt valójában a jómódú háttér miatti lelkiismeret-furdalás kompenzációjának eszköze, és nagyrészt puszta egotrip.

A gyilkosságok hátterében megbúvó ingatlanügylet feltárása így valóban csak ürügy arra, hogy az olvasó nyomon követhesse a két szereplő kiábrándulását eszméikből, és azt, hogyan jutnak el ahhoz a végkifejlethez, amelyhez oly sokan jutottak el később a huszadik század során, annak különféle diktatúrái elől menekülve, hogy végül Antóniához hasonlóan elmondhassák: „A lényeg, hogy, miként mondani szokás, a Lajtán túl vagyunk." (400.)

KELET ÉS NYUGAT KÖZÖTT, A MÁGIKUSSÁGOT TAKARÉKLÁNGON TARTVA

Ahmed Amran: A lélek gőze. *Fekete Sas Kiadó, Bp., 2019*

Ahmed Amran magyarul alkotó, jemeni születésű író, és már ebben a puszta életben is számos irodalmi lehetőség rejlik. Kezdjük azzal, hogy az idegen közegben létezés fokozza a nyelvhasználói tudatosságot, megnyitja a másik nyelv perspektíváját, és ennek köszönhetően a beszélő folyamatosan és automatikusan tudatosítja magában a különbségeket, az állandósult szókapcsolatok valódi jelentését, valamint a kifejezések, szavak etimológiáját. Az Amranéhoz hasonló élethelyzet másik nagy írói lehetősége a transzkulturalizmusban rejlik – annak megtapasztalásában, hogy a kulturális kontextustól függően mennyire eltérhet a szavak, gesztusok, ceremóniák súlya és jelentése.

A szerző második, *A lélek gőze* című kötete javarészt beváltja ezeket az ígéreteket – sőt, azokat az olvasókat sem hagyja cserben, akik a „keleti fűszerekkel meghintett, utaztató" novellákat emlegető fülszöveg nyomán azt várják, hogy Ahmed Amran a szülőföldjén szerzett élményeit osztja meg majd velük. A novelláskönyv első darabjai ugyanis valóban a Közel-Keleten játszódnak. Azonban nem a „mesés keletre" utaztatják el ezek a történetek az olvasót, hanem inkább az európaihoz képest patriarchálisabb, tekintélyelvűbb és a helyi hatalmasságoknak jobban kiszolgáltatott arab társadalom árnyoldalaira irányítják a figyelmet, az elnyomó, erőszakos apafigura elől a halálba menekülő kisfiú történetétől (*A földdombok*) kezdve a kényszerházasság tematikáján át (*Zehra*) egészen a kiváltságos helyzetüket a kiszolgáltatottak kárán további előnyszerzésre kihasználó szereplőkig (mint például *A sejk verme* című novella címében említett figura vagy a *Fúvóka* vízkúttulajdonosa). Ezen írások alapján azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Magyarországon Jemenhez képest jóval nagyobb a társadalmi mobilitás, és minden bizonnyal a közép-európai élettapasztalattal járó perspektíva is hozzájárul ahhoz, hogy Ahmed Amran éppen ezt a tematikát helyezte a kötet első ötödét alkotó novellák középpontjába.

A címadó szöveggel azonban új szakaszt nyit a kötetben Amran, amelynek lendülete egészen a könyv végéig kitart. „Ő már régen meggyőzte magát, hogy az emlékezéskor hulló könny nem más, mint a lélek diadala a test felett. A forró szemlé nem más, mint a fáradt lélek gőze, amit akkor bocsát ki, amikor újból kinyilvánítja ragaszkodását az élethez" (33.), fogalmaz Amran szövege, megelőlegezve a további novellák hangulatát és témáját. Ezek a néhány oldalas szövegek ugyanis valamiképpen mind a veszteség tapasztalatát járják körül – még akkor is, amikor az abszurd határvonalán túlra is átmerészkednek, mint például az *Atestuális*, amely arról szól, hogyan „világosodik meg" egy pszichiáter, miután megismerkedik azon hölgybetegének a világszemléletével, aki az emberi kapcsolatokat kizárólag biológiai-anatómiai szempontból hajlandó értelmezni, vagy a Bólya Péter és Császár István alkoholista-novelláinak világát idéző *Esküvő*, amelynek csavargó főhőse filozófiai megfontolásból dönt úgy, hogy a „szükséges és a felesleges tudat" közötti határ jó ismerőjeként csak annyit iszik, „amennyi elég ahhoz, hogy a felesleges tudattól" megszabaduljon. (67.) Ezen szövegek legtöbbje tönkrement kapcsolatokra, nyomorúságos élethelyzetekre összpontosít, és nem csupán nagy fokú empátiáról, hanem biztos írói eszköztárról és bátorságról is tanúskodik az, ahogyan Amran a jellegzetesen női élethelyzeteket is meggyőzően mutatja be, a megalázott és megcsalt feleség (*Felfújt*), vagy éppenséggel a halálos betegséggel küzdő anya (*Belső hang*) szemszögéből. A transzkulturalizmus ezekben a szövegekben is gyakran a felszínre merészkedik – például azokban a passzusokban, amelyekben az okoz kultúrsokkot az elbeszélőnek, hogy Európában az eskü, történetesen a hitvesi, visszavonha-

tó, és világi hatalmak által felülírható: „Kérdeztem, hogy mi az, hogy elváltnak nyilvánít minket, miközben minket egy eskü köt össze? A bírónő egy köztársasági törvényt hadart, kérdésemmel nem kalkulált, az órájára nézett, és még gyorsabban olvasott, utána berekesztette a tárgyalást." (71.) És ahogyan a jemeni világ sem az *Ezeregy éjszaká*ból ismert mesés kelet, úgy Amran novellái szerint a nyugati társadalom sem a tökéletesség mintaképe – amikor a mi világunk kerül a transzkulturális látásmód figyelmének középpontjába, az olyan megállapításokra ragadtatja a szerzőt, mint például a következő: „Nálatok nincs társadalom, csak sok-sok egyén. Az úgynevezett modern világotokban a társadalmat már kiölték a kábeltévék, amiért még pénzt is fizettek. Egyszer elkísértem diáktársamat az apja házához, Stockholmban. Mikor odaértünk, az órájára nézett, és azt mondta, hogy vár a csengetéssel, mert még három perc van hátra a megbeszélt időpontig." (129.) A két eltérő társadalom közé vetettség traumatikus élménye akár tragikusan végletes döntésekhez is vezethet, mint azt a *Zord* című szöveg is példázza, amelyből az előbbi idézet való, és amelynek főszereplője azt vallja meg túszának, milyen tapasztalatok vezettek ahhoz, hogy végül csatlakozzék az Iszlám Államhoz. A kötet záró novellája, a *Szejf visszatérése* pedig egy, a Közel-Keletről az Egyesült Államokba szakadt, majd onnan visszatért férfi tragikomikus-abszurd történetén keresztül teszi érzékletessé az eltérő kultúrák közötti létezés kihívásait.

Ami pedig a kétnyelvűségből fakadó nyelvi tudatosságot illeti, arra számtalan remek példával szolgál a kötet, kezdve attól a passzustól, amelyben a főszereplő ekképpen kacérkodik a cukrászdában partnernőjével: „Bár édesszájú vagyok, nem szeretem a süteményt" (95.), egészen addig, amíg a szerző az „egyenes" és az „egyenlő" hasonlóságáról értekezik, vagy arról morfondírozik, hogy a „vízszintes" szóban a „víz" előtagnak a „szint"-hez képest jóval nagyobb a jelentősége. Az már kevésbé impresszív, hogy a könyvben a páros szervek minden alkalommal, következetesen többes számban szerepelnek – ezeket a szerkesztőnek illett volna kigyomlálnia a szövegből. Ahmed Amran *A lélek gőze* című novelláskötete ezzel együtt is értékes darabja kortárs irodalmunknak – köszönhetően legfőbbképpen annak, ahogyan teljes természetességgel működteti a jemeni és a magyar valóságra is vonatkoztatva a transzkulturális látásmódot. Izgalmas volna ezt az írói attitűdöt egy – akár önéletrajzi ihletésű – Amran-regényben is viszontlátni.

IMPROVIZÁCIÓ ÖRÖK MOLLBAN

Nagy Lea: Légörvény. *Napkút Kiadó, Bp., 2018*

Juhász Gyulának az első József Attila-kötetet ajánló sorait idézi Petőcz András a Nagy Lea bemutatkozó verseskönyvéhez írott utószavában. Merész gesztus, ugyanis az idősebb pályatárs 1922-ben többek között ilyeténképpen méltatta *A szépség koldusa* szerzőjét: „Isten kegyelméből való költő, ezt meg lehet és meg is kell mondani, és nagy fiatalsága olyan ígéretekkel teljes, amelyeknek beváltása – és ez nemcsak és nem mindig a költőn múlik egészen – őt a jövendő magyar poézis legjobbjai és legigazabbjai közé fogja emelni." Meg kell hagyni, Juhász Gyulának igaza volt – de nekünk is igazunk van akkor, amikor hozzátesszük: erre nem a bemutatkozó József Attila-kötet szolgáltatta az első sziklaszilárd bizonyítékot, hanem inkább a harmadik, a *Nincsen apám, se anyám,* és az életmű későbbi darabjai. Tehát Juhász Gyula tollából inkább a megelőlegezett bizalom szólt, mintsem az elfogulatlan értékítélet, amikor a tizenhét éves József Attiláról leírta, hogy József Attila lesz

belőle. Az efféle párhuzamok akaratlanul is súlyos terheket raknak Nagy Lea bemutatkozó verseskönyvére. Pedig egy első kötetnek, amelynek a szerzője még a tizennyolcat sem töltötte be, inkább arra a kérdésre kellene választ adnia, elegendő-e az alkotó tehetsége ahhoz, hogy helye legyen a pályán, és – ha nagyigényűek akarunk lenni – ott rejlik-e az első írásokban későbbi nagy művek ígérete. A József Attilával való összehasonlítás nem ide való, egyrészt, mert túl korán és túl magasra teszi azt a bizonyos lécet, másrészt pedig az, hogy az *Óda* szerzője ott bujkál-e a *Légörvény* sorai között, teljességgel irreleváns. Az igazi kérdés ugyanis az, hogy Nagy Leából mennyit lehet tetten érni a kötetben.

Annyi biztos, hogy Nagy Leának a kisujjában van a nyelv. Itt nem „elcsépelt szavak ravatalán, / fekvő közhelyekbe fojtott múzsák" (46.) beszélnek, hanem egy olyan tollforgató, akit nemcsak hogy egyetlen hibás fogalmazáson nem lehet rajtakapni, de nem írt le az egész kötetben egyetlen olyan mondatot sem, amelyet bárhol másutt olvashattunk volna korábban. A gond nem ez – hanem az, hogy miről szólnak ezek a mondatok, és hogy szólnak-e bármiről is egyáltalán. A válasz röviden annyi: szólnak bizony, mindarról, amiről a verseknek szólniuk kell, amennyiben mindenáron Költemények kívánnak lenni – így, nagy kezdőbetűvel. Van itt „jeges fényű izzók / fénykörében fázó elveszettség" (43.), meg „foszlányokra szakadt szeretet", amelynek „tisztátalan kis darabkáit dédelgetve, / elalszunk álmodni még egy kis irigységet" (44.), ebben a költészetben a tenyérbe izzadás való, a gyomorba görcs, a karba pedig remegés (*Remegés*), ez egy hideg világ, amelynek mocskában „térdig áll a bűntudat, / és a rossz lelkiismeret / szaga megeszi a pincék dohát" (64.), a szövegek viszszatérő kellékei pedig a kávé, a cigaretta és egy zongora, amelyen természetesen csakis moll akkordok szólalnak meg. Ezek a versek éppen arról szólnak, amiről a verseknek szólniuk illik, mint azt a ciklusok élén álló címek is kiválóan példázzák: *Várakozás, Tükörképem, Múlás*, aminek kapcsán az a *bonmot* kívánkozik ide megfontolandó tanulságként, amit Joe Strummer eresztett el arra válaszul, hogy a Clash miért nem ír szerelmes dalokat: „Írtak már a szerelemről eleget, nemde? A téma ki van merítve". Az, hogy ezek a versek szinte monomániásan a veszteségélményre fókuszálnak, akkor lenne menthető, ha átsejlene a műveken a valóságos, megélt tapasztalat ereje – ebből a minden porcikájával drámaiságra törekvő költészetből azonban éppen az az élményanyag hiányzik, amely hiteles epizódokkal, motívumokkal és képekkel habarcsolhatná össze a sorokat, amelyekre enélkül sajnos igaz, amit a szerző a *Horizont* című versben ír: „amiben fuldoklunk, / és ráfogjuk, hogy élet, a közhelyek valósága." (29.)

A kötet közepe táján szerepel néhány vers, amelyeknek a címe úgy kezdődik, hogy *A költő* – például *A költő ravasz pillantása, A költő és a nyár, A költő elmegy* –, ám ezek sem válnak metaszöveggé, ugyanis híján vannak bármiféle eltávolító gesztusnak, és nemigen pozicionálják a beszélőt sehová sem, legfeljebb azt az olvasói benyomást erősítik meg, hogy itt olyasvalaki ír, aki őszintén odavan a költőszerepért, annak minden kliséjével együtt, kopott kalapostul, vörösborostul. Ami pedig a nyelvhasználatot illeti, valóban minden a helyén van, nincs a kötetben egyetlen elhibázott mondatszerkezet, néhol pedig a délvidéki tájnyelv szavai is dicséretesen bemerészkednek *a szövegekbe, például amikor az egyik versben a költő (ugyan ki más?) nem* cipőfűzőn egyensúlyoz, hanem keskeny „pertlin, / amit a teremtés szálából / szőtt az Isten." (48.) Azonban az utószóban emlegetett nyelvi leleményeket illetően azért nem maradéktalanul meggyőzőek a kötet versei – legalábbis az olyan fordulatok, mint amikor a beszélő „tehermozdonyokat detektálva" (33.) bámulja a síneket, és amelyekben a fénynek s a ragyogásnak nem sugarai, hanem „rádiuszai" vannak (40.,

55.), azok bizony nem arról tanúskodnak, hogy a szerzőnek „gazdag, izgalmas és újszerű a szókincse" (98.), hanem inkább arról, hogy versírás közben a kelleténél közelebb tartja magához az *Idegen szavak szótárá*t.

Ezeknek az írásoknak a legnagyobb hiányossága pedig az, hogy nem ott van az elejük és a végük, ahol a szöveg logikája megkövetelné – mintha csak a szerző leült volna, hogy találomra papírra vessen vagy klaviatúrába pötyögjön néhány jól megformált, egyediként hangzó, a költőiség kelléktárából bőven szemezgető sort, hogy aztán amikor elege lett az aznapi költőségélményből, berekessze a verset.

Mindent összevetve tehát a *Légörvény* című debütáló kötet két dolgot tesz egyértelművé. Először is azt, hogy Nagy Lea roppant tehetséges. Másodsorban pedig, hogy a tehetség önmagában nem elég – ugyanis csak akkor fogannak belőle komolyan vehető művek, amikor a belőle fakadó magabiztosság mellé odaszegődnek a kérdőjelek is, és amikor a szerző rájön, hogy a „nagyon tudok írni" érzése, bármennyire indokolt is, önmagában legfeljebb csupán lehetőség és eszköz. Ahhoz, hogy értékké váljon, elengedhetetlen, hogy birtokosa átgondolja, mire és hogyan akarja használni. Enélkül ugyanis arra a virtuóz muzsikusra hasonlít csupán, aki vég és tét nélkül cikázik ide-oda a húrokon, eleinte jó is hallgatni, azonban pár kínosan ugyanolyannak hangzó taktus után unalmassá válik, és azt a kérdést hagyja a hallgatóban: nagyon tud játszani – de minek?

DÉRCZY PÉTER

MIÉRT SZOMORÚ A KÖLTŐ?

Háy János: Kik vagytok ti? *Európa Kiadó, Bp., 2019*

Szép nagy, vaskos kötet Háy János legújabb könyve, 700 oldal, és olyan nehéz, hogy csak úgy kézben tartani és olvasgatni csuklópróbáló feladat – így aztán, bár lehet, hogy ez teljesen a véletlen műve, előírja, hogy milyen módon lehet egyáltalán olvasni: hát csak úgy, mintha könyvtárban volnál, ülve, a könyvet az olvasópultra helyezve és fölé hajolva sajgó derékkal, pedig a mű ismeretében az is állítható, hogy aligha volt ez szerzői szándék, sőt. Mégis, mintha azt akarná ez a monstrum üzenni neked, hogy a következőkben itt nagyon komoly dolgokról lesz szó, miközben majdan az egész kötet ismerete után levonható az a konzekvencia is, hogy nem, éppen a komolykodás ellenében igyekszik a szerző eljárni. A komor/komoly látszatot hangsúlyozza a kötet borítója, amely gyászfeketébe, vagy írhatnám, fekete halotti lepelbe öltözött, bár nem teljesen, hiszen a címsort e „lepelből" kivágták, s így alóla viszont igencsak pompás színek kandikálnak ki. S igen, ez a színes valami, mint Háy könyveinél oly gyakran, a szerzőnek egy festménye (*A mindenség túlvilági vándorokkal*), azaz egy részlete, amely a kötetet közrefogó kemény táblákat díszíti. Tehát van egy halott külső, de mögüle, alóla mégiscsak mintha az élet vagy hát jelen esetben inkább az irodalom sokszínűsége, tarkasága törne föl. A címoldal aztán meg is erősíti mindezt az előzetes sejtelmünket: *Kötelező magyar irodalom*

(így az alcím), míg a borító jobb sarkában ott szerénykedik a másik alcím (vagy tán műfaji meghatározás?): Újraélesztő könyv, ráadásul alatta láthatunk egy kardiológiai piktogramot a szívverésről. Ha az előző felsorolások közös jelentésmezőjét próbálnám meg értelmezni, akkor a következőket hámozhatnám ki belőle: van itt egy halott vagy mondjuk, tetszhalott magyar irodalom (ami más oldalról egyébként kötelező), de a kezünkkel erősen markolt könyv föl fogja támasztani, újraéleszti, életet lehel belé. Merész, hősi vállalkozásnak tűnik első pillantásra, amelyben benne van a bukás lehetősége is, méghozzá számtalan ponton. Röviden igyekszem körülírni a buktatókat, és rámutatni a könyv némely erényére is, mert minden szóbeszéd ellenére olyan is van neki.

Harminchat írás szerepel Háy könyvében, de egy semmiképpen nem az irodalomról szól, hogy a kakukktojás – Zala György szobrász, többek közt a pesti Hősök tere központi szobrai közül jó párnak az alkotója – miként került ide, elsőre nem világos, de mégis magyarázható: a félreértett patriotizmusnak, a súlyos és harcos nacionalizmusnak (megspékelve egy hazug historizáló legendagyártással) és a modernség mindenestül való elvetésének a negatív példája, amely gondolat tulajdonképpen az egész könyv eszmei vezérfonala (kitűnő és szórakoztató a maga módján – hiszen valójában mégsem ide tartozik). A Víg Mihály dalszerzőről festett portré úgyszintén „kilóg" a sorból, de több joggal kap helyet itt, mint Zala, mivel Háynak a legkülönfélébb megnyilatkozásaiból is tudható, hogy a magas irodalom és a populáris művészetek eredményei véleménye szerint mennyire szorosan is összekapcsolhatók, s ez az avantgárd irányzatokból és a posztmodern szemléletből is bőven eredeztethető. Tehát konkrétan és szűkebben/tágabban a magyar irodalommal elvileg 34 írás foglalkozik, valamint *A morzsamagyarok hazája* című bevezető szöveg. Ez utóbbi azonban nem elsősorban konkrét irodalmi kérdésekkel foglalkozik, sokkal inkább politikai szatíra a mai kettészakadt Magyarországról, olyan, mintha egy Háy-novellát olvasnánk, mely aztán szinte egy ódaszerű szövegbe torkollik az irodalom demokráciájáról (a „mindenségről"), arról, hogy minden mű segít valamiképpen abban, hogy „tényleg jobban tudjunk élni" (9.). Nem is nagyon lehet ezzel vitatkozni, pláne, hogy vicces lenne egy szépprózai jellegű szöveg „állításaival" ezt tenni, de azért arra felhívnám a figyelmet, hogy már itt szembeszökő az az alapállása a szerzői magatartásnak, s ami majd többszörösen fog visszaköszönni a már konkrét irodalmi esszékben, tudniillik, hogy az irodalom akkor jó, akkor kompetens, ha éltető erővel bír – „ahonnét a magyar költészet létereje fakad" (48.) –, ha nagymértékű a referencialitása, valóságtapasztalatokat közvetít, ahogy nem oly régen konzervatívabb irodalomtörténészek nevezték: „életes". Mindennek akkor lesz jelentősége, amikor Háy – szinte minden esszéjében visszatérően – tagadja, sőt az irodalmi szöveg felépítésében kifejezetten károsnak minősíti a morális szempontok érvényesítését, s például (más egyéb mellett) ilyen okból is dobja ki az ablakon Babits költészetét. Valószínűleg összekeveri a műben rejlő moralitást a didakszissal, a példaállítással, a tanmesével, melyeket valóban rá lehet erőltetni az alkotásra mintegy kívülről (de még ez sem feltétlen vezet kudarchoz), s amelyek elválnak a mű bensőségétől, ám minden igazán jó szöveg tartalmazza a mélystruktúrájában az etikai „elemzést" is.

Aligha képzelhető el mű referencialitás nélkül, de azzal meg mindenképp vele jár az etikai szempont is.

A másik, ami feltűnik már e bevezetőben, s aztán sajnálatosan több írásban is visszaköszön, az a már-már nyegléskedésbe vitt szójátékgyártás, humorizálgatás, itt például így: (az irodalom) „Mindig is a tiétek volt, soha nem bitorolták hivatalok, ahol rossz alkimisták ügy-

ködnek, olyanok, akik aranyat kevernek acéllal, vasat a Wass-sal, Józsefet Attilával." (9.) Nem részletezem, nyilván volna megoldás az *aczél* és az *arany* kapcsolatra is. József Attila máshol is pórul jár: (az orvosok szerint) „a beteg költő kerüljön le a testvéreihez Balatonszárszóra. Családi kör. Este van, este van, Kiki és Attila is nyugalomban." (545.) Csak még egy hasonlót idéznék e típusból, a Kosztolányi-esszéből: „A feleség, Harmos Ilona, írói nevén Görög Ilona (hogy legyen egy török, Török Sophie mellett egy görög is)…" (435.) Ezekben és még számtalan más esetben a humorizálás, a jópofáskodás, a lazáskodás túlfeszítése azért nagy kár, mert az egyébként valóban többnyire szellemes, sokszor valóban humoros, ironikus, a Háytól megszokott oly természetes élőbeszédszerű narratíva hatékonyságát rombolja, noha ennek a könyvnek, ha van valamiféle szerzői szándéka, előre megfontolt teleológiája, akkor feltehetően az, hogy úgy leheljen életet újra néhány irodalomtörténeti alakba, hogy mintegy az elbeszélés természetessége által is közelebb hozza, tapinthatóbbá tegye őket kevésbé tájékozott és művelt olvasók számára. S csak még egy példa a nem is vicces, sőt inkább nyegle/laza fogalmazásra, mely aligha éri el az előbb említett célt, s inkább kelt viszolygást: „Persze Csinszka is úgy érezte, hogy nagyon elcseszte az életét, amikor rajongásból hozzáment egy szifiliszes, alkoholista baromhoz." (282.)

Mindezek után csak érdemes felvetni azt a kérdést, hogy mi is ez a könyv, és milyen szándékok által vezérelt (már ha persze szándékokról egyáltalán lehet bármit is tudni). Említettem, hogy irodalmi portrék sorozatáról beszélhetünk, melyek egymáshoz vagy egyáltalán nem kapcsolódnak, vagy legfeljebb a szerző bizonyos elképzelései az irodalomról fűzik össze őket nagyon lazán, vagy inkább sehogy. E tekintetben tehát biztos nem irodalomtörténeti mű, melyben azért mindenképpen látszani kellene irodalmi (sőt irodalmi intézményes) folyamatoknak is, hiszen az írók, költők nem a semmiből tűnnek elő, aztán tűnnek el, legalábbis Háy szerint. Jól mutatja ezt, hogy Reviczky Gyula, majd Bródy Sándor mellett – ha Háyt az irodalom *története* is érdekelné – a századforduló iszonyatosan gazdag kisepikusi kísérletezéseiből egy különálló esszét fabrikálhatott volna, így csak éppen megemlíti a nevüket Ambrus Zoltántól Cholnoky Viktorig, Csáthról meg azért nem szól (mint az egy interjúból megtudható), mert a szenvedélybetegségek természetrajzáról eleget írt Hajnóczy Péter kapcsán. Rámutat ez a szemlélet arra a problémára, hogy mintha Háy számára az írói életrajz mindennél fontosabb lenne, sokszor van olyan érzésem, hogy az életrajz felől igyekszik megérteni és bemutatni az alkotót és főleg művét, ami nem biztos, hogy mindig célravezető. Magam részéről persze megértem valamelyest ezt a törekvést, hiszen a kilencvenes, kétezres években születtek olyan monográfiák, melyekből jószerével azt sem lehetett megtudni, hogy a tárgyalt szerző mikor született. A posztmodern törekvések idejében pedig valóban háttérbe szorult egyfelől a szerzői életrajz mint egy a lehetséges értelmezési szempontok közül, másfelől, bár ez most nem annyira érdekes itt, a történetmesélés (ami mégiscsak összefüggésbe hozható persze olykor a szerzők legendásított életrészleteivel, hogy ne mondjam, anekdotikus elemeivel). Azt, hogy mennyire életrajzközpontúak az egyes esszék, az is jelzi, hogy a szövegekben csak elvétve találkozunk műelemzéssel, részletekbe menően eggyel sem, noha józan paraszti ésszel azt gondolnám, a műveknél nincs fontosabb, annak minden alárendelődik. Extrém példa erre a Szabó Magdáról írott – hát inkább mesének mondanám – szöveg, melyben aztán még az életrajzból se sokat tudunk meg, az író műveiről meg semmit, még cím szerint is csak a *Für Elise*-t említi. Ehhez képest – összegezve az eddigieket – merész dolog volt Szerb Antal és az ő Magyar irodalomtörténetét Háy könyvével kapcsolatban emlegetni – nem tudni, hogy ez

csak a kiadó vagy a kiadó és Háy közös nagy hibája. Szerb szellemtörténeti műve ugyanis egy erősen végiggondolt, mára persze sok tekintetben elavult, koncepciózus nagy munka, mely az akkori kor felfogása és a tudomány állása szerint egyaránt eleget tett a tudományos és a populárisabb (ismeretterjesztő) igényeknek is.

A kiadó innen aztán már jóformán csak hibázni tudott: az esszék köré kerített egy olyan formai tudományos álcát, mint a terjedelmes névmutató, s ami tényleg nevetséges, kétszer is felsorolta a tárgyalt szerzőket, egyszer névsor szerint, egyszer születési évük rendjében. Mind a névmutató, mind ez utóbbi teljesen felesleges (a születési év szerinti felsorolás annál is inkább, mert Háy szinte rigorózusan alakított ki egy esszéformát, melyben az elején megtudhatjuk, mikor született a szerző, a végén pedig, hogy mikor halt meg; idetoldom azt is, hogy a könyvben ez a „kötött" forma elég unalmassá válik egy idő után, s rávilágít kicsit arra is, hogy milyen módszerrel, milyen munkarendben készülhettek a szövegek, s hogy a folyóiratközlések egyszerisége mennyivel üdítőbb volt). De legyünk engedékenyek: a kiadó ezzel az eljárással próbálta bizonygatni (miért, az rejtély), hogy egy komoly, sőt tudományos munkáról van szó, tehát hiteles, mértékadó. Miközben maga Háy, illetve az ő szövegei éppen ellentétes irányban mozognak: külsőleg semmi nyoma a tudományosságnak, nincsenek lábjegyzetek, azaz hivatkozások például mások munkáira, hogy abból mit használt fel, stb., stb., de valójában ezen túlmenően sem jelzi, hogy igényt tartana a minősítésre, sőt, nekem van egy olyan gyanúm, hogy a szövegek hátterében éppen tudományellenes erők/elgondolások is hatnak. Ezt erősíti az is, hogy a könyv elkészültéről tudható, egy-egy esszére Háy átlag három hónapot vesztegetett, ami 34 esszével számolva tetemes időmennyiség, de például Jókai vagy Mikszáth vagy Móricz terjedelmében is hatalmas életművének feldolgozására – még esszéként is – kevésnek tűnik.

A könyvet a kiadó részéről Papp Sándor Zsigmond szerkesztette, maga is tehetséges, jó prózaíró, a Háynál egy fél nemzedékkel fiatalabb alkotók közé tartozik, de nem biztos, hogy helyes választás volt, hiszen ahogy Háy is, gondolom, ő is epikusi szemmel és nem a filológus ridegségével tekintett a *Kik vagytok ti?*-re. Rengeteg a hiba a kötetben, ráadásul nagyon sokfélék is, hozok pár példát. A legegyszerűbb típus, amikor senki nem vesz észre egy elütést: Báthory István nem 1676-ban írt levelet a török nagyvezírnek Balassiról, hanem természetesen 1576-ban; már nem biztos, hogy idetartozó elütés, inkább bizonytalankodás, hogy Krúdy Gyula vajon mikor halt meg: a 207. oldalon 1932-ben, a 334. oldalon 1933-ban (utóbbi a helyes). Krúdy amúgy sem jár jól: Háy arcképcsarnokában nem kapott helyet a XX. századi magyar próza kiemelkedő figurája, de a szerzőnek gyakorlatilag semmi mondanivalója nincs róla azon kívül, hogy Ady ivócimborája volt (264.), és „álmatag elbeszéléseket" írt (214.), amit Háy azzal is megtámasztott, hogy a Zala Györgyről szóló esszében stilárisan rájátszott erre az „álmatagon" mesélő Krúdyra; a névmutató is kiszúr a szegény íróval, mert a 256. oldalon nem szerepel, ellenben a 257.-en mindenképp – kicsit szürreális az egész. A másik ordító hiány Tersánszky Józsi Jenő (egyetlenegyszer említi, amikor Móriczról írt sorait idézi), nem is értem, hogy nem került figyelme fókuszába az az elbeszélő, aki szerintem Háy narratívájához amúgy is elég közel áll, s ha a morális példázatszerűséget, az ideologikusságot ostorozzuk, akkor Tersánszky ekként is igencsak pozitív példaként állhatna az olvasó elé. Az, hogy a kortárs irodalomból, közelebbről a költészetből Nagy László és Juhász Ferenc nincs itt, nem meglepő (sokan mások sem, s nemcsak a kortárs irodalomból, de hiánylistákat egyszerűen nem érdemes összeállítgatni, Háy nyilván nem törekedett teljességre), sőt indokolható is több irányból, de az nem, hogy ha már egyszer leírta a nevüket

(vitatható kommentárral és szövegkörnyezetben), akkor illene abban a büszke névmutatóban is szerepelniük, de persze onnét hiányoznak.

Más típusú talán a következő hiba. Furcsa, hogy Trianonhoz, azaz Magyarország széthullásához az 1921. évet társítja a szöveg (205.), noha tradicionálisan az 1920-ast szoktuk meg (az előbbi évszám annyiban jogos csak, hogy az 1920. június 4-én aláírt békeszerződés, mely feldarabolta az ország területének nagyobb részét, valóban 1921. július 31-én lépett életbe/hatályba, de idestova száz éve nincs olyan megemlékezés, mely erre a dátumra hivatkozna).

Míg az eddig említett hibatípusok viszonylag magyarázhatók a figyelem szétszórtságával, hogy Papp Zsigmond Sándor szerkesztő és Háy János közösen elszunyókált jó Homéroszként, az már teljességgel érthetetlen, hogy lehetett Móricz (egyébként a könyv egyik legfontosabb esszéje) szülőfalujaként Tiszacsécse helyett Tiszakécskét írni (286.), az pedig végképp az abszurditás világába tartozik, hogy „a *Csongor és Tünde* (1930), az epikus művek legszebbike". Az ugyan szinte legyintésre se érdemes, hogy természetesen az évszám 1830, de hogy Háy hogyan tudta leírni a fenti meghatározást (a verses dráma vagy a drámai költemény helyett), arról elképzelésem sincs. Baj ez, mert így a szövegek hitelessége kérdőjeleződhet meg, s ha ez a szavatosság megbillen, akkor mi fogja egyben tartani az egyes esszét és az egész könyvet is. Ha a szerző az olvasót olyan találkozásra hívja, melyről azt állítja, hogy most aztán kényszerektől, hivatali tekintélytől, egyszóval minden külső ráhatás nélkül bemutatja az igazi, emberi Balassit vagy a valóságos Babitsot, akkor nagyon disszonáns tud lenni, hogy ja, bocs, ez itt mégse így van, pardon, ott egy kicsit tévedtem. A hátsó borítón Szerb Antalra és az irodalomtörténetre való utalás mellett céloznak a tankönyvre is mint lehetséges formára, de egy pontatlan, megbízhatatlan szöveg erre nyilván nem alkalmas. Arról nem beszélve, de persze ez már egy más szempont, hogy hogyan lehetne megkedveltetni Babitsot bárkivel is, ha előtte elmondtuk, hogy semmi zenei hallása, csikorognak a szövegei, pocsékok a rímei, prózát nem tud írni, a *Jónás könyve* meg belefullad a moralizálásba, egyszóval „csak a létre alapozott művészet válhat autentikussá, a műveltség, a tanultság, a gyakorlottság magánügy" (400.). A nép egyszerű, ám az irodalom iránt mérsékelten érdeklődő fia mondaná erre, hogy hát akkor, tesókám, fűzfa (copyright by Esterházy), górjuk be a sarokba ezt a Mihályt. A létre, a valóságtapasztalatra, a valóságra való apellálás amúgy is gyakori az esszékben: „az irodalmi mű alapvetően mindig valóságkérdés" (109.), „de amikor az életet és a költészetet egybeolvassuk, talán irodalmiatlan, mégis tekintsük e kettőt egyben a műnek" (119.), „honnan máshonnan lehetne hozni eleven élettapasztalatot, zsigeri életérzékelést, csakis kicsi házakból, mert itt aztán nem fedik el szeretgetések és párnák-paplanok, hogy mit jelent" (193.). Ez utóbbit Mikszáth kapcsán írja le, s a probléma összetettebb: nemcsak azt állítja látensen, hogy a valószerű irodalom az igazi, de azt is, hogy tulajdonképpen ennek elérésére csak a mélyről jövő, az élet minden nehézségét megtapasztaló alkotó képes.

Összefoglalva: a *Kik vagytok ti?* se nem irodalomtörténet (noha lehettek a szerzőnek ilyen ambíciói is), se nem tankönyv (pedig, ugye, az alcím frivolan eljátszik a gimnáziumi hátborzongató „kötelező olvasmányok" itt és most virtuális listájával is), és még az ismeretterjesztő, irodalmi kedvcsináló jellege is kétségbevonható, hiszen kinek volna kedve kézbe venni azokat a könyveket, melyeket a Háy-féle Babits írt, és ha Háy indoklás nélkül azt állítja, hogy Arany Őszikékje mint cím „nagyon nehezen megszerethető" (146.), akkor nem biztos, hogy majd egy fiatalember kínzó vágyat érez, hogy az egészet elolvassa. Egy

valamiben azonban ez a könyv verhetetlen. Ha nem foglalkozunk semmi mással, csak arra figyelünk, hogyan árad a mese a magyar irodalom fura vagy kevésbé fura alakjairól, akkor egy más dimenzió is feltárulhat előttünk. Ez a mesélés, a történetalakítás, olykor az anekdotizálás ereje mindenekfelett. Kétségtelen, hogy ebben aztán van messzebbre mutató elem is, hogy tudniillik ez az áradó, az élőbeszéd pongyolaságait is magában foglaló narráció arra is rámutat, hogy az egykoron csak megszeppent tisztelettel megközelíthető figurákról, művekről és eseményekről lehet könnyedébben is beszélni. De a pontosság kedvéért hozzáteszem: Háy talán nem vette észre, hogy ez az ájult viszony a nagy emberekhez és a művészetekhez, sőt a tudományhoz, már jó ideje erősen változóban/átalakulóban van. A könyv így egy nagytörténet valamiről, amit irodalomnak hívunk, van sodrása, van sok olyan része, mely elkápráztat, néha elandalít – egyszóval van benne valami kicsit régimódi mégis, szerintem, korszerű is a tekintetben, hogy mindannyian vágyunk ilyen történetekre, s nem érdekel, hogy „that's a true story", vagy nem is történt meg. A könyv számtalan pontján konkrétan is szemlélhető, hogy Háy a tőle megszokott szépprózai eszközökkel él, szellemes, ironikus hangvétel, humor, plasztikus alakformálás, novellisztikus betétek, szerethető narráció – rettentő olvasmányos és szórakoztató, és akkor már talán nem is az az érdekes, hogy ez irodalomelméleti, pláne történeti szempontból igazolható, alátámasztható vagy totális melléfogás, hanem pusztán az, hogy képesek vagyunk belefeledkezni abba a történetbe, mely most épp a Móriczgyerekről szól, a másik meg a Bandifiúról, aki sajnos sokat iszik, két végén égeti a gyertyát, szegény édesanyja nagyon aggódik, és várja haza. A mese felől tekintve erre a kövér könyvre, nincs vele semmi probléma. Persze nem szabad még így se elejétől a végéig olvasni, mert úgy azért repetitív és fárasztó, de ha csak úgy találomra felütjük, akkor egy darabig letehetetlen lesz: mutatja azt a fantasztikus mesélőt, akit már számtalan novellából, regényből ismerünk, én meg konkrétan kifejezetten szeretek (többször és többféle módon adtam ennek visszakövethető tanújelét).

És hogy miért szomorú a költő? Ezt a kérdést tette föl kínjában nemzedékem egyik legtehetségesebb irodalmára (Roland Barthes, Derrida kiváló ismerője) a 70-es évek közepén, egyetemistaként az ELTE valamelyik gyakorlógimnáziumában, irodalomórán, miután már fél órát szenvedett azzal, hogy valahogy felkeltse az érdeklődést talán, már nem emlékszem jól, Tóth Árpád valamelyik verse iránt. Amire aztán végre volt valami reakció a padsor végéből, miszerint: Hát minek örüljön!? Mindenki fetrengve röhögött, az órának annyi lett, Tóth Árpádra vagy kire meg már senki nem emlékszik. Sajnos.

SZERZŐINK

ÁGH ISTVÁN (Felsőiszkáz, 1938): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Elvarázsolt ének* (2017).

AHMED AMRAN (Dhamar, Jemen, 1966): novellaíró. Szolnokon él. Legutóbbi kötete: *A lélek gőze* (2019).

AYHAN GÖKHAN (Bp., 1986): költő, újságíró. Legutóbbi kötete: *János és János* (2013).

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Összetört idő* (2019).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Egykor Szolnokon élt, most Budapesten. Legutóbbi regénye: *Vörös, mint a vér* (2019).

BOLDOG ZOLTÁN (Kunágota, 1984): kritikus, szerkesztő, tanár. Kötete: *Kihez beszél ez a faszi?* (2013).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Szív Ernő: Meghívás a Rienzi Mariska Szabadidő Klubba* (2018).

DÉRCZY PÉTER (Bp., 1951): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi kötete: *Esszé Orbán Ottó költészetéről* (2016).

FEKETE MARIANNA (Nyíregyháza, 1968): kritikus. Szolnokon él, a Varga Katalin Gimnázium tanára.

FEKETE VINCE (Kézdivásárhely, 1965): költő, író, a Székelyföld szerkesztője. Legutóbbi kötete: *Szárnyvonal* (2018).

FERDINANDY GYÖRGY (Bp., 1935): író, kritikus. Legutóbbi könyve: *Sziget a víz alatt* (2019).

FILIP TAMÁS (Bp., 1960): költő. Legutóbbi kötete: *Tejút nappal* (2017).

FÜZI LÁSZLÓ (Lövő, 1955): kritikus, irodalomtörténész, a Forrás főszerkesztője. Legutóbbi kötete: *Az idő keresése* (2017).

GRECSÓ KRISZTIÁN (Szegvár, 1976): költő, író. Legutóbbi kötete: *Vera* (2019).

HAKLIK NORBERT (Ózd, 1976): író. Legutóbbi kötete: *Tom Hanks a vizek felett* (2017).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Kik vagytok ti?* (2019).

IZSÓ ZITA (Bp., 1986): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Éjszakai földet érés* (2018).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi verseskötete: *Törzs* (2016).

KISS LÁSZLÓ (Gyula, 1976): író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Én meg az Ének* – Bérczesi Róberttel közösen (2019).

PROFÁN MADONNA KIHASÍTOTT HÁZZAL, 2019, VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 40×20 CM

KISS OTTÓ (Battonya, 1963): író, költő. Legutóbbi kötete: *Ne félj, apa! – Nagy kislánykönyv* (2016).

KONTRA FERENC (Darázs, 1958): költő, író, műfordító. Legutóbbi kötete: *Az álom hídja* (2018).

KORMOS ISTVÁN (Mosonszentmiklós, 1923 – Bp., 1977): költő, író, műfordító, szerkesztő.

KUSTOS JÚLIA (Szombathely, 1996): író, költő, kritikus.

LAPIS JÓZSEF (Sárospatak, 1981): irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. Kötete: *Líra 2.0: Közelítések a kortárs magyar költészethez* (2014).

MARKÓ BÉLA (Kézdivásárhely, 1951): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *Amit az ördög jóváhagy* (2019).

NÁDAS ALEXANDRA (Bp., 1974): grafikus- és festőművész.

NAGY LEA (Szolnok, 2000): költő, képzőművészettel is foglalkozik. Kötete: *Légörvény* (2018).

ORCSIK ROLAND (Óbecse, 1975): költő, író, műfordító, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Fantomkommandó* (2016).

PÁL SÁNDOR ATTILA (Szank, 1989): költő. Legutóbbi kötete: *Balladáskönyv* (2019).

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *A visszaforgatott idő* (2019).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró, a Librarius.hu webmagazin alapító főszerkesztője. Legutóbbi e-könyve: *A boldogság 33 pillanata* (2016).

PUNGOR ANDRÁS (Celldömölk, 1967): író, újságíró. Legutóbbi könyve: *A hetedik nap a papáé* (2019).

SÁRA JÚLIA (Bp., 1974): filmrendező, író. Legutóbbi könyve: *Grafit Márta és a kaktuszok* (2015).

SIMON FERENC (Hódmezővásárhely, 1961): kritikus, könyvtáros-tanár, az Eső szerkesztőbizottságának tagja.

SIMON MÁRTON (Kalocsa, 1984): költő. Legutóbbi kötete: *Rókák esküvője* (2018).

SZARKA KLÁRA (Bp., 1955): újságíró, kritikus, fotográfiai szakíró. Legutóbbi könyve: *Előhívott emlékeim, Chochol Károly* (2015).

SZEIFERT NATÁLIA (Zirc, 1979): író. Legutóbbi kötete: *Mi van veletek, semmi?* (2019).

VASS TIBOR (Miskolc, 1968): költő, képzőművész, szerkesztő. Legutóbbi könyve: *El, Kondor, pláza* (2018).

VÖRÖS ISTVÁN (Bp., 1964): költő, író, irodalomtörténész, esszéista. Legutóbbi kötete: *Elégia lakói* (2018).

PROFÁN MADONNA I., 2017, VEGYES TECHNIKA FATÁBLÁN, 45×30 CM

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTÉRIUMA

Nemzeti Kulturális Alap

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

ABA-NOVÁK AGÓRA KULTURÁLIS KÖZPONT SZOLNOK

500 FT

9 771419 798000 19003